१

रामदासी सांप्रदायाची पुनरावृत्ति

मुख्य येत विचाराचा।
त्यावरी बोलणें बरें।
चालणें सत्य नेमाचें।
नीति न्याय चुकों नये॥

श्रीरामदास

श्रीसमर्थांच्या वेळचा रामदासी सांप्रदाय क्षणभर बाजूला ठेवून आज महाराष्ट्रात आपणास काय दिसत आहे याचा विचार केल्यास, गेल्या पाच पन्नास वर्षांत आपल्या महाराष्ट्रात पाच पंचवीस नवीन सांप्रदाय उदयास आले होते, असे आढळून येईल. पैकी काहींचा उदय आणि अस्त एकाच काळीं झाला. काहीं, काहीं काळ रेंगाळत राहून, लयास गेले व काहीं लयाला जाण्याची इच्छा वाट पाहात आहेत. कायमचें बीजारोपण असे फक्त तीनच सांप्रदायांचे झालेले दिसत. वारकरी सांप्रदाय, रामदासी सांप्रदाय इत्यादि लहान मोठे जुने सांप्रदाय आहेतच. ह्या जुन्या सांप्रदायाचें स्वरूप पूर्वी इतकेंच निर्मळ, शुद्ध आणि कार्यक्षम राहिलें आहे किंवा कसें याविषयीं शंका आहे अथवा शंका आहे असें तरी संदिग्ध का म्हणावें? कोणाला नांवें ठेवावीं, किंवा कोणाचा गौण पक्ष विनाकारण चव्हाट्यावर आणावा अशी मनात कल्पना हि जर नाहीं, किंवा या प्रस्तावनेच्या द्वारें आपल्या घरच्या गाऱ्हाणी कोणा तिऱ्हाइताला सांगावयाची आहेत असे हि

बुजलेली आढळते. असें होणें अत्यन्त अनिष्ट होय. अजून ते सांप्रदाय आहित तोंच त्याचें यथार्थ ज्ञान सार्वत्रिक करण्याविषयीं सांप्रदायिकांनी प्रयत्न केला पाहिजे. ह्या जुन्या सांप्रदायांचें ज्ञान नव्या सांप्रदायिकांना हि आवश्यक आहे. जुन्यांच्या आश्रयानें आणि मदतीनें नवीन सांप्रदाय चालतील तर त्यांना त्वरित यश येण्याचा संभव आहे.

हे जे नवीन तीन सांप्रदाय ह्मणून मी ह्मणतों ते येणें प्रमाणेः—

(१) प्राचीन विद्या आणि नीति यांचें ज्ञान करून देणारा पहिला सांप्रदाय.

(२) झालेलें ज्ञान कृतींत उतरविणारा दुसरा सांप्रदाय.

(३) ती कृति कां आणि कोणासाठीं करावयाची हें शिकविणारा तिसरा सांप्रदाय.

ज्ञान, हा सांप्रदाय करून देतो. ब्राह्मण, क्षत्रिय, वैश्य आणि शूद्र यांना हा सांप्रदाय त्याचें त्याचें गुणकर्म शिकवितो. महाराष्ट्रांतील साधुसंतांच्या ठिकाणीं असलेल्या प्रेमाचें, निष्ठेचें आणि निरहंकाराचें शिक्षण या सांप्रदायांत मिळतें. सारांश, हा सांप्रदाय विचार करण्यास प्रवृत्त करितो. श्रीमत् दासबोधांत काय आणि इतरत्र काय, ‘ विचार, विवेक ’ यावर श्रीसमर्थांचा फार भर आहे; आणि तें खरेंच आहे. कोणता हि समाज विचारानें चालेल तर किती तरी अनर्थ टळतील. प्रत्येक मनुष्य विचार करूं लागेल तर चहाडी कोण करील, स्वजनद्रोहाचें पातक कोणाच्या माथीं बसेल, यःकश्चित् स्वार्थासाठीं देशबुडवेपणा कोण पत्करील, परनिंदा करण्याचा धंदा कसा चालेल, दुराचारास थारा कोण देईल, चैनींत काळ कोणाचा जाईल, स्वदेशबांधव दुःखसागरांत बुडत असतां हि स्वस्थ कोण बसेल, स्वतःच्या मानापमानाचें गाठोडें उराशीं बाळगून व्यवहारांत व राजकारणांत भ्रमिष्टाप्रमाणें कोण आचरण करील, सारांश परावलंबन दृढ करण्याला कोण परोपरीनें मदत करील ?

देहादि प्राणान्ता । लोभची मोडावा । तेव्हांची जोडावा । पांडुरंग ॥ इत्यादि वेदान्ताच्या गप्पा मारतां आल्या, पण कमरेची एक दिडकी सुटतांना प्राण व्याकुळ होतो, द्रव्य आणि दारा यांशिवाय चिंतन किंवा कीर्तन नाहीं, आणि प्राणांची आहुती देण्याचा प्रसंग तर दूरच राहो, पण परहितार्थ देह थोडासा देखील झिजत नाहीं, किंवा एखाद दुसरें संकट आलें तरी देखील उरांत भरलेली धडकी सहसा निघत नाहीं, तर मग ह्या असल्या वेदान्त्यांची कोणी टवाळकी केल्यास त्यांत काय वरें दोष आहे? विरुद्ध प्रसंगाला न पटणारें ज्ञान काय कामाचें? कृतींत उतरेल तेंच ज्ञान. फार काय, पण ज्ञान ह्मणजेच कृति करणें. यः क्रियावान् स पण्डितः । ज्ञानी मनुष्याची परीक्षा त्याच्या भाषणावरून करण्यापेक्षां कृतीवरून केली पाहिजे. परहितार्थ देह झिजविण्यास मनुष्य तयार झाला तरच पञ्चभूतात्मक देहाची काय मातब्बरी आहे, हें ज्ञान त्यास होऊन त्याची देहममता सुटली असें समजलें पाहिजे. कसें हि मोठें संकट आलें तरी त्याला धैर्यानें पाठ देऊन, युक्तिप्रयुक्तीनें जो समाजहित साधतो, तो ज्ञानी. हीं "चिर्मणु" सांप्रदायाचीं लक्षणें होत. आत्मज्ञानाचें यथार्थ स्वरूप समजलें तर या दुसऱ्या संप्रदायांतील लोकांना संकटाची पर्वा वाटणार नाहीं, अनर्थपरंपरा ओढवली तरी त्यांची शांति ढळणार नाहीं, त्यांचें मन गोंधळणार नाहीं व कालांतराच्या योगानें राष्ट्रास जें स्थित्यंतर झालेलें असेल, त्याचा फायदा घेतां येईल तितका घेऊन ते आपला डाव अखेर साधतील. पहिल्या सांप्रदायापासून खरोखर ज्ञान झालें का नाहीं, याची कसोटी या सांप्रदायांत लागते. सांगण्याप्रमाणें चालण्यास हा सांप्रदाय शिकवितो. विचाराला जी गोष्ट पटली आणि मुखावाटे जी उच्चारली गेली, तदनुरूप वर्तन करण्यास हा सांप्रदाय भाग पाडतो.

प्राचीन नीति समजून ती आचरणांत उतरली ह्मणजे, तें आचरण कोणासाठीं आणि कशासाठीं करावयाचें, हें इतिहास शिकवितो. इतिहासाच्या वाचनानें स्वदेश आणि स्वभाषा यांवर प्रेम जडतें. वैभवशाली पूर्वजांच्या पराक्रमाचे, धैर्याचे, स्वदेशनिष्ठेचे प्रसंग पाहून त्यांच्या विषयीं स्वाभाविक अभिमान वाटूं लागतो, आणि असें झालें ह्मणजे, देह जो झिजवावयाचा तो कां आणि कोणासाठीं, याचा प्रकाश प्रत्यक्षाच्या अंतःकरणांत

पडतो प्राचीन वैभवाची आठवण ठेवणारें राष्ट्र आपलें वैभव गमावीत नाहीं प्राचीन गतवैभवाची आठवण झालेलें राष्ट्र तें वैभव पुनरपि प्राप्त करून घेतल्याशिवाय स्वस्थ राहात नाहीं असा जगाचा अनुभव आहे आठवण असते तावर वैभव असतें आठवण बुजते तेव्हा वैभव जातें, आठवण होते तेव्हा वैभव परततें सारांश, प्राचीन वैभवाची आठवण ठेवणें हें राष्ट्रीय कर्तव्य होय ज्या राष्ट्राची ही आठवण बुजली असेल त्याला ती करून देणें, हें इतिहासाचें काम आहे आणि ह्मणून या संप्रदाया ला "ऐतिहासिक" ह्मटलें आहे महाराष्ट्राच्या इतिहासाचीं साधनें शहरोशहरीं, खेडोपाडीं, देवळांच्या ठिकाणीं, जुन्या मठांतून, जुन्या घराण्यांतून लोळत पडलीं आहेत त्यांची किंमत जाणावी तितकी अजून महाराष्ट्राला वाटू लागली नाहीं, हें आश्चर्य आहे हीं साधनें नाहींशीं होणें किंवा असून अंधारात पडणें ह्मणजे महाराष्ट्राचा इतिहास नाहींसा होणें होय आणि ज्या राष्ट्राला इतिहास नाहीं त्याचें परिणाम कल्याणें एखादें तरी उदाहरण आहे काय? नाहीं तर मग इतिहास हा राष्ट्राचा प्राण होय, असा याचा अर्थ होतो त्या राष्ट्रीय प्राणाची आपण ध्यानीं तितकी काळजी खरोखर घेत आहोंत काय? महाराष्ट्राच्या इतिहासाचीं साधनें गोळा करून उजेडांत आणण्याचें काम महाराष्ट्रानें तितक्या तरी आतुरतेनें करावयास पाहिजे राष्ट्रावर कोसळणाऱ्या पारतंत्र्याला कांहीं काळ थोपवून धरणाऱ्या श्रीमंत नाना फडनिसांचीं हजारों दप्तरें मणवल्लीस धूळ खात पडलीं आहेत, ही गोष्ट आज कशीं तरी दहा पंधरा वर्षें महाराष्ट्राच्या कानावर आली असून हि त्या संबंधानें महाराष्ट्रानें कांहीं एक केलें नाहीं, ह्या एकाच उदाहरणावरून महाराष्ट्रात कितपत जागृती झाली आहे, याचा अंदाज होतो राष्ट्राचें पुनरुज्जीवन करण्याचें सामर्थ्य या संप्रदायांत आहे आपले विचार आणि आचार राष्ट्रदेवतेच्या चरणीं अर्पण करण्यास हा संप्रदाय शिकवितो या संप्रदायाची दीक्षा घेणाऱ्याच्या अंतःकरणांत "महाराष्ट्र" हीं चार अक्षरें अढळ पद मिळवितात आणि ह्मणून या संप्रदायाचीं तत्त्वें महाराष्ट्रसमाजांतील अगदीं खालच्या थरापर्यंत जाऊन पोंचलीं पाहिजेत ज्याला स्वदेश नाहीं किंवा स्वदेश असून हि ज्याला त्याची कल्पना नाहीं, असा आचारविचारवान् मनुष्य स्वदेशाच्या हिताविरुद्ध विद्रोहाचा साधकता झाला, तर त्यांत काय नवल आहे? परंतु या संप्रदायाच्या योगानें महाराष्ट्राच्या प्राचीन उन्नत

स्वरूपाचा प्रकाश अंतःकरणांत पडल्यावर कोणता तरुण देशद्रोह करण्यास धजावेल? महाराष्ट्रासाठीं महाराष्ट्रांत वारंवार जन्म घेण्याची स्फूर्ति तरुणांच्या अंतःकरणांत हा सांप्रदाय उत्पन्न करील. महाराष्ट्राच्या विद्यमान स्थितीचें चित्र सर्वांच्या डोळ्यापुढें प्रत्यक्ष आहेच, परंतु प्राचीन स्थितीचें चित्र एकदां तरुणांच्या अंतःकरणांत ठसलें गेलें, तर मग त्यांच्या नेत्रांतून वाहणाऱ्या अश्रुधारा वायां जावयाच्या नाहींत. ह्या सांप्रदायाचा अभ्यास करितांना तरुणांना भावी स्थितीचीं स्वप्नें पडूं लागतील व त्यांची इच्छा पवित्र असे, त्यामुळें ती पूर्ण करणें ईश्वराला भाग पडेल.

असे हे तीन सांप्रदाय महाराष्ट्रांत स्थिर झालेले दिसत आहेत. बाकीचे सांप्रदाय, एक तर त्याला गेले किंवा जाण्याच्या पथांत आहेत किंवा याच तीन सांप्रदायांत अंतर्भूत पावले आहेत. हल्लीं महाराष्ट्रांत ज्या संस्था, चळवळी किंवा उत्सव अस्तित्वांत आहेत, ते सर्व वरील सांप्रदायांपैकीं कोणत्यांना कोणत्या एका किंवा अनेक सांप्रदायांत मोडतात, असें विचारान्तीं आढळून येणार आहे. ह्या सांप्रदायांत परस्परांविषयीं वैमनस्य नाहीं इतकेंच नव्हे, तर ते एकमेकांला पोषक असे आहेत. त्यांच्यांत परस्परविरोध नाहीं, किंबहुना तिन्ही सांप्रदाय एकाच व्यक्तीच्या ठिकाणीं एकवटल्याशिवाय त्यास " मराठा " हें नांव धारणच करतां यावयाचें नाहीं. मराठा म्हणजे जो स्वधर्म आणि स्वदेश यांना आळवतो व त्यांची एकनिष्ठ सेवा करितो, तो. पहिल्या सांप्रदायांत स्वधर्माचें शिक्षण मिळतें, तिसऱ्याच्या योगानें स्वदेशावर प्रेम जडतें, व दुसऱ्या सांप्रदायांत स्वधर्म-स्वदेश यांची सेवा हातून घडते. पहिल्या सांप्रदायांत जें नैतिक शिक्षण मिळतें, तें दुसऱ्यांत आचरणांत उतरतें. पहिल्या सांप्रदायांतील शिक्षणापासून मन शुद्ध

महाराष्ट्रियान घेतलेंच पाहिजे. ह्या सांप्रदायात प्रवेश करून घेण्याचा सर्व महाराष्ट्रियाना सारखा हक्क आहे. या तीन सांप्रदायावाचून महाराष्ट्राला अन्य गति नाहीं. तेव्हा यातून कोणता हि महाराष्ट्रियाची सुटका होण्याला मार्ग नाही.

आजमित्तीस हे सांप्रदाय बाल्यावस्थेंत आहेत. त्याचा पुढें प्रचंड प्रवाह व्हावयाचा असेल तेव्हा होवो, पण आज तर ते नदीच्या उगमाप्रमाणें लहान आहेत. अगदीं तुरळक अशा स्वतंत्र विचाराच्या माणसाच्या अंतःकरणात आज त्याना स्थळ मिळालेलं आहे. अशीं माणसं त्यांचें संगोपन नाना तऱ्हेच्या हालअपेष्टा सोसून करीत आहेत. त्याचा पुढील मार्ग अगदीं निष्कंटक आहे असें हि दिसत नाहीं, तरी पण हे प्रवाह बंद पडणे आता शक्य नाही. पाण्याच्या जिवंत झऱ्याप्रमाणें ते अखंड वाहतच जाणार, मग वाटेंत डोंगराळ मुलूख लागो किंवा काहीं हि होवो, ते आपला मार्ग काढीत सारखे पुढेंच जाणार

आजचे हे तीन सांप्रदाय मिळून पूर्वीचा श्रीसमर्थांचा रामदासी सांप्रदाय होय. श्रीसमर्थांनीं रामदासी सांप्रदायाचें जें लक्षण दिलेलें आहे तें याचकाम आठवतच असेल त्या लक्षणाचा केव्हा हि विसर पडतां कामा नये, म्हणून फिरून एकवार त येथें देऊ.

मुख्य हरिकथानिरूपण । दुसरें तें राजकारण ।
तिसरें तें सावधपण । सर्वविषईं ॥ ११।५।४

हाच अनुक्रम आणखी दोन ठिकाणीं आहे.

हरिकथानिरूपण । नेमस्तपणें राजकारण ।
वर्तायाचें लक्षण । तेंही असावें ॥ ११।६।४
हरिकथानिरूपण । बरेंपणें राजकारण ।
प्रसंग पाहिल्याविण । सकळ खोटें ॥ १२।२।२९

ह्या लक्षणावरून रामदासी सांप्रदायाचीं तीन अंगं कोणतीं तीं स्पष्ट दिसत आहेत

१ हरिकथानिरूपण

२ राजकारण

३ वर्तायाचें लक्षण

आणि आजमित्तीला महाराष्ट्रांत जे तीन साम्प्रदाय दिसत आहेत ते

१ प्राचीन विद्या, नीति यांच्या संशोधनाचा ह्मणजे हरिकथानिरूपणाचा.

२ स्वावलंबनाचा, कृतीचा ह्मणजे वर्तायाचा.

३ स्वदेशसेवेचा ह्मणजे राजकारणाचा.

हे होत आज जे तीन साम्प्रदाय नवीन ह्मणून दिसत आहेत ते जुनेच आहेत, असं यावरून उघड होत आहे याचा अर्थ असा होतो कीं, महाराष्ट्रास महाराष्ट्रधर्माची ओळख पटत चाल्ली आहे किंवा ओळख पटून असो किंवा न कळत असो, पण महाराष्ट्र आज पुनरपि रामदासी साम्प्रदायाचाच आश्रय करूं पाहात आहे, हें उचित. महाराष्ट्राचा तो धर्मच आहे, तेव्हा, केव्हा ना केव्हा त्यास त्याची ओळख पुन्हा झालीच पाहिजे जाति स्वभाव दुरतिक्रम आहे हाच न्याय राष्ट्राला लागू मनुष्याचा मूळ स्वभाव अजिबात बदलणे जसे शक्य नाहीं, तसेच राष्ट्राचा धर्म अजिबात लोपवून टाकणें शक्य नाहीं हा डाव फार तर काहीं काळ साधतो, पण असला विपरीत प्रयत्न करणारास कव्हाना केव्हा तरी दांत पडल्यावाचून राहात नाहात, इतकी गोष्ट खरी

महाराष्ट्रांत राहून महाराष्ट्रधर्मात येत नाहीं, असा कोण मराठा ह्मणू शकेल? महाराष्ट्रियाचा--मराठ्याचा--धर्म ह्मणनेच महाराष्ट्रधर्म महाराष्ट्रभूमीवर नांदणाऱ्या मनुष्याला मी महाराष्ट्रांत नाहीं असें जसें ह्मणता यावयाचें नाहीं, तद्वत् महाराष्ट्रधर्म ह्मणजे रामदासी साम्प्रदाय हा कोणास नाकारता यावयाचा नाहीं

रामदासी संप्रदायाचीं तिन्ही अंगें देशकालानुसार नवीन स्वरूपें धारण करून महाराष्ट्रांत बीजरूपानें उद्भूत झालीं आहेत ही अभिनंदनीय गोष्ट होय. तीं प्रबळतर होऊन त्यांचीं गोड फळें महाराष्ट्रास चाखावयास मिळतील तेव्हां खरा. असा दिवस उगवणार हें भाकित करण्यास ज्योतिषशास्त्राचा फारसा अभ्यास नको आहे. दिवस उगवणार, पण तो लवकर किंवा उशिरा उगवणें हें सांप्रदायिकांच्या निस्सीम व एकनिष्ठ भक्तीवर अवलंबून आहे.

अशी एकनिष्ठ भक्ति या नवीन सांप्रदायिकांच्या ठिकाणीं कशी प्रादुर्भूत व्हावी? असें होण्यास जुन्या वारकरी संप्रदायापासून कळकळ, प्रेम, निष्ठा, भाव इत्यादि सद्गुण शिकावे व श्रीसमर्थसंप्रदायापासून परिभ्रमण, विवेक, कर्म करण्याविषयीं नैष्ठिकपणा, कीर्तीची चाड, वैराग्य, निस्पृहता, मृदु वचन, सहिष्णुता, परोपकारबुद्धि आणि उत्कटता या अकरा गुणांची त्यांत भर घालावी. असें झालें म्हणजे सत्यप्रियता, धैर्य, शांति, द्रव्यद्वेष, व्यक्तिप्रपंचपराङ्मुखता, राष्ट्रहितैकपरता, इत्यादि अनेक राष्ट्रीय गुण नवीन सांप्रदायिकांच्या अंतःकरणांत उद्भवल्यावांचून राहणार नाहींत. यच्चयावत् पौर्वात्य राष्ट्रांप्रमाणें, महाराष्ट्रमातेचीं हीं लेकरें निसर्गतः पुराणप्रिय आहेत. जुन्या वळणावर नवीन मार्ग त्यांना कोणी दाखविला तर त्या मार्गानें जाण्यास त्यांची ना नसते, परंतु अजिबात नवीन पथ स्वीकारण्याचें त्यांच्या जिवावर येतें. स्वदेशाभिमान हा शब्द नवीन असेल, पण ती भावना महाराष्ट्रास नवीन नाहीं. स्वदेशाभिमान म्हणजे काय हें एकवेळ महाराष्ट्रसमाज तयार नसेल, पण महाराष्ट्रधर्म म्हणजे काय हें ज्ञान करून घेण्याची जिज्ञासा व तदनुरूप आचरण करण्याची बुद्धि साऱ्या महाराष्ट्रास आहे. अशा प्रकारचें धोरण ठेवून नवीन सांप्रदायिकांनीं आपल्या मताचा प्रसार करण्याचा प्रयत्न केल्यास त्यांना यश आल्यावांचून राहणार नाहीं.

संभव नाहीं. आमच्या समाजाची रचना अशी आहे, किंबहुना एकंदर पौर्वात्य राष्ट्रांनीं हीच परंपरागत चाल दिसते. कोणी काही हि म्हणोत, पण आज वैभवसंपन्न असलेल्या पौर्वात्य राष्ट्रांनीं याच मार्गाचा अवलंब केला होता. पायापासून नवीन इमारत उभारण्याचा प्रयत्न या हि देशांत पूर्वी कधीं सफल झाला नाहीं व पुढें होणार नाहीं. हाच अनुभव आज पर्यंतचा इतिहास शिकवितो. तेव्हां जुन्या पायावर नवीन इमारत उठविणें श्रेयस्कर होय.

हा जुना पाया भुगा न होता, महाराष्ट्राला अशींच मनोरम वागणारें त्याचें यथार्थ स्वरूप लोकनिदर्शनास आणून देण्याच्या कामीं आपण थोडासा हातभार लावावा असा सभेचा हेतु आहे. धर्मतनूद्धेन महाराष्ट्राला ज्या सांप्रदायानें एकवार श्रेयस्कर असा महाराष्ट्रधर्म शिकवून कर्तव्याची ओळख करून दिली त्या सांप्रदायाचें स्वरूप कसें होतें, याची थोडी फार माहिती नवीन सांप्रदायिकांना करून देतां आली तर पाहावें, अशी सभेची इच्छा आहे व तदनुरूप हिं चालविलेल्या प्रस्तुतचा प्रयत्न जुन्या व नव्या सांप्रदायिकांना सारखाच मान्य होवो, अशी प्रार्थना आहे.

श्रीराम

२

श्रीसमर्थांचीं चरित्रें

जगांत रामदास रे । तया पदींच वास रे ।
निमग्न देवदास रे । विरोन देहभास रे ॥

देवदास

श्रीसमर्थांचें यापुढें आतां एखादें नवीन चरित्र लिहावयाचें म्हणजे तें सर्व अंगानें विश्वसनीय व विस्तृत झाले तरच लिहिलें

पाहिजे. असें चरित्र लिहिलें जावें अशी सभेची फार इच्छा आहे, पण तें लिहिण्याची अजून वेळ आली नाहीं. ती वेळ येण्यापूर्वी त्यांच्या चरित्राचीं सर्व साधनें उपलब्ध होऊन प्रकाशित झालीं पाहिजेत. हीं साधनें तीन प्रकारचीं आहेत —

(१) त्यांच्या वेळचीं व नंतरचीं त्यांच्या संबंधानें कागदपत्रें वगैरे (२) त्यांची कविता आणि (३) आजवर लिहिलीं गेलेलीं त्यांचीं चरित्रें.

त्यांच्या वेळचा किंवा नंतरचा पत्रव्यवहार अजून मुळींच प्रकाशित नाहीं म्हटलें तरी चालेल. जो कांहीं उपलब्ध झाला आहे तो अगदीं थोडा आहे. त्याच्या सभरपट जास्त उपलब्ध झाला पाहिजे. त्यांची कविता हि अजून अर्धीअधिक अप्रकाशितच आहे; तथापि ती बहुतेक सर्व उपलब्ध झाली आहे, ही भाग्याची गोष्ट होय.

आजवर लिहिल्या गेलेल्या समर्थांच्या चरित्राला अंत नाहीं. खुद्द श्रीसमर्थांचे हजारों शिष्य होते, निदान आठशें तर नुसते मठच होते. ह्या शिष्यापैकीं व मठाधिपतींपैकीं कित्येकांनीं तरी त्यांचीं चरित्रें मोठ्या प्रेमानें, आदरानें आणि विस्तारानें गायिलीं असलीं पाहिजेत. त्यांपैकीं आज कितीशीं उपलब्ध आहेत[1] ह्या दिशेनें सभेनें आतापर्यंत केलेल्या प्रयत्नाचा विचार केला म्हणजे समाधान मानण्याला मुळींच अवकाश मिळत नाहीं. आतापर्यंत प्रकाशित, अप्रकाशित परंतु उपलब्ध आणि अनुपलब्ध अशा सर्व श्रीसमर्थांच्या चरित्र

प्रसिद्ध होत आहे. १९, २१ व २२ हे फार मोठाले अथ आहेत व ते जरी परंपरेतीलच माणसांनीं लिहिलेले आहेत तरी पण ते अलीकडचे असल्यामुळे कधीं काळा छापून निरतील किंवा नाहीं याविषयी शंकाच आहे. सारांश, अत्यंत महत्वाचीं व प्रमाण अशीं जीं १ ते १३ पर्यंतचीं चरित्रें तीं, ३ खेरीजकरून, उपलब्ध नाहींत ३ रें अर्धवट उपलब्ध आहे. चाफळापासून पाच कोसावर मसुर गाव आहे व तेथून एक कोसावर महापुर आहे. भिमाजीनाथा हे तेथील राहाणारे, समर्थांबरोबर शिवाजीमहाराजाबरोबर शके १५९७ त तंजावरास गेले होते व तेथेच मठ स्थापून होते. त्यांचा जन्म १५६४ त झाला होता व १६६३ त त्यांनीं आपला देह ठेवला त्यांनीं लिहून ठेविलेलें श्रीसमर्थांचें चरित्र प्रस्तुत भागांत दिलें आहे. समर्थ निजधामास गेल्यानंतर तिसऱ्या दिवशीं भीमस्वामी तंजावराहून गडावर येऊन पोचले "समर्थ परधामास गेल्याचा सविस्तर वर्तमानावरून भिमाजीनाथा यांनीं ५० ओव्या लिहिल्या आहेत" असे हनुमंतस्वामी सांगतात त्या ओव्या १० ते ४४ या भागांत आहेत. आरंभीच्या ९ व शेवटच्या ६ ओव्या, आरंभींचे ५ चरणें, शिवाय आरंभींच्या व शेवटच्या काहीं पदें असलेलीच, त्रुटी गहाळ आहेत, त्याला इलाज नाहीं. चरित्र लहान खरें, पण फार महत्वाचें आहे. आतापर्यंत जीं प्रकाशित चरित्र आहेत तीं सर्व श्रीसमर्थांच्या पश्चात् नव्वद वर्षांनंतर लिहिलीं गेलेलीं आहेत. श्रीसमर्थांना त्यांनीं प्रत्यक्ष पाहिले होते, त्यांचा अनुग्रह घेतला होता, त्यांच्या आज्ञेवरून मठ स्थापन करून जे महंत बनले होते, अशा लोकीं समर्थशिष्यानें लिहिलेलें चरित्र अजून दुसरें प्रकाशित नाहीं. या दृष्टीनें पाहातां तंजावरमठपति समर्थशिष्य महापुरकर भीमस्वामी यांनीं लिहिलेलें प्रस्तुतचें छोटेंसें चरित्र विशेष महत्वाचें होय. अशा चरित्रांत मिळणारी माहिती पुष्कळ अशीं विश्वसनीय असली पाहिजे व तिजपासून निघणारीं अनुमानें अथात् त्र्यनुमानें होत या लहानशा पण सर्वांस प्रमाणभूत चरित्रापासून उपलब्ध होणारी माहिती आणि अनुमानें येथें एकत्र करणें गैर होणार नाहीं. तीं येणेंप्रमाणें —

१ समर्थांचें व्रत सेम घटिकाचें ठरलें होतें.

२ एक नेसलेले धोतर व एक पांघरलेलें उपरणें अशा दोन वस्त्रासह उन्नममारमातून समर्थ निसटले.

३ तो थेट गंगातीर गाठलें (जांब गावापासून दोन तीन कोसावर) व गंगेंत उडी मारून पैलतीराम गेले.

४ तेथें श्रीरामचंद्राचें दर्शन घडलें.

५ सात दिवस अन्नपानशयन यांचें स्मरण नव्हतें.

६ हा कोणी तरी वेडा आहे असें लोकास प्रथम वाटे, पण मागाहून त्याच्यावर लोकाची पूर्ण भक्ति जडे.

७ लहान मुलांत मिसळून त्यांच्या बरोबर खेळण्याफिरण्याची त्याला फार आवड असे

८ शहापुरकर सतीबाईची अनुग्रहापूर्वीची जी गोष्ट हनुमत स्वामींनी दिली आहे तिचा उल्लेख भीमस्वामींनी केलेला नाही.

९ सतीबाईच्या बापाचें नाव विसाजीपंत व नवऱ्याचें नाव कमळाजीपंत हनुमतस्वामींनी बापाचें नाव अबाजीपंत व नवऱ्याचें नाव नारोपंत दिलें आहे

१० गोपाळ कोण? सतीबाईचा मुलगा दिसतो.

११ भीम कोण? प्रस्तुत चरित्रात त्याचें नातें दिलेलें नाहीं, पण हनुमनस्वामी ह्मणतात की, बाईनें या मुलाला पुत्राप्रमाणें वाढविला होता सतीबाईच्या चुलत भावाचा मुलगा भीम असें भक्तमजरीमाल्रेंत ह्मटलें आहे.

१५ शहापुरास श्रीसमर्थांचें भजन चाले तेव्हा पुष्कळ लोक शरणास येत. भीमाने त्याच्या चरणावर मस्तक ठेविलें. भीमस्वामीच्या अनुग्रहाची जी गोष्ट हनुमतस्वामींनी सांगितली आहे तिचा उल्लेख स्वतः भीमस्वामींनी केलेला नाहीं.

१६ शहापुराहून श्रीसमर्थ चंद्रगिरीस रहावयास गेले. (चंदगावच्या मागचा डोंगर तोच चंद्रगिरीचा उर्फ चादोराचा डोंगर. त्या डोंगरातील समर्थांची गुहा अजून पाहावयास मिळते.)

१७ चाफळास रामनवमीच्या उत्सवात प्रतिपदेचा मान शहापुरकराचा असे.

१८ चाफळास उत्सवात श्रीसमर्थ भजन, निरूपण करीत.

१९ शिवाजीमहाराजांच्या आग्रहावरून समर्थ सज्जनगडा राहावयास आले.

२० संभाजीमहाराज गादीवर बसल्यानंतर समर्थांस भेटावयास आले होते.

२१ समर्थ केव्हा केव्हा गुहेत जाऊन बसत व पंधरा पंधरा दिवस बाहेर येत नसत. महत्वाच्या कामाशिवाय कोणास आत हि येऊं देत नसत.

२२ भीमस्वामींचें समर्थांस पत्र व समर्थांकडून त्याचें गेलेलें उत्तर हीं वाचलीं ह्मणजे गुरुशिष्याच्या परस्परप्रेमाचें कौतुक वाटते

२३ प्रवृत्तीसी पाहिजे राजकारण ।
निवृत्तीसी पाहिजे निरूपण ॥

२४ धन्य आत्मज्ञानी नर ।
सार्थक केला संसार ।
त्यासी आम्हासी अंतर । काहींच नाहीं ॥

२५ भीमस्वामी निवारित होते.

असो, १४ ते २३ पर्यंतचीं चरित्रें श्रीसमर्थांच्या पश्चात् निर्माण झालेलीं आहेत. लेखकांना प्रत्यक्ष माहिती नव्हती. ग्रन्थ ज्ञान अथवा परंपरेनें श्रवण करणें यांत महत्तर आहे. फार काय सांगावें, १६ वे चरित्रसार श्रीहनुमतस्वामी हे खुद्द चाफळमठाचे अधिपति होत व १७ वे चरित्रसार भिमाजीबाबा हे चाफळापासून दोन कोसांच्या अंतरावर असलेल्या शिरगांवमठाचे अधिपति होत. दोघे हि उपासनी इतकेंच नव्हे, तर एक खुद्द श्रीसमर्थांच्या बंधूंचे व दुसरे कल्याणस्वामींच्या बंधूंचे वंशज होत. चाफळ व शिरगांव यांच्यांत एकच डोंगर काय तो आडवा आहे असें असून उभयतांनीं लिहिलेल्या चरित्रांत कमींत कमी ३०।४० महत्त्वाचे फरक पडले आहेत. पिकदाणीची गोष्ट भोळारामदासासंबंधानें घडली, म्हणून हनुमतस्वामी सांगतात, तर तिचा संबंध एकनाथजनार्दन यांच्याशीं होता म्हणून भीमस्वामी वर्णन करितात. तशीच साडुकाची गोष्ट. समर्थ व कल्याण यांच्या संबंधानें ती गोष्ट हनुमतस्वामी देतात, तर भीमस्वामी तिचा संबंध जनार्दनएकनाथ यांच्याशीं जोडतात. हें असें कां व्हावें, समजत नाहीं. एकाच काळीं दोन कोसांच्या अंतरावर इतक्या परस्परविरुद्ध दंतकथा संप्रदायामध्यें प्रचलित असाव्या, याचें नवल वाटतें. तात्पर्य, श्रीसमर्थांच्या खुद्द शिष्यानीं लिहिलेलीं त्यांचीं काहीं चरित्रें उपलब्ध होण्याच्या पूर्वी त्यांचें नवीन चरित्र लिहिणें इष्ट नव्हे.

दार्य वामनपंडित, रघुनाथपंडित, उद्धवचिद्घन, आनंदतनय, अनंत गोसावी, वेणीस्वामी, देवदास, शिवाजीमहाराज, वगैरे शिष्यांनी कोणीं अभंग, कोणीं पद, कोणी श्लोक, इत्यादि प्रकारांनीं श्रीसमर्थांची लीला वर्णिली आहे. पैकीं फक्त वेणीस्वामी आणि देवदास यांनीं केलेलीं वर्णनें अप्रकाशित आहेत, बाकीच्यांनीं केलेलीं कांहीं कांहीं वर्णनें कोठें कोठें प्रकाशित आहेत.

गिरि, गिरिपाळ, गिरिधर, किंवा वेणी, वेणी स्वामी, निवृत्तीवेणी, किंवा वेणिगिरधर अशीं नांवें धारण करून निवृत्तीराम, करुणाराम, संकेत रामायण, मगलरामायण, छंदोरामायण, सुंदररामायण, कौल, गुरुदेव-नमन, काशीयात्राकथन, रघुप्रकरण इत्यादि ग्रंथ लिहिलेले बीड प्रांतांत उपलब्ध झालेले आहेत. हा ग्रंथानुरून असें दिसतें कीं, हे ग्रंथ लिहिण्याविषयीं शके १५९६ आनंदनाम संवत्सरीं श्रीसमर्थांची आज्ञा जाहली व शके १६४८ पर्यंत तरी निदान हे ग्रंथ यथावकाश लिहिले गेले. अर्थात् आक्काबाई आणि वेणुबाई अशा ज्या दोघी शिष्यिणी होत्या, त्यांपैकीं शके १६०० त समाधिस्त झालेल्या मिरजच्या राहणाऱ्या ज्या वेणुबाई त्या आणि गादातीरस्थ वेणीस्वामी हा भिन्न व्यक्ती होत; ह्यापेक्षा वेणीस्वामीबद्दल जास्त माहिती आज देता येत नाहीं. त्यांच्या ग्रंथांचा एक स्वतंत्र भाग होणार आहे.

निवृत्तीरामग्रंथाच्या पहिल्या समासाच्या १०९ ओव्यांत श्रीसमर्थ-संबंध आख्यान आहे. हा ग्रन्थ छापला जाईल तेव्हां जावा, तत्पूर्वी वरील समासांतील कांहीं वचनें येथ देतों.

> नाना मती भेद नाना । निर्धार कोणीच बोलेना ।
> संशयनिवृत्ति होईना । माया आणी ब्रह्मीची ॥ ३६ ॥
> सर्वत्र हाणे शाब्दिक ज्ञान जाहालें । भक्तिज्ञानवैराग्य लोपलें ।
> सकामभजनें जन लागलें । कामनेपाठीं प्रयत्न ॥ ३७ ॥
> परलोकप्राप्तीचा विचार । कोण पाहानो सारासार ।
> तारकमंत्र राम साचार । मूढ ऐसा कळेना ॥ ३८ ॥

ह्मणोनि निर्भीड वीतरागी । धर्माधर्मीत ज्ञानशक्ति आंगीं ।
ऐसा अवतार कळयुगीं । समर्थरूपें प्रगटला ॥ ३९ ॥
सावधान ह्मणतां सावधान । अंत्रपाटीं निघाले ॥ ४० ॥
द्वादशवर्षी विख्यात कीर्ति । संत देखोनी निवाले ॥ ४२ ॥
संग कोणाचा न साहे । निःसंग वनीं विचरताहे ।
जगदोद्धार करीताहे । धर्मस्थापक सर्वोत्तमु ॥ ४३ ॥
भक्तजन जेथें जेथें भाविती । तेथें तेथें दर्शन होती ॥ ४५ ॥
गिरिकंदरीं करी वास ॥ ४६ ॥

आनंदसंवत्सरीं जन्म गिरि । संप्रदाई कृष्णातीरीं
षोडशवर्षी ग्रन्थांतरीं । दासबोधीं अद्वैत विवरेल ॥ १० ॥

ह्या मेवटच्या ओवीच्या काय अर्थ बरें? दासबोधग्रन्थ झाल्यावर सोळा वर्षांनीं दासबोधग्रन्थांतील अद्वैताचें विवरण निवृत्तीराम ग्रन्थांतरीं आनंदसंवत्सरीं ह्मणजे १५९६ त कृष्णातीरीं होईल, असा जर ह्या ओवीचा भावार्थ असेल, तर " दासबोधग्रन्थरचनेचा आपण जो १५८० । १५८१ हा काल ठरविला आहे त्याला ह्या ओवीनें प्रत्यंतर पुरावा मिळतो.

श्रीसमर्थांचें चरित्र लिहितांना ह्या समासाचा कांहीं ना कांहीं उपयोग झाल्यावांचून राहणार नाहीं. तथापि आज ह्या ठिकाणीं एका मुद्याचें टांचण करून ठेवावेसें वाटतें. समर्थांच्या अवताराचें प्रयोजन काय, तें ३६ ते ३९ ओव्यांत वर दिलें आहे, त्यावरून असें दिसतें कीं, श्रीसमर्थांच्या वेळेला महाराष्ट्रसमाजांत असा एखादा पंथ प्रबळ झाला असावा कीं, ज्याच्या योगानें, जे आहे तें सारें ब्रह्मच आहे असें मत प्रचलित होऊन समाजांत एकवार माजून राहिलें होतें. ह्याच स्थितीचा उल्लेख ' वेणीगिरिधर ' संकेतरामायणांतहि करितात. संकेतरामायणाच्या बालकांडाच्या तिसऱ्या सर्गांत आरंभीं ' अरूप अदृश्य अचिंत्य ' अशा सद्गुरूला नमन करून वेणीगिरिधर पुढें ह्मणतातः—

असो ऐसें अचिंत्य तुह्मांसी चिंतितें । मद्भावनें आणखी येक गमलें।
जेणें रूपें मजला उपदेशिलें । तेंचि आतां वर्णीन जी ॥ १०
लोकानंद तुं जगद्गुरु । आत्माराम तुं जगदीश्वरु ।
लीलावतारी पूर्णावतारु । कृष्णातीरीं गोचर देखिलें रूप ॥ ११
तुह्मी वैराग्याचे मुकुटमणी । तापसामाजी शूळपाणी ।
मोक्षश्रीमहित मोक्षपाणी । उदास सेविली तुह्मीं गिरिकंदरें ॥ १२
तुह्मांसी मायेची भीड नाहीं । कोण्ही बोटों न शके कांहीं ।
मतांतरें नासूनि पाही । निमळ ब्रह्म स्थापिलें ॥ १३

तुमचें सर्वत्रही लोकावरी शासन । तुम्ही येकनाथगजावरी पंचानन ।
नाना युगधर्मांवरी रघुनंदन । सत्ययुगीं अवतरला तुम्ही ॥ १४
सदा उदास गिरिकंदरीं रहाता । शुद्धब्रह्माचा निर्णयो करितां ।
ग्रन्थ करूनि सचराचरीं अनंता । अतीतदीक्षा स्थापिली तुम्हीं ॥
किंवा स्वकीर्ति वाढवावयाकारणें । स्वामी तुम्हा निवडिलें रघुनंदनें ।
। जगदोद्धार करावा ह्मणोनि पूर्णपणें । परात्परगुरु प्रार्थिलें ॥१६॥
कलयुगीं होईल भ्रष्टाकार । सर्वत्र येकाकार ।
ह्मणोनि हनुमानरूपें सर्वेश्वर । आत्माराम अवतरला ॥ २१ ॥

'सर्वब्रह्मा'च्या नावावर 'येकाकार' करणारे हे 'सर्वब्रह्मी' लोक कोण, जाणे! किंवा समाजाला अवनत स्थिति प्राप्त झाली म्हणून आचार आणि विचार यांना फाटा देऊन सर्वच जसे शूद्र व्हावेत किंवा सर्वच स्वतःस ब्राह्मण म्हणवू पाहतात, म्हणून कोणीकडून तरी सरगोळाकार करून 'समो'च्या नावावर राष्ट्राला मूठमाती देण्याच्या उद्योगात जो तो जमा न कळत चूर झालेला असतां, तशी श्रीसमर्थांच्या वेळीं एकंदरच महाराष्ट्राची स्थिति झाली होती की काय न कळे

तेथें वळारला धर्मविचार । विचार कैंचा ॥ २३ ॥
वय मिच येक जाले । तेंथे कायें होता आलें ।
उन्मत्त द्रव्ये जें भुललें । तें भलतेंच बोले ॥ २४ ॥
तेसा अज्ञानभ्रमें भुलला । सर्वब्रह्म ह्मणोन बैसला ।
माहापापी आणि भला । येकचि मानी ॥ २५ ॥
सर्वसगपरित्याग । अभ्यासना विषयभोग ।
दोघे येकचि मानिता मग । कायें उरलें ॥ २६ ॥
भेद ईश्वर करून गेला । त्याच्या वाचेन न यचे मोडिला ।
मुखामधें घास घातला । तो अपानीं घालावा ॥ २७ ॥

यासाठीं

आधीं रापावा आचार । मग पाहावा विचार ।
आचारविचारें पैलपार । पाविजेतो ॥ १७।१०।२५

हा श्रीसमर्थांचा उपदेश महाराष्ट्रानें सर्वकाळ मनांत वागविल्यास त्यांत महाराष्ट्राचें हित, अर्द्ध....

व्यंकटेशस्तोत्र, करुणामृतरस इत्यादि प्रकरणाचे कर्ते देवदास हे श्रीसमर्थांचे शिष्य होत त्यांचा मत्र देतान येथ आहे हे समर्थांच्या पश्चात्‌हि होते.

समर्थ रामदास हा । उदास दास तो पहा ।
जनाम ना कळे स्थिती । मनासि ना कळे गती ॥ १
प्रपच सारिला सर्व । विवेक साधला बरें ।
समस्त हेत सारिले । रिपू अनेकचि मारिले ॥ २
कुदात पाय नापुडे । यत्न न पाहे वांकडें ।
उदास दास नाचती । नभांत घोष गाजती ॥ ३
भला समर्थदास हा । प्रयोजिलाचि या पहा ।
उदास वृत्ति फारसी । मनात वृत्ति गाइसी ॥ ४

इच्छा असल्यास सत्कार्योत्तेजक सभेकडे तें कोणास हि पाहाण्यास मिळेल.*

श्रीसमर्थांची कविता अप्रकाशित राहिली आहे ती येणें प्रमाणें:–

चौदा शतकें:–शंभर शंभर ओव्यांचीं अशीं हीं चवदा शतकें आहेत, पैकीं पांच प्रकाशित असून नऊ अप्रकाशित राहिलीं आहेत.

१ लें शतकः—वैराग्य शतक नांवानें प्रकाशित आहे.

२ रें शतकः—यांत आरंभीं संसाराचें कष्ट देऊन पुढें मायाब्रह्माचें विवरण आहे.

३ रें शतकः— हें ज्ञानशतक नांवानें प्रकाशित आहे.

४ थें शतकः—हें उपदेशशतक म्हणून प्रकाशित आहे.

५ वें शतकः—यांत नवविधा भक्ति, चत्वार मुक्ति, व पंच प्रळय यांचें विवेचन आहे.

६ वें शतकः—यांत स्वरूपानुसंधान आहे.

७ वें शतकः—ब्रह्मनिरूपण.

८ वें शतकः—सगुणनिर्गुणसंवाद नांवानें प्रकाशित आहे.

९ वें शतकः—सर्वब्रह्मनिरूपण.

१० वें शतकः—यांत सद्गुरूची करुणा फार प्रेमळपणें भाकिली आहे. या शतकांत शि-

गुरुशिष्यसंबंध इत्यादि विषय आले आहेत.
ज्ञानाचें महत्त्व यांत वर्णिलें आहे.
हें ज्ञान रामकृपेनें । धन्य रामउपासना ।
रामदास्य घडे ज्याला । ते सर्वत्र रामदास हो॥

स्फुट प्रकरणें:— यमकावांचून अनुष्टुपछंदांत लिहिलेलीं अशीं हीं स्फुट प्रकरणें किती तरी आहेत. तीं अत्यंत मौल्यवान आहेत, यापेक्षां जास्त वर्णन करितां येत नाहीं.

स्फुट श्लोकः— हजारों आहेत. करुणाष्टकें ह्मणून आठच करुणाष्टकें प्रकाशित आहेत. ही निवड कोणीं आणि केव्हां केली ईश्वर जाणे. करुणापर अशी यांत शेंकडों प्रकरणें आहेत व त्यांतच हल्लींचीं प्रसिद्ध आठ करुणाष्टकें आहेत.

हीं इतकीं प्रकरणें व याशिवाय प्रकाशित असलेलें श्रीसमर्थांचें रामायण उर्फ किष्किंधाकांड, मनाचे श्लोक २०५ व षड्रिपूंचें वर्णन इतकीं सर्व प्रकरणें एका बाडांत आहेत, तेव्हां तें बाड केवढें मोठें आहे याची कल्पना करावी. ह्या बाडाचें विशेष महत्त्व असें आहे कीं, तें स्वयंच कल्याणस्वामींच्या हातचें आहे. पाठीला वराचसा मोठा पट्टा बसून तें एकदां अग्निमुखांतून निसटलेलें आहे. अशा ह्या पवित्र बाडाचें दर्शन—नव्हे—लाभ महाराष्ट्राला पुन्हां अडीचशें वर्षांनीं व्हावा हें महाराष्ट्राचें भाग्य होय.

वर नमूद केलेल्या प्रकरणांशिवाय रामगीता, कृतनिर्वाह, चतुःसमासी, सप्तसमासी, अक्षरपदसंज्ञा, रामकृष्णस्तव, दासप्रबोध, किरकोळ अभंग, आरत्या, भूपाळ्या वगैरे इतकीं प्रकरणें समेळा उपलब्ध झालेलीं आहेत. यावरून श्रीसमर्थांचा " कवितासमुद्र " केवढा मोठा आहे व त्यापैकीं किती थोड्या भागाचें आजवर महाराष्ट्रानें मंथन केलें आहे, याची कल्पना होते. हा अप्रकाशित संग्रह लवकरच प्रकाशित करावा असा हेतु आहे, परंतु तत्पूर्वी

श्रीसमर्थसांप्रदायाचीं रूपें त्यांत एका ठिकाणीं आगळीं आहेत असा एखादा उतारा खालीं देणें योग्य होय.

प्रथम लिहिणें दुसरें वाचणें । तिसरें सांगणें अर्थांतर ॥ १ ॥
आशंकानिवृत्ति ऐसी चौथी स्थिती । पांचवी प्रचीती अनुभवें ॥२॥
साहावें तें गाणें सातवें नाचणें । टाळि वाजवणें आठवें तें ॥ ३ ॥
नवा अर्थभेद दाहावा प्रबंद । आकावा प्रबोध प्रचीतीसीं ॥ ४ ॥
बारावें वैराग्य तेरावा विवेक । चौदावा तो लोक राजी राखे ॥५॥
पंधरावें लक्षण तें राजकारण । सोळावें तें जाण अनेग्रता ॥ ६ ॥
प्रसंग जाणावा हा गुण सत्रावा । काळ समजावा सर्वां ठाईं ॥७॥
आठरावें लक्षण वृत्ती उदासीन । लोलगता जाण तेथें नाहिं ॥ ८ ॥
येकोणीसावें चिन्ह सर्वांसी सगान । राखे समाधान त्यांचें त्यांचें ॥९॥
विसावें लक्षण रामउपासना । वेध लावी जना भक्तीरंगें ॥ १० ॥
भक्तीरंगें देव देवाल्यें सांखरें । थोटे मनोहरें वृंदावनें ॥ ११ ॥
बावी पोखरणी रम्य सरोवरें । मंडप वीवरें धर्मशाळा ॥ १२ ॥
धर्मशाळा नाना नाना दीपमाळा । तेथें रात्रिकुळा याळणारें ॥१३॥
तरुवर पुष्पवाटीका नवनिवें । पावनें भुवनें होमशाळा ॥ १४ ॥
उदंड ब्राह्मण ब्रह्मसंतर्पण । पुराण श्रवण आध्यात्मीक ॥ १५ ॥
जन्मासी येउनी आध्यात्म साधावें । नित्य नीवरावें सारासार ॥१६॥
असार संसार येणें साधे सार । पावितो पार भवसिंधु ॥ १७ ॥
आयुष्य हें थोडें फार आटाआटी । कठीण सेवटीं वृधपण ॥ १८ ॥
येकलेंची यावें येकलेंची जावें । मधेंची स्वभावें मायाजाळ ॥१९॥
मायाजाळ तुटे तरी देव भेटे । दास ह्मणे खोटे भक्तीहीन ॥२०॥

हरिकथानिरूपणाचीं नऊ लक्षणें सांगितलीं आहेत. पांच आणि नऊ चवदा.

पुढें राजकारणाचा पंधराव्या ठिकाणी स्पष्ट उल्लेख करून प्रपंचपरमार्थांविषयीं अव्यग्रता असणें, काळ प्रसंग जाणणें, सर्व कांहीं - उपाधी करित असूनहि उदासीन असणें आणि प्राणीमात्राविषयीं समबुद्धि बाळगणें, अशीं उदाहरणार्थ चार लक्षणें देऊन सावधपणाची सामान्य दिशा दर्शविली आहे. ह्मणजे

मुख्य हरिकथानिरूपण । दुसरें तें राजकारण ।
तिसरें तें सावधपण । सर्वविषईं ॥ ११-५-४

हा जो श्रीमत् दासबोधांत सांप्रदाय घालून दिला आहे, त्याचें स्पष्टीकरण या उताऱ्यांत केलें आहे. या उताऱ्यांत रामदासी सांप्रदायाचीं लक्षणें इतकीं स्पष्टपणें नमूद केलेलीं आहेत कीं, रामदासी संप्रदाय ह्मणजे काय याची यापुढें कोणासच शंका राहू नये. असा उतारा मुखोद्गत असावा असें कोणाहि रामदासीयाला वाटणार आहे. रामोपासना मात्र शेवटीं घातली आहे. सांप्रदायाची ती विशिष्ट उपासना आहे, तथापि उपासना कोणतीहि असली तरी हरकत नाहीं, परंतु पहिलीं एकोणीस लक्षणें मात्र सर्वांच्याच ठिकाणीं पाहिजेत. हीं एकोणीस लक्षणें सर्वमान्य आहेत ह्मणून त्यांचा उल्लेख आधीं केला आहे किंवा रामोपासनेंत विसावा मिळतो ह्मणून तिला विसावें स्थान दिलें आहे किंवा कसें, तें कांहीं सांगता येत नाहीं. आपणास फार तर इतकेंच ह्मणतां येईल कीं, रामोपासनेच्या सूत्रांत वरीलीं सर्व लक्षणें ओंवावयाचीं आहेत असें दर्शविण्यासाठीं स्वेच्छापूर्वी रामोपासना शेवटीं सांगितली असावी. ह्या रामोपासनेचा महिमा दर्शविणारा एकादा उतारा घेऊ.

सप्रचीत वेल्ही मिथ्या कोण करी । धन्य तो विवरी विवेकानें ॥ १
विवेकाचे जन भेटतां सकटें । ज्याची खटपट सुखरूप ॥ २
सुखरूप संत सत्यमाभिमानी । तयासींच मानी येरा नाहिं ॥ ३
येरां नाहिं गती सत्यावांचुनीया । असत्याच्या पायां कोण पडे ॥ ४

---

१ संजीवनी यात्रा. २ विवेकी जन भेटणें दुरापास्त होय.

कोण पडे आतां नरदेहाचे ठायीं । कोणाचीण नाहिं चाड आशा ॥५
आशा नाहिं चाड ते कोणाचिकाची । दृढ राघवाची कास धरू ॥ ६
कास धरू जेणें पावनची केलें । तेथें माझें जालें समाधान ॥ ७
समाधान जालें प्रत्ययासी आलें । धन्य मी पाउलें राघवाचीं ॥ ८
राघवाचीं पदें मानसीं धरीन । विश्व उधरीन हेळामात्रें ॥ ९
हेळामात्रें मुक्त करीन या जना । तरीच पावना राघवाचा ॥ १०
राघवाचा दास मी जालों पावन । पतित तो कोण उरों शके ॥११
उरों शके ऐसें कल्पांतीं घडेना । जो कोणी पुसेना त्यासी उणें ॥१२
उणें नसे गतो माझ्या सूर्यवंशा । कोणाची दुराशा नाहिं आला १३
आला नाहिं उणें राघवाच्या गुणें । नीचची राखणें पावनाचें ॥ १४
पावनाचें ब्रीद आम्हा प्राप्त जालें । प्रचीतीस आलें कीर्तीपेक॥ १५
कीर्तीपेक जन जाले उघडे । रुपारुप जालें तत्काळची ॥ १६
तत्काळची मोक्ष हें ब्रीद रामाचें । होत आहे माझें येणें काळें ॥१७
येणें काळें मोक्ष जरी मी देईना । दास म्हणविना राघवाचा ॥ १८
राघवाचा वर पावलों सत्वर । जनाचा उधार करावया ॥ १९

* * *

प्रेमयुक्त अंतःकरणानें हा उतारा वाचल्यावर तो पाठ करावा असें मनांत नाहीं येत? श्रीसद्गुरु समर्थांचें समाधान कसान झालें, तें या उताऱ्यावरून

---

१ हेळ म्हणजे क्षण असा मूळ अर्थ   जें क्षणमात्रें करितां येतें ती लीला झाली म्हणावयाची, म्हणून हेळामात्रें याचा लाटेनें असा अर्थ रूढ झाला आहे.

२ पतित कोणी राहणार नाहीं हे खरें, पण जो कोणी या मार्गाकडेच वळणार नाहीं, उघड येणार नाहीं, विचारणार नाहीं, तो पतितच राहणार !

३ कोणता शब्द नकळे 'नसता' शब्द असता तर आपणास अर्थ करतां आला असता. 'माझ्या सूर्यवंशाचा गता उणें नसे' म्हणजे सूर्यवंशोद्भव माझ्या रामाला कांहीं उणें नसे असा एक अर्थ सुचवितो.

ध्यत होत आहे समर्थांच्या अवताराचा हेतु सहज रीतीनें त्यात आला आहे "जगाचा उद्धार करीन, सर्वांना मुक्त करीन, आताचे आता मुक्त करीन, पतित कोणालाच राहू देणार नाहीं, तरच मी रामाचा खरा दास" ही केवढी घोर प्रतिज्ञा! ही घोर प्रतिज्ञा तडीस नेण्याचें सामर्थ्य आल्यावरच ती केलेली आहे श्रीरामाची भक्ति करुन स्वत चें समाधान झाल्यावर दुसऱ्याचें समाधान करण्याचा विश्वास वाटून "हेळामात्रें मुक्त करीन या जना" अशी प्रतिज्ञा केली आणि ती तडीस नेली श्रीसमर्थांच्या चरित्रात अशी एक कथा आहे का, ते टाकळीस पुरश्चरण करीत असतानाच त्याना कृष्णातटाकीं जाण्याची आज्ञा झाली परंतु लोकाना आचार शिकवावा व मार्ग दाखवावा म्हणून त्यांनी तेथच पुरश्चरण पुरें केलें व पुढें बारा वर्षे तीर्थयात्रा केल्या. तीर्थयात्रा करीत असता पुन्हा त्याना जगदुद्धाराची आज्ञा झाली ही कथा आणि

राघवाचा वर पावलों सत्वर ।
जनाचा उधार करावया ॥

ही ओवी, याचा मळ दिसी ततोतंत बसतो असे मुक्तिदाते श्रीसमर्थ रामाचे दास जे श्रीमन्त रामदास ते त्या काळीं होते त्या काळीं महाराष्ट्रातून बद्धदशेची उचलबांगडी व्हावी यांत काय नवल आहे? हे सगळें कृपेचें फळ? रामकृपेचें तर खरेंच, पण ती कृपा संपादण्यास आरंभीं जो अचाट प्रयत्न करावा लागला त्याच श्रीसमर्थांना शिष्यानीं एकदा प्रश्न केला कीं, महाराज आपण नेहमीं 'प्रयत्न करावा' असे सांगता, तो यत्न तरी कसा करावा? त्यावर श्रीसमर्थांनीं दिलेल्या उत्तराचा आता एखादादुसरा उतारा घेऊं

भाग्यासी काय उणें रे । येनाबाचुनि राहिलें ।
येत्न तो करावा कैसा । हेंचि आधीं कळेचिना ॥ १ ॥
मुख्य येत्न विचाराचा । सारासार बोलणें बरें ।
चालणें सत्य नेमाचें । नाति न्याय चुको नयें ॥ २ ॥
गळाला बुरा नासातो । नाना निश्चय सागता ।

ऐकावें कोणकोणाचें । बोलताहे नष्टचकी ॥ ३ ॥
सांगोंचि जाणती सर्वें । कर्ता कोण्ही दिसेचिना ।
जाणते नेणते नांगों । स्वभाव लागला जनीं ॥ ४ ॥
शास्त्र हो लोक हो कोण्ही । नीति हो न्याय हो न हो ।
दाटुनी सांगती वेटे । आदरें हो अनादरें ॥ ५ ॥
मिथ्याच सांगती वार्ता । नेटें[1] पाटें[2] नव्यारितीं ।
ऐसे हे लोक सृष्टीचे । प्रवाहीं पडिले पहा ॥ ६ ॥
करटे मिळाले सर्वें । जो तो बुधीच सांगतो ।
सांगावें तें आपणाला । आपणु कारिता नरें ॥ ७ ॥

* * *

हल्लींच्या धास्पाडिल्याच्या काळीं या उताऱ्याचा उपयोग झाला तर पहावें कोणी कोणाला सांगू नये असे नाहीं, परंतु स्वतः काहीं न करता, आपण जें दुसऱ्याला सांगतों त्याचा स्वतःला अनुभव नसता किंवा आपण जें सांगतो त्याच्या उलट स्वतः वर्तन करित असता, दुसऱ्याला शहाणपण शिकविणा राला येथें करंटा म्हटलें आहे स्वतःला टाळून असो वा नसो, जो तो दुस ऱ्यानें काय करावें हेच सांगत सुटला आहे, आपण स्वतः काय करावें याचा कोणीच आपल्याशीं विचार करित नाहीं व कार्यकर्ता हि कोणी दिसत नाहीं समर्थ म्हणतात भाग्याला काय कमी आहे' पण यत्न कोण करितो' काय पाहिजे असेल तें यत्नानें साध्य करिता येईल ज्या मानानें यत्न त्या मानानें त्याचें फळ टिटवीच्या प्रयत्नानें समुद्र आटत नसतो. यत्न नाहीं म्हणून भाग्य नाहीं, वैभव नाहीं आणि काहींच नाहीं एकें ठिकाणीं तर यत्न म्हणजेच देव असें श्रीसमर्थ सांगत आहेत

यत्नी तो चेतवावा रे । चेतवितांच चेततो ।
विवेक आणिजे तैसा । वाढवितांच वाढतो ॥ १ ॥
संग तो साक्षपी याचा । धरितां साक्षपु घडे ।

---

१ नेटें = आग्रहानें २ पाटें = अधिकारानें किंवा प्रयत्नानें (प्राचीन काव्य)

साक्षपें साक्षपु वाढे । पुरती मनकामना ॥ २ ॥
कष्टता सौख्य मानावें । कथीं फळची पाविजे ।
आळसें सुख वाटे तें । दुखप्रकाड भोगवी ॥ ३ ॥
केल्यानें होत आहे रे । आधीं केलें चि पाहिजे ।
यत्न तो देव जाणावा । अंतरीं धरिता बरें ॥ ४ ॥

असा यत्नाचा महिमा आहे श्रीसमर्थांनी तो वारंवार वर्णिला आहे यत्न करणारी माणसेंहि तडफदार धीराची असावयास पाहिजेत. नाहीं मेक्षास फट झालं नाहीं तोंवर आकाश पाताळ एक करून सोडावयाचें व संकट येताच गर्भगळित होऊन जावयाचें[1] पण श्रीसमर्थांचीच भाषा उतरून घेणें बरें.

ढेलेलें खेकरीं खरें । खळखळीं खैंखरे गैरें ।
खबरदारी खुसी खासा । जेथें तेथें निटेचिना ॥ १ ॥
धीरधरा धीरधरा तकवा । हडबडूं गडबडूं नका ।
काळ देखोनि वर्तावें । सांडावें भय पोटीचें ॥ २ ॥
धरावा धीर तो मोठा । विचारें पाहता बरें ।
अधीर माणसें खोटीं । काम कांहीं कळेचिना ॥ ३ ॥
धाकेंची चळ्चळा कांपे । भेणेंची फळ्फळा मुते ।
बोबडी पडीली तोंडीं । घाबिरे चाबिरे पडे ॥ ४ ॥
खादाड आळसी मंदु । सुचना ते कळेचिना ।
प्रसंगीं चळ्चळा कांपे । तो प्राणी आत्मघातकी ॥ ५ ॥

असो, या प्रकरणात पाच प्रकारचे उतारे देण्याचा माझा विचार आहे. पैकीं सांप्रदायाचीं लक्षण, रामोपासना व प्रयत्न याविषयीं उतारे दिले आता आणखी दोन उतारे देणें आहेत एक प्रस्ताविक व दुसरा अध्यात्मपर प्रस्ताविक कविता ह्मणजे वाचकास प्रस्तावा, पश्चात्ताप व्हावा असा हेतु धरून

---

१ उदास २ त्रासदायक ३ गाफीट ४ त्रस्त ५ दुखदायक ६ कठोर ७ उदास त्रासदायक, गफिट, त्रस्त, दुखदायक, कठोर, (असें नसावें) सावध, समाधानी, प्रसन्नचित्त, अघोर (असें असावें)

लिहिलेली कविता. अशी कविता केव्हांहि धांदलीधांदलीनें वाचू नये, अशी सद्गुरूंची आज्ञा असते. त्या वेळीं चित्त स्वस्थ असेल अशा वेळीं, शांत ठिकाणीं, प्रेमयुक्त अंतःकरणानें, स्वतःच्या गुणदोषाची आठवण करून अशी कविता वाचावी.

संसार करावा जीवें सर्व भावें । तुज विसंभावें अंतरंगा ॥ १
ऐसें मज नको करूं रे राघवा । माझा साव्हों धावा तूंचि येक ॥ २
स्वयें माहापापी पापची वर्तवें । सज्जना निंदावें सावकास ॥ ३
दोष राहाटणें या पोटाकारणें । सज्जनाचें उणें काढूं पाहे ॥ ४
धर्म करवेना धारणा धरवेना । भक्ती उपासना अंतरली ॥ ५
विषयाचें ध्यान लागलें अंतरीं । दंभ लोकाचारी खटाटोप ॥ ६
निष्ठा भ्रष्ट जाली स्नानसंध्या गेली । दुराशा लागली कांचनाची ॥७
देव धर्म घडे ते ठाईं वेचीना । पुण्य तें सांचीना कदाकाळीं ॥ ८
स्वधर्म बुडाला पापिष्ठें नेला । वेषेंहि दादुला भंडरूपी ॥ ९
अशक्त दुर्जन पाहे परन्यून । अभिळाषीं मन गुंतलेसें ॥ १०
कीर्तनीं बैसल्या पाहे परनारी । परद्रव्यावरी मन गेलें ॥ ११
न दिसे अंतरीं देवाची आवडी । पापरूपी जोडी पापरासी ॥ १२
काम क्रोध दंभ लोभ मोह माया । कीर्तनाच्या ठाया समागमें ॥१३
घातला उदकीं न भिजे पाषाण । हृदय कठीण तयापरी ॥ १४
स्वयें नेणे हित श्रवणीं दुश्चित । चंचळ हें चित्त स्थीर नाहीं ॥१५
तुर्वाये रंगणीं राहे अभिमान । नाहीं समाधान दास ह्मणे ॥ १६

---

१ विसरावें, उपेक्षावें. २ साव्हा = साहाय्य. ३ धावा = रक्षक. ४ दाबें करीना. ५ पापिष्ठें. ६ दिनदुनारीं. ७ परधर्मी, मुहृपती. ८ गांडदुबळ. ९ कीर्तनाला गेला तरी पाहूं बरोबर आहेतच. १० रंगण = सभा. कीर्तनाचें ठिकाण हीच देवाची सभा, त्या सभेंत देखील माझा अभिमान मला सोडीत नाहीं.

अशी कविता एकाग्र चित्ताने वाचली ह्मणजे मनुष्यास स्वतःचे दोष दिसू लागतात, तत्संबंधीं तो विचार करू लागतो, त्याला पश्चात्ताप होतो व ते दोष आपल्यांतून काढून टाकण्याची त्याला प्रवृत्ति होते.

सरतेशेवटी एक अध्यात्मपर उतारा देऊन हें प्रकरण संपवूं. पुढील उतारा मोठा आहे पण तो सबंधच देणें इष्ट वाटतें. तो फार गोड आहे. त्यांत अध्यात्माचें सार आहे आणि ह्मणून अध्यात्मसार असें त्याला श्रीसमर्थांनीच नाव दिलेलें आहे. अध्यात्म ह्मणजे काय यासंबंधानें आपल्यांत ज्या कल्पना रूढ आहेत त्यांत ह्या उताऱ्यानें कांहीं फरक पडला किंवा भर पडली तर पहावें.

अध्यात्मसार.

दुखदारिद्रउद्वेगें । लोक सर्वत्र पीडिले ।
मुळीची कुळदेव्या हे । सकटीं रक्षिते बळें ॥ १ ॥
रामउपासना मादी । त्रयलोक्य सुख पावले ।
सोडीले देव इंद्रादी । तोडीलीं बंधनें बळें ॥ २ ॥
कीर्तीसी तुळणा नाहिं । प्रतापें आगळा बहु ।
न्याय नेमस्त हे लीळा । न भूतो न भविष्यति ॥ ३ ॥
उन्मत्त रावणें येणें । त्रैलोक्य पीडीलें बळें ।
देव ते घातले बंदीं । कैपक्षी राम पावला ॥ ४ ॥
रावणें चोरिली सीता । मावकापट्यें साधिलें ।
धुंडिता धुंडिता सीता । शुधी कोठें न सपडे ॥ ५ ॥
रामसौमित्र हे बंधु । उदास धाकुटे वयें ।
श्रीमंत लक्षणें मोठीं । दिसती मुख्य देवसे ॥ ६ ॥
गूर्ज ते नेणती चिन्हें । जाणत्या वेदु लागला ।
दिसती थोर सामर्थें । श्रीहरी भगवान् ते ॥ ७ ॥
फिरती थोर आरण्यें । कर्कशें गिरिकंदरें ।

१ अधिक, विशेष २ कैवारी ३ मायेचें कपट.

आपडी पडिली नेत्रीं । उदो उदो म्हणे फणी ।
रामराजा माहा राजा । वरु हा दिधला तया ॥ २० ॥
जननि रामवरदानी । तयीपासुनी बोलिजे ।
उदंड ऐकिले होते । प्रचीत मजला नसे ॥ २१ ॥
प्रतापगिरींचे ठाईं । आदिशक्ती विराजते ।
कामना पुरती तेथें । प्रचीती रोकड्या जनीं ॥ २२ ॥
तुळजापुरीची माता । प्रतापेंचि प्रगटली ।
आदिशक्ती माहमाया । कुळींची कुळस्वामिणी ॥ २३ ॥
धुळची पाळिलें आज्ञा । रक्षिलें बहुतांपरी ।
बाळकु काय मातेचें । उत्तीर्ण होऊ पाहते ॥ २४ ॥
तैसा मी किंकर तीचा । विचार यानहीं नसे ।
तीची ते वैष्णवी माया । तारिते मारिते जनीं ॥ २५ ॥
शक्तीनें पावती सुखें । शक्ती नस्तां विटंबना ।
शक्तीनें नेटका प्राणी । वैभवें भोगिता दिसे ॥ २६ ॥
कोण पुसे अशक्ताला । रोगानें बराडा दिसे ।
कळा नाहि कांती नाहीं । युक्ता बुधी दुरावली ॥ २७ ॥
साजिरी शक्ति तों काया । काया मायाची वाढवी ।
शक्ती तों सर्वही सुखें । शक्ती आनंद भोगवी ॥ २८ ॥
सार संसार शक्तीनें । शक्तीनें शक्त भोगिजे ।
शक्त तो सर्वही भोगी । शक्तीवीण दरिद्रता ॥ २९ ॥
शक्तीनें मिळती राज्यें । युक्तीनें येत्न होतसे ।
शक्ती युक्ती जयें ठाईं । तेथें श्रीमंत धावती ॥ ३० ॥
युक्ती ते जाड कळा । विरक्तीसीं तुळणा नसे ।
अचूक चुकेना कोठें । त्याचीं राज्यें समस्तही ॥ ३१ ॥
युक्तीनें चाळती सेना । युक्तीनें युक्ती चाळवी ।

---

१ —दय २ ऋण

सकटी आपणा रक्षी । रक्षी सेना परोपरी ॥ ३२ ॥
उदंड खस्तीचीं कामें । मर्द मारुनि जातसे ।
नामर्द काय तें लढी । सदा दुश्चीत लालची ॥ ३३ ॥
फितूव्यानें बुडती राज्यें । खबर्दारी असेचिना ।
युक्ती ना शक्ती ना वेगी । लोक राजी असेचिना ॥ ३४ ॥
वेदादि येकैद सेना । कारबारीच चोरटे ।
धण्यासी राखणें राजी । कदा काळीं घडेचिना ॥ ३५ ॥
चोरटी होरटी तुर्दे । नासकें त्याच इछिनी ।
लौंढाचे दुरी घालावे । मारावे राजकारणें ॥ ३६ ॥
सेवकां आवरू नेणे । तो राजा मूर्ख जाणिजे ।
मूर्खाचें राज्य राहेना । कोणाचें कोण ऐकतो ॥ ३७ ॥
लोकासी राखणें राजी । तें राज्य प्रबळे बळें ।
वद वेबद जाणावें । तैंचि तावे परोपरी ॥ ३८ ॥
खेंळ खोचर काढावें । तदुळासारिखे ग्वटे ।
खरें तें आदरें घ्यावें । खोटें सर्वत्र नाकितो ॥ ३९ ॥
सगट सारिखें जेथें । तेथें होते बरावरी ।
सारं गार कळेना की । जाणते नेणते जनीं ॥ ४० ॥
कांहीं येक परीक्षावें । शोधावें बहुतापरीं ।
नेटकें कार्य साधावें । रोवावें कुटिळा जना ॥ ४१ ॥
असो हें बोलणें जावें । युक्तीवीण कामा नये ।
युक्तीला पाहिजे शक्ती । तम्मान शक्ती प्रमाण हे ॥ ४२ ॥
मुक्त केल्या देवकोडी । सर्वहि शक्तीच्या बळें ।
समर्थ भवानि माता । समर्था धर्म ठीवला ॥ ४३ ॥

मज तो प्रत्ययो नाहि । मानेना याच कारणें ।
मानेना अनुमानेना । काय केसें कळेचिना ॥ ४४ ॥
अतरीं कल्पना केली । येकातीं बोलिलों बहु ।
रक्षिता देव देवाचा । त्याचा उद्धार इछिला ॥ ४५ ॥
इछा पूर्ण करी माता । वाढवी बहुतापरीं ।
दयाळु मयाळु माता । स्वभावें जाणती कळा ॥ ४६ ॥
जीवींचा पुरला हेतु । कामना मनकामना ।
घमंड जाहाले मोठें । घमाड साधलें बळें ॥ ४७ ॥
रामवरदायनी माता । दासें धुडुन काढिली ।
धोळखी पाडिता दाई । भिन्न भेद असेचिना ॥ ४८ ॥
तुझा मी मी तुझा माते । ऐसें हें बोलणें नव्हे ।
तुझी तु तु तुझी माता । जगजेती कृपाळुवे ॥ ४९ ॥
उदो उदो तुझा उदो । जाहला सचराचरीं ।
गोंधळु घातला देवीं । ब्रह्माविष्णुमहेश्वरीं ॥ ५० ॥
सत्य हें जाहालें मोठें । आवडी लागता नये ।
असो हे जीवीचें जाणी । सुखानंद चहुंकडे ॥ ५१ ॥
तोळला भवानी माता । महांद्र दास इछिती ।
बोलणें हें प्रचीतीचें । अन्यथा वाउगें नव्हे ॥ ५२ ॥
भक्त ते पावती सुखें । माता सर्वांस वाढवी ।
वाढवी आपल्या लोभें । मायाजाळें परोपरीं ॥ ५३ ॥
मुलाचीं लाज मातेला । सीकवि सरसें करी ।
लोभें लोभेंचि शृंगारी । आपुलीं भूषणें तया ॥ ५४ ॥
जीव त्या बाळकापासीं । आवट लागिला असे
स्वहीत कळेना त्यास । सीकवीते बहु बहु ॥ ५५ ॥
मातेसी काय चोरावें । सर्वहि थाटक तिला ।
रनीर्ण जाणता नाहीं । नेचि ने मचमचा ॥ ५६ ॥

तक आहेत, परंतु माझ्या अल्प मतीला असें वाटतें कीं, या दोघा सत्पुरुषां संबंधानें अजून पुष्कळ कागदपत्र उपलब्ध व्हावयाचे आहेत व जीं थोडीं झालीं आहेत तीं अप्रकाशित आहेत, तेव्हां अशा स्थितीत, अर्धवट पुराव्याच्या जोरावर किंवा मुळींच पुरावा नसतां, पूर्वसंस्कारानुरूप मनांत येणाऱ्या आपआपल्या नव्या वाईट कल्पना प्रदर्शित करणें इष्ट नव्हे

श्रीसमर्थ व श्रीशिवाजीमहाराज यांच्या संबंधाचा पत्रव्यवहार अत्यन्त महत्त्वाचा असला पाहिजे हा पत्रव्यवहार मिळविण्यासाठीं करावी तितकी खटपट थोडीच होणार आहे महाराष्ट्राच्या इतिहासातील अत्यन्त मनोरम असा काळ म्हटला म्हणजे श्रीसमर्थ व शिवाजीमहाराज यांचा होय महाराष्ट्राला अभयी मार्गदर्शक असा हा काळ आहे कसाहि पडता काळ आला तरी त्यांतून पार पडून पुनरपि डोकें वर करा म्हणून, हें महाराष्ट्रास हा काळ सर्वकाळ शिकवीत राहील ज्या दिवशीं महाराष्ट्रास ह्या काळाचा विसर पडेल, तो दिवस महाराष्ट्राच्या नाशाचा समजला पाहिजे आणि जोंवर महाराष्ट्रास त्याची आठवण राहील, तोंवर अभ्युदयाविषयीं निराश होण्याचें त्यास कारण नाहीं

अशा त्या काळाविषयीं व विशेषत त्या काळांत जे दोन थोर पुरुष परमेश्वरी कृपेनें व महाराष्ट्राच्या भाग्यानें अवतीर्ण झाले होते, त्यांच्याविषयीं अजून आपणास किती तरी माहिती व्हावयाची राहिली आहे रामदासी सांप्रदाय, त्या सांप्रदायाची ऐहिक आणि पारमार्थिक कामगिरी, सांप्रदायांतील थोर पुरुष, सांप्रदायाची समयकालीन व नंतरची स्थिति; यांविषयीं अजून

णखी होण्याची सभेला पूर्ण आशा आहे. हा सर्व संग्रह प्रकाशीत होईपर्यंत आपआपले अभिप्राय प्रदर्शित करण्यास कोणी उतावीळ होऊं नये, अशी जरी सभेच्या तर्फे माझी नम्र विनंति आहे, तरी मी स्वतः एका बाबतीत जो उतावीळपणा करीत आहे, त्याबद्दल वाचकांनी क्षमा करावी. श्रीसमर्थकालीन कागदपत्रांचा एक स्वतंत्र भाग आह्मी प्रसिद्ध करणार आहोत. परंतु आता-पर्यंत उपलब्ध झालेल्या कागदपत्रांतून जे पत्र वारंवार वाचून आह्मास अत्या-नंद होतो, ते पत्र आणखी दोन चार वर्षे महाराष्ट्रवाचकांपासून लपवून ठेव ण्याइतका धीर आह्मास नाहीं. सदरहु पत्राची एक प्रत प्रथम आह्मास सज्ज-नगडावर मिळाली व नंतर ताडून पाहण्यास सातारा जिल्ह्यांत दोन ठिकाणी दोन प्रती मिळाल्या. ते पत्र नुसत वाचण्यास मुद्धां गोड आहेच, पण त्या-पासून जी कित्येक अनुमानें निघणार आहेत, ती फार महत्त्वाची आहेत. ह्मणून ते पत्र आज येथे वाचकांस प्रेमपूर्वक सादर करितो.

सांप्रदाय शिष्य व भक्ती दिगत विस्तीर्ण घडावी ऐसी प्रार्थना केली तेहीं आसमंतात गिरिगव्हरा वास करुनु चापळी श्री ची स्थापना करुनु सांप्रदाय शिष्य दिगत विस्तीर्णता घडली त्यास, चापळा श्री ची पूजा मोहोछाव ब्राह्मणभोजन अतिथि इमारत सर्व यथासांग घडावे जेथ जेथ श्री च्या मूर्तिस्थापना जाहाली तेथ उछाव पूजा घडावी यास राज्य संपादिले यातील ग्रामभूमि कोठें काय नेमावी ते आज्ञा व्हावी तेव्हा आज्ञा जाहाली का विशेष उपा धीचें कारण काय तथापि तुमचे मर्जी श्री ची सेवा घडावी हा निश्चय जाहाला त्यास येथाशक्तीप्रकारे जेथ जे नेमावेस वाटेल ते नेमावे व पुढे जसा सांप्रदायाचा व राज्याचा व वंशाचा विस्तार होईल तैसे करीत जावे याप्रकार आज्ञा जाहाली यावरुनु देशांतरी सांप्रदाय व श्री च्या स्थापना जाहाल्या त्यास ग्रामभूमीची पत्र करुन पाठविली श्री सन्निध चापळा एकूण एकवीस गाव सर्वमान्य व एकूण एकवीस गांवी अ करा विधिप्रमाणे भूमि व अकरा स्थळी श्री ची स्थापना जाहाली तेथ नैवेद्य पूजेस भूमि अकरा विधिप्रमाणे नेमिले आहेती ऐसा सकल्प केला आहे तो सिद्धीस नेण्याविषयी विनंति केली तेव्हा सकल्प केला तो परंपरेनें सेवटास न्याहावा ऐसी आज्ञा जाहाली त्याजवरून सांप्रत गाऊ व भूमी नेमिले ——— ———तपशील

> येथे तेहतीस गाव, ४१९ बिघे जमीन, एक
> कुरण व १२१ खंडी धान्य याचा सविस्तर
> तपशील आहे

ह्मणजे ह्या बहुमोल पत्रावर श्रीशिवाजीमहाराजांचा शिक्कामोर्तब होऊन आज बरोबर २२८ वर्षे झाली. किती तरी महत्त्वाचें हें पत्र आहे. श्रीसमर्थ आणि श्रीशिवाजीमहाराज यांचा जो संबंध होता, त्याचा बराचसा उलगडा या पत्रानें होत आहे. कसा तो आपण पाहूं.

प्रथमतः मनांत असें येतें कीं, श्रीशिवाजीमहाराजांची साक्षरता
सिद्ध असेल, तर हें सनंद पत्र त्यांच्या हातचें असण्याचा संभव फार आ
असल पत्र उपलब्ध होईल तर केवढी मौज होणार आहे. महाराजांचें स
दस्तुरचें एक पत्र महाराष्ट्रांत आज बिनमोल आहे. " श्रीसद्गुरुवर्य श्रीसकल
तीर्थरूप श्रीकैवल्यधाम श्रीमहाराज श्रीस्वामी " हा मायना यापुढें सद्गुरु
पत्र लिहितांना सांप्रदायिकांनी उपयोगांत आणावा अशी शिफारस आहे
सांप्रदायाला आरंभ झाला त्या काळचा तो मायना आहे. त्यांच्याकरि
श्रीसमर्थांचा अवतार त्या गोब्राह्मणप्रतिपालक महाराष्ट्रराज्यसंस्थापकांनीं है
योजिलेला आहे. अर्थात् सर्व सांप्रदायिकांनी त्याचें अनुकरण करणें हा
आहे. नुसत्या या मायन्यावरून देखील महाराजांची निष्ठा व्यक्त होत नाह

प्रस्तुतचें पत्र महाराष्ट्रांत यावच्च ह्मणजे कालक्रमानुसार निरनिराळ्या ठळक अशा प्रसंगाचा त्यांत उल्लेख आहे, असें दिसतें. विशेषतः, श्रीसमर्थांनी भेट झाल्यापासून तो पत्राच्या मितीपर्यंतचा वृत्तान्त सारांशरूपानें महाराजांनीं या पत्रांत नमूद केला आहे. ते अनेक प्रसंग येणेंप्रमाण —

(१) श्रीसमर्थांनीं महाराजांवर अनुग्रह करून आज्ञा केली कीं, तुमचा मुख्य धर्म राज्यसाधन करून धर्मस्थापना, देवब्राह्मणांची सेवा व प्रजेचा पीडा दूर करून पालण रक्षण करणें हा होय. अनुग्रह झाला त्याच वेळां श्रीसमर्थांनीं आशिर्वाद दिला कीं तुह्मी जें जें मनीं धराल तें तें श्री सिद्धीस पाववील.

(२) त्यावरून, महाराजांनीं जो जो उद्योग केला त्यांत त्यांना यश येऊन त्यांचे सर्व मनोरथ स्वामींच्या आशिर्वादप्रतापेंकरून पूर्ण झाले.

(३) त्यानंतर, महाराजांनीं श्रीसमर्थचरणीं संपादिलेलें राज्य अर्पण करून सर्व काळ सद्गुरुसेवा घडावी ह्मणून इच्छा प्रदर्शित केली.

(४) तेव्हां, पूर्वीं सांगितलेल्या धर्माप्रमाणें वर्तन करणें हीच सेवा होय, अशी श्रीसमर्थांची आज्ञा जाहली.

(५) यावरून निरंतर सन्निध राहून ... सद्गुरूंचें वारंवार दर्शन घडावें व श्रींची स्थापना करून तरी होऊन संप्रदाय दिगंत वाढावा अशी महाराजांनीं प्रार्थना केली.

(६) तेव्हां, स्वतः आसमंतात् गिरिगव्हरीं वास करून श्रीसमर्थांनीं चाफळीं श्रींची स्थापना करून व संप्रदाय दिगंत वाढविला.

(७) त्यास चाफळीं श्रींची पूजा, महोत्सव इत्यादि धर्मकृत्य यथासांग चालावा व श्रीमारुतीच्या मूर्ति जेथ जेथ स्थापन झाल्या होत्या तेथें तेथ नित्यपूजा व उत्सव व्हावा यासाठीं ग्रामभूमि काढून द्याव्या ह्मणून आज्ञा व्हावी, अशी महाराजांनीं प्रार्थना केली.

(८) तेव्हां, श्रीसमर्थांची आज्ञा जाहाली कीं, विशेष उपाधीचें कारण नाहीं. तथापि श्रींची सेवा चालावी हा तुमचा अंतर्भाव असल्यामुळें

यथावकाश जेथ जे नेमानेम वाटेल ते नेमावें व पुढें जसा सांप्रदायाचा, राज्याचा व वंशाचा विस्तार होईल तसें करीत जावें

(९) यावरून, देशांतरी सांप्रदाय व श्रीमारुतीच्या स्थापना झाल्या त्यास ग्रामभूमीचीं पत्रें करून महाराजांनीं पाठविलीं व चाफळास श्रीस निधे १२१ गांव सर्वमान्य व १२० गांवां ८११ निधेप्रमाणें भूमि व ११ गांवीं श्रीमारुतीकडे ८११ निधप्रमाण भूमि नेमण्याचा आपण केलेला संकल्प कळवून तो सिद्धीस नेण्याविषयीं विनंति केली

(१०) तेव्हां, केलेला संकल्प परंपरेनें चालवावा म्हणून श्री समर्थांची आज्ञा जाहाली

(११) त्यावरून, सांप्रत म्हणजे शके १६०० आश्विन शुद्ध दशमीस संकलित १२१ गांवांपैकीं ३३ गांव सर्वमान्य व २८५२ त्यापैकीं ४१९ निधे भूमि, शिवाय एक तुरुंग व १२१ खंडी धान्य नेमण्यांत आलें, त्यांना तनखी देऊन, शिवाय उत्सवप्रसंगी व इमारतीकडे नक्त ऐवज व धान्य समयाचे समयास पावतें करून असें अभिवचन देऊन अक्षय्य उत्सवादि चालविण्याविषयीं महाराजांनीं श्रीसद्गुरूंची आज्ञा मागितली

(३) राज्यसाधन करून या गोष्टी साधणे हाच महाराजांचा मुख्य धर्म होय, असा श्रीसमर्थांचा त्यांना उपदेश होता. क्षत्रियाचा परमार्थ हाच.

(४) तुमचे सर्व मनोरथ श्रीरघुपति पूर्ण करील असा शिवाजीमहाराजांना श्रीसमर्थांचा आशिर्वाद होता. केवढी पुण्याई! श्रीसमर्थांसारिखे आपले पाठिराखे आहेत याचा महाराजांना केवढा तरी आधार वाटला असला पाहिजे.

(५) आपल्या एकंदर उद्योगाला यश आले, दुष्ट दुरात्मे लोकांचा नाश झाला, विपुल द्रव्य मिळून राज्यास बळकटी आणणारे गड, कोट, किल्ले बांधले गेले, इत्यादि आपले सर्व मनोरथ पूर्ण झाले, हा स्वामींच्या चरणांचा प्रताप होय, असा महाराजांचा पूर्ण विश्वास होता.

(६) अशा सद्गुरूच्या चरणीं सर्व राज्य अर्पण करून अखंड सद्गुरुसेवा घडावी, राज्यांपायी सद्गुरुचरण अंतरतील तर नको ते राज्य, अशी वैराग्यवृत्ति महाराजांच्या ठिकाणी उद्भवली होती.

(७) अशा वेळी समर्थांनीं महाराजांना राजनीतिपर बोध करून क्षात्रधर्म सांगितला व तदनुरूप वर्तन करणे हीच आपली सेवा होय, अशी आज्ञा केली.

(११) समर्थांनी स्थापन केलेले असे दासराम मारुती होत.

श्रीसमर्थांची व महाराजांची प्रथम भेट केव्हा झाली, या वादग्रस्त प्रश्नाचा निर्णय लावण्यास वरील पत्राचा जरी मदत होईल दिसतुना, या पत्रावरून या प्रश्नाचा कायम निर्णय लागतो, असे म्हणण्यास हरकत नाहीं महाराजांना सनाथ करून समर्थांनी त्यांना पहिले जाता केली का, " तुमचा मुख्य धर्म राज्यसाधन करून धर्मस्थापना, देवब्राह्मणांची सेवा, प्रजेची पीडा दूर करून पालन रक्षण करावे, हे व्रत संभाळून त्यांत परमार्थ *करावा ' यावरून राज्यसाधन करण्याची मूळ शिक्षा महाराजांसारख्या* सच्छिष्याला श्रीसमर्थांनी लावली की काय, असें तुमच्या मनात येतें. परंतु ही कल्पना खरी ठरण्यास यापेक्षा जास्त जागा आधार पाहिजे हें उघड आहे " दुष्ट दुराचे लोकांचा नाश करावा, विपुल द्रव्य करून राज्यपरंपरा अक्षई चालेल ऐसीं स्थळें दुर्ग करावीं, एवं जे जे मनीं धरितील ते ते या मीनें आशीर्वादप्रतापें मनोरथ पूर्ण होईल ' यांतहि दुष्ट दुराचे व्यक्तींचा उल्लेख नाहीं किंवा दुर्ग स्थळांचा नामनिर्देश नाहीं, त्यामुळे नक्की काय ठरविता येत नाहीं पण वरील दोन्ही वाक्यें एकत्र वाचलीं, म्हणजे महाराजांच्या राजकारणपर कारकीर्दीच्या अगदीं आरंभाच्या काळाला अनुलक्षून हे उल्लेख असावेत असें मानण्याकडे मनाचा विशेष कल होतो परंतु त्या कल्पना या एक दोन वाक्यावरून तुमच्या मनात येतात, त्याचा निर्णय पुढील दोन तीन वाक्यात कायमचा होत आहे सद्गुरुचरणी सर्व राज्य अर्पण करून अखंड सेवा घडावी असा महाराजांचा विचार श्रीसमर्थांना कळून काढल्यावर महाराजांना, ' निकट वास घडून वारंवार दर्शन घडावे, श्रींचा स्थापना काही तरी होऊन संप्रदाय, शिष्य व भक्त दिगंत विस्तीर्ण घडावा ऐसी प्रार्थना केली तेव्हां, आसमनात गिरिदुर्गी वास करून चाफळीं श्रींची स्थापना करून संप्रदाय शिष्य दिगंत विस्तीर्णता घडली " यावरून इतकी गोष्ट निःसंशय ठरते की, चाफळास श्रींची स्थापना होण्याच्या पूर्वी काही तरी श्रींची स्थापना व्हावी म्हणून महाराजांनी

समर्थांची प्रार्थना केली होती व त्यावरून मग चाफळास श्रीरघुपतीची स्थापना झाली. ती स्थापना कोणत्या सालीं झाली ही गोष्ट कागदपत्रांच्या आधाराने ठरली ह्मणजे उभयतांच्या भेटीचा काळ कांहीसा निर्णित होईल. चाफळास श्रीची स्थापना, निदान शके १५८० च्या पूर्वी झाली होती, इतकी गोष्ट खरी. कशी, तें इतक्यांतच पाहूं. पांच, चार उत्सव मसुरेंत जाहल्यानंतर शके १५७० त चाफळास श्रीची स्थापना होऊन उत्सव सुरू झाला, असें हनुमंतस्वामी सांगतात. हा शक बरोबर नाहीं असें मानण्याला कांहीच जागा नाहीं. तो बरोबर असेल तर शके १५७० च्या पूर्वीच किंवा सुमारास उभयतांची भेट झाली, असें ठरतें.

पण मग, श्रीमत् दासबोधाच्या प्रस्तावनेंत सामान्य विचिकित्सा करितांना, फाल्गुन शु. २ शके १५८० चें भास्करगोसावी यांचे दिवाकरगोसावी यासही जें पत्र दिलें आहे, त्याची वाट काय? तसेंच रा. रा. गोविंद काशीनाथ चांदोरकर यांनी ज्येष्ठ व. १३ शके १८२८ रोजीं "केसरी" पत्रांत एक पत्र प्रसिद्ध करून एका अस्सल पत्राच्या आधारें असें सिद्ध केलें होतें कीं, शके १५९४ त महाराजांची व समर्थांची प्रथम भेट झाली. तेव्हां हा काय घोटाळा आहे?

हा घोटाळा इतःपर राहू नये ह्मणून हीं दोन्ही पत्रें प्रथम येथें उतरून घेऊं व नंतर त्यांचा अर्थ कसा करावयाचा तें पाहूं.

श्रीराम

आहे. केदार गोसावी यांनी तें दिवाकर गोसाव्याना लिहिलेलें आहे. केदार गोसावी हे रघुनाथमहाराजाचे शिष्य असून उज्जन मठाचे अधिपति होत. वे० मीस्वामीकृत सीतास्वयंवर याच्यानी एक सुंदर प्रत केदार गोसावी याच्या हातची मजजवळ आहे. शिवाय त्याच्या हातच्या दासबोधाच्या दोन पोथ्या, एक शके १६१८ तील व दुसरी शके १६२४ तील, माझ्या पाहण्यात आहेत. १६१८ तील प्रत डोमगावीं मठात व १६२४ तील उज्जेन मठात आहे. तें अक्षर व या पत्रांचे अक्षर अगदीं निराळें आहे. पत्रातील शकापैकी १ ला आकडा संदिग्ध आहे. तथापि हीं दोन्हीं पत्रें अस्सल असोत किंवा नसोत, तीं खरीं आहेत असें मानून आपण त्याचा अर्थ केला पाहिजे.

या प्रकरणात अगदी आरंभीं सादर केलेलें पत्र श्रीशिवाजीमहाराजानीं श्रीसमर्थांस लिहिलेलें आहे. त्यात जी हकीकत खुद्द महाराज लिहित आहेत, ती अन्यथा असण्याचा स्वप्नात संभव नाहीं. त्यात जो कार्यकारणभाव स्पष्टपणें दर्शित होत आहे, तो ओढाताण करून उडविता येत नाहीं. सारांश, महाराजाचें पत्र प्रमाणभूत मानून चालल्याशिवाय गत्यन्तर नाहीं. त्याच्याशीं प्रथमदर्शनीं विरुद्ध भासणारीं पत्रें, एक तर बनावट मानण्यास तयार झालें पाहिजे किंवा त्याचा अर्थ या पत्राच्या आधारानें लावला पाहिजे.

(१) महाराजाच्या पत्रावरून तर असें दिसतें कीं, राज्यस्थापनेच्या आरंभापासूनच त्याना श्रीसमर्थांकडून सल्लामसलत मिळत असे. निदान इतकी गोष्ट खरी कीं, चापळास श्रीची स्थापना महाराजाच्या निमंत्रणावरून झाली.

(२) भास्कर गोसाव्याच्या पत्रावरून चाफळास श्रीची स्थापना शके १५८० चे पूर्वींच झाली होती, ही गोष्ट निर्विवादपणें सिद्ध होत आहे. म्हणजे १५८० चे पूर्वींच महाराजाची व श्रीसमर्थांची भेट झाली होती. पण याच पत्रावरून असा भास होतो कीं, १५८० चे फाल्गुन शुद्ध २ पर्यंत महाराजाच्या कानावर श्रीसमर्थांचे असे काय नावहि गेलें नव्हतें. महाराजाचें पत्र उपलब्ध न होतें तर हाच ग्रह दृढ झाला असता. परंतु दासबोधाची प्रस्तावना लिहिताना भास्कर गोसाव्याच्या पत्रासंबधानें जो समज दर्शविला होता तोच आता खरा ठरू पाहतो "न जाणो श्रीशिवाजीमहाराजानीं भास्कर

आहे. केशव गोसावी यांनी तें दिवाकर गोसाव्यांना लिहिलेलें आहे. केशव गोसावी हे कल्याणमहाराजांचे शिष्य असून उंब्रज मठाचे अधिपति होत. वे॰ णीस्वामीकृत सीतास्वयंवर काव्याची एक सुंदर प्रत केशव गोसावी यांच्या हातची मजजवळ आहे. शिवाय त्यांच्या हातच्या दासबोधाच्या दोन पोथ्या, एक शके १६१८ तील व दुसरी शके १६२४ तील, माझ्या पाहण्यांत आहेत. १६१८ तील प्रत डोमगावीं मठांत व १६२४ तील उंब्रजेस मठांत आहे. तें अक्षर व या पत्राचें अक्षर अगदीं निराळें आहे. पत्रांतील शकांपैकीं ९ चा आंकडा संदिग्ध आहे. तथापि हीं दोन्हीं पत्रें अस्सल असोत किंवा नसोत, तीं खरीं आहेत असें मानून आपण त्यांना अर्थ केला पाहिजे.

या प्रकरणांत अगदीं आरंभीं सादर केलेलें पत्र श्रीशिवाजीमहाराजांनीं श्रीसमर्थांस लिहिलेलें आहे. त्यांत जी हकीकत खुद्द महाराज लिहित आहेत, ती अन्यथा असण्याचा लवमात्र संभव नाहीं. त्यांत जो कार्यकारणभाव स्पष्टपणें दर्शित होत आहे, तो ओढाताण करून उडवितां येत नाहीं. सारांश, महाराजांचें पत्र प्रमाणभूत मानून चालल्याशिवाय गत्यन्तर नाहीं. त्याच्याशीं शकुदृष्टीनें विरुद्ध भासणारीं पत्रें, एक तर बनावट मानण्यास तयार झालें पाहिजे किंवा त्यांचा अर्थ या पत्राच्या आधारानें लावला पाहिजे.

(१) महाराजांच्या पत्रावरून तर असें दिसतें कीं, राज्यस्थापनेच्या आरंभापासूनच त्यांना श्रीसमर्थांकडून सल्लामसलत मिळत असे. निदान इतकी गोष्ट खरी कीं, चाफळास श्रींची स्थापना महाराजांच्या विनंतीवरून झाली.

(२) भास्कर गोसाव्यांच्या पत्रावरून चाफळास श्रींची स्थापना शके १५८० चे पूर्वीच झाली होती, ही गोष्ट निर्विवादपणें सिद्ध होत आहे. म्हणजे १५८० चे पूर्वीच महाराजांची व श्रीसमर्थांची भेट झाली होती पण याच पत्रावरून असा भास होतो कीं, १५८० चे फाल्गुन शुद्ध २ पर्यंत महाराजांच्या कानावर श्रीसमर्थांचें जसें काय नांवहि गेलें नव्हतें. महाराजांचें पत्र उपलब्ध न होतें तर हाच मत दृढ झाला असता. पण दासबोधाची

गाठाता यास आळख दिली नगाना' अशा त्या वळा मी मशय दर्शविला होता महाराजांनी त्याना ओळख दिली नगानी किंवा भास्कर गोसावी समर्थांचे नवीन शिष्य हाऊ अगन महाराजान पर्वीच परिचित नसल्यामुळे, महाराजांनी त्यास करून घेण्यासाठी त्याना काही सवाल कले असावेत किंवा स्वरा प्रकार आणखी नाही निराळाच असेल महाराजांच्या पत्रावरून इतकी गाष्ट निर्विवाद ठरत की, १५८० च्या पूर्वीन महाराजांची व समर्थांची भेट झाली होती आणि म्हणून भास्कर गोसाव्याच्या पत्रातप्रधान काही तरी कल्पनाच नसावी पाहिजे

(३) केशव गासाव्याच्या एका पत्रावरून तर अगदीच अयथाय गट होण्याचा सभव होता शके १५९४ पर्यंत उभयताची भेट झाली नव्हती, अशी विपरीत कल्पना या पत्रावरून होते आधी ही गोष्ट संभवते तरी काय? महाराजांसारखे स्वराज्यसंस्थापक आणि समर्थांसारखे स्वधर्मसंस्थापक एकाच प्रांतात कित्येक वर्षे प्रयत्न करीत असून हि एकमेकास भेटल्यावाचून राहते काय? ठिकठिकाणी श्रीमारुतीची स्थापना व चाफळी श्रीरघुपतीची स्थापना करून त्यांचा शिष्यसंप्रदाय दिगंत विस्तीर्ण वाढला होता अशा श्रीसमर्थांची भेट, स्वराज्यस्थापनेच्या कामी हरएक प्रकारच्या मनुष्याचे महत्त्व जाणणार श्रीशिवछत्रपतिमहाराजांसारखे धारणी नरवीर यांनी घेतल्यावाचून पाच पचवीस वर्षे जाऊ दिली असती काय? शके १५६६ पासून १५९४ पर्यंत म्हणजे २८ वर्षे उभयतांचे प्रयत्न एकाच प्रांतात एकाच अंतिम उद्द्यान सुरू असून परस्परांची भेट मात्र नाही, यावर क्षणभर तरी विश्वास बसता काय? पण प्रस्तुत महाराजांचे पत्र जर न मिळते तर नुसत्या सभवाने, विश्वासाने किंवा कल्पनेने केशव गोसाव्याच्या पत्राचा उलगडा करण्याचा माझा प्रयत्न वाचकांनी निमूटपणे कबूल केला असता की काय, याची शंका आहे मारांश, स्थळ, वेळ, प्रसंग, व्यक्ति इत्यादिकांच्या सापेक्षतेनेच केशव गोसावी यांनी "प्रथम भेट" ह्या शब्दाचा उपयोग आपल्या पत्रात केला असला पाहिजे, असे मानल्यावाचून दुसरी तोड नाही

जी कथा या दोन पत्राची तीच इतर उपलब्ध, अनुपलब्ध पत्रांची होय अशी संशयोत्पादक पत्र आणि चरित्रांतील नसावयाचीच जी असतील त्यांचा अर्थ महाराजांच्या पत्राच्या धर्तीने लावला पाहिजे सारांश महाराजांच्या

पत्रामुळे अनेक मतें व मतांतरें यांचा निकाल लागतो. सदरहू पत्रावरून निर्विवादपणें निष्पन्न होणारे सिद्धान्त अन्यथा मानता येत नाहीत व यापुढे जो जो कागदपत्राचा पुरावा उपलब्ध होईल त्याने या सिद्धांताचीच पुष्टि होणार आहे असा पूर्ण भरवसा वाटतो. अद्यून किती तरी पत्रव्यवहार उपलब्ध व्हावयाचा राहिला आहे व जो झाला आहे तो प्रकाशित व्हावयाचा आहे. श्रीसद्गुरुसमर्थ रामदासस्वामी व शिवाजीमहाराज यांचा संबंध दर्शविणारा एवढाच पुरावा आहे असे नाही. आणखी अनेक प्रकारचा पुरावा आहे. त्या सर्वांचे साद्यंत विवेचन पुढें केव्हा तरी करूं.

तूर्त महाराजांच्या या बहुमोल पत्रावरून ज्या कल्पना मनांत आल्या, त्या येथें नमूद केल्या आहेत. त्यांच्या ग्राह्याग्राह्यतेचा विचार करणें वाचकांकडे आहे. श्रीमद्गुरुसमर्थ रामदास स्वामी व श्रीशिवाजीमहाराज यांचा परस्परसंबंध, परस्परप्रेम, सद्गुरूची निरपेक्षता व सच्छिष्याचा अनन्यभाव इत्यादिकांचा अदमास होण्यास हें प्रकरण अंशतः कारणीभूत झाल्यास आज जो थोडासा उलाढाळणा केला आहे, तो धन्य होईल. महाराष्ट्रास त्या काळाचें यथार्थ ज्ञान होऊन त्यास आत्मोन्नतीचा मार्ग सद्गुरुकृपेनें दिसावा अशी प्रार्थना करून हें प्रकरण संपवितों.

उपसंहार

शके १७११ मध्ये प्रस्तुतचा ग्रन्थ निर्माण होईपर्यंत वारकरी पंथ आणि रामदासी संप्रदाय यांच्यात विरोध नव्हता, हें भीमस्वामींनीं जी सरसकट भक्तांची लीला वर्णिली आहे त्यावरून उघड दिसतें. असा विरोध पूर्वी नव्हता व केव्हां हि नसला पाहिजे. समर्थसंप्रदायाचें जें मुख्य अंग हरिकथानिरूपण तें वारकरीपंथाचें सर्वस्व होय. अर्थात वारकरी पंथाचा समावेश रामदासी संप्रदायात होऊं शकतो. त्यांच्यात विरोध समजत नाहीं व तो उत्पन्न करण्याच्या भरीस कोणी पडूं नये हेंच उत्तम.

प्रस्तुतचा भक्तलीलामृत ग्रन्थ व इतर कांहीं बाडें शिरगावमठातील रा. भ. प. रघुनाथबुवा ऊर्फ लक्ष्मण यशवंत यांचे कारभारी रा. रा. गणपत राव ऊर्फ भाऊसाहेब यांना आमच्या हवालीं केलीं आहेत. तसेंच रा. भ. प. कृष्णाबुवा यांचेकडून हि कांहीं संग्रह मिळाला आहे. या उभयतांचे आम्ही फार आभारी आहोंत.

तंजावरमठपति श्रीसमर्थशिष्य भानपुरकर भीमस्वामी यांनीं लिहिलेलें श्रीसमर्थांचें चरित्र शेवटीं दिलें आहे. या लहानशा चरित्राचें महत्त्व मागें एकाप्रकरणात दर्शित केलेंच आहे. श्रीसमर्थांच्या अवतारसमाप्तीनंतर लागलीच हें छोटेसें चरित्र लिहिलें गेलें. हनुमंतस्वामींच्या म्हणण्याप्रमाणें शके १६०३ च्या माघ वद्य ९ नंतर तिसऱ्या दिवशीं भीमस्वामी तंजावराहून आले, तेव्हां त्यांना श्रीसमर्थांच्या अवतारसमाप्तीची बातमी लागून त्यांनीं बहुत शोक केला. तेव्हांचें हें चरित्र आहे. अशीं दहा पांच चरित्रें उपलब्ध होतील तर आणखी काय पाहिजे ? हें चरित्र चाफळमठातील असून तें श्री बापुसाहेबमहाराज यांचेकडून आम्हास मिळालें. त्यांचे आभार मानावे तितके थोडेच. सभेनें स्वीकारलेल्या प्रस्तुतच्या उद्योगाबद्दल त्यांची पूर्ण सहानुभूति आहे आणि म्हणूनच संप्रदायाची थोडी फार सेवा करण्याची सभेस उमेद आहे.

श्रीमत् दासबोधाच्या प्रस्तावनेंत दुसरा भाग भेद्राच्या ग्रन्थाचा काढूं असें म्हटलें होतें. परंतु तें ग्रन्थ वेळेवर तयार न झाल्यामुळें मध्यंतरीं हा भाग घेतला. या पुढचा भाग हि भेद्राच्या ग्रन्थावा न घेता वाचकांना त्याची अत्यंत उत्सुकता आहे अशा श्रीसमर्थांच्या प्रकरणाचा घेऊं या संबंधाची

एक अडचण वाचकांच्या ध्यानात आणून ठेवणें बरें. समर्थांच्या एकाच प्रक
रणापैकीं कांहीं भाग छापलेला आणि कांहीं भाग न छापलेला असा अस
ल्यास तें सबंध प्रकरण एकाच भागांत येणें जरूर आहे. शिवाय समर्थांचे
इतर सर्वच ग्रन्थ शुद्ध व अस्सलबरहुकूम आपणास छापणें आहेतच. तेव्हां
समर्थांच्या इतर ग्रन्थांचे यापुढें जे दोन तीन भाग निघणार आहेत त्यांत
प्रकाशित आणि अप्रकाशित असा भेदाभेद करून घोंटाळा करण्याच्या
ऐवजीं त्यांचे सर्व ग्रन्थ कल्याणस्वामींनीं लिहिलेल्या क्रमानुसार छापण्याचा
आमचा विचार आहे, तो वाचकांस पसंत पडेल असा भरंसा आहे. दरम्या
न श्रीसमर्थकृत मनाच्या श्लोकांचा एक स्वतंत्र भाग श्रीमत् भगवद्गीतेप्रमाणें
छापावा अशी पुष्कळ रामदासीयांची सूचना आहे. शुद्ध कल्याण स्वामीं
च्या हातचे हे श्लोक सभेजवळ आहेत. प्रकाशित श्लोकांशीं ते ताडून पाहिले
म्हणजे प्रकाशित श्लोकांत हळुहळु पाठभेद होऊन कशा चुका होत गेल्या,
हे समजतें. श्रीमत् दासबोधाची प्रस्तावना लिहितांना त्यावेळीं उपलब्ध झा
लेल्या संग्रहावरून " रामदास आणि रामदासी " ग्रन्थमालेचे सात भाग
योजिले होते, परंतु हल्लीं जो संग्रह झाला आहे व होत आहे, त्यावरून आतां
एकंदर किती भाग होतील याचा नक्की अंदाज करितां येत नाहीं. काय पडे
ल तें खरें! श्रीरामचंद्रार्पणमस्तु ॥

धुळें
विजयादशमी १८२८ } सत्कार्योत्तेजक सभा

अलभ्याचा हा लाभ थोर जाला ।
विश्वजनासीं उपेगा आला ।
कीर्तिरूपेंचि विस्तारला ।
दाही दिशा भरोनि पुरवला ॥ १ ॥

जे वाइये स्वामी तो आठवे मनीं ।
नित्य बोलतां चालतां जनीं ।
स्वप्नसुषुप्तिजागृतीमौनीं ।
खंड नाहींच अखंड ध्यानीं ॥ ध्रु०

भक्तिप्रेमाचें ताव उतटलें ।
ज्ञानवैराग्यतीरीं लागलें ।
संतसज्जनीं सांठविलें ।
दीनदीनासि नेटें उध्दारिलें ॥ २ ॥

ज्याच्या गुणासी नाहीं गणना ।
ज्याच्या कीर्तीसी नाहीं तुळणा ।
जो स्वयंभ श्रीगुरुराणा ।
ब्रह्मादिकासी बुधी कळेना ॥ ३ ॥

धर्मस्थापना स्थापियेली ।
न्यायेंनीतीनें भक्ति वाढविली ।
संतमंडळी ते निवाली ।
बहु दास ते भूमंडळीं ॥ ४ ॥

जन्मजन्मांतरीं पुण्यकोटी ।
बहु संचित होतें गांठी ।
योगीरायाची जाली ज्यास भेटी ।
त्यास कल्याण होये सृष्टी ॥ ५ ॥

श्रीराम

श्रीसमर्थांचें अभंगात्मक चरित्र.

॥ श्रीराम ॥ नमू गणपति आणि सरस्वति । सद्गुरूसि चित्तीं आठउनी ॥ १ ॥ श्रीराम जानकी भरत लक्ष्मण । शत्रुघ्न हनुमान नमन त्यासी ॥ २ ॥ रामवरदायेनी ते कुलस्वामिणी । नमन तिचे चरणीं प्रारंभीं ॥ ३ ॥ संतांचें स्तवनीं जाहाला उल्हास । कराग प्रकाश हृदयामाजी ॥ ४ ॥ मारुती अवतार कलीमाजी जाला । जगदोद्धार केला बहुसाल ॥ ५ ॥ गंगातीरीं पुण्य क्षेत्र जांब जेथें । रामभक्त होते प्रथमची ॥ ६ ॥ सूर्याजीपंत हे नाम त्याचें सार । तेथेंचि अवतार घेत जाले ॥ ७ ॥ गुरुपरंपरा नव्हतीच काहीं । राममूर्ति नाहीं पूजनात ॥ ८ ॥ परी रामनवमी उत्साह कराग । प्रपंच प्रारब्ध जनका ऐसा ॥ ९ ॥ कीर्तनात उभे राहाणें प्रेमभावें । अपूर्व रावणें केरें तेथें ॥ १० ॥ प्रथम अभंगी कथा हे उल्हासें । यशवंतदासें गाईयली ॥ ११ ॥ १

॥ श्रीराम ॥ गर्भींच डोहळे जाहाले मातेसी । जीवन्मुक्त ऐसी स्थिती सदा ॥ १ ॥ रामनवमीमध्यें । पाहा अष्टमीस । मध्यरात्रा त्यास दूत आले ॥ २ ॥ दूत आले पुढें घाठोनी निघाले । देवाळया आले भीम जथें ॥ ३ ॥ तेथें रामचंद्रे देवोनी दर्शन । अनुग्रह पूर्ण केरा तया ॥ ४ ॥ मस्तकीं हस्तक ठेवानिया कानीं । मंत्र हा सांगोनी तेराक्षरी ॥ ५ ॥ रम्यमूर्ति रम्य पद्मनाभि श्रीराम । देवोनिया नेम सांगताती ॥ ६ ॥ उदईक दान महान पुत्र । होईल विचित्र भक्तराज ॥ ७ ॥ सांगोनि ऐसें । जाहाले अदृश्य । मनात उल्हास न समाय ॥ ८ ॥ मूर्तीची प्रतिष्ठा केली आनंदानें । गोसावी कीर्तन करीत होते ॥ ९ ॥ रामनवमी दोन प्रहरा जन्म । जाहाला उत्तम जगदोद्धारा ॥ १० ॥ द्वितीय अभंगा नेम हा स्वामीचा । भाम गाय वाचा आनंदानें ॥ ११ ॥

॥ श्रीराम ॥ वाराव दिवसीं ठेविलें नामासी । प्रीतीचें उल्हासी नारायण ॥ १ ॥ उत्पन्नचि योगी बाल्यदशेअत । मियाम्यास त्याते भर जाला ॥ २ ॥ साता वर्षात मुनिवधनासी । केले मोहव्यार्नी अन्य तची ॥ ३ ॥ तेव्हा काळ पडता सकट्ट जाहालें । वापें निचारिलें नारोबासी ॥ ४ ॥ दोन मण गहू आहेत नळतात । रामनवमी होत कैसी आता ॥ ५ ॥ तेव्हां हे बोलती राम निश्चयती । रामनवमी प्रीती करील तो ॥ ६ ॥ नारोबासी म्हणती वळतामध्ये नाही । गहू भरून नेई वाल्यावरा ॥ ७ ॥ कणगींत उतरोनि पाव्या भरून देती । माणसेंही येती वरील्यावरी ॥ ८ ॥ रामनवमी आणि वर्षाची वेगमी । ऐसीं रानी भूमी पडली असे ॥ ९ ॥ पेंढा येता सर्व श्रमोनि वसले । तेव्हा हे निवारिले नोहरची ॥ १० ॥ तृतीय अभगीं कथा जाली ऐसी । गातया भीमासी आनन्द हा ॥ ११ ॥' ३

॥ श्रीराम ॥ मग रामनवमी आनंदाने केली । काळ गेला चाली । सुभिक्षता ॥ १ ॥ गावीचा हिमेव हार्तामा देवोनी । पोषाक येवोनी आले पग ॥ २ ॥ पुढे पिता भ्रात लाजानिया नात । ज्येष्ठ बंधु परित प्रपचासी ॥ ३ ॥ मार्ईनरी अनुग्रह देती तरे । हेहि अवचितें गेल होते ॥ ४ ॥ ज्यष्ठ वधु त्या न देतीच येवों । म्हणती आता जाऊ देवापासीं ॥ ५ ॥ मारुतीच्या दवाल्यात जाता रामें । भेटोनिया प्रेमे कृपा केली ॥ ६ ॥ आज्ञा केली आता भक्ति उभारावी । अज्ञानें तारावी भजनमार्गे ॥ ७ ॥ आरे जो गृहस्थ प्रपचीं उदास । त्याचा सारस केला तेव्हा ॥ ८ ॥ ब्रह्ममडपासी समारंभें नेल । विप्र येक बोले सावधान ॥ ९ ॥ ऐकताचि शब्द जाले सावधान । केले पलायन अकस्मात ॥ १० ॥ चतुर्थ अभगीं कथा हे जाहाली । भीमें हे वर्णिली सकळीत ॥ ११ ॥ ४

---

१ नम्मत च २ वाल्यावरवत

॥ श्रीराम ॥ ब्राह्मणा म्हणती पावन करावें । तीर्थ देउनी भावें मुक्त केलें ॥ १ ॥ मुक्त जाली कैसा पक्षी न उठला । दोष कैसा गेला सांगा स्वामी ॥ २ ॥ कुरवाळीतां पक्षी गेला गगनासी । ब्राह्मण पायांसी लागताती ॥ ३ ॥ ऐसी कीर्ति तेथें करोनि निघाले । दक्षणे चालिले रामेश्वरा ॥ ४ ॥ दक्षणेचीं तीर्थे करोनि सर्वही । ज्योतर्लिंगें तेही वारा केलीं ॥ ५ ॥ आले छप्यार्तीरा करोनिया स्नान । ब्रह्मकर्म पूर्ण सारोनीया ॥ ६ ॥ वृक्षछाया रम्य पाहोनि बैसले । कौतुक जाहले तेथें येक ॥ ७ ॥ भिलवडी गांवीं होता सेखदार । देवाज्ञा सत्वर जाली तया ॥ ८ ॥ त्याची पत्नी छायागमन ध्यावया । जातां गुरुरायां पाहीयलें ॥ ९ ॥ सती विचारूनी गेली नमनासी । सहज कुंकु तीसी लावीयलें ॥ १० ॥ सप्तम अभंग भीम गाय ऐसा । कथेच्या उल्हासा धरोनीयां ॥ ११ ॥ ७

॥ श्रीराम ॥ सती बोले स्वामी सौभाग्य दिधलें । परी आहे वेळ सेवटीली ॥ १ ॥ छप्यार्तीरीं जंव पाहिलें स्वामींनीं । उठीले गडबडोनीं निवावया ॥ २ ॥ दासें हा धन्यासी बोल लावियेला । बोलोनिया बोला ऐसा गेले ॥ ३ ॥ सती फिरे मागें पती आले प्राण । विचित्र विंदान जालें पाहा ॥ ४ ॥ सर्वांनीं आनंदें पिटीले टाळीसी । सतीच्या नेत्रासी अश्रु आले ॥ ५ ॥ समारंभें आले गृहासी तेधवा । जालें वृत्त तेव्हां सांगितलें ॥ ६ ॥ पतिव्रता तेव्हां अन्न वर्जी पाहा । स्वामी येतीं तेव्हां जेऊं ह्मणे ॥ ७ ॥ ऐसे येक मास होता आले स्वामी । सती

॥ श्रीराम ॥ जोगाईचा अंबा तेथें स्वामी आले । तेथें जें वर्तलें तेही ऐका ॥ १ ॥ अरण्यांत देवालय तेथें आले । तों विप्र पाहिले चौघे तेथें ॥ २ ॥ तया पुसतां ह्मणती दत्तात्रेय भेटी । व्हावे ऐसा पोटीं हेत आहे ॥ ३ ॥ धीर जरी धराल तरी भेटी होईल । बोलोनी बैसले आपणही ॥ ४ ॥ तेव्हां फकीराचा धरोनीया वेग । वृद्ध स्त्री असे हेला सवें ॥ ५ ॥ शडरिपु ते मुरगे सहा समागमें । येवोनी संभ्रमें उतरले ॥ ६ ॥ चुल करोनियां हंडी चढविली । हेला कापूनि घातीं तयामध्यें ॥ ७ ॥ न भरितो हंडी साही मुरगे घाली अंत । न भरतां पाहात विप्राकडे ॥ ८ ॥ भयाभीत जाले पळोनिया गेले । हे मात्र राहिले निर्भयत्वें ॥ ९ ॥ यासी मारा ह्मणतां धन्य जालों आजी । तुमचीया काजी काया यासी ॥ १० ॥ नव्या अभंगांत दिल्ही भेटी तेव्हां । धरोनी सद्भावा भीम गाय ॥ ११ ॥ ९

॥ श्रीराम ॥ आलिंगन भेटी गोष्टी जाल्यावरी । ह्मणती यावी बरी भेटी विप्रां ॥ १ ॥ स्वामींच्या भिडेनें स्वप्नांत दर्शना । देवोनी कामना पूर्ण केल्या ॥ २ ॥ येक विप्र जांबेहूनि आला तेणें । सर्व वर्तमान निवेदिलें ॥ ३ ॥ रेणुका मातेस तुमच्या वियोगें । नेत्र गेले वेग रुदतांना ॥ ४ ॥ ऐकतांचि स्वामी गेले दर्शनासी । पाई मस्तकासी ठेविले ॥ ५ ॥ ओंजळ भरोनी मोहरा देती तये । गळा मिठी माय घाली तेव्हां ॥ ६ ॥ नारोत्तमारे तुज पाहूं कैसी आतां । हात नेत्रावरता फिरवी माइया ॥ ७ ॥ स्पर्शतांची हात नेत्र दिव्य आले । पूर्णबोधें केले समाधान ॥ ८ ॥ जीवन्मुक्तस्थिती देवोनी मातेसी । आले पढरीसी आषाढीस ॥ ९ ॥ किर्तनीं अभंग रामध्यान करितां । विठ्ठल तन्दता राम जाला ॥ १० ॥ दाहावा अभंग भीम गाय भावे । चरित्र अभिनवें पुढें ऐका ॥ ११ ॥ १०

जाली होती तैसी ॥ २ ॥ तेथूनीयां पुन्हां आले जनस्थाना । टाकळीस जाणा मठ केला ॥ ३ ॥ मारुतीची मूर्ति आपुलिया हस्तें । करोनी स्थापीत तये स्थानीं ॥ ४ ॥ पूजेसी ब्राह्मण ठेवोनी निघाले । कृष्णातीरा आले प्रेमभावें ॥ ५ ॥ सहज स्वभावें शहापूर गांव । तेथें गुरुराव येते जाले ॥ ६ ॥ जमेदार विप्र त्या घरीं येवोनी । रघुवीर गर्जोनी बोलीयले ॥ ७ ॥ नमन करोनी विप्रें बैसवीले । भजन आरंभिलें दीर्घ स्वरें ॥ ८ ॥ तो ह्मणे संकटीं ह्मणावें हें नाम । तुह्मा होती श्रम उगे कैसा ॥ ९ ॥ संकटांत तरी स्मरे रामराया । आह्मी जातो कार्या ह्मणूनी गेले ॥ १० ॥ एकादश जाले अभंग समान । यशवंतसुत गाय प्रेमें ॥ ११ ॥ ११

॥ श्रीराम ॥ कऱ्हाडांत ठाणें होतें अविंधाचें । तया या गांवाचें स्मरण जालें ॥ १ ॥ पाठवोनी स्वारी धरिलें जमेदार । संकट हें थोर जालें तया ॥ २ ॥ तेव्हां तयालागीं जाहालें स्मरण । नवसची जाण केला त्यानीं ॥ ३ ॥ जरी साधु तुह्मी असाल साचार । तरी आह्मा पार करा आतां ॥ ४ ॥ धन्यापासीं गेले दिवाण त्यां बोले । फासया घातीले यासी सांगा ॥ ५ ॥ सन्मान करवोन यहे देववीलें । गांवीं आल्या केली विचारणा ॥ ६ ॥ स्वामीनीं दर्शन दिल्हें तरी अन्न । खाऊं ह्मणवून नेम केला ॥ ७ ॥ शोध केला तेव्हां वृक्षाचे छायेसी । पाहातां तयापासीं आले सर्व ॥ ८ ॥ सत्कार करोनी शिष्य जाले सर्व । मठही अपूर्व तेथें केला ॥ ९ ॥ मारुती स्थापूनी कथा कीर्तनासी । गांवचीं भक्तीसी लावीयले ॥ १० ॥ द्वादश अभंग जाले येथोनिया । आनंद गावया भीमालागीं ॥ ११ ॥ १२

॥ श्रीराम ॥ भोगुरीं कृष्णाजीपंत कुळकर्णी । भक्तराज आणि उदासीन ॥ १ ॥ पुत्र येक जाला मुंजी लग्न केलें । पुढें त्याचें जालें निधनची ॥ २ ॥ उदास होवोनी गेले महायात्रे । तीर्थेंही पवित्र केलीं सर्व ॥ ३ ॥ कावड घेवोनी गेले रामेश्वरा । फिरोनी करवीरा येते

बोलीयले ॥ ६ ॥ गुरु म्हणेसी यानें या बाळासी । ऐकता वृत्तासी निर्दाले ॥ ७ ॥ मातेनें येवोनी केला नमस्कार । वधुसी उत्तर बोली यली ॥ ८ ॥ धन्य भाग्य अमुचें सार्थक जाहाले । यानें आम्हा केहीले स्वामीसिनें ॥ ९ ॥ त्रिवर्गासी तेव्हा करुनी अनुग्रह । आनद न माय हृदयामाजी ॥ १० ॥ पचदश जाले अभग हे ऐसे । भीमास उल्हास गावयाचा ॥ ११ ॥ १५

॥ श्रीराम ॥ त्रिवर्गा घेवोनी आले शाहापुरा । गावही सामोरा आला तेव्हा ॥ १ ॥ मठीं येवानीया कीर्तन भजन । होत आनदानें न वणवे ॥ २ ॥ रामनवमीनिमितें जयानें स्वामीनीं । सेवेमाजी दोना मुळे सदा ॥ ३ ॥ तेवोनी मसुर आले कोशावरी । ब्रह्मपुरी वरी होती तेथें ॥ ४ ॥ नरहर ब्राह्मण आणि सर्व जन । येकत्र मिळोन आले तेथें ॥ ५ ॥ स्वामीस घेवोन आले मसुरास । तेथेंही मठास केले पाहा ॥ ६ ॥ आपुलीया हातें मारुती करोना । सर्व गाव भजना लाविय ला ॥ ७ ॥ इतुक्यात उत्साह आली रामनवमी । रथोछाह स्वामी करिता तेथें ॥ ८ ॥ [1]कन्नीयाची टाळी रथासी आडवा । म्हणती हें सोडानी ग्रामस्तासी ॥ ९ ॥ पाठाहाचा बाग आब्रांचोनीया । कैसे ताग वे या म्हणती स्वामी ॥ १० ॥ षोडश अभग कथा जाली ऐसी । गावया भीमासी आनद हा ॥ ११ ॥ १६

॥ श्रीराम ॥ विजापुरा सभा भरली घनदाट । तयेंचा प्रगट जाले स्वामी ॥ १ ॥ पाहातांचा नमन केले अतिधानें । आज्ञा काय म्हणे सागा स्वामी ॥ २ ॥ अन्यायाची डाळी रथा अटविती । ताणया निगुता पत्र देई ॥ ३ ॥ ल्हानीया पत्र साहा तीरा म्हण । मसुरासी जाणें त्वरा करा ॥ ४ ॥ स्वामी म्हणाना तया पुढें जावे तुम्ही । तीर्थे फिरत आम्ही येऊ स्वस्थ ॥ ५ ॥ चाळीसा कोसाची मनात करीत

---

[1] चरि

आले । तों स्वामी देखिले अकस्मात ॥ ६ ॥ बोलती स्वामींसी केव्हां आला तुह्मीं । ह्मणती आलो आह्मी तेघवाची ॥ ७ ॥ सर्वांसी आश्चर्य जालें तेव्हां मोठें । ह्मणती स्वामी कोठें गेले केव्हां ॥ ८ ॥ ग्रामस्ता आणोनी दिधलें पत्रासी । ह्मणती या डाळींसी तोडा आतां ॥ ९ ॥ मनुष्याचा कांहीं तोडाया उपाय । नाहीं ह्मणती काय करावें हो ॥ १० ॥ सप्तदश जाले अभंग हे ऐसे । भीमाचें मानस स्वामीपाई ॥ ११ ॥ १७

॥ श्रीराम ॥ सर्वांचा उपाय राहिला जेधवां । अंबाजीसी तेव्हां आज्ञा केली ॥ १ ॥ चरणावरी तेव्हां मस्तक ठेविले । शस्त्र तें घेतलें हस्तांमाजी ॥ २ ॥ वळवळे वृक्षीं लागले तोडाया । भय नाहीं जया तीळप्राय ॥ ३ ॥ अद्भुतची धारा आला तये वेळीं । मोडोनीयां डाळी पडली पाहा ॥ ४ ॥ उसळोनी पाण्यांत पडले अकस्मात । गडबड अद्भुत जाली तेव्हां ॥ ५ ॥ स्वामी तये वेळीं मारिती हाकेस । कल्याण आहेस काय सांग ॥ ६ ॥ कल्याण ह्मणोनी उठिले सत्वर । आनंद हा थोर जाला तेव्हां ॥ ७ ॥ आज्ञा मण गुळ आणोनी वांटीत । नाम हें ठेवित कल्याणची ॥ ८ ॥ गमनवमी जाला उछाह ते वेळीं । भक्तीची दिवाळी जाली मोठी ॥ ९ ॥ रखुमाबाई ह्मणे वेडावृद्धी कैसी । घेईल मानसीं विचारीत ॥ १० ॥ अष्टादश जाले अभंग हे ऐसे । भीम गात असे मनोल्हासे ॥ ११ ॥ १८

बहु होती ॥ ८ ॥ ऐसें करोनीया निघाले तेथोनी । दोघासी घेवोनी समागमें ॥ ९ ॥ दोघा बधुवरी अयतची प्रीति । तेथोनीया येती शिरगावासी ॥ १० ॥ येकोणाविशती अभगात ऐसी । कथा हे उल्हासी भीम गाय ॥ ११ ॥ १९

॥ श्रीराम ॥ गाव सर्व आला चरणासी लागला । भावे स्थिरावला गुरुराव ॥ १ ॥ करोनिया मठ तेथेही राहीले । रामे स्वप्न दिल्हे तये स्थानी ॥ २ ॥ करितानी आज्ञा केली तये स्थानी । आरभ तेथोनी करतानी ॥ ३ ॥ दासबोध ग्रथ थोऱ्या मुखातूनी । निघता लिहिल्या यानी तरित्यावरी ॥ ४ ॥ कल्याण स्वामीनी लिहिला दासबोध । मन्या हे प्रसिद्ध ऐका किर्ती ॥ ५ ॥ दिनमामाजी सात शत थोव्या त्याशाऱ्या । स्वामीना पाहाव्या आनदानें ॥ ६ ॥ रत्नमाबाईसही आणि यते तेथे । ठेविले उल्हासे समानानें ॥ ७ ॥ सर्व कानन तेथे लिहिले उभयानी । पुढे कली वरणी नाली ऐका ॥ ८ ॥ मसुरात मागे मुसळ गोसावी । भिक्षेलागी गावी गेले हाते ॥ ९ ॥ पठाण देखोनी बोलिले भक्ते । म्हणे रुगमन दाना मन ॥ १० ॥ विसावे अभगी कथा जाली ऐसी । भिमाचे मानसा सतपाय ॥ ११ ॥ २०

॥ श्रीराम ॥ मुसळावरी मूर्ति मारुतीची रम्य । स्कदी वाहे प्रेमें सर्वकाळ ॥ १ ॥ तया पुढे तेचि टाकीयले क्षीती । उचलेनी म्हणती देई हाता ॥ २ ॥ तेव्हा तें नुचले दाहापाचालागी । करामत वेगी थोर देखे ॥ ३ ॥ कापत थरथरा घाली लोटागण । पूजन अर्चन केले तेव्हा ॥ ४ ॥ शिरगावातूनी निघाले सद्गुर । महिमा अपार न वर्णवे ॥ ५ ॥ उबरजेअत स्थापिला मारुती । तेथोनीया जाती शिराळ्यासी ॥ ६ ॥ तथेही हनुमत स्थापोनी निघाले । पारगावा गेले अकस्मात ॥ ७ ॥ तेथेंही मारुती करोनी निघाले । कोण्या गावा गेले तेही ऐका ॥ ८ ॥ मनपाडळ्यात करोनी मारुती । मिरजेलागी जाती महजान ॥ ९ ॥ भिक्षा मागावया गेले येक्या घरीं । वेणाबाई पुरी

भक्त होती ॥ १० ॥ येकवीस जाले अभग येथून । पुढील कथन भीम गाय ॥ ११ ॥ २१

॥ **श्रीराम** ॥ वेणाबाई तेव्हा पाहोनी स्वामीसी । लागे चरणासी प्रेमभावें ॥ १ ॥ सत्कार करोनी येमाते ह्मणती । बैसले हे प्रीति पाहोनीया ॥ २ ॥ येकनाथी भागवत होती पाहात । स्वामी विचारीत जीवशिव ॥ ३ ॥ याचे कैसे रुप केले आहे यात । ह्मणताची चित्त निर्बुजले ॥ ४ ॥ वारवार चरणी ठेविताहे शीर । दीन मी पामर आहे तारा ॥ ५ ॥ तेव्हा अनुग्रह देवोनी तयेला । वैराग्य पूर्ण केला चळेनाना ॥ ६ ॥ निघोनिया आले उरणापासी । तेथें मारुतीसी केले पाहा ॥ ७ ॥ पुढे माजगासी स्थापोनीया रुद्र । हेत रामचद्र स्थापनेचा ॥ ८ ॥ पुढे चाफळासी येऊनी पाहिले । अपूर्व देखीले स्थळ दृष्टीं ॥ ९ ॥ माडव्य ऋषीने केला होता यज्ञ । ठेकाड गहन होते तेथें ॥ १० ॥ बावीस अभग जाहाले सपूर्ण । भीम गाय मनें उल्हासाने ॥ ११ ॥ २२

॥ **श्रीराम** ॥ माडव्या हे गगा वाहाताहे स्वामी । झाडीही पाहिली नीबीडची ॥ १ ॥ कळकीचें बेट अद्भुत पाहोनी । ग्रामस्था लागोनी बोलीयले ॥ २ ॥ येवढे तुह्मी आह्मा याचे तोडोनीया । येथें रामराया स्थापू मग ॥ ३ ॥ ह्मणती दोन प्रहरा येणे आले कोणी । ताकाळ मळोनी पडताहे ॥ ४ ॥ अत पाहाती तो पाच शत गुडे । शेंदुर प्रचंड चर्चियले ॥ ५ ॥ ऐसें ऐकताची स्वामी निटावती । उचलोनी टाकीती गगेअत ॥ ६ ॥ सर्वही उचलोनी गगेंत टाकीले । येक न उचले मुख्य जो तो ॥ ७ ॥ नुचलेसी जरी फोडोन काढीन । श्रीराम स्थापीन याच स्थानी ॥ ८ ॥ शूद्र येक त्याचे आगी आला बोले ।

---

१ छद्म हाकन, ममधाची बाधा होऊन २ निटावणें=लवकर उठून कामास लागणें

नया जाती । उपाय राहाती नुचलता ॥ ९ ॥ शरण आले म्हणती काहीं याचा मान । काळाचे निशाण तुमचे पुढे ॥ १० ॥ मतोष पावोनी गेले ते माघारे । भीमें अल्पमात्र वर्णियेलें ॥ ११ ॥ २५

॥ श्रीराम ॥ पुढें ध्यानमूर्ती केली मारुतीची । प्रतापगडाची पृष्ठीभागीं ॥ १ ॥ शिंगणवाडीच्या रानीं टेकावरी । मूर्ति केली खरी मारुतीचा ॥ २ ॥ प्रतापगडासी होता राजा शिव । पुराणीं सद्भाव श्रवणाचा ॥ ३ ॥ तेथें नित्य चर्चा सद्गुरुवाचून । व्यर्थ देह जाण शास्त्रत ॥ ४ ॥ श्रीराम कृष्णादि पूर्णब्रह्म परी । सद्गुर निर्धारी केले तहीं ॥ ५ ॥ ऐकताची राया अश्रु नेत्रीं येती । सद्गुर भेटती कोण वेळा ॥ ६ ॥ निजावरी निद्रा केली गोष्टीअंत ॥ तेथें गुरुनाथ प्रगटले ॥ ७ ॥ राया उठनीलें दर्शन दिधलें । पाहाताची जाले समाधान ॥ ८ ॥ बोलती रायासी तुजिया राज्यात । कोण साधुसंत न जाणसी ॥ ९ ॥ आसेल आवड तरी ये ममुरा । प्रसाद हा खरा घेई आता ॥ १० ॥ मुद्रा लावोनीया नारळ दिधला । भीमें हा वर्णिला कथाभाग ॥ ११ ॥ २६

श्रीराम ॥ नमन करोनी पाहे जो उठोनी । तव स्वामी नयनीं न दिसती ॥ १ ॥ कवाडे पाहात तव जैसी तैसी । आश्चर्य मानसीं जाले फार ॥ २ ॥ वर्तमान सर्वा राये निवेदीलें । ममुरा जाहाले जाय ह्मणे ॥ ३ ॥ सद्गुरुदर्शन होईल जेधवा । अन्न आली तेव्हा भक्षू ह्मण ॥ ४ ॥ ऐसा करोनी नेम निघोन ममुरा । मुकामची त्वरा केला तेंव्हें ॥ ५ ॥ शोध करिता मठीं स्वामी नाहीं ह्मणती । तेव्हा आली चित्तीं उद्विग्नता ॥ ६ ॥ स्वप्नामाजी स्वामी सांगती रायासी । पश्चीमेसी वसा भेटी वेसीं ॥ ७ ॥ उदईक सप्तमी शिंगणवाडीत । भेट होय तेथ येई जाण ॥ ८ ॥ प्रात काळीं स्वारी चालिली त्वरेनें । चरेगावा जाण जवळी आले ॥ ९ ॥ कल्याण गोसावी होते शिरगावीं । सद्गुरुचा जीवा निजध्यास ॥ १० ॥ तहीं ध्यान दिसा निघाले दर्शना । अकस्मात

जाणा आले तेथें ॥ ११ ॥ रायानें पाहोनीं खालीं उतरोनी । दंडप्राय चरणीं नमन केलें ॥ १२ ॥ परस्परें भेटी गोष्टींत आनंद । भीमासी स्वानंद गायनाचा ॥ १३ ॥ २७

॥ श्रीराम ॥ सुखासनीं यासी बसोनी गेले । ह्मणे गुरुमाय केव्हा पाहू ॥ १ ॥ अर्धे कोशावरून कल्याण गोसावी । गेली दृष्टी बरवा स्वामीवरी ॥ २ ॥ सुखासनातुनी टाकीयली उडा । नमन आवडी केलें तेथें ॥ ३ ॥ रायें विचारीलें तया गोसावीयालें । तेव्हा तणें केलें दंडवत ॥ ४ ॥ रायासी टाकोनी गळे स्वामीपासीं । ह्मणती दर्शनासी राव आला ॥ ५ ॥ अनवाणी पाईं राव हलूहलु । चाले सर्वे मेळु समागमें ॥ ६ ॥ आले स्वामीपासीं केले दंडवत । पूजेचें साहित्य सर्व केलें ॥ ७ ॥ गया अनुग्रह जालीया नंतर । माहेरा होन वर पाईं घोती ॥ ८ ॥ मुठी भरभरा दिधले टाकोनी । पारें हाती त्यानीं वेचायर्ते ॥ ९ ॥ स्वामीपासीं कपी होता त्यासी ह्मणता । प्रसाद रायासी देईं वेगीं ॥ १० ॥ आठावीस जाले अभंग हे ऐसे । यशवंत दास गाय प्रेमें ॥ ११ ॥ २८

॥ श्रीराम ॥ कपी गेला वृक्षा अंबे तीन आणून । स्वामीपुढें जाण ठेवीयले ॥ १ ॥ स्वामी ह्मणती आह्मापुढें का ठेविसी । देईं प्रसादासी राजयाला ॥ २ ॥ उठोनीया अंबा स्वामीपुढें येक । दोन दिले देख रायालागीं ॥ ३ ॥ राव बोले पुत्र अनी दिले दोन । नौबती ठोकण आनंदानें ॥ ४ ॥ शुभ्र झाला आनीपासूनी नसाव्या । भग व्याच कराव्या ह्मणता केल्या ॥ ५ ॥ राया स्वामी ह्मणती चाफळा जावोन । रामाचें दर्शन धरूनी जावें ॥ ६ ॥ कल्याण गोसावी जवळी बोलाउनी । ह्मणती रामकानीं ऐसें सांगा ॥ ७ ॥ राजयासी तुरा मस्त कींचा दणे । करोनी नमन निघत जाऊ ॥ ८ ॥ पुढें येवोनीया राम रायाकानीं । निरोप सांगोनी उभे होते ॥ ९ ॥ आला राव,रामा केल

नमस्कार । तुरा हा शरार आला पुढें ॥ १० ॥ घेवोनीया तुरा रायासी लावील । आनद जाहाला भीमा गाया ॥ ११ ॥ २९

॥ **श्रीराम** ॥ राजा सातान्यासी गेलीया उपरी । कथा जे वर्तली, तेही ऐका ॥ १ ॥ काशींहूनी येक पंडित निघाला । जिंकीत चालीला क्षेत्रोक्षेत्री ॥ २ ॥ आला सातान्यासी भेटे राजयासी । वाद पंडितासी घाल्र आली ॥ ३ ॥ जानव्यासी सुरी बांधोनीया ह्मणे । जिव्हा हे छेदणें अव्याक्षरीं ॥ ४ ॥ न घालाची वाद तरी द्या पत्रासी । ह्मणूनी आग्रहासी आला भारी ॥ ५ ॥ पंडित सर्वही भयाभीत जाले । तेव्हा राजा बोले ध्याचे पत्र ॥ ६ ॥ नित्य दासबोध समास वाचावा । दाही पाहानया आला तेथें ॥ ७ ॥ येवोनी पंडित पुसत हे काय । सांगती हा आहे दासबोध ॥ ८ ॥ रामदास स्वामी समर्थ सद्गुरु । महिमा अपार न वर्णवे ॥ ९ ॥ ऐकता आवेश पंडिता चाढला । ह्मणे जिंकू त्याना आधी आह्मी ॥ १० ॥ तिसावे अभगी कथा जाली ऐसी । पुढील प्रमेयासी भीम गाये ॥ ११ ॥ ३०

॥ **श्रीराम** ॥ निघोना चालिला सज्जणासी । मार्गीं जातां त्यासीं काय जाले ॥ १ ॥ कल्याण गोसांवी पाहाताची खुण । रामदास ह्मणे तुह्मी काय ॥ २ ॥ ऐकताचा नेत्रा अश्रु आले पूर्ण । स्वामीचे मी दीन दास आहे ॥ ३ ॥ पडितही ह्मणे दर्शनाचा हेत । धरोनी त्वरित आलो येथें ॥ ४ ॥ चलावे दर्शना तुह्माही होईल । बोलोनी हे त्वरें आले पुढें ॥ ५ ॥ दडप्राय तेव्हा करोनी नमन । सर्व वर्तमान निवेदीलें ॥ ६ ॥ दिवसाची मशाल लावोनीया आले । स्वामींनी त्या केलें नमनासी ॥ ७ ॥ आशिर्वाद अथवा नमनाचा प्रकार । प्रश्नाचे उत्तर होय तेव्हा ॥ ८ ॥ राजा शिष्य केला घाला वाद आता । पाहो निपनता कैसी आहे ॥ ९ ॥ ह्मणती पडितासी धन्य तुह्मी थोर । मीपणाचा मात्र डाग आहे ॥ १० ॥ येकतीस अभग पुढें कथा गोड । भिमासी आनड वर्णायाची ॥ ११ ॥ ३१

॥ श्रीराम ॥ सर्वांच्या दृष्टीसी प्रकाश दिसा । तुह्यासीच कैसा अंधकार ॥ १ ॥ पंडित ह्मणत बडबड हे टाका । प्रश्न करा निरा पाहू कैसा ॥ २ ॥ स्वामी म्हणती काहीं नव्हे मी पंडित । रामासी चिंतीत आहे सदा ॥ ३ ॥ ह्मणत पंडित तरी एका मंत्र । धातें त्वरें पत्र जिंकीलेसे ॥ ४ ॥ इतुक्यात अत्यज मोळी घेवोनीया । जात होता तया पाचारीला ॥ ५ ॥ ठेवोनीया मोळी आला स्वामीपुढें । दंडवत पडे पृथ्वीवरी ॥ ६ ॥ उभा राहोनीया आज्ञा काय पुसे । स्वामी कल्याणास बोलीयले ॥ ७ ॥ हातानील छडी देवोनी ह्मणती । मडळे निगुती काढी चार ॥ ८ ॥ प्रथम मंडळ स्थूळ देह तेथें । आणोनी पुसत स्वामी त्यासी ॥ ९ ॥ तो ह्मणे मी शूद्र दुज्या मंडळात । सूक्ष्मात वैश्य ह्मणे आहे ॥ १० ॥ तिजे ते कारण येता क्षत्रिय ह्मणे । कथा हे गहन भीम गाय ॥ ११ ॥ ३२

॥ श्रीराम ॥ चतुर्थ कारण ज्ञान देह जाण । ह्मणे मी ब्राह्मण आहे आता ॥ १ ॥ वाद यासी काहीं घालीसील काय । आज्ञा जरी होय तरी सिद्ध ॥ २ ॥ पंडितासी वाद अद्भुतचि केला । क्षणात जिंकीला स्वामीसत्तें ॥ ३ ॥ इतुक्यात विमान आलें अकस्मात । दिव्य देहीं होत क्षणामाजी ॥ ४ ॥ स्वामीपाईं केलें नमन येऊन । स्वामी ह्मणती कोण होतासी तू ॥ ५ ॥ ह्मणे मात्यवत गंधर्व मी सत्य । होतो क्रीडा करीत सरोवरीं ॥ ६ ॥ सुर्योदय जाला तरी नाहीं भान । तेथें आले स्नाना देवऋषी ॥ ७ ॥ पाहोनी उन्मत्त शाप दिला त्यानीं । ह्मणती दुष्ट योनी जन्म घेई ॥ ८ ॥ तेव्हा जालो दीन उशाप मागता । ह्मणती तीं जन्मात मुक्त होसी ॥ ९ ॥ पशु जन्म दोन अत्यजाचा येक । तेथें मुक्त देव होसील तू ॥ १० ॥ मारुती अवतार नाम राम दास । ताराया जनान भीम ह्मणे ॥ ११ ॥ ३३

॥ श्रीराम ॥ तेचि तुज मुक्त करिती हा वर । देवोनी सत्वर जाते जाले ॥ १ ॥ प्रथमचि घोडा जयपाळ जेथे । मुकुंदरायें तेथें

मुक्त केले ॥ २ ॥ पठणात हेत्र तेथें ज्ञानराजा । दुजा जन्म माजा मुक्त केला ॥ ३ ॥ मारती साक्षात मुक्त केले दीना । चारी आता आज्ञा येतो स्वामी ॥ ४ ॥ नमन करोनी सव्य घालोनीया । गेला जया ठामा होता तेंथें ॥ ५ ॥ पटितासी तेव्हा अश्रुपात आले । पायावरी लोळे शुद्धि नाहीं ॥ ६ ॥ उठवोनी अनुग्रह केला त्यासी । हुमुनी वस्त्रासी घेता जाला ॥ ७ ॥ दासबोध ग्रन्थ ल्हेहोनी घेतला । सत जाणा केला सतरायें ॥ ८ ॥ आज्ञा घेवोनीया काशीसी चालीले । सेउरास आले गावामध्यें ॥ ९ ॥ ब्राह्मणाचें घरीं राहिले वस्तीसी । दासबोध ग्रन्थासी वाचीताना ॥ १० ॥ नहिणाबाई येक श्रवणासी बैसत । ह्मणे कोण ग्रन्थ कोणे केला ॥ ११ ॥।

३४

॥ **श्रीराम** ॥ सर्व वर्तमान जालें तें तयेसी । सागताची तीसी अश्रु आले ॥ १ ॥ प्रात काळी गेले पडित निघोन । मागे वर्तमान कसें ऐका ॥ २ ॥ नहिणाबाई ह्मणे स्वामीचें चरण । पाहू तेव्हा अन्न भक्षू ह्मणे ॥ ३ ॥ घोडे मनुष्यासी घेवोनी निघाली । स्वामी पासीं आली भावबळें ॥ ४ ॥ तयेसी स्वामीनीं दिला अनुग्रह । भक्त राज पाहे तेही जाली ॥ ५ ॥ आज्ञा घेऊनीया गली पूर्व ग्रामा । अभिनव प्रेमा निष्टेचा हा ॥ ६ ॥ शिवाजी राजाचा जीव स्वामीपासीं । प्रतापगडासी जाते जाले ॥ ७ ॥ तेथे निळोपत अमात्य रायाला । आले भेटायाला आनदानें ॥ ८ ॥ भेटी होता रायें सर्व वर्तमान । केलें निवेदन सद्गुरूचें ॥ ९ ॥ ऐकताची प्रेमा तयासी होवोनी । रायामी पुसोनी निघते जाले ॥ १० ॥ आले चाफळासी जाहालें दर्शन । प्रेम आलें पूर्ण भीम ह्मणे ॥ ११ ॥

कोठें गेला होता ॥ ४ ॥ राया पासोनीया वृतांत जो जाला । तय निवेदिला महिमा सारा ॥ ५ ॥ ऐकतांची तये नेत्रीं आले अश्रु । ह्मणे तें सद्गुरु भेटती कैं ॥ ६ ॥ दर्शन होईल तरी अन्न खाणें । अपवित्र जीणें गुरूवीण ॥ ७ ॥ तीन दिवस जाले बहुती वर्जीले । परी नाहीं घेतलें अन्नपाणी ॥ ८ ॥ प्रहर रात्रींत आले स्वामी तेथें । ह्मणती क्षुधीत्त तीं दिसाचा ॥ ९ ॥ ऐकोनीया सती घाबरीच जाली । चुलीपासीं गेली पहावया ॥ १० ॥ किंचितसा अग्नी आंत पाहोनीयां । भीम ह्मणे तया काय केलें ॥ ११ ॥ ३६

॥ श्रीराम ॥ साडी नेसली तें फाडोन पेटवी । वरी अधण ठेवी क्षीरीलागीं ॥ १ ॥ सर्व घरांतीला शाला सोवळ्यास । जाळीतांच त्यास स्वामी पाहाती ॥ २ ॥ सेवायाची क्षीर करोनी वाढीली । स्वामींनी सेवीली यथासांग ॥ ३ ॥ उरल्या प्रसादासी ग्रहण करून । अनुग्रह पूर्ण दिल्हा तये ॥ ४ ॥ भ्रताराची उंच होती शालजोडी । मनांत आवडी जाली घाया ॥ ५ ॥ पाहों गेली तंव जाळोनी टाकिली । बहु खिन्न जाली मनामाजी ॥ ६ ॥ जाणोनी अंतर स्वामी म्हणती तये । गवाळ्यांत पाहे स्वस्थ चित्तें ॥ ७ ॥ पाहे गवाळ्यांत सर्वही आहेत । स्वामी जो देत न घेती हे ॥ ८ ॥ म्हणती उत्तेर कैसा देसी आम्हा । अद्भुतचि प्रेमा वर्णवेना ॥ ९ ॥ गल्बला काशाचा म्हणूनी निळोपंत । गृहांत जों येत तंव स्वामी ॥ १० ॥ नमन करोनी आनंद जाहाला ।

स्वामीपासीं[1] दर्शनासी ॥ ४ ॥ रामचंद्र नाम ठेविलें स्वामींना । पूर्ण कृपा करूनी पाठवीली ॥ ५ ॥ मुजही तयाची केली स्वामीपासीं । अनुग्रह त्यासी केला तेव्हा ॥ ६ ॥ रासीवड्यामध्यें होती बाई येक । अनुग्रह देख केला तीसी ॥ ७ ॥ नाम तीचें आक्का भार जीचा नीका । प्रीतिपात्र देखा स्वामाचें तें ॥ ८ ॥ चाफळीच्या मठीं स्वामीत्व तयेचें । जीव प्राण जीचे स्वामीपासीं ॥ ९ ॥ दिवाळीचा सण आला तें कौतुक । पुढिलीया देख अभंगात ॥ १० ॥ आडतीस अभंग जाले हे संपूर्ण । भार धरूनी मनें भीम गाय ॥ ११ ॥ ३८

॥ श्रीराम ॥ मिरजेमध्यें होती वेणूबाई भक्त । अखंड आसक्त गुरुध्यानी ॥ १ ॥ दिवाळीच्या सणी हेत हा जाहाला । न्हाऊ घालायाला स्वामीलागीं ॥ २ ॥ समर्थ प्रगटले न्हाऊही घाळीत । पराळा वाढील वेणुबाई ॥ ३ ॥ सेजर आमात बहिणाबाई राहे । दिनाल्मि नेहे श्रीगुरुसी ॥ ४ ॥ मिरजेहूनी स्वामी तत्काळ पातले । भोजना वाढिलें यथासांग ॥ ५ ॥ कडु दोडक्याची पात्रीं भाजी होती । श्रीगुरु भक्षिती राम ह्मणुनी ॥ ६ ॥ वारवार वाढी नेणोनिया भाजी। स्वामी ह्मणती आजी पोट भरे ॥ ७ ॥ भोजन जाहाले तांबुल घेतला । प्रसाद सेवीला बहीणाईनें ॥ ८ ॥ कडु भाजी खाता अश्रुपात आले । बहुत निंदिले श्रीगुरुसी ॥ ९ ॥ चापळात आक्का वाट पाहे फार । समर्थ सत्वर तेथें आले ॥ १० ॥ पुजूनी स्वामीना । आक्का चोयाळात । यश वनसुत गाय ऐसें ॥ ११ ॥ ३९

॥ श्रीराम ॥ चापळा दर्शना वेणुबाई आली । समर्था भेटली प्रेमभावें ॥ १ ॥ ह्मणती रामनवमी करोनीया जाई । आज्ञा ह्मणूनी पाई नमन केलें ॥ २ ॥ आक्काबाई आणि उभयता तुह्मी । असा येथें रामीं हेत ठेवा ॥ ३ ॥ सांगोनीया स्वामी निघोनीया गेले । मागें वर्ष जाले तेंही ऐसा ॥ ४ ॥ स्वामिनें आणायमा आक्का गेल्या । साहिना राहिली

1 स्वामींसी

वेणुबाई ॥ ५ ॥ सीत उपद्रव अंगीं ज्वर येता । मनीं वाटे चिंता बहु-साल ॥ ६ ॥ नळकट पापड साहित्य राहीलें । रामें ऐसें केलें काय ह्मणे ॥ ७ ॥ उछाह समीप आला काय करूं । चालीले पाझरू नेत्रातूनी ॥ ८ ॥ न्या मज सत्वर श्रीरामासन्मुख । पुसेन त्या देव ऐसें का हें ॥ ९ ॥ सर्वही मिळोनी नेती रामापुढें । बाधा ह्मणे गाढें व्याधासी या ॥ १० ॥ आका गाथा गेली मज वेधा जागी । दयाळा राहीली रामनवमी ॥ ११ ॥ ४०

॥ **श्रीराम** ॥ ध्यान करिता स्वामी आले अकस्मात । व्याधातूनी मुक्त केली तेव्हां ॥ १ ॥ उछाहही जाला ज्वरही राहीला । मिरजे जावयाला सिद्ध जाली ॥ २ ॥ ह्मणे स्वामीराज पुजे यानें कांहीं । राम दिला तंव पुजेलागीं ॥ ३ ॥ ताम्रमूर्ति रम्य पट्टाभि श्रीराम । घेवोनीयां प्रेमें गेली पाहा ॥ ४ ॥ सर्वकाळ पूजाभजनांत असावें । कीर्तन करावें अहोरात्र ॥ ५ ॥ रात्रनें येवोनी स्वप्नात सांगावें । साक्षात्कार मानें ऐसा असे ॥ ६ ॥ वेणुबाईची हे पुढें कथा रम्य । सांगू अनुक्रमें श्रोतयांनीं ॥ ७ ॥ मध्यें कथा आली जयरामस्वामींची । ऐका इच्छा रुची बहु आहे ॥ ८ ॥ गुरुपरंपरा कृष्णउपासना । ब्रह्मचारी जाणा होते पूर्ण ॥ ९ ॥ अनुक्रम आला ह्मणुनी संपूर्ण । आदिअंत जाण सांगीतला ॥ १० ॥ येवोनी अभंग जयरामस्वामींचे । भीम गाय वाचे आदरानें ॥ ११ ॥ ४१

॥ **श्रीराम** ॥ जयराम स्वामी हे साता वरुषांत । येता मुंजीं करीत पिता त्याचा ॥ १ ॥ पुढें दों वरुषा पिता शांत जाला । मातेनेंच केला प्रतिपाळ ॥ २ ॥ पुढें पढरीस यात्रा जाय जन । हेही मातेसनें चालीयले ॥ ३ ॥ आले पंढरींत आनंद मनांत । तेथेंच राहात मातेसहीत ॥ ४ ॥ मातेच्या सेवेंत तत्पर हे होते । तव तीस मृत्यु आला पाहा ॥ ५ ॥ तेथेंचें सार्थक केलें आनंदानें । पांडुरंगीं मन सर्वकाळ ॥ ६ ॥ माझी मातापिता तूंचि देवा आता । ज्ञान देई आतां

दीनास या ॥ ७ ॥ चद्रभागे स्नान क्षेत्र प्रदक्षणा । देवासी प्रार्थना हेचि सदा ॥ ८ ॥ येके दिसीं केश निग्रह जेधवा । देवें भेटी तेव्हा दिली पाहा ॥ ९ ॥ मागें वापा तर ह्मणे यानें ज्ञाना । देव त्यासी जाणा वोळीयले ॥ १० ॥ सद्गुरु वाचोनी नव्हे कदा ज्ञान । भीमाचें हें मन गुरुपाई ॥ ११॥ ४२

॥ श्रीराम ॥ गुरु करू कोण सागा स्वामी मज । ऐकोनी महाराज सागताती ॥ १ ॥ पढरीपासोनी आहे दाहा गावें । पश्चिमेसी जावें वडगावासी ॥ २ ॥ तेथें आहे माझा अतरग पूर्ण । कृष्णापा हें जाण नाम त्याचें ॥ ३ ॥ ऐकताचि ऐसें निघाले सत्वर । ध्यान निरतर सद्गुरूचें ॥ ४ ॥ आले वटग्रामा कृष्णापास मुख । पाहाताचि हाक मारायला ॥ ५ ॥ ये रे जयरामा पाडुरगें तुज । धाडिलें हें मज कळों आलें ॥ ६ ॥ ऐकताचि नेत्रीं अश्रुधारा आली । चरणावरी घाली दडवत ॥ ७ ॥ उठवोनी देवोनी आलिंगन त्यासी । ह्मणती वृत्तातासी ऐके माझ्या ॥ ८ ॥ विप्रकुळीं जन्म कृष्णातीरा ग्राम । ऊर्णबाहे नाम प्रसिद्ध हें ॥ ९ ॥ पूर्व स्त्री जे होती न्मोनीया गेली । मग दुजी केली आणीकाची ॥ १० ॥ विप्र येक घेवोनीया होता आग्न । ब्रह्मसूत्रें जाला समध हा ॥ ११ ॥ ४३

॥ श्रीराम ॥ होती उपवर कन्या येक जाली । पुढें यात्रा आली रत्नळयाची ॥ १ ॥ उदकासी गेला आमुचीहो काता । तिनें तेथें पिता वोळखीला ॥ २ ॥ जाल्या भेटी गोष्टी सुदत उकसाबुकसा । पुसता तयासी आयानाया ॥ ३ ॥ नापाकाची होती कळों आलें जना । केली विचारणा माहाजनीं ॥ ४ ॥ पित्यासमागमें गेला त आनदें । मग विप्रवृदें आला पाहा ॥ ५ ॥ नकळत दोष जाला प्रायश्चित । देवोनी जातींत घेऊ ह्मणती ॥ ६ ॥ आता ब्राह्मणासी कासया भ्रष्टऊ । देह पाईं ठेऊ देवाचाच ॥ ७ ॥ सिद्ध शातरायें मग कृपा केली । धृति

स्थिरावली सस्वरूपीं ॥ ८ ॥ आषाढी कार्तिकी पंढरीची वारी । करितो ज्ञानेश्वरीपारायण ॥ ९ ॥ जयरामा तू शुद्र आहेसी ब्राह्मण । भ्रष्ट यातीहून जाहालों मी ॥ १० ॥ कथा हे गहन पुढें आहे ऐका । प्रसंग हा नीका भीम गाय ॥ ११ ॥ ४४

॥ **श्रीराम** ॥ ह्मणती याती कुळा नाहीं मज चाड । याची पाईं दृढ भाव आहे ॥ १ ॥ केला अनुग्रह आनंद जाहाला । तीर्थ द्यावें मजला ह्मणती तेव्हा ॥ २ ॥ विर्हारींत तेव्हा करोनीया स्नान । ह्मणती तीर्थ जाण हेंचि घेई ॥ ३ ॥ सेवा सद्गुरूची केली वर्णवेना । सेवेंतचि ज्ञाना जालें पाहा ॥ ४ ॥ कृष्णापासी काळ पातला समीप । ह्मणती ब्रह्मरूप होऊं आता ॥ ५ ॥ जयराम हा माझा न ठेवील प्राण । ह्मणवोनी खूण सांगती त्या ॥ ६ ॥ जयरामा भक्तींचा करीं तू उद्घाट । आह्मी वैकुंठास जाऊं आता ॥ ७ ॥ येक खूण तुज सांगतो ते ऐक । मारुतीचा देख अवताराची ॥ ८ ॥ स्वामी रामदास नाम हें प्रसिद्ध । करितीं ते बोध पूर्ण तूज ॥ ९ ॥ मजहूनी प्रीति करीं त्याचा ठाईं । राम आणि ते काहीं भिन्न नाहीं ॥ १० ॥ सांगोनीया ऐसें गेले परधामा । संताचा महिमा भीम गाये ॥ ११ ॥ ४५

॥ **श्रीराम** ॥ स्वामींची समाधी केलें वृंदावन । भजनविधी जाण वाढविली ॥ १ ॥ शंकराचार्यांचा मठ करविरीं । गुरुत्व निर्धारीं ब्राह्मणाचें ॥ २ ॥ तयापासीं कोणी सांगती जाऊनी । भ्रष्टाकार जनीं जाला येक ॥ ३ ॥ ब्राह्मण असता नापीकाचा शिष्य । होवोनी बहुत भ्रष्टाकार ॥ ४ ॥ ऐकताचि स्वारी धाडोनी आणिले । पुसता कथिलें होतें तसें ॥ ५ ॥ तयाच्या मठात उद्याहारी होता । भोजना तत्वता विप्र आले ॥ ६ ॥ चद्र सहस्राच्या वैसन्या पंगती । स्वामी तयाप्रती बोलताती ॥ ७ ॥ भ्रष्टाचा हा शिष्य ह्मणूनी उपवीत । काढूनीया घेत तये क्षणी ॥ ८ ॥ बंधनातुनीया जाहलो आजी मुक्त । ह्मणोनी निघत तेथोनीया ॥ ९ ॥ पंचगंगेमधीं करोनीया स्नान सद्गुरूचें ध्यान आर-

भीलें ॥ १० ॥ भीम ह्मणे गुरुभक्त जे निसीम । तयासी श्रीराम साभाळीत ॥ ११ ॥ ४६

॥ **श्रीराम** ॥ रामदास स्वामी निरवीले तुह्मासी । तरी या दिनासी साभाळावे ॥ १ ॥ चितीताची नवल जालें तये वेळीं । यज्ञोपवीतें गेलीं ब्राह्मणाचीं ॥ २ ॥ चारसहस्त्र हो पाहाती गळ्यात । येकही दिसत नाहीं कोठें ॥ ३ ॥ जोडवी आगठ्या किल्या मुद्या होत्या । येक दाची पाहा त्या गेल्या जाणा ॥ ४ ॥ ब्राह्मण क्षोभले ह्मणती सन्यास्यासी । सताच्या छळणासी काहो केलें ॥ ५ ॥ सन्यास्यासहित सर्वही ब्राह्मण । येवोनी सन्माने नेले यासी ॥ ६ ॥ यज्ञोपवीत याच्या गळा घालिताती । सर्वांचीही येती जसीं तेसीं ॥ ७ ॥ सन्मान बहुत करूनी पाठवीले । पूर्वस्थाना आले होते तेथें ॥ ८ ॥ कृष्णापा स्वामीची पुण्यतीथ आली । साहित्याची केली विचारणा ॥ ९ ॥ चाफळासी जावे दर्शना हा हेत । परी पुण्यतीथ जवळी आली ॥ १० ॥ पत्र पाठवावे तरी नाहीं ठीक । भीम ह्मणे ऐक्य भाव पाहा ॥ ११ ॥ ४७

॥ **श्रीराम** ॥ ऐसीयात स्वामी आले गावापासीं । सारितीं स्नानासी स्वस्थ चित्तें ॥ १ ॥ कोणी आला त्यानें सागितलें यास । स्वामी रामदास आले ह्मणून ॥ २ ॥ ऐकोनी ह्मणती दिनाचें अतर । जाणोनी साचार राम आला ॥ ३ ॥ वाचे टाऊनीया चालीले सामोरे । ह्मणती वारवार धन्य जालो ॥ ४ ॥ दर्शन होताचि अष्टभाव जाले । नेत्रातूनी चाले अश्रुधारा ॥ ५ ॥ पायावरी दडप्राय नमस्कार । करिताची सत्वर उठवीलें ॥ ६ ॥ आलिंगनें तेव्हा दिलें प्रेमभावें । गघोना चालावें आश्रमासी ॥ ७ ॥ जयरामा उछाह रचना साग वरीं । होती ते स्वामीसी निवदीली ॥ ८ ॥ पुण्यतीथ यथें काग न करावा । रथोछह

॥ श्रीराम ॥ जयराम ह्मणती राघोवासी भावें । कीर्तन ऐकावें ऐसी इच्छा ॥ १ ॥ आज करूं ह्मणून गेले अरण्यांत । तेथें कौतुकार्थ काय केलें ॥ २ ॥ पोरें मेळऊन तया शिकवीती । नारळ देऊं ह्मणती आज्ञा आज्ञा ॥ ३ ॥ यादवा माधवा शिकऊनी तया । ह्मणती कथेस या संध्याकाळीं ॥ ४ ॥ कथे उभे रहावें ह्मणसी जयरामा । टाळधरी आज्ञा नाहीं कोणीं ॥ ५ ॥ आहेत हे टाळधरी तुमचेची । स्वामी ऐकतांचि उभे राहाती ॥ ६ ॥ टाळधरी सर्व गेले निघोनीया । मग पोरा तयां बोलावीलें ॥ ७ ॥ यादवा मधवा ह्मणत उभे राहाती । टाळ घेती हाती पाषाणाचे ॥ ८ ॥ तयावरी कथा केली दोनप्रहर । ब्रह्मरस थोर जाला तेव्हां ॥ ९ ॥ कथा जाल्यावरी नारळ आणऊन । आज्ञा आज्ञा जाण दीले तयां ॥ १० ॥ पुढील कथेसी अवधान द्यावें । भीम ह्मणे भावें ऐका सर्व ॥ ११ ॥ ४९

॥ श्रीराम ॥ खटावांत येका विप्रें उछाहासी । सभारंभें यांसी नेलें तेथें ॥ १ ॥ जयरामस्वामींचें त्या दिसीं कीर्तन । ऐकावया जन बहुत आले ॥ २ ॥ गांवींचा पठाण ठाणेदार होता । तोही आला होता ऐकायासी ॥ ३ ॥ रामदासस्वामीसमर्थां पाहोन । करित कीर्तन आनंदानें ॥ ४ ॥ प्रेमाच्या भरांत तेथवा बोलती । हातीं राम देतीं संतराव ॥ ५ ॥ पठाणें हें मनीं धरोनीया गेला । प्रातःकाळीं याला बोलावीलें ॥ ६ ॥ तीन छचीवरी बंगल्यांत ह्मणे । हातीं राम देणें धरोनीया ॥ ७ ॥ अध्यात्म सांगता कैद केलें यांसी । तेव्हा गोपाळासी पाचारीलें ॥ ८ ॥ सच्छिष्य गोपाळा ह्मणती राघोबाला । वर्तमान त्याला सांग जाई ॥ ९ ॥ जावोनी स्वामीसी सांगे सर्व वृत्त । ऐकतांचि तेथें आले वेगें ॥ १० ॥ पठाणें सन्मान करून बैसवीले । पुढें जें वर्तलें भीम सांगें ॥ ११ ॥ ५०

॥ श्रीराम ॥ स्वामी तया ह्मणती राम व्हावा काय । तरी तूं मागें ये आमुचीया ॥ १ ॥ लाहान खिडकी होती तयांतूनी । सत्वर

निघोनी आळ खाला ॥ २ ॥ राम उभा केगा त्वरें येइ आता । चम
त्कार पाहाता कापू लागे ॥ ३ ॥ गळ्यात पागोटें घालोना उत्तरें । ह्मणे
मी पामर आहे दीन ॥ ४ ॥ द्रव्य बहु दिल्हें सत्कारही केला । उछाह
जाहाला आनदानें ॥ ५ ॥ ऐसी तेरें ख्याती करोनी निघाले । नदग्रामा
आळ आनदानें ॥ ६ ॥ येके दिसीं ह्मणती जयरामा नराग । करानें हें
भाग्य सताचें की ॥ ७ ॥ गोपाळ गोसावी मठात ठेवोनी । उभयता निघोनी
गेळ पाहा ॥ ८ ॥ अरण्यात गळे पर्वताचीं घळ । ह्मणती हें स्थळ
राहाया योग्य ॥ ९ ॥ घळ लिपायासी चिखल कराया । कुदळ आणी
नीया ठेवीयली ॥ १० ॥ यशनतसुत अल्पमती आहे । सताचीच गाय
यान मूढां ॥ ११ ॥ ५१

॥ **श्रीराम** ॥ जयरामासा माती खाणाया लावीती । पाण्यालागा
जाती आपणची ॥ १ ॥ पाणी आणोनीया आतीताचि माती । नाही
नीया जाती तयेवेळा ॥ २ ॥ माती खाणवेना आहेमी निरामी । तेव्हा
केले भूमी दडवत ॥ ३ ॥ रागोगरे मज करी तू निष्कामी । ह्मणती
पाणी तुह्मी आणा आता ॥ ४ ॥ यांचें शरीर जड हालु हालु घागर ।
आणिता मातीं फार टांग केला ॥ ५ ॥ स्वामीनीच पाणी आणोनी
चिखल । करोनीया घळ खाणु गेले ॥ ६ ॥ तव कडा अकस्मात पडिला
वरा । जयरामा या नेत्रीं अश्रु आले ॥ ७ ॥ रायारामारिखें रत्न हारपलें ।
ह्मणोनी घातल आसन तेथे ॥ ८ ॥ प्राणाचा सकल्प केला तये क्षणीं ।
तव पडिली कानीं ध्वनी ऐसी ॥ ९ ॥ शहापुरीं आहे येवोनीया पाहे ।
विस्मय हा होय अत वर्णी ॥ १० ॥ जावें वरे तेथे ह्मणोनी निघाले ।
मठालागा आले सीम ह्मणे ॥ ११ ॥ ५२

॥ **श्रीराम** ॥ येवोनी पाहाती स्वामी आनदात । मिठीच घालीत
गळा तेव्हा ॥ १ ॥ रायागारे तुझें चरित्र नकळे । ह्मणोनीया लोळ
चरणावरी ॥ २ ॥ काहा मज कृपा करूना साग खूण । येकाता नेऊन
बाघ केला ॥ ३ ॥ तीन दिवस तेव्हा समाधी लागली । स्थितीच

वाणली वर्णवेना ॥ ४ ॥ स्वामींनीं तयासी केले सावधान । जिवन्मुक्त-पण जालें प्राप्त ॥ ५ ॥ रमयता निघोनी आले वटग्रामा । तेथें केला महिमा अद्भुतची ॥ ६ ॥ जयरामा स्नानासी जाऊ अरण्यांत । ह्मणोनी त्वरित निघते जाले ॥ ७ ॥ सात पुरुष खोल होता येक आड । बहु अवघड तेथें आले ॥ ८ ॥ पाहातांचि उडी टाकिली स्वामींनीं । जयराम त्या नयनीं । पाहातातीं ॥ ९ ॥ टाक उडी ह्मणता यानींही टाकीली । तळामीच गेली अकस्मात ॥ १० ॥ आसन घालोनी बैसले सुखात । यशवंतसुत गाय त्यासी ॥ ११ ॥ ५३

॥ श्रीराम ॥ स्वामी मनोवेगें आले चाफळासी । जाले तीन दिवस ऐसीयासी ॥ १ ॥ तेथोनीया स्वामी आले वडगावा । ह्मणती शिष्या सर्वा मिळ्ऊनी ॥ २ ॥ स्वामी तुमचे गेले आडात बुडाले । तीन दिवस जाले पाहू चला ॥ ३ ॥ बुका माळा तेव्हां यावें ग्हेऊनीया । आले पाहाराया तया स्थाना ॥ ४ ॥ पोहोणार अन उतरोनी पाळणा । माडोनीया जाणा काढितातीं ॥ ५ ॥ समाधीसुखात आहेत निमग्न । काहीं देहभान नाहीं यासी ॥ ६ ॥ स्वामींनीं त्यावेळे नमस्कार केला । धन्य साधु लीळा मुखें ह्मणती ॥ ७ ॥ बुका भाळीं माळा गळ्यात घालून । समाधी उत्थान केले पाहा ॥ ८ ॥ यावें घाऊनीया मठासी आ-णीले । बोधा रूप जाले आजी माझ्या ॥ ९ ॥ अर्धोन्मीलित नेत्र पाहाती उघडून । स्वामींस देखोन नमन केलें ॥ १० ॥ जयरामस्वामीचें च रित्र अद्भुत । भीमें सकळीत वर्णीयेलें ॥ ११ ॥ ५४

॥ श्रीराम ॥ तेथोनीया स्वामी आले चाफळासी । पुढें कथा कैसी तेही ऐका ॥ १ ॥ अरण्यात जावें तेथेंचि राहावें । व्याघ्राने पडावें समोवते ॥ २ ॥ येकनाथस्वामी त्याचा नातु असे । गेला विदेशास द्रव्यासाठीं ॥ ३ ॥ विजापुराकडे रोजगार करून । जवळी होते होन वासष्टची ॥ ४ ॥ बहु दिस जाले ज्यातसे घरास । वाबाजी हें असे नाम ज्याचें ॥ ५ ॥ मार्गी येता कानी ऐकीले किर्तीसी । सतदर्शनासी

जातें आधीं ॥ ६ ॥ आपुल्या गडिलाची ख्याती आहे मोठी । यासी पाहू दृष्टी ह्मणूनी आला ॥ ७ ॥ चाफळासी आला विचारू लागला । स्वामी दर्शनाला आलों ह्मणे ॥ ८ ॥ मठीं होते त्यानीं सत्कार करून । राहावीलें जाण आदरें त्या ॥ ९ ॥ कल्याण गोसावी शिरगावीं होते । तेही आले तेथें अकस्मात ॥ १० ॥ गुरुवारीं दर्शन ध्यावें सद्गुरूचें । भीम ह्मणे साचे प्रेम असे ॥ ११ ॥ ५५

॥ **श्रीराम** ॥ घोडे मनुष्यासी ठेवोनीया तेथें । द्रव्य मात्र घेत समागमें ॥ १ ॥ कल्याण गोसावी यान्या समागमें । चालीलें सप्रेमें भेटा-वया ॥ २ ॥ पर्वतात स्वामी धोंडीवरी पाहाती । नमन करिती दंडप्राय ॥ ३ ॥ येक होन स्वामीपुढे ठेवियला । आलिंगन त्याला दिलें भावें ॥ ४ ॥ कल्याण स्वैंपाक करीं त्वरें आतां । जाळींत तवता सिधा आहे ॥ ५ ॥ तिघाचाची सिधा भांडींही आहेत । घेवोनी त्वरीत पाक केला ॥ ६ ॥ कोंकणस्थ विप्र साठ मार्गी जाता । स्वामीसी पाहाता संतोषले ॥ ७ ॥ समर्थे भोजना राहावीलें तयासी । ह्मणती स्नानासी करा त्वरें ॥ ८ ॥ अन्नावरी छाटी आगीची टाकीली । तृप्ती सर्वा जाली वर्णवेना ॥ ९ ॥ दक्षणा द्यावया ह्मणती बाबाजीसी । येकसह होनासी वेगीं द्यावें ॥ १० ॥ द्विगुणीत देउँ ह्मणताचि दिधले । ब्राह्मणा वाटीलें भीम ह्मणे ॥ ११ ॥ ५६

॥ **श्रीराम** ॥ साठ ब्राह्मणासी दिले साठ होन । बाबाजीसी जाण दोन दिल्हे ॥ १ ॥ आले चाफळासी घेवोनी तयासी । केलें अति-प्यासी बहुतची ॥ २ ॥ जाते वेळे काहीं न देवींच होन । मनीं संकोचोन जाता जाला ॥ ३ ॥ दोन होनावरी आला गावापासीं । घराला रात्रीसी जाऊ ह्मणे ॥ ४ ॥ त्याच दिवसीं स्वामी तयाच्या वाड्यात । आले अकस्मात प्रात काळीं ॥ ५ ॥ बाबाजीचा बाप भव्यरूप पाहे । नमन करीत आहे वारवार ॥ ६ ॥ सवामें होनासी देवोनी ह्मणती । बाबाजीतें येतीं अस्तमानीं ॥ ७ ॥ मार्गी तस्कराचा उपद्रव ह्मणून ।

दिल्हे होन तेणें आहापासीं ॥ ८ ॥ नाम रामदास सागोनीया तया । गेले तेथोनीया अकस्मात ॥ ९ ॥ आनंद जाहाल्या अस्तमान होता । बाबाजी तत्वता आले तेथें ॥ १० ॥ बापें वर्तमान सर्व सांगीतलें । तेव्हा अश्रु आले भीम ह्मणे ॥ ११ ॥ ५७

॥ **श्रीराम** ॥ सद्गदीत कंठ बापा वर्तमान । सर्व निवेदन केलें तेव्हा ॥ १ ॥ ऐसीयासी तुम्ही कैसें जाऊ दिले । हें कांहीं समजलें नाहीं आह्मा । २ । सर्वही मठासी येवोनी स्वामींसी । भेटोनी गृहासी गेले जाणा ॥ ३ ॥ पुढें कथा गोड बहुत रसाळ । कोंडोळ्याचे घळे स्वामी गेले ॥ ४ ॥ कांहीं येक दिवस होती तया ठाया । चाफळा जावया हेत जाला ॥ ५ ॥ कल्याण गोसावी समागमे होते । कुकुडवति वाहात तेथें आले ॥ ६ ॥ उतारहीं नाहीं उदक अपार । गाव पैल्तीर तेथें होता ॥ ७ ॥ तयासी ह्मणती न्या वेगीं आह्मांसी । पेटी आणावयासी गेले तेव्हा ॥ ८ ॥ पराधेन व्हानें कासयासी आह्मी । ह्मणोनीया स्वामी शिरले अत ॥ ९ ॥ पोहत चालीले गडेंट चुकलें । आवर्तात आले अकस्मात ॥ १० ॥ हस्तीं आम्हा तरी न निघे त्यातून । जन पाहाती नयनीं भीम ह्मणे ॥ ११ ॥ ५८

स्वामींसी निवेदीलें ॥ ९ ॥ समर्थ बोलीले न घे अशाश्वत । तरी त्या शाश्वत देऊं आली ॥ १० ॥ कांहीं येक दिवस चाफळीं राहोनी । चालीले तेथोनी भीम ह्मणे ॥ ११ ॥ ५९

॥ **श्रीराम** ॥ चाफळासनिध दोंच कोशानरी । रामघळ वरी होती तेथें ॥ १ ॥ दाहा पाच शिष्य समागमे होते । वळींत राहते कांहीं दीन ॥ २ ॥ येकांतीं बेसाने ध्यानस्त असावे । कांहीं न बोलावे कोणासवें ॥ ३ ॥ स्वामींची बैठक आसनाचें स्थान । आद्यापीही जाण आहे तेथें ॥ ४ ॥ प्रहररात्रीसी बोलीले शिष्यासी । विडा ह्या आह्मासी धारे कोणी ॥ ५ ॥ पाहाती तों पानें नाहीं झोळण्यात । कल्याण त्या ह्मणत आणितो मी ॥ ६ ॥ अमावास्येचीं रात्र अंधार निबीड । झाडींही सदढ तृण फार ॥ ७ ॥ भय नाहीं मनीं सत्वर निघाले । कऱ्हाडवाळीं गेले भजन करात ॥ ८ ॥ मार्गावरी सर्प न दिसे कल्लेटारी । पाय तयावरी पडीला तेव्हा ॥ ९ ॥ दश करिता हाक राम ह्मणुनी देत । पृथ्वीसी पडत अचेतन ॥ १० ॥ स्वामीनीं तो शब्द ऐकता उठिले । घाबरेच जाले भीम ह्मणे ॥ ११ ॥ ६०

॥ **श्रीराम** ॥ कोण गेला कोठें ह्मणती तो कल्याण । गेला हें ऐकोन बोलीयले ॥ १ ॥ लावा चूड वेगीं जाऊं कऱ्हाडवाळीं । हाक का दिधली पाहू चला ॥ २ ॥ लावोनीया चूड आले याजपासीं । पाहाती तों प्राणासीं ठाव नाहीं ॥ ३ ॥ उचलोनी वरी आणीयले प्रेत । ह्मणती खरा भक्त हाचि आहे ॥ ४ ॥ भेरवासी हाक मारिली स्वभावीं । अतीत उठवी आमुचा हा ॥ ५ ॥ प्रातःकाळीं आह्मा मण वाटू गुळ । सर्पाचें हे सळ दूर करी ॥ ६ ॥ भेरवाचे सव पाहू ह्मणोनी तेव्हा । येवोनीया हस्त फिरवीला ॥ ७ ॥ निर्विष होउनी उठिले सत्वर । स्वामीचरणीं शिर ठेवियलें ॥ ८ ॥ पाहाती तो हातीं पानेंही आहेत । तेव्हां विडा देत सद्गुरुसी ॥ ९ ॥ सर्व शिष्यालागीं विस्मये जाहाला । नमस्कार

---

१ वमगाराग

केला सर्वांनीही ॥ १० ॥ आता मग गुरु वार्गाला आनंदें । भीम हा स्वानंदें लीला गाय ॥ ११ ॥ ६१

॥ श्रीराम ॥ उमरज गांवी होता येक भक्त । त्याची ऐका मात आवडीनें ॥ १ ॥ जटील गोसांवी गुरु केला त्यानें । घरींच ठेवोनी सेवा करी ॥ २ ॥ चाकरी आर्गाया सागत स्वामीसी । सेवा मज ऐसी करावी त्वा ॥३ ॥ ऐसें सांगोनीया गेला तो गावासी । दासीला सेवेसी दाखविलें ॥ ४ ॥ तयावरी तेणें ठेविताची प्रीति । तेव्हां निंदा करिती सर्व जन ॥ ५ ॥ पतिव्रता पतिभेणें न ह्मणे कांहीं । ऐसीयात तोही आला घरा ॥ ६ ॥ तया वर्तमान सागती सर्वही । परी न ये कांही चित्ती त्या ॥ ७ ॥ दासीस आणोनी नमस्कार घाली । गुरुमाता जाली ह्मणे आह्मा ॥ ८ ॥ निश्चयें करोनी उभयांची सेवा । करित सद्भावा धरोनीया ॥ ९ ॥ ऐसें वर्तमान चाफळीं स्वामीस । कळताचि त्यास धन्य ह्मणती ॥ १० ॥ ऐसीयाची भेटी घ्यावी ह्मणऊनी । निघती ते क्षणीं भीम ह्मणे ॥ ११ ॥ ६२

॥ श्रीराम ॥ सुखासनीं तेव्हां बैसोनी निघाले । समागमे चाले शिष्यभार ॥ १ ॥ आले गावामध्यें समस्त भेटती । गुरुभक्त ह्मणती दावा आह्मा ॥ २ ॥ समाचार घेतां होता तो शेतात । समस्त सागत स्वामीपासीं ॥ ३ ॥ गुरु त्याचा घरीं भेटा ह्मणती पाही । स्वामी ह्मणती नाहीं प्रयोजन ॥ ४ ॥ धाडोनी माणसे आणिला बोलाऊन । पाहातां आलिंगन स्वामी देती ॥ ५ ॥ आलिंगनातचि जाला अनुतापा । ह्मणे स्वामी कृपा करा दीना ॥ ६ ॥ तया अनुग्रह देवोनी सत्वर । केला भवपार क्षणामाजीं ॥ ७ ॥ ऐकुनी जटिल पळोनीया गेला । निश्चयें तारीला स्वामीरायें ॥ ८ ॥ पुन्हा चाफळासी आले आनंदानें । पुढील कथन तेंही ऐका ॥ ९ ॥ वद्धासी ताराया अवतार सत्य । किर्ती हे अद्भुत जगामाजीं ॥ १० ॥ चाफळीच्या कथा जाहाल्या संपूर्ण । पुढील कथन भीम गाय ॥ ११ ॥ ६३

॥ श्रीराम ॥ येके दिसीं स्वामी तारळखोऱ्यात । गेले अकस्मात आनदाने ॥ १ ॥ कोकणीचे शूद्र सागती स्वामीसी । घळ आपणासी आहे येथें ॥ २ ॥ परी पचानन व्याघ्र आहे तेथ । तये स्थानीं जात नाहीं कोणी ॥ ३ ॥ दत्तोवासी तेव्हा बोलीलें वचन । जाऊन तें स्थान पाहा आधीं ॥ ४ ॥ व्याघ्रासी आमुचा सागावा निरोप । स्थान द्यावें कोप साडूनीया ॥ ५ ॥ तेथें आह्मी स्नानसध्या करू ऐसी । इच्छा हे मानसीं जाली आहे ॥ ६ ॥ आज्ञा वदोनीया गेले भीत भीत । तव त्या घळीत व्याघ्र होता ॥ ७ ॥ भयाभीत तया निरोप सागती । नेत्र हे झाकिती नेसोनीया ॥ ८ ॥ गर्जना करूनी गेला निघोनीया । स्वामी तया ठाया आले मग ॥ ९ ॥ काहीं येक दिवस तेथेंचि राहिले । पुन्हा जाते जाले चाफळासी ॥ १० ॥ आचापी घळीत व्याघ्र नाहीं येत । ऐसी केली ख्यात भीम ह्मणे ॥ ११ ॥ ६४

॥ श्रीराम ॥ चाफळीं मठात निद्रा होती केली । रात्रही जाहाली दोन प्रहर ॥ १ ॥ कल्याण गोसावी भार वाहिताती । इतुक्यात येती चोर पाहा ॥ २ ॥ साठी बेरडाचा दरवडा आला । तेव्हा कल्याणाला आज्ञा केली ॥ ३ ॥ जीवें न मारावें धुडाऊनी द्यावें । ऐसें ह्मणता भावें उठिले हे ॥ ४ ॥ मठासनिधानीं येउनी मिळाले । तेव्हा यानीं केलें काय ऐका ॥ ५ ॥ हाक देउनीया तुळवट उचलीलें । पाठीस लागले अकस्मात ॥ ६ ॥ साठही बेरड हत्यार टाकूनी । चरणासी येऊनी लागताती ॥ ७ ॥ यानें जीवदान ह्मणताचि सोडिले । घेवोनीया आले हत्यारासी ॥ ८ ॥ स्वामीपुढें मोळी आणोनी ठेवीली । पाठ थापटीला गुरुनाथें ॥ ९ ॥ पुढें रामनवमी उछाहही आला । समारंभ जाला वर्णवेना ॥ १० ॥ राजेही उछाहा आले होते तथें । भीम गाय चित्तें सद्गुरुसी ॥ ११ ॥ ६५

असे तया ॥ २ ॥ राज पटते ह्मणूनी स्वामीसी विनविलें । सन्मानेंचि नेले किल्यावरी ॥ ३ ॥ सज्जनगड हें नाम त्या किल्याचें । ऐकता स्वामींचें मन नीरे ॥ ४ ॥ साताऱ्याहूनि तो होता तीन कोस । तेथेंच निवास केला मग ॥ ५ ॥ ग्राटे उपद्रव बहुत म्हणून । येकात जाणोन राहानातीं ॥ ६ ॥ घरही विस्तीर्ण बाधोन दिधलें । निस्पृहही जाले बहु शिष्य ॥ ७ ॥ भिल्वडी गावीं उठविला भ्रतार । प्रथमचि पुत्र जाला त्यासी ॥ ८ ॥ पाचा वरुषाचा होता स्वामीलागी । आणोनीया वेगीं समर्पिला ॥ ९ ॥ मुजी करोनीया ठेवोनीया नाव । उद्धव हें पाहानें ठेवीयलें ॥ १० ॥ टाकळीचा मठ देवोनी तयासी । ऐशा निस्पृहासी भीम गाय ॥ ११ ॥ ६६

॥ श्रीराम ॥ प्रातामध्ये काहीं दुष्काळ पडिला । खर्चही वाढला गर्टीं थोर ॥ १ ॥ स्वामी बोलीयले जावें कोठें तरी । समुदाय भारी जाला असे ॥ २ ॥ वार्ता हे फावता रायासी समजली । विचारणा केली तेव्हा कसी ॥ ३ ॥ कारवून उधोपानस्या आणोन । ठवियला जाण स्वामीपासीं ॥ ४ ॥ लागेल ते मनीं याचें आनदानें । ऐसी आज्ञा पूर्ण केली तया ॥ ५ ॥ राज दर्शनासी आला प्रमभावें । नमन सद्भावें केलें पाई ॥ ६ ॥ ह्मणे राय काय अजीच वुढालें । जाऊ का इच्छिले विदेशासी ॥ ७ ॥ गला जरी तरी प्राण मी न ठवी । आज्ञा मात्र व्हावी दीनासीया ॥ ८ ॥ नेत्रा अश्रुधारा निश्चय जाणाना । अभय स्वामींनीं दिल्हे त्यासी ॥ ९ ॥ ऐसा भाव तुझा तेणोंचि बाधलो । किल्यावरी जागे ठाणापती ॥ १० ॥ ऐकोनीया रायें साखर वाटिली । भिमे हे वर्णिली भक्तीसार ॥ ११ ॥ ६७

॥ श्रीराम ॥ राज साताऱ्यासी गेलीया उपरी । मागें कथा बरी तेहा ऐका ॥ १ ॥ पर्वकाळ आला न मागोना कोणा । गेले कृष्णा स्नाना यकलेचि ॥ २ ॥ कृष्णावेण्यासंगमासी करिता स्नान । विप्रवृदे जाण आले तेथें ॥ ३ ॥ सकल्प सागता दाहायीन मिळोनी । आज्ञा

विचारोनी स्नान केलें ॥ ४ ॥ कपाळीं त्रिपुंड लाऊनी बैसले । विप्र बोलीयले दक्षणा द्या ॥ ५ ॥ जवळी तों येक पैसा नाहीं आतां । आहे कृष्णा माता भात्रीकासीं ॥ ६ ॥ उदकीं जाऊनीया खडे घेवोनीया । येक येक तया हातीं देती ॥ ७ ॥ भावार्थी बोलती आमुचें हें सुवर्ण । अभावीं ते जाण टाकीतातीं ॥ ८ ॥ तेथोनीया स्वामी मठालागीं आले । ब्राह्मणही गेले घरोघरीं ॥ ९ ॥ भाविक होते ते पाहाती सोडोन । तंव तें सुवर्ण जालें असे ॥ १० ॥ जितुक्यांनीं घेतले तितुक्याचेंही जालें । त्यांनीं दाखवीलें कुटीळासीं ॥ ११ ॥ पाहातांची त्यांच्या अश्रु आले नेत्रीं । भीम ह्मणे बरी भक्ती आहे ॥ १२ ॥ ६८.

॥ **श्रीराम** ॥ सर्वही मिळोनी आले स्वामीपासीं । स्वामीनीं तयांसी बोळवीले ॥ १ ॥ नमन करोनी बैसावें ह्मणती । तेव्हां ते बोलती स्वामीलागीं ॥ २ ॥ येक येक धोंटा द्यावा तुह्मी आह्मा । अद्भुत महिमा सांगवेना ॥ ३ ॥ सुवर्णाचे गोळे जाहाले तयांचे । आला अभाग्याचें कर्म खोटें ॥ ४ ॥ स्वामी ह्मणती तये वेळेचा तो गुण । भाव तैसें जाण फळ आहे ॥ ५ ॥ बहु श्रमीं होतां येकेक मोहर । वेत्रैंनीं साचार गेले पाहा ॥ ६ ॥ रात्र दर्शनासी आले स्वामीचीया । मोहीताही तयासवें होता ॥ ७ ॥ नाम हें तयाचें रामराव सेणें । स्वामीस पाहोन काय केलें ॥ ८ ॥ दंडप्राय पृथ्वीवरी पडोनीया । ह्मणे स्वामीराया मुक्त करा ॥ ९ ॥ पाहोनी भाविक दिव्य अनुग्रह । रात्र भेटताहे तयालागीं ॥ १० ॥ स्वामी तयालागीं सांगती तें ऐका । भीम ह्मणे नीका प्रसंग हा ॥ ११ ॥ ६९

लागी ॥ ५ ॥ हाही आला हातीं माळ जप करीन । भोजना बैसत पंक्ति-
माजी ॥ ६ ॥ सरदार विचारी कोण गुरु केला । सांगताचि त्याला
न साहावें ॥ ७ ॥ पिसे रामदास त्याचे तुह्मी शिष्य । ह्मणोनी उप-
हास्य केलें बहु ॥ ८ ॥ भोजनीं निक्षेप शिक्षेसी करिता । ह्मणोनी तत्वता
उठूनी गेला ॥ ९ ॥ घरीं जाओनीया विचारी ब्राह्मणा । गुरुनिंदा जाणा
ऐकीयली ॥ १० ॥ मरणें कीं मारणें ह्मणूनी सिद्ध जाला । सांगोनी
तयाला पाठवीलें ॥ ११ ॥ ७०

॥ **श्रीराम** ॥ हातीं नग्न खड्ग घोड्यावरी स्वार । बेभान ही
थोर जाला असे ॥ १ ॥ अकस्मात स्वामी आले तेथे स्थानीं । शिष्य
पुढें दोनी पाठवीले ॥ २ ॥ पाहाताचि घोड्याखालीं उतरोनी । नमन
चरणीं भावें केलें ॥ ३ ॥ हस्तासी जोडोनी पुढें आज्ञा काय । सेवटील
आहे प्रसंग हा ॥ ४ ॥ ह्मणती यावी भिक्षा न जावें युद्धासी । ऐकताचि
त्यासी अश्रु आले ॥ ५ ॥ स्वामी आले ऐसें ऐकता निघाला । प्रेमभरें
आला नमनासी ॥ ६ ॥ जेणें केली निंदा त्याची वाचा गेली । तोही
स्वामीजवळी आला वेगें ॥ ७ ॥ राया वर्तमान कळता तोही आला ।
समुदाय मिळाला सर्व तेथें ॥ ८ ॥ सर्वांचा संतोष केला गुरुरायें । पाईं
लोळताहे निंदकही ॥ ९ ॥ सर्वस्वाचें दान करवोनी तयासी । अनुग्रह
त्यासी दिला मग ॥ १० ॥ वाचा आली तेव्हा आनंद जाहाला । भीमें
हा वर्णीला संतमहिमा ॥ ११ ॥ ७१

॥ **श्रीराम** ॥ वेणाबाई स्वामीदर्शनासी आली । भक्ति तिनें
केली तेही ऐका ॥ १ ॥ करोनी स्वयंपाक ताट वाढोनीया । स्वामीपासीं
काया वाचा मन ॥ २ ॥ खोलींत जाओनी ताट स्वामीपासीं । ठेवोनी
दारासी यावें मग ॥ ३ ॥ कोणी न पाहावें ऐसी आज्ञा होती । तैसेंचि
चालती सर्वत्रही ॥ ४ ॥ वेणुबाई नित्य नव्या पक्वान्नासी । करोनी
स्वामीसी जेववावें ॥ ५ ॥ येके दिवसीं केली अपूर्व सुंदर । आनंदीचा
पार नाहीं जीच्या ॥ ६ ॥ भरोनीया ताट खोलींत नेवोनी । सप्रेम

ठेवोनी बाहेर ये ॥ ७ ॥ दार लावोनीया उभीच राहीली । मनांत भावीली भावना हे ॥ ८ ॥ भोजन जालीयां धुवोनी ताटासी । मग प्रसादासी घेऊं ह्मणे ॥ ९ ॥ खोलीतूनी ध्वनी उठे रामराम । ह्मणे पूर्णकाम जेवीतांती ॥ १० ॥ आपणही लागे भजन करावा । भीमासी गावया आनंद हा ॥ ११ ॥ ७२

॥ श्रीराम ॥ *मनामाजी ह्मणे झरोक्यातुनीया । पाहावे गुरुराया* भोजनांत ॥ १ ॥ उंच भिंतीवरी चढोनी पाहात । तव कपीनाथ बैसलासे ॥ २ ॥ पाहातांचि तेव्हां गुर्गुरीला रागें । भयाभीत वेगें पडिली खाली ॥ ३ ॥ शुद्धि नाहीं देहभान सर्व गेलें । निःशेष निमाले प्राण पाहा ॥ ४ ॥ गडबड जाहाली खोलींत पाहाती । स्वामी न दिसती किल्यावरी ॥ ५ ॥ कल्याण गोसांवी किल्याखाली येती । स्वामीस पाहाती धोंडीवरी ॥ ६ ॥ प्रार्थना करोनी वर्तमान कथिलें । ह्मणती कांहो केले क्रयाडीसी ॥ ७ ॥ आली कृपा मग किल्यावरी आले । बेणीस पाहिले ह्मणती सर्व ॥ ८ ॥ लत्ताप्रहार करितां उठोन बैसली । चरणास लागली आनंदानें ॥ ९ ॥ बहु स्तव केला सद्गुरूचा जेव्हां । स्वामीनीं तेव्हां कृपा केली ॥ १० ॥ आज्ञा घेवोनीया गेली मिरजेसी । पुढिल कथेसी भीम गाय ॥ ११ ॥ ७३

॥ श्रीराम ॥ येके दिसीं राजा आला दर्शनासी । करोनी नमनासी बैसलासे ॥ १ ॥ कल्याण गोसांवी भाव ज्यांचा निका । प्रातःकाळीं देखा स्नाना जावें ॥ २ ॥ दोंच घागरीचा गुंडा नित्य घ्यावे । गंगेवरी यावे किल्याखालीं ॥ ३ ॥ उर्वोशी हें नांव गंगेचें जाणावें । स्नान हें करावें स्वच्छ तेथें ॥ ४ ॥ प्रहर दिवसांत यावे स्वामीपासीं । ऐसा प्रतिदिवसीं नेम ज्यांचा ॥ ५ ॥ स्वामी स्नानपान त्यांतचि करिती । माझा भीम ह्मणती सर्वांत हा ॥ ६ ॥ रायानें पाहोनी ह्मणे दाळगपु । मनांत संकल्पु केला ऐसा ॥ ७ ॥ अंतरसाक्ष स्वामी जाणोनीया भाव । बोलाविले सर्व शिष्यवर्ग ॥ ८ ॥ मन्यांतील खुणा पुसतां न कळती ।

मग विचारितो कल्याणासी ॥ ९ ॥ जें जें विचारिलें तें तें सांगितलें । दाक्षगपु येलें कोण आतां ॥ १० ॥ कल्याणें गोसांव्यां गयें नमन केलें । मागें हें वर्णिलें अल्पज्ञानें ॥ ११ ॥ ७४

॥ श्रीराम ॥ आज्ञा घेवोनीया आलों सातान्यासी । स्वामींचा मानसीं निजध्यान ॥ १ ॥ तेथें गागाभट्ट पंडितही श्रेष्ठ । शास्त्रामध्यें स्पष्ट जाणणार ॥ २ ॥ रायापासीं येतां सन्मान करोनी । उत्तम आसनीं बैसविलें ॥ ३ ॥ दासबोध ग्रन्थ वाचिताहे राव । धरोनीया भाव आनंदानें ॥ ४ ॥ चौदा ब्रह्मांचेंचि निवालें प्रमेय । ऐकोनी विस्मय विप्र जाला ॥ ५ ॥ आपुल्या मनांएसें कवित्व करिती । संत हा ह्मणती कोण आहे ॥ ६ ॥ नव ह्मगे स्वामी रामदास थोर । महिमा अपार न वर्णवे ॥ ७ ॥ आश्चर्यांचोनी केलें कवित्वासी । जाऊं ह्मणे त्यांसी भेटावया ॥ ८ ॥ येतां स्वामीपासीं स्वामीच बोलतां । बृहदारण्य-श्रुति येती तुला ॥ ९ ॥ तेव्हां मात्र मज येत नाहीं स्पष्ट । स्वामी घडघडाट ह्मणती नी ॥ १० ॥ तेंव टिपण त्यासी काढोनी दावीलें । गर्वहान केलें भीम ह्मणे ॥ ११ ॥ ७५

॥ श्रीराम ॥ स्वामीचरणावरी ठेविला मस्तक । मानवी मी रंक आहे ह्मणे ॥ १ ॥ तया अनुग्रह देउनीया भक्त । विद्याभिमानांत गेलें होतें ॥ २ ॥ दासबोध ग्रन्थ करी पारायण । सदा रामभजन करी तोहे ॥ ३ ॥ आज्ञा घेवोनीया तोही गेल्यावरी । कैसी जाली परी तेहे ऐका ॥ ४ ॥ वासुदेवबावा पंडित निस्पृह । तेणें शिष्य पाहे बहु केले ॥ ५ ॥ कण्हेरींचा मठ प्रतापेंचि केला । स्वामीदर्शनाला यावें भावें ॥ ६ ॥ येकसें येकवीस पताका ध्वजाव्या । महंतांचा यात्रा मोठा

नेने ॥ १० ॥ आज्ञा घेवोनीया जाणे आनंदानें । जाण अभीमान भीम ह्मणे ॥ ११ ॥ ७६

॥ श्रीराम ॥ दिगंबर विप्र शिष्य होता त्यास । स्वामीच्या सेवेस ठेविलें त्या ॥ १ ॥ येथे दिसीं त्यास जवळी बोलाऊन । ह्मणती सांग कोण मंत्र तुज ॥ २ ॥ या मंत्राचा जप तुवा न करावा । मूर्ख तेणें गोवा केला तुज ॥ ३ ॥ समर्थ तयासी दिला अनुग्रह । सर्वही समुदाय मिळाला तेथें ॥ ४ ॥ मिरजेहून वेणुबाई आली होती । पुढें कसी त्याती तेही ऐका ॥ ५ ॥ वासुदेवगोसावी कळलें वर्तमान । तेणें अंतःकरण खिन्न जालें ॥ ६ ॥ स्वामीद्रोही त्यासी मोक्ष न दे कोणी । तुष्टल्यावाचोना गुरुराज ॥ ७ ॥ त्वरित निघोनी आले स्वामी पासीं । ह्मणती कृपा कसी होय आता ॥ ८ ॥ खोलीच्या बाहेरी येता स्वामी वेगें । नमन साष्टांग केलें यणें ॥ ९ ॥ स्वामी काहीं उठ न ह्मणती त्यासी । निश्चय मानसीं केला यणें ॥ १० ॥ देह जावो परी उठ णेंचि नाहीं । भीम ह्मणे पाही भक्ति ऐसी ॥ ११ ॥ ७७

॥ श्रीराम ॥ सर्वांनीं प्रार्थना केली समर्थाची । परी ते कोणाची न ऐकती ॥ १ ॥ तीन अहोरात्र तसाचि पडिलासे । कृपेमाजी असे हेत त्याचा ॥ २ ॥ प्रातःकाळीं वेणुबाईनें उठोनी । तंबोरा घेवोनी भजन करी ॥ ३ ॥ करुणारसें केला अभंग भक्तीनें ॥ अष्टभाव पूर्ण येती तेथें ॥ ४ ॥

घेोनीया ह्मणतांचि उठिला । स्वामींनीं देखिला कृपादृष्टीं ॥ ८ ॥ तीर्थ देवोनीया ह्मणती या मंत्राचा । पालट त्वा साचा कां रे केला ॥ ९ ॥ अतःपर ऐसें न करावें तुवा । सर्वांसी सांगावा मंत्र माझा ॥ १० ॥ तुझीया मंत्राच्या जपें अधःपात । बोधें जाला स्वस्थ भीम ह्मणे ॥ ११ ॥ ७८

॥ श्रीराम ॥ आज्ञा घेवोनीयां गेले ते मठासी । येणुही मिरजेसी गेल्यावरी ॥ १ ॥ स्वामींचे मानसीं आलें येके दिवसीं । जावें चाफळासी ऐसा हेत ॥ २ ॥ कल्याण गोसांवी मठांत ठेवोनी । पोरे आणवोनी बोलीयले ॥ ३ ॥ बाराबलोत्याचीं मुलें नोल जाणा । सांगती कल्याणा सांभाळीं यां ॥ ४ ॥ सन्निध असावें मागती तें द्यावें । आह्मेसी मानावें आज्ञा ऐसें ॥ ५ ॥ मान्य करोनीया लागले सेवेसी । स्वामी चाफळासी निघते जाले ॥ ६ ॥ आह्मासमागमे येऊं नका कोणी । येकटे निघोनी गेले पाहा ॥ ७ ॥ मार्गी अस्तमान जाला ह्मणोनीया । ह्मणती खेड्यांत या राहूं आजी ॥ ८ ॥ जाळगेवाडी हें नाम होतें तेथें । स्वामी अकस्मात आले तेव्हां ॥ ९ ॥ शूद्र येक त्यासी न सांगोनी नांव । ह्मणती देसी ठाव तरी राहू ॥ १० ॥ राहा ह्मणतां तेथें जावोनी बैसले । भजन प्रवर्तले भीम ह्मणे ॥ ११ ॥ ७९

॥ श्रीराम ॥ राम राम ध्वनी करीतांचि जाणा । शूद्रानें चरणा वंदीयलें ॥ १ ॥ माग ह्मणतांचि ह्मणे भरलें घर । द्वाड हें साचार न ह्मणावें ॥ २ ॥ स्वामी ह्मणती तया ह्मणूं आह्मी हेंचि । ह्मणे सत्ता तुमची काय येथें ॥ ३ ॥ बोलतां बोलतां तया बोध जाला । चोळंवी तयाला दिली मग ॥ ४ ॥ नेत्रीं अश्रुपात चरणावरी लोळे । दीन मी सांभाळ करा ह्मणे ॥ ५ ॥ तया अनुग्रह करोनी निघाले । चाफळासी आले रामपासीं ॥ ६ ॥ येक मास तेथें राहीले आनंदें । डुलती स्वानंदें अहिर्नीसीं ॥ ७ ॥ गणेश गोसांवी शिष्य येक होता । चतुर तत्वता बहु

असे ॥ ८ ॥ स्वामी ह्मणती त्यासी विरवळ आमुचा । पाठवीला साचा गडावरी ॥ ९ ॥ कल्याण गोसावी भेटले तयासी । पाहे चरित्रासी तेथिलीया ॥ १० ॥ ह्मणे गुरुभक्त ऐसा न देखिला । धन्य धन्य लीला भीम गाये ॥ ११ ॥ ८०

॥ **श्रीराम** ॥ बारा घरची बारा तयाची जाचणी । वर्णिताही वाणी न वर्णवे ॥ १ ॥ वचन त्याचें कदा न पडू देती खालीं । मास येक जाली सेवा ऐसी ॥ २ ॥ शुष्क जाली काया कल्याण स्वामींची । ह्मणती हे स्वामीची सेवा आहे ॥ ३ ॥ गणेश गोसावी पाहोनी पोरासी । बळेंचि नेत्रासी अश्रु आणिती ॥ ४ ॥ बोलीले पोरासी तुमची नीगा ऐसी । पुढें काय कैसी गती न कळे ॥ ५ ॥ कोणी तुह्मा आहे किंवा सांगा नाहीं । ऐसें ह्मणता पाही पळून गेलीं ॥ ६ ॥ कल्याण गोसावी समजाऊनी त्याला । घेवोनीया आला स्वामीपासीं ॥ ७ ॥ पुढें येवोनीया नमनाग्री स्वामींसी । मग कल्याणासी भेटवीले ॥ ८ ॥ पूर्ण कृपा करून दिल्हे आलिंगन । स्वामी ह्मणती धन्य शिष्यामध्ये ॥ ९ ॥ सज्जनगडासी आले मग जाणा । सर्वत्र नमना येती पुढें ॥ १० ॥ स्वामींची हे लीला गाता आणि ऐकता । आनंद हा चित्ता भीमाचीया ॥ ११ ॥ ८१

॥ **श्रीराम** ॥ पाटगावीं मौनीबाबा होते संत । तंबाखु वोढीत प्रतिदिनीं ॥ १ ॥ पाटगावीं नवा शेखदार आला । तंबाखुच केला बंद याचा ॥ २ ॥ प्रात काळीं हुका ह्मणता वर्तमान । तेव्हा शिष्यें जाण निवेदीलें ॥ ३ ॥ हागणा बंद ऐसे मुखातूनी आलें । हाकीमाचें जालें बंद पाहा ॥ ४ ॥ द्विगुण रतीव चालवोनी आला । शरणागत जाला संतालागा ॥ ५ ॥ हुका वोढीताची होतें तैसें जालें । येके दिसीं गेले पुराणासी ॥ ६ ॥ आगीं होता डगला केला बाका हात । पाणी निथळत क्षार जाणा ॥ ७ ॥ जहाज काढीलें समुद्रातुनीया । नदीयले पाया मग्री तेव्हा ॥ ८ ॥ पोरानीं वाळूत पुरोनी ठेवीलें । सात दिवस जाले तयालागी ॥ ९ ॥ उकरोनी पाहाती तंव जैसे तसे । सर्वीही चरणास

षदीयेलें ॥ १० ॥ मौनीनाथा सिद्ध महिमा अद्भुत । यशवंतसुत गाय प्रेमें ॥ ११ ॥ ८२

॥ श्रीराम ॥ पाटगावीं मौनीनाथाचे भेटीसी । धाडावें कोणासी तरी आता ॥ १ ॥ सर्व शिष्य स्वामीपासीं उभे असतां । तेव्हा पाचारिती दत्तोबासी ॥ २ ॥ ह्मणती दत्तात्रेया जावें पाटगावा । संत मौनीनाथा दर्शनासी ॥ ३ ॥ आज्ञा स्वारका द्या धाव्या तुरा वेगें । नमस्कार सांगे माझा त्यासी ॥ ४ ॥ आज्ञा ह्मणोनीया तेंमेचि निघाले । सिद्धापासीं आले येकांतात ॥ ५ ॥ दाहा पारकासी ठेवोनीया पुढें । नमस्कार गाढे घालीतासी ॥ ६ ॥ हस्तासी जोडोनी उभे राहाती जेव्हा । मतराज तेव्हा बोलीयेले ॥ ७ ॥ मारुती अवतार आज्ञा मत्यमाजी । येक उणी आजी काही केली ॥ ८ ॥ ऐसे ऐकताचि काढोनी ठेविली । मनात जाहाली विस्मयता ॥ ९ ॥ त्यानीं येक छडी रुमाल आणिक । वृंदावन येक साखरेचें ॥ १० ॥ ऐसें देता हाती निघाले तेथोन । भीम आहे दीन तयाचाची ॥ ११ ॥ ८३

॥ श्रीराम ॥ सज्जनगडासी आले स्वामीपासी । छडी रुमालासी निवेदीलें ॥ १ ॥ नमस्कार आज्ञा घालोनी सत्वर । जोडोनीया कर उभे राहाती ॥ २ ॥ सर्व वर्तमान जालें तें स्वामीसी । सांगता मानसीं विचारीलें ॥ ३ ॥ ह्मणती वृंदावन केलें काय देई । साखरेचें पाही काय केलें ॥ ४ ॥ तात्काळचि पुढें काढोनी ठेवीलें । परीक्षे पाहीलें ह्मणती काय ॥ ५ ॥ आजपासोनीया ऐसे न करावें । सतासी भावानें ब्रह्मरूप ॥ ६ ॥ अमानित्वपदामाजी[1] ते असती । आज्ञानात होती अज्ञानची ॥ ८ ॥ बोध करोनीया सागती सुणेसी । स्वरूपस्थितीसी पाववीलें ॥ ८ ॥ भोजन करोनी बसले बाहेरी । गारडी पेटारी घेउनी आला ॥ ९ ॥ शिष्य नित्य देती आनंदे पाहाती । गारडीही

१ अमानित्व = मानाची इच्छा नसणं

क्षितीं बैसलासे ॥ १० ॥ पुढील हे कथा रसाळ ऐकावी । भाम हा विनवी श्रोतयासी ॥ ११ ॥ ८४

॥ श्रीराम ॥ स्वामी ह्मणता तया उघडी टोपलें । आत ना पाहिले सर्प नाहीं ॥ १ ॥ तया ह्मणती पोट जयावरा भरिसी । तोंचि तुजपासी नाहीं कारे ॥ २ ॥ गारुडी बोलीला आज्ञा करा स्वामी । सर्प आणीता मी येच क्षणीं ॥ ३ ॥ झाकोनी टोपडी वाय वाजवीतें । सर्प प्रगट केलें तेच क्षणीं ॥ ४ ॥ फणा काढोनीया धु धु कार टाकित । स्वामी विचारीत सर्वत्रासी ॥ ५ ॥ सर्प खरा किंवा खोटा सांगा कोणी । कल्याण तें क्षणीं बोलियले ॥ ६ ॥ सर्प मिथ्या स्वामी हें दृष्टीबंधन । एकता वचन धरी ह्मणती ॥ ७ ॥ आज्ञा ह्मणोनीया धरों गेले जेव्हा । मुखासी तेधवा धरीयलें ॥ ८ ॥ धरीताचि सर्प हाता लागा वेढे । घालीतसे गाढे फर्कारातें ॥ ९ ॥ नेत्रा अश्रु आले स्वामीसी बोलीलें । लागलासे काळ बहुसाल ॥ १० ॥ तेव्हा ह्मणती स्वामी लटक्या सर्पे काळ । लागीली हें नवल भीम ह्मणे ॥ ११ ॥ ८५

॥ श्रीराम ॥ स्वामी ह्मणती मिथ्या सर्प काळ जसा । मायेचा ही तैसी आहे जाणा ॥ १ ॥ गारुड्यास ह्मणती सर्प काढा आता । वस्त्रानें तत्वता झाकी हात ॥ २ ॥ वाजगरी मंत्र ह्मणताचि पाही । सर्प नाहा चिंदी गुडाळीली ॥ ३ ॥ गारुड्याचा तेव्हा संताप करोन । दिधला लावोन पुढे ऐका ॥ ४ ॥ कुशाळ ब्राह्मण येक पुण्यवान । नाम हें प्रसिद्ध काशीपंत ॥ ५ ॥ कोड्यामाजी कण न सापडे कहीं । तैसा यासी पाहा बाध नव्हे ॥ ६ ॥ मलागिरासंगे चंदन सर्व होती । वळु हे न होता तैसाचा हा ॥ ७ ॥ स्वामीसी पाहात राजा तुष्ट मनें । ह्मराक्यानें नयनें जावोनीया ॥ ८ ॥ तेथें स्त्रिया दिव्य भार घालताती । सौंदर्य दिसती रंभे एशा ॥ ९ ॥ ऐसा नित्य पाहे अभार मिळाला । राया नवल आला अनिशानें ॥ १० ॥ उपहास्य यांचें करावें मनात । आला सातान्यात भीम ह्मणे ॥ ११ ॥

॥ श्रीराम ॥ रायासी सागत अनोमीनें जेव्हा । राव मनीं तव्हा ह्मणे मिथ्या ॥ १ ॥ राया ह्मणे चाले दाखवीतो तूज । चरित्र हें आज येच क्षणीं ॥ २ ॥ रात्रीं स्वारी सिद्ध करोनीया आला । बोभाट हो दिल्हा नाहीं काहीं ॥ ३ ॥ गुप्त रूपें आले दोघे खोलीवरी । मध्यरात्र पुरी जाली असे ॥ ४ ॥ पाहातो ब्राह्मण स्त्रिया स्वामीपासी । दिव्य त्या सेवेसी करीताती ॥ ५ ॥ राया ह्मणे पाहे चारचि सुदर । स्वामी पलगावर तयापासी ॥ ६ ॥ पाहे राव तेव्हा दिसताती वानर । स्वामीलागीं भार घालीताती ॥ ७ ॥ राया दिसे येक विप्रालागी येक । एसें अलौकिक केलें देवें ॥ ८ ॥ राया तेव्हा नेत्रीं अश्रुधार आली । विप्राच्या दिधली मुखावरी ॥ ९ ॥ राव ह्मणे यासी घाला खोड्यामध्यें । आवसरिसा बद केला त्यासी ॥ १०॥ प्रात काळा राव दर्शनासी आला । नमस्कार केला दडप्राये ॥ ११ ॥

॥ श्रीराम ॥ राम आज्ञा काय विचारी स्वामींसी । ह्मणती त्या विप्रासी मुक्त करी ॥ १ ॥ करोनीया मुक्त वस्त्रे देवरीलीं । तयासीही जाली भक्ती तेव्हा ॥ २ ॥ आज्ञा मागोनीया राम गेला भावें । चरित्र अभिनवें पुढें ऐका ॥ ३ ॥ धोत्रेंही स्वामींचीं वाळत घालिती । उडो नीया जाती कड्याखाली ॥ ४ ॥ कड्यामध्यें झाड तेथेंच राहीलीं । शिष्यें येका दिल्हीं होती भावें ॥ ५ ॥ तया नेसों ह्मणून बोलीयले होते । त्यामुळें वाळत घालीताती ॥ ६ ॥ आणा धोत्रें ह्मणून सर्वां केली आज्ञा । परी जानवेना कोणा तेथे ॥ ७ ॥ कल्याण गोसावी गेले कड्या-वरी । टाकीयेली वरी उडी तेव्हा ॥ ८ ॥ आणोनीया धोत्रें दिली गुरु-राया । तेव्हा कृपा तयावरी केली ॥ ९ ॥ वडील बधूनीं पत्र पाठवीलें । स्वामीनीं वाचीलें आदरीनें ॥ १० ॥ भीम ह्मणे गंगाधरबावा नाव । पाठवीला भावें श्लोक येक ॥ ११ ॥

॥ श्लोक ॥

लावण्य सौंदर्य तारुण्य नारी । चातुर्यता चंचल चित्तहारी ॥
येकांत कांतो पडतां समधु । अभिलाष न करी तो धन्य साधु ॥ १ ॥

॥ श्रीराम ॥ ज्येष्ठाच्या श्लोकासी वाचीता स्वामीनीं । विचारीती मनीं श्रेष्ठशिक्षा ॥ १ ॥ पत्राचें उत्तर लिहोनीया दिल्हें । तेही निवेदीलें श्रोतयासी ॥ २ ॥ योगाचा शेवट राम लागणार । ऐसा हा निर्धार केला शास्त्रीं ॥ ३ ॥ कामानें जिंकीलें सर्वांसी साचार । रामरुपा पार पावनील ॥ ४ ॥ ह्मणोनीया श्लोक येकचि लिहीला । अभीनव लीला वर्णवेना ॥ ५ ॥

पूर्णबोध रामरूपा जगीं होये । तरी काम काय करील मागा ॥ ६ ॥ रज्जु कळल्यावरी सर्पभय आहे । ऐसें ह्मणूं नये सूज्ञ जनीं ॥ ७ ॥ आत्मसाक्षात्कारीं त्रिया पुरुष नाहीं । ब्रह्मरूप पाहीं जग दीसे ॥ ८ ॥ ऐसेंही असतां प्रवृत्ती मार्गांत । भ्रष्टाकार होत नाहीं जाणा ॥ ९ ॥ परी नटीगरची शिक्षाही संसारीं । केली मान्य जीनीं धरोनीया ॥ १० ॥ जाते पत्र गेलें याचोनी पाहिलें । आनंद पावले भीम ह्मणे ॥ ११ ॥ ९०

॥ **श्रीराम** ॥ केदारस्वामींनीं पत्र पाठवलें । नमन लिहीलें साष्टांगसी ॥ १ ॥ यावें दीनालागीं भेटी द्यावयासी । मुख्य पत्र त्यासी ऐका भावें ॥ २ ॥

थोनीं येके दिसीं भावीयले । बहु दिवस जाले येके स्थळीं ॥ ९ ॥ काहीं
दिवस जाऊ अरण्यात राहू । मग येथें येऊ ह्मणतातीं ॥ १० ॥ आम्हा
शिष्य समागमें घेवोनीया । निघाले जावया भीम ह्मणे ॥ ११ ॥ ९१

॥ श्रीराम ॥ गडाहूनी स्वामी उतरले पाहीं । शिष्य होते तेही
चालीयले ॥ १ ॥ कौतुक मार्गीत आले रगनाथ । येकमेका होत
दृष्टादृष्टी ॥ २ ॥ रगनाथ सतराज योगाअत । बखतर अगात दिव्य
ल्याल्या ॥ ३ ॥ पाचा हजाराचा घोडा गाडीखालीं । तिरकमठा जवळी
हातीं असे ॥ ४ ॥ हुदेदार पुढें धावत चालीती । चवरीवरी उडती
अबदागिरी ॥ ५ ॥ पाहोनी स्वामीसी उडीच टाकीली । तेव्हा हे जवळी
आले जाणा ॥ ६ ॥ मारुतीच आर्जी भेटला ह्मणून । करिताची नमन
आल्गिले ॥ ७ ॥ उभयतांचें पोटा आनद अद्भुत । सवादही होत
प्रीति करूनी ॥ ८ ॥ अनिर्वाच्य बोल बोलीले जें काये । सागताचि
नये अल्पमती ॥ ९ ॥ जें जें स्थूळमाने बोलीले विनोदें । तें मात्र
आनदें सागेन मी ॥ १० ॥ यशवतसुत सताच्या कीर्तनें । सुखी जाला
मनें काया वाचा ॥ ११ ॥ ९२

॥ श्रीराम ॥ स्वामी ह्मणती तया तिरकमठा आहे । पराक्रम
काय पाहू बरे ॥ १ ॥ घार आकाशात घेताहे मडळें । तयासी पाहीले
अवस्मात ॥ २ ॥ ह्मणती या घारेसी विंधोनी पाडावें । पराक्रम दावावे
केसा आहे ॥ ३ ॥ ऐकताचि तेव्हा विंधोनी पाडीली । निर्जीव जाहाली
तच क्षणीं ॥ ४ ॥ स्वामी ह्मणती मोठा पराक्रम केला । आता पक्षी
मग उठवावा ॥ ५ ॥ तुमचे काय केले यानें व्यर्थ घात । केला या
त्वरित जीववावें ॥ ६ ॥ स्वामीस बोलीले तुमचें हें सामर्थ्य । उठवाल
सत्य तुह्मीच या ॥ ७ ॥ एवताचि ऐसें स्वामीनीं त्या वेळे । पक्षा उच
केले अवस्मात ॥ ८ ॥ कुरवाळोनी ह्मणती उडावीया जावें । गगनात
फिरावें पूर्ववत ॥ ९ ॥ उडोनीया पक्षी होता तमा गेला । अभिना

जाला महिमा पाहा ॥ १० ॥ कर्टीतद स्वामींसंगें केला त्यांनीं । भीम म्हणे धानीं तोही ऐका ॥ ११ ॥ ९३

॥ कर्टीयंद रंगनाथ स्वामींचा ॥

रामदास चतुराक्षरि मंत्र जप वारंवार । तुम्नागर भवसागरतारक गंभिर गुण सार ॥ ध्रु० ॥ रामदास द्वय अभिन्न नामें गोडी शर्करा । सडाडे परिमळ भुवनीं हातां घेतां कर्पूरा । राजती यंजुळ्ना त्या परी त्या जीवन की गारा । राजाधिराज अवतरले या या जगदोधारा ॥ १ ॥ मनुष्यवेषें फिरे परि हा परिपूर्ण काम । मकराकृति कुंडलें पाहातां केवळ ते हेम । मदण सतगंभेंचे साधुमुनिजनविधान । मस्तकमणि हा धनकोटीचा निजगुज गुणधाम ॥ २ ॥ दास तो उदास येउनि परमामृतकंदा । दाता स्वात्मसुखाचा निरगुनि शिष्याचा धंदा । दासबहुळ पद धरी मर्दुनि तारित मतिमंदा । दारा द्रव्य त्यजुनिया सत्वर सद्भावें वंदा ॥ ३ ॥ भद्र दराज विराजत करूनी सद्धनाचा त्याग । गर्वस्वेंगी शरण रिघावें धरूनिया काम । सत्य सनातन श्रीगुरु समर्थ मुनिमानसहंस । सहजपूर्ण निजरंगि रंगला तारक विश्वास ॥ ४ ॥ ध्रु० ॥

॥ **श्रीराम** ॥ ऐशा स्तवनासी करोनी नमन । करितां स्वामी जाण घोर्टीयले ॥ १ ॥ समागम जाणा कराना जैशाचा । तैसाचि तो साचा होय पाहा ॥ २ ॥ भाग्याची संगती धरितां होय भाग्या । सेवितां अभाग्या होय तैसा ॥ ३ ॥ उदकामाजीं जैसा रंग मेळवावा । तद्रुप पाहावा होय जी तें ॥ ४ ॥ अथवा वनस्पतिमाजीहीं तेसेंचि । स्वच्छता तयाची तेथें जाये ॥ ५ ॥ तैसें हें मानस लागावें ज्या संगीं । तेंचि होय वेगीं ऐसें आहे ॥ ६ ॥ भल्याच्या संगतीं भलाचि होतसे । दुष्टसंगें वसे बुद्धि तैसी ॥ ७ ॥ भिल्लाचे संगतीं वाल्हा भिल्ल जाला । हिंसक तो भला तयाहूनी ॥ ८ ॥ नारदाचा जेव्हां जाला समागम । सतात उत्तम ऋषी जाला ॥ ९ ॥ शतकोटी पाहा केलें रामयण । जालीया श्रवण मोक्ष होय ॥ १० ॥ यशवंतसुत सुताचा अंकित । म्हणोनी हे गान मनगीत ॥ ११ ॥ ९४

॥ श्रीराम ॥ स्वामी ह्मणती तया सत पूर्णज्ञानी । ब्रह्मनिष्ठपणी सुखी सदा ॥ १ ॥ जगासी तारावे हाचि धदा त्यासी । दाविती दिक्षेसी आचरोनी ॥ २ ॥ कुसंगेंही तया न बाधेचि पूर्ण । परी होय जन भ्रष्ट ह्मणूनी ॥ ३ ॥ जना नाहीं ज्ञान कर्मभ्रष्ट होती । यालागी दाविती आचरोनी ॥ ४ ॥ सत्ता माळ जप कर्मा नाहीं काम । सर्वदा आराम सत्स्वरूपी ॥ ५ ॥ ऐसेंही असोनी कीर्तन भजन । तारक ते जाण जाले ऐसे ॥ ६ ॥ कर्मे अत करण शुद्ध होय मग । तेव्हा ज्ञानयोग सागती त्या ॥ ७ ॥ येव्हवी हे देहे नाहीं जया होय । भोग त्याग काय तया आहे ॥ ८ ॥ ऐकोनीया ऐसें स्वामीचे वचन । समाधाने जाण काय केलें ॥ ९ ॥ धनुष्यबाणासी ठेवियलें पायी । हस्तीं माळ पाही घेते जाले ॥ १० ॥ अद्भुत त्या वेळीं जाहाला सवाद । भीम मतीमद काय वर्णी ॥ ११ ॥ ९५

॥ श्रीराम ॥ तेयोनीया स्वामी निघोनी चालीले । अरण्यात गेले कौतुकार्थ ॥ १ ॥ शिष्य पाठीमागे भजन करीत । चाळता पर्वत पुढें आला ॥ २ ॥ स्वामी ते हा नीट चढोनीया गेले । हेही चालीयले हाळु हाळु ॥ ३ ॥ दोन प्रहर जाले क्षुधेनें व्यापीले । स्वामी पुढें गेले गिरीवरी ॥ ४ ॥ स्वामीमही क्षुधा लागताचि तेथें । देवालय होते

सर्व तेव्हा पाहातातीं ॥ २ ॥ मुगध्यें कशा दृदिप्य दिसती । त्रिपुड पाहातीं भाळीं पूर्ण ॥ ३ ॥ येसरी गंधाची उटी सर्वांगासी । पाहातीं माळासी कळा दिव्य ॥ ४ ॥ तांबूल मुखात आहे मुगधींत । गजेरेही हातात शोभतातीं ॥ ५ ॥ ऐसें ध्यान पाहाता आनंद शिष्यासी । करिती नमनासी दंडप्राय ॥ ६ ॥ स्वामी ह्मणती जा रे दवाळ्याआत । जाला श्रमयुक्त बहुमाळ ॥ ७ ॥ ऐकताचि गेले दवाळ्याआत । पाहातीं तों तेथ सर्व आहे ॥ ८ ॥ आनंद करोनी भक्षिती सर्वही । गंध माळा तेही घेत जाले ॥ ९ ॥ तृप्त होवोनीया बाहेर पातले । स्वामीही निघाले पुढें जाया ॥ १० ॥ समुद्रस्नानासी करोनाया आले । कोकण पाहीलें भीम ह्मणे ॥ ११ ॥ ९७

॥ श्रीराम ॥ रानात वानरें मनुष्यें रानट । झाडींतचि वाट अल्पमात्र ॥ १ ॥ स्त्रिया अल्प मुडके पुरुष बाडके । मुरे जाणा निके ह्मणतीं त्या ॥ २ ॥ पशुवत सर्व होते तया भक्ति । लावोनी निगुती निघत जाले ॥ ३ ॥ सज्जनगडासी आले स्वछंदानें । यती सर्व जन नमनासी ॥ ४ ॥ पुढें तुकाराम येती याच भेटी । तेही ममत गोष्टी ऐका भावें ॥ ५ ॥ वाद्य लावोनीया सन्मानें आणिले । आलिंगन दिल्हे गुरुरायें ॥ ६ ॥ तयासी बिन्हाड दिलें दुज स्थानीं । सर्वांचिया मनीं होतें ऐसें ॥ ७ ॥ कीर्तन ऐकावें याचें कसें आहे । समारंभ पाहे केला रात्रीं ॥ ८ ॥ तुकारामाच्याही मनात स्वामींचें । कीर्तन हें साच ऐकावेंसें ॥ ९ ॥ जाणोनीया स्वामी ह्मणती कथा आवीं । उभे राहू सर्वी येतो तेचा ॥ १० ॥ तुकारामा बोलावया पाठवीलें । शिष्यासी धाडीले भीम ह्मणे ॥ ११ ॥ ९८

॥ श्रीराम ॥ मशाल घेवोनी गेले बोलवाया । चला ह्मणतीं तया कीर्तनासी ॥ १ ॥ तुमचें कीर्तन ऐकावें ह्मणोन । स्वामीही येऊन बसल्ता ॥ २ ॥ तुकारामें दिव्य मशाल पाहोन । ह्मणता आह्मा जाणे येत नाहीं ॥ ३ ॥ जावोनीया तेव्हा सागती स्वामीना । हे उभे पाठीनी

तयाच्यार्चा ॥ ४ ॥ कीर्तनासी उभे राहाती येवोनी । निळ्य ह्मणोनी हाक दिली ॥ ५ ॥ स्वामी ह्मणती आह्मी करितो कीर्तन । आपण श्रमोन आला आजी ॥ ६ ॥ तुकाराम ह्मणती माझा अधिकार । शिष्यात साचार मोजावा जी ॥ ७ ॥ करिता कीर्तन नेत्रीं अश्रुधारा । रोमांच शरीरावरी येती ॥ ८ ॥ येक प्रहर कथा करोनी नमन । स्वामीलागी जाण केलें भावें ॥ ९ ॥ स्वामी तेव्हा कीर्तनासी उभे राहाती । चोंभे सर्व होती तृप्त तेव्हा ॥ १० ॥ उभयासी आनंद जाला न वर्णवे । भीम गाय भावें सतर्लोला ॥ ११ ॥ ९९

॥ **श्रीराम** ॥ तीन दिवस तेथे राहोनी आज्ञेसी । घेऊनी पढरीसी जाते जाले ॥ १ ॥ वामन गोसावी दर्शनाचा हेत । धरोनीया तेथ आले पाहा ॥ २ ॥ दृष्टादृष्टी होता नमनें आलिंगनें । जाली जाण पूर्ण तये वेळी ॥ ३ ॥ कौतुकार्थ येकमेकासी बोलीले । अर्थ हा सखोल आहे त्याचा ॥ ४ ॥ स्वामी तयालागी ह्मणती ये वृषभा । आलो आहे उभा महिमा पाहे ॥ ५ ॥ विष्णु आणि शिव अर्थ ऐसा याचा । संवाद उभयाचा जाला मग ॥ ६ ॥ संतोष पावोनी वामन गोसावी । श्लोक केला जीवी भावयुक्त ॥ ७ ॥

॥ श्लोक ॥

शुकासारिखें पूर्ण वैराग्य ज्याचें । वसिष्ठापरी ध्यान योगीजनाचें ॥
कवी वाल्मिकासारिखा मान्य ऐसा । नमस्कार माझा तया रामदासा ॥ १ ॥

ऐसे स्तव करूनी आज्ञेसी वंदोनी । जाते जाले मनीं आनंदानें ॥ ८ ॥
शिष्यसमुदाव जेथें नित्योत्सव । स्वामीचरणीं भाव सर्वांचाही ॥ ९ ॥
सद्गुरुनिष्ठेची कथा पुढें रम्य । स्वामीचा अगम्य भाव आहे ॥ १० ॥
येथोनी जाहाले शभर अभंग । पुढील प्रसंग भीम गाये ॥११॥ १००

लिहिले होते पाहा ॥ २ ॥ कल्याण गोसावी जवळी बोलावोन । ह्मणती हें लिहिणें स्वस्थ चित्तें ॥ ३ ॥ शिरगांवासी जावें येक मास राहावें । मग जाणा यावें दर्शनासी ॥ ४ ॥ ल्घु ग्रन्थ यांचीं नामेंही ऐकावीं । श्रवणमात्रें गोवी निरसे जाणा ॥ ५ ॥ आत्माराम ऐसें प्रथमाचें नाम । दुजाही उत्तम पूर्वारंभ ॥ ६ ॥ तिजा अंतर्भाव आवघा ब्रह्मरस । जुनाट-पुरुष चौथा ऐसा. ॥ ७ ॥ सगुणध्यान हें नाम पांचव्याचें । ऐश्वर्य रामाचें वर्णियलें ॥ ८ ॥ निर्गुणध्यानांत अनुभव पाहा । ऐसे जाले साहा ग्रन्थ जाणा ॥ ९ ॥ पंचसमासी हा सप्तम जाणावा । वाचितांचि जीवा सुख होये ॥ १० ॥ सप्तसमासी तो अष्टम प्रसिद्ध । आवघा ज्ञान-बोध भीम ह्मणे ॥ ११ ॥ १०१

॥ **श्रीराम** ॥ येकविसी हें नाम प्रसिद्ध नवम । जाणावा दशम अष्टाक्षरी ॥ १ ॥ येकादश षड्रिपूचेंचि रूप । करोनिया बापा दावीयलें ॥ २ ॥ द्वादशांत राजधर्म निवेदीला । क्षात्रधर्म भला त्रयो-दश ॥ ३ ॥ ऐसे त्रयोदश ग्रन्थ हे उत्तम । जयांत अध्यात्म प्रगट केलें ॥ ४ ॥ आज्ञा होतां गेले घेवोनी मठासी । लिहीती मानसी धरोनीयां ॥ ५ ॥ मागें स्वामीपासीं मंडळी बहुत । शिष्य मी ह्मणत आपणासी ॥ ६ ॥ जे ते आपुल्या मनी ह्मणती आह्मी थोर । स्वामीनीं विचार केला तेव्हां ॥ ७ ॥ सर्व गर्वहत करूं येकदाची । यांचीया चित्ताची खातरजमा ॥ ८ ॥ सत्यभामा गरुड आणि यादवासी । गर्व होता त्यासी कैसें केलें ॥ ९ ॥ आणोनी मारुती निर्दाळीला गर्व । कृष्ण रामराव जाले होते ॥ १० ॥ दर्शनाचा लाभ मारुतीसी दिला । निग-र्वता जाला भाव सर्वां ॥ ११ ॥ तैसें कांहीं आतां कौतुक करोनी । भीम ह्मणे नयनीं दाऊं ह्मणती ॥ १२ ॥ १०२

॥ **श्रीराम** ॥ सातार्‍यासी राव होता तो स्वामीसी । निघे भेटा-यासी येके दीनीं ॥ १ ॥ तयापासी असिलता[1] होती जाणा । रायासी

[1] पंटाव्या.

ते प्राणाहूनी प्रीय ॥ २ ॥ तीन शतें होन देवोनी घेतली । करामत
भली तयेमध्यें ॥ ३ ॥ लोहाच्या पाहारेचे दुकडेच करावे । युक्षदडभावें
जयापरी ॥ ४ ॥ येके दिसीं मोठा वृक्ष तुटला त्यासी । हाणीताचि
तसी निघोन गेळी ॥ ५ ॥ राव ब्राह्मणासी पुसे स्वामीपुढें । ठेवावे निवाडे
काय सागा ॥ ६ ॥ विप्र ह्मणे तुह्मा अत्यत आवडे । तेंचि स्वामीपुढें
ठेवा आजी ॥ ७ ॥ आला किल्यावरी स्वामीदर्शनासी । पुढें त्या
खड्गासी ठेवियेलें ॥ ८ ॥ दडप्राय नमन करोनीया आज्ञा । घेवोनीया जाणा
गेल्यावरी ॥ ९ ॥ स्वामी ह्मणती मनीं निश्चय शिष्याचा । पाहों बरे
साचा कोण आहे ॥ १० ॥ मुखाचे सागाती अवघेच आहेती । परी
माझा साथी आहे कोण ॥ ११ ॥ अवघेच तनमन करिती अर्पण ।
भीम ह्मणे खूण पाहाती स्वामी ॥ १२ ॥ १०३

॥ श्रीराम ॥ येके दिसीं केलें कौतुक तें ऐका । भाव पाहाती
निका सच्छिष्याचा ॥ १ ॥ असिलता नग्न घेवोनी हातात । कोणा न
कळत खोलीतची ॥ २ ॥ मळवट कुकुमें भरला जाणा पूर्ण । कोपीन
हें जाण वस्त्र मात्र ॥ ३ ॥ अकस्मात आले बाहेर ते वेळीं । दिधली
आरोळी दीर्घ घोषें ॥ ४ ॥ जेतें होतें उच तयाखालीं उडी । बोवाची
परवडी अनोविन्न ॥ ५ ॥ पुढें येईल त्यासी जातेंचि मारीन । ह्मणोनी
गर्जोन बोलताती ॥ ६ ॥ प्रात काळीं नेमु होता कोण कोणा । पायावरी
जाणा नमन करीती ॥ ७ ॥ तयेवेळीं तेंचि दुरून पाहाती । मत्रचळ
ह्मणती स्वामीलागी ॥ ८ ॥ येक घडी वाट पाहिली परी कोणी । न
येती निर्वाणीं पळुनी जाती ॥ ९ ॥ जीवातरी कोणी उदार होईल । तरी
माझें जाईल ह्मणती वेड ॥ १० ॥ सज्जनेंचि सर्व बोलोन दावीती ।
भीम ह्मणे चित्तीं धैर्य व्हावें ॥ ११ ॥ १०४

---

१ मद्दा

॥ श्रीराम ॥ घडीभरी वाट पाहोनी निघाले । किल्यावरून गाडीं उडी दिली ॥ १ ॥ गेले नवारण्या मार्गातचि राया । ब्रह्मांड नायका आळविती ॥ २ ॥ सर्वत्र ह्मणती काय जाले पाहा । मत्रचळ माहा जाला आहे ॥ ३ ॥ दर्वोपानस्थानें पत्र लिहीलें राया । वेड लागो नीया स्वामी गेले ॥ ४ ॥ यांचिताची राया नेत्रीं आले अश्रु । ह्मणे हें सद्गुरु काय केलें ॥ ५ ॥ कसी लीला केली न कळे आह्मा जीवा । उपो- षणे तेव्हा आरंभीलीं ॥ ६ ॥ अनुष्ठाना विप्र बहुत धाडिले । माहा माहा स्थळें पाहोनीया ॥ ७ ॥ आपणही केले तेव्हा वर्ज अन्न । दुध मात्र प्राणरक्षणासी ॥ ८ ॥ शिरगावात होते कल्याण गोसावी । सर्वकाळ जीवीं हेत हाचि ॥ ९ ॥ केव्हा मास सरे जाऊ स्वामीपासी । संपूर्ण ग्रन्थासी घेहोनीया ॥ १० ॥ गुरुभक्ताच्या ह्या कथा रम्य गोड । गाता पुरे कोड भीम ह्मणे ॥ ११ ॥ १०५

॥ श्रीराम ॥ याम येक आला ब्राह्मण तयानें । कथिलें वर्तमान तेंही ऐका ॥ १ ॥ ह्मणे स्वामी तुमचे वेड लागोनीया । गेले फिरावया अरण्यात ॥ २ ॥ ऐकोनी ह्मणती काय हें बोलसा । त्याचाये लालेसी न जाणता ॥ ३ ॥ कोणीचि सन्नाध नाहीं गेला काये । तरा कसा देह अर्पियला ॥ ४ ॥ इतुके जाले परी कोणासा मारीले । ऐसे साग वहिलें मजपासीं ॥ ५ ॥ काय करू मज आज्ञा नाह्या ह्मणून । राहालों गुतोन मासभरी ॥ ६ ॥ विप्र गेला पुढे मासहा जाहाला । स्वामीदर्शनाला चालीले हे ॥ ७ ॥ सज्जनगडासी येवोनी पाहाता । सर्व श्रमा होती स्वामीसाठीं ॥ ८ ॥ कल्याण गोसावा गळे कीं हो स्वामी । तयानाण आलीं दीन जाले ॥ ९ ॥ ह्मणता स्वस्थ असा आणितो स्वामीसा । भरवसा मानसीं असो द्यावा ॥ १० ॥ नका जाऊ तुह्मा पुकट मराल । स्फुटती सकळ भीम ह्मणे ॥ ११ ॥ १०६

॥ श्रीराम ॥ ह्मणता स्वामीहस्ते मृत्य जरा होये । इतुके पुण्ये काय आह्मापाना ॥ १ ॥ आन गुरुवार दर्शन घेईन । पहिलेच अर्पण

केले देह ॥ २ ॥ त्याचे त्यासी देता सकोचे का व्हावें । सतोषानें घ्यावें हेंचि भलें ॥ ३ ॥ त्याचे देहे त्यासी करीन अर्पण । करून तें जाण कळे तसें ॥ ४ ॥ योगेनीया ऐसे सत्वर निघाल । चिल्याखालीं आले अकस्मात ॥ ५ ॥ झाडी रान होतें निबिड तयात । स्वामी तेथें होते आनदानें ॥ ६ ॥ मास येक वाट वदचि जाहाली । कोणा दन्या जवळी न जातीच ॥ ७ ॥ मनुष्यानीं पाहा दरानि मोडीला । मास येक जाला ऐसीयासी ॥ ८ ॥ कल्याण गोसावी पुसती तयासी । आमुच्या स्वामीसी सागा कोणी ॥ ० ॥ सागताचि मार्ग चालीले निर्भय । ह्मणती गुरमाय भेटे कधीं ॥ १० ॥ पर्वताचा कडा अद्भुत तयात । मध्येंच वसत भीम ह्मणे ॥ ११ ॥ १०७

॥ श्रीराम ॥ वरता दोन भाले खाले बहु खोल । मध्येंच सरळ वृक्ष होता ॥ १ ॥ पायरीचा वृक्ष पाल्याच्या झुबक्यात । तेथें स्वामीनाथ बसलेसी ॥ २ ॥ मळवट कपाळीं जेसा आहे तसा । टव टवीत दशा होती तैसा ॥ ३ ॥ ताबुल मुखात आनदभरीत । कल्या णाची तेथ दृष्टी गेली ॥ ४ ॥ नम्र असिरता झळकती हातात । पाहा ताची तेथ नमन केलें ॥ ५ ॥ स्वामीचाही दृष्टी गेली याजवरी । ह्मणती हा मुठारी आला आता ॥ ६ ॥ दिठी तेव्हा हाक ह्मणती कां येतोसी । जेथेंचि मरसी जाय मार्गे ॥ ७ ॥ ऐकोना नमन केलें दडवत । उठोना चालत त्वरें त्वरें ॥ ८ ॥ अकस्मात तेव्हा आगेठी मारोन । पर्वताग्रीं जाण गेले वेगें ॥ ९ ॥ पर्वतावरते हेही चालयले । दुरोनी देखालें भव्यरूप ॥ १० ॥ पुन्हा तेथें नमन केलें दडवत । प्रेम हें अद्भुत भीम ह्मणे ॥ ११ ॥ १०८

केली विचारणा ॥ ४ ॥ दोहीं हातीं दोन धोंडे घेवोनीया । टाकितातो तयावरी पाहा ॥ ५ ॥ बहुतचि धोंडे टाकीयले परी । येक अंगावरी न पडेचि ॥ ६ ॥ येतांचि जवळी खड्ग उचलीलें । अद्भुतचि केलें नवल पाहा ॥ ७ ॥ धांवोनीया जवळी आले अकस्मात । पागोटें पाडीत मस्तकीचें ॥ ८ ॥ वामहस्तें शेंडी धरोनीया नेटें । वांक ह्मणती मोटें केलें अंग ॥ ९ ॥ जितुकें वांकवीती तितुकेंच वांकवी । मारूं आतां ह्मणती याच क्षणीं ॥ १० ॥ स्वामीहस्तें मृत्य होईल ह्मणून । प्रेम आलें पूर्ण भीम ह्मणे ॥ ११ ॥ १०९

॥ श्रीराम ॥ असिलता सव्य हस्तांत घेवोन । मानेसी लावोन मारूं ह्मणती ॥ १ ॥ इतुक्यांत शब्द येक बोलीयले । जाहाले नवल तेंही ऐका ॥ २ ॥ येका घायामध्यें स्वामी मुक्त करा । मानीतो मी बरा सुख यांत ॥ ३ ॥ स्वामी ह्मणती बरें मानीयलें सुख । मज काय देख त्वरा आहे ॥ ४ ॥ आतां मी आउट घेतो स्वस्थ चित्तें । येका प्रायें मातें तुद्रसी कैसा ॥ ५ ॥ मोटी मान येथें करोनी आलासी । नको ह्मणतां येसी धटपणें ॥ ६ ॥ आतां घेतों सेज हळु हळु स्वस्थ । झालासी तूं मस्त शिष्यामाजी ॥ ७ ॥ मग मौन धरूनी राहिले ते वेळीं । स्वामींनीं हाल्वीली असिलता ॥ ८ ॥ मानेवरी टेवितां ती क्षण क्षणा । तों तों यांच्या मना आनंदचि ॥ ९ ॥ दृढनिश्चयाचें बळ पाहोनीयां । आली गुरुराया दया पूर्ण ॥ १० ॥ असिलता तेव्हां हस्तींची टाकीती । आलिंगन देती भीम ह्मणे ॥ ११ ॥ ११०

॥ श्रीराम ॥ नेत्रीं अश्रुधारा सद्गदीत कंठ । बोलीयले स्पष्ट तेंही ऐका ॥ १ ॥ सर्व भातखाऊ मिळाले सारे । मुखाचे सोयरे आहेत कीं ॥ २ ॥ आज्ञा मात्र चळ जाला ह्मणताती । तूं येक निभ्रांती देखीलासी ॥ ३ ॥ माझीये कृपेचा तूंचि अधिकारी । येर वेषधारी जाण बापा ॥ ४ ॥ तांब्या घागरीनें उद्‌क सांठवितो । समुद्र न घेतो माठऊन ॥ ५ ॥ त्याम येक जाला अगस्तीच मात्र । मुखाचेंचि पात्र

तेणें कष्ट ॥ ६ ॥ तरी गुरुकृपा आधी करा ऐसी । घेती परी गुरुसी न साठवे ॥ ७ ॥ सद्गुरूसी गिळावें तेव्हा गुरु व्हावें । जीनिव वेंचावें लागे बापा ॥ ८ ॥ कल्याणाचें स्वामीपण माझें सारें । तुझें ठाई वारे असो आता ॥ ९ ॥ तुझें आणि माझें ऐसे आहे द्वैत । जाणो वा समस्त आजीहूना ॥ १० ॥ मस्तकी हस्तक ठेवोनीया बोध । केलासे अगाध भीम ह्मणे ॥ ११ ॥ १११

॥ श्रीराम ॥ ब्रह्मबोध तेव्हा लाधला सपूर्ण । कृपेचें महिमान बोलवेना ॥ १ ॥ विष खाता जसा मृत्यही तत्काळ । अमृतें केवळ अमर होय ॥ २ ॥ तसा अवकृपेमाजी अधोगती । कृपेमाजी मुक्ती तैसी जाणा ॥ ३ ॥ जीनिव धरोनी ब्रह्म व्हावें ऐसें । न घड निश्चयें जाण बापा ॥ ४ ॥ वारवार देती आलिंगन प्रेमें । प्राप्ती हे निसीम जाली तेव्हा ॥ ५ ॥ मग स्वामीलागी बोलीले वचन । सर्वांसी दर्शन द्यावें आता ॥ ६ ॥ भोळ्याभाविकासी ताराया अवतार । भाग्य अमुचे सार ह्मणोनीया ॥ ७ ॥ अपुल्या वियोगें सर्व दुःख जालें । अन्न हें वर्जिलें कोणी कोणी ॥ ८ ॥ जसा मथुरेसी कृष्ण गेल्यावरी । गोकुळात परी जाली होती ॥ ९ ॥ तेमें समस्तासी वियोगें जाहालें । चालावें महाडें येच क्षणीं । ॥ १० ॥ घेवोनी स्वामीसी आले आनदानें । भीम गाय मन दास त्याचा ॥ ११ ॥ ११२

॥ श्रीराम ॥ सज्जनगडासा यता मार्गी स्नान । करावें ह्मणोन इच्छा जाली ॥ १ ॥ कल्याणार येथें करी स्वैंपाकासी । नैवेद्य रामासी दाऊ येथें ॥ २ ॥ झाली होता कार्ये त्यान सर्व सिद्धि । नैवेद्याची विधि सपादाला ॥ ३ ॥ उभयानी तेथें करोनी भोजन । मग आले जाण किल्यावरी ॥ ४ ॥ समस्तासी जाला आनद अद्भुत । नमनासी यत सर्व तेव्हा ॥ ५ ॥ तये वेळीं यक पद केलें त्यानी । तेंही एका कानें भावयुक्त ॥ ६ ॥ रायहा दर्शना आला भावयुक्त । पड दडवत पायावरा ॥ ७ ॥ स्वामीलागी ह्मणे कल्याण गोसावी । कोठें पाय जीवी

धरून त्याचें ॥ ८ ॥ पाहाताचि तया नमन केलें प्रेमें । ह्मण आह्मा राम दावीयला ॥ ९ ॥ वशामार्जी येक जाला भगीरथ । आह्मा समस्तात तसे तुह्मी ॥ १० ॥ भीम ह्मणे रोचे धरीयले पाय । पुढील प्रमेय ते-ही ऐका ॥ ११ ॥ ११३

॥ पद स्वामीचें ॥

पळा पळा ब्रह्मपिसा येतो जवळी । रामनाम हाक मारिता डोई वाडोळी ॥
वृत्ति दोंडी धघनरीण सदा मोकळा । मगाराचा धुरा करोनी आगा उधळा ॥ १ ॥
मीपणाचें ब्राह्मणपण जळालें मायें । कोण वाहे देहबुद्धिवस्त्राचें वोझें ॥
नको आह्मा मान अभिमानाचें झुरें । तुह्मा शुद्धि घेता झुरे मीपण हें मान ॥ २ ॥
प्रपंच उरिल्यानगी धैमणें त्याचें । भीता पाळा पडोन पाहे जन भविदेचें ॥
देखोना धावे उठोनी पळे जन स्वय वाचे । अत्स्याचें रान घेता नचने दाणाचें ॥ ३ ॥
और हात गने नवा ठाई वितुळले । दाहावा ठाव हाता तेथें टीगळ राधलें ॥
ऐसें मन तेंहा निवृत्तात गुंतलें । परतूनी भलें ह्मणोनीया जाणें नारिलें ॥ ४ ॥
शास्त्री जन घड देउनी चार रीतीं । पिसा आपणा ऐसा दखुनी उमज धरीतो ॥
आलें मेगें येतां त्या घड ...नो । रामरायदास ऐसें अवघ मानला ॥ ५ ॥

॥ श्रीराम ॥ ऐसें पद केलें मनींनीं ऐकीलें । मन आनंदलें तये वेळीं ॥ १ ॥ मिरजे वेणुबाई होती ते दर्शना । आली निचें जाणा प्रेम मोठें ॥ २ ॥ निचे भक्ति ऐसी भक्ती नाहीं कोठें । ध्यान तीचें मोठें कोणा नये ॥ ३ ॥ ऐक्यभाव दृढ असे स्वामीपाईं । भक्तीची नवाई काय सांगू ॥ ४ ॥ आली स्वामीपासीं ध्यास अहिर्निसीं । पाईं मस्तकासीं ठेवीयलें ॥ ५ ॥ मार्गीं जाले श्रम पर्जन्य लागला । श्रम हा जाहाला बहुसाल ॥ ६ ॥ मनीं ह्मणे आता येणें जाणें पुरे । स्वामीपदीं स्थीर होऊं आता ॥ ७ ॥ वाटेचा वृत्तांत सर्व निवेदिला । स्वामींनी ऐकीला मनोभावें ॥ ८ ॥ ह्मणती वेणे बहु श्रम जाले तुज । दया आली मज ऐक आता ॥ ९ ॥ घरींच पाऊन लागला पाहून । क

आलीस जाण मरावया ॥ १० ॥ ऐकताचि नेत्रीं लागले पाझर । आला प्रेमपूर भीम ह्मणे ॥ ११ ॥ ११४

॥ **श्रीराम** ॥ ह्मणे स्वामी हेचि इच्छा आहे मज । हेंचि यावें आज कृपादान ॥ १ ॥ स्वामी ह्मणती ऐक पधरा दिवस । भोजन आह्मांस घाली मग ॥ २ ॥ आज्ञा ह्मणूनीं पाई ठेवी मस्तकाला । आनद जाहाला मनामाजी ॥ ३ ॥ आवडीचो रीती ऐकावी सादर । मिरजेमाजी घर तये स्थानीं ॥ ४ ॥ गावात जे उच तांदुळ पाहोन । शुद्र ते सडोन निवडावे ॥ ५ ॥ जैसे शिवपुजे निवडीतातीं जन । तैसेचि निवडून सगळे घ्यावे ॥ ६ ॥ त्याचा ब्रस्ता भरून ठेवावा स्वामीसी । ऐसें साहित्यासी सर्व पाहा ॥ ७ ॥ भरोनी कठाळ स्वामीपासीं यावें । आनदेंचि घावे भोजनासीं ॥ ८ ॥ वेणुबाई आहे तोंवरी स्वामीनीं । दुज्याच्या हातूनी न जेवीतो ॥ ९ ॥ ह्मणूनीं त्या वेळे पधरा दिवस । भोजन आह्मांस घाली ह्मणती ॥ १० ॥ पुढील कथेसी द्यावे अवधान । भक्ती हे गहन भीम ह्मणे ॥ ११ ॥ ११५

॥ **श्रीराम** ॥ पधरा दिवस स्वैपाक करून । स्वामीस भोजन करवीलें ॥ १ ॥ सोळावे दिवसीं करूनी भोजनासी । वोटीले शिष्यासी गुरुराज ॥ २ ॥ अमुचें आसन घालावें बाहेरी । उठोनी सत्वरी चालीयले ॥ ३ ॥ बाहेर आसन त्यानरी बैसोन । पाहताती जाण शिष्याकडे ॥ ४ ॥ हात्तासी जोडोन सर्व उभे तेथे । पुसती स्वामी त्यांते तेंही ऐका ॥ ५ ॥ सर्वही जणाचीं जाली हो भोजनें । शोध करूनी येणें याची वेळे ॥ ६ ॥ सर्वाचाही शोध घेवोनीया आले । मग निरेदिलें गुरुराया ॥ ७ ॥ भोजन वेणीचें जालेसें पाहावें । येवोनी सागावें येच क्षणीं ॥ ८ ॥ तुह्मी कोणी कोठे न जावें येथोनी । सर्वही मिळोनी आसा येथें ॥ ९ ॥ वेणुबाई स्वस्थ भोजन करून । तांबुळ घेवोन बैसलीसे ॥ १० ॥ स्वामीनीं तयेसी पाठवीले मूळ । आनदाची वेळ भीम ह्मणे ॥ ११

॥ श्रीराम ॥ बोलाविता आली पायांस लागली । मग उठ वीली गुररायें ॥ १ ॥ रण त्या करुन वेण्पूसे पुढीलें । रामासी वर्णि आवडीनें ॥ २ ॥ सितास्वयवरासी केलें कवनासी । ते वेळी स्वामीनि ऐकीयेलें ॥ ३ ॥ ऐकताचीं स्वामी संतोष पावले । रामासी वर्णिलें आवडीनें ॥ ४ ॥ येणे आजी आहे साळाचा दिवस । मागे या वेळस धाई जे तें ॥ ५ ॥ आज्ञा ह्मणोनीया निघा आणवीला । भावें आळवीला गुरुराव ॥ ६ ॥ ह्मणे मागू काय नासावन मोर । चित्त हें न थार तयामध्यें ॥ ७ ॥ सिद्धि आणि सामर्थ्य जरी मागू आता । तरी काहीं चित्ता तेंही न ये ॥ ८ ॥ पाई यारा ठाव तुजपण थाव । घेणें देणें सर्व नाहीं करा ॥ ९ ॥ नेत्रीं अश्रुधारा सद्गदीत कंठ । बोलता हे स्पष्ट प्रेमभरें ॥ १० ॥ रामाचे शरीरा थरारलें पूर्ण । गले देहभान भीम ह्मणे ॥ ११ ॥ ११७

॥ श्रीराम ॥ वेणुबाई ऐसी भक्त काठे नाहा । अद्भुतचि पाहा प्रेमा जीचा ॥ १ ॥ ठेवोनीया निघा नमन घालीत । पडे दडवत पृथ्वीवरी ॥ २ ॥ चरणावरी ठेवी मस्तक ते वेळी । प्रेमाश्रूनें क्षाळी पाय तेव्हा ॥ ३ ॥ स्वामी सर्वालागीं ह्मणती तत्वता । भजनाचा आता घोष करा ॥ ४ ॥ मृदंग आणोनि टाळही वाद्यासी । रामराम ऐसी ध्वनी पूर्ण ॥ ५ ॥ वेणुबाईचीया मुखातूनी तेव्हा । रामराम ऐसा शब्द जाला ॥ ६ ॥ तया शब्दासरिसा प्राण गेला जाण । देह अचेतन जाले तेव्हा ॥ ७ ॥ तुळसीकाष्टें आणि चंदनकाष्टासी । आणोनी तयेसी उचलीलें ॥ ८ ॥ आनंदे दहन केलें स्वामीराये । इछामरणी पाहे ह्मणती सर्व ॥ ९ ॥ धन्य वेणुबाई निष्ठा जिचा पूर्ण । स्वामी मुखे स्तवन करिती जीचें ॥ १० ॥ गुरुभक्ताचा हे सीमाच जाहाली । पुढें कथा जाली तेही ऐका ॥ ११ ॥ ११८

१ वेणुबाईचे सीतास्वयंवर काव्य अजून अप्रकाशित आहे सभेला तें उपलब्ध झालें आहे

॥ श्रीराम ॥ स्वामीच्या मानसीं रामकथा कांहीं । वर्णावी हें पाहीं इच्छा जाली ॥ १ ॥ सुंदरकांडाचे केले शत श्लोक । युद्धकांड देख तेरा शतें ॥ २ ॥ ऐसें चौदा शतें केलें रामायण । जयाच्या श्रवणें दोष जाती ॥ ३ ॥ येक शिष्य आला स्वामीदर्शनासी । तयाच्या मानसीं रामायणें ॥ ४ ॥ यांसी ह्मणे मज द्यावें हें पुस्तक । प्रीत त्याची येक दुजी नाहीं ॥ ५ ॥ प्रातःकाळीं तया जावयाची त्वरा । ह्मणोनी दातारा विनवीलें ॥ ६ ॥ यांनी कल्याणासी केली आज्ञा ऐसी । तुह्मींच हें यासी लिहूनी द्यावें ॥ ७ ॥ येका रात्रींतची लिहिलें पुस्तक । प्रातःकाळीं देख आणून देती ॥ ८ ॥ पाहोनी प्रसन्न जाले गुरुराज । आलिंगन सहज दिलें प्रेमें ॥ ९ ॥ मग मनबोध केले श्लोक पूर्ण । दोन शतें जाण पांचांगळे ॥ १० ॥ आणिक अभंग जाले संख्येतीत । न होय गणीत भीम ह्मणे ॥ ११ ॥ ११९

वाडिती गिरगावासी ॥ ९ ॥ ह्मणती स्वामीपण दिल्हें त्या तयासी। आतां मजपासीं कांहीं नाहीं ॥ १० ॥ स्वामीत्वचि दिल्हे आपणा ऐसें केलें। द्वैत मावळलें भीम ह्मणे ॥ ११ ॥ १२०

॥ श्रीराम ॥ स्वामींचीं चरित्रे वडिलांवडिलीं श्रवण। जाली तितुकीं जाण वर्णियलीं ॥ १ ॥ अल्पमती परी आवड मानसीं। ह्मणोनी सिद्धीसी नेलें देवें ॥ २ ॥ वंशपरंपरा आणि गुरुही ते। ऐका सांगेन ते मालीकेसी ॥ ३ ॥ कल्याण स्वामी हे ब्रह्मचारी पूर्ण। बंधु त्यांचे जाण येकोदर ॥ ४ ॥ दत्तात्रय ऐसें नाम असे साचें। स्वामींनीं तयाचें लग्न केलें ॥ ५ ॥ कृपा करोनीया दिला वर पूर्ण। नारळ देवोन गौरवीयलें ॥ ६ ॥ ब्रह्मनिष्ठ भक्त होय तुज पुत्र। पुढेंही विचित्र ऐका येक ॥ ७ ॥ तुझीया वंशात भक्तचि होतील। सहजात बोल जाले ऐसे ॥ ८ ॥ रामस्वामी हे पुत्र जाणा त्याचे। ब्रह्मनिष्ठ साचे गुरुभक्त ॥ ९ ॥ तयापासोनी हे यशवंतस्वामी। प्रेम प्रीति रामीं सदा याची ॥ १० ॥ तयानीं नाम हें गर्भीच ठेवीलें। भीम ऐसें जालें रूढीतही ॥ ११ ॥ बाप आणि गुरु परंपरा ऐसी। सर्व श्रोतयासी निवेदीली ॥ १२ ॥ गुरुचरित्र हें सर्व जालें। अभंगीं वर्णीलें यथामती ॥ १३ ॥ न्यून असेल ते करावें संपूर्ण। श्रोते तुह्मी सूज्ञ ह्मणोनीया ॥ १४ ॥ गुरुभक्तांनीं हे वाचावे आवडीं। तयासीच गोडी लागे येथें ॥ १५ ॥ येक शत आणि यक्वीस वरते। अभंग निरूत आहेत हे ॥ १६ ॥ शके सत्राशत आणि येकोणीस। पिंगळ हा असे संवत्सर ॥ १७ ॥ श्रावण मासात द्वितीया हे तीथ। वासर असत सौम्य पाहा ॥ १८ ॥ शततारका हे नक्षत्र जाणावें। तारीख स्वभावें पधरावी ॥ १९ ॥ मोक्ष पुन्या मात तयात असती। अभंग समाप्ती तेथें जाली ॥ २० ॥ यशवंतसुत मताच्या कीर्तनें। भीम भगवान नाहीं जालें ॥ २१ ॥ १२१

॥ इति श्री गुरुचरित्र अभंग संपूर्ण ॥ शुभं भवतु ॥

कल्याणस्वामी

॥ श्रीराम ॥ कल्याण स्वामी हे शिरगावीं होते । आनंदभरीत सर्वकाळ ॥ १ ॥ काळ पडे तेव्हां पढरी निघाले । समागमें चाले बहु जन ॥ २ ॥ हाणमता बेरड घाटात लुटाया । आला दया तया काहीं नाहीं ॥ ३ ॥ अकस्मात यासी पाहोनीया ह्मणे । येकीकडे होणें तुह्मी आता ॥ ४ ॥ तुमचा समुदाय घेवोनीया जावें । दर्शनेंचि भाव जाला ऐसा ॥ ५ ॥ ह्मणती हे आह्मासी आधीं मारी येथें । चित्ता येईल तें करी मग ॥ ६ ॥ बहुतचि बोध करिता तयास । भावें ह्मणे शिष्य करा मज ॥ ७ ॥ तया रामनाम सागता तयानें । मागा काहीं ह्मणे स्वामीलागी ॥ ८ ॥ पढरीस आह्मी सुरक्षित जावे । ऐसे देई भावें करोनीया ॥ ९ ॥ शभर बेरड रक्षणासी दिल्हे । पढरीस आले सर्वांसहित ॥ १० ॥ केली यात्रा माग निघाले तेथोन । पुढील कथन भीम गाय ॥ ११ ॥

॥ श्रीराम ॥ परड्यासन्निध तीन कोशावरी । राहीले निर्धारी डोमगावीं ॥ १ ॥ सीनातीरीं मठ केला त्या गावात । शिष्यही बहुत जाले तेथें ॥ २ ॥ वालेघाटावरी होता शिष्य तेणें । यासी पाचारणें केलें होतें ॥ ३ ॥ रामनवमी घरीं उत्छाह तो करी । सद्गुरु पाचारी प्रेमभावें ॥ ४ ॥ निघाले जावया मार्गी निहीरीवरी । स्नानसध्या करी नारितातीं ॥ ५ ॥ जटिलें येवोनी माडीवरी पाय । ठेवोनीया पाहे शांती याची ॥ ६ ॥ काढोनीया पाय मागे उभा राहे । शिष्यसमुदाय खवळला ॥ ७ ॥ नेत्र उघडोनी शिष्यासी ह्मणती । क्रोध नका चित्तीं येऊ देऊ ॥ ८ ॥ मुग्या मक्षीकाचे लागताती पाये । त्याचें तुह्मी काय केलें मागा ॥ ९ ॥ ऐकना जटिळ पायासी लागल्या । नौही शिष्य

जाला पुढें एका ॥ १० ॥ आले अंबेरीस प्रतिपदेमचा । ब्रह्मभोजनार्थी होते वेळे ॥ ११ ॥ गावामाजीं मठ होता जगीळाचा । त्याच्या महतीचा पार तेथें ॥ १२ ॥ देशमुख त्याचा शिष्य होता ह्मणून । प्रतिज्ञा संपूर्ण तेथें त्याची ॥ १३ ॥ तेही भोजनासी बसवाले होते । ब्राह्मण पुरेते केले तेव्हां ॥ १४ ॥ गध पुष्पें पुजा मान देता यासी । क्षोभोन मानसा गेले पाहा ॥ १५ ॥ नमजावीले परा पुन्हा नाहीं आले । भय भीत जाले सर्व तेव्हां ॥ १६ ॥ ब्राह्मणभोजन जाहालीयावरा । विरस अंतरीं जाला मोठा ॥ १७ ॥ रात्रीं कीर्तनासी कोणाच न यती । भय पडे चित्ता रैसायाचें ॥ १८ ॥ स्वामीनींच येक पद ह्मणोनीया । आठ वळे तया श्रीगुरूसी ॥ १९ ॥ देशमुख होता दुसरीया गावीं । निद्रा करी घरीं आनंदानें ॥ २० ॥ तेथेंचि सद्गुरु प्रगट होवोनी । उठवीं मारोनी उघडीला ॥ २१ ॥ ह्मणती रामदास नाम माझें सत्य । तू कारे भ्रमिष्ट जाहालासी ॥ २२ ॥ माझे मूळ तेथें गरु उठाहास । जगीलें निध्वस केला याचा ॥ २३ ॥ प्रात काळा तुवा जावावीं सन्मानें । कवणी तरी प्राण रात तुझा ॥ २४ ॥ कपाळीं तयाच्या बुका लावीयला । नमस्कार केला मनोभावें ॥ २५ ॥ उठोनी पाहात तव काहीं नाहीं । प्रात काळीं पाही निघाला तो ॥ २६ ॥ कल्याण स्वामीहा निरोपीं चालीले । मार्गी मावीं जाले दर्शन त्या ॥ २७ ॥ घाड्यावाला उडी टाकोन नमन । करी पाउ जाण सदगत ॥ २८ ॥ गावात आणीत सन्मान बहुत । करोनीया होत शिष्य तोहा ॥ २९ ॥ नमिळ होते ते हाकाना दिधल । उछाहासी केले आनंदानें ॥ ३० ॥ अपार चरित्रे केला ऐसें रिता । भाम गाय चित्तीं प्रेमयुक्त ॥ ३१ ॥

दत्तात्रेयस्वामी

॥ **श्रीराम** ॥ दत्तात्रेयस्वामी त्यांची कथा रम्य । कीर्तनाचें प्रेम ऐका ज्यांचें ॥ १ ॥ कोकणस्थ विप्र मांडवगडासी । होता त्याचे स्त्रीसी बाधा होती ॥ २ ॥ समंधाची बाधा वहाचि टाकावें । भलतेंचि करावें नवल मोठें ॥ ३ ॥ घरांमध्यें होती ठेविली कोंडोन । तेथें आगमन जालें यांचें ॥ ४ ॥ तयां घरांमध्ये करितां कीर्तन । दार उघडोन आली तेथें ॥ ५ ॥ भक्ति ज्ञान आणि वैराग्य वर्णितां । अनुताप तत्वता जाला त्यासी ॥ ६ ॥ ह्मणे म्या बहुताळागी दिला दगा । आतां मुक्तिजोगा ठाव आहे ॥ ७ ॥ घेवोनीया तीर्थ माळाभरी उडे । पृथ्वीमाजी पडे प्रेत जैसें ॥ ८ ॥ आंगावरी तिच्या टाकीयली छाटी । उठीली गोरटी लज्यायुक्त ॥ ९ ॥ पायावरि तेंव्हां मस्तक ठेवोन । स्त्रीयामध्यें जाण गेली वेगें ॥ १० ॥ तिच्या वोट्यामध्यें नारळ वाळीत । पुत्र तया होत सत्ता ऐसी ॥ ११ ॥ अद्यापी तयेचा वंश परींच्यात । पाहावा जी तेथ आहे जाण ॥ १२ ॥ बहुत चारत्रें केलीं त्यांत येक । संकळीत देख वर्णियलें ॥ १३ ॥ पुढील कथेसी द्यावें अवधान । भीम आहे दीन तयाचेंची ॥ १४ ॥

राघवस्वामी

॥ **श्रीराम** ॥ दत्तात्रेयस्वामी त्यांचे पुत्र धन्य । जाले जे मान्य भक्त ज्ञानी ॥ १ ॥ जनका ऐसा ज्यांनीं प्रपंचहीं केला । भक्ति ज्ञान ज्याला हस्तगत ॥ २ ॥ येके दिसीं घरीं खर्चावया नाहीं । बोलीयली पाहीं माता यांसी ॥ ३ ॥ ह्मणे राघोबारे घरीं बसलीयां । कैसा प्रपंचा या चाले सांग ॥ ४ ॥ ह्मणती विश्व पाळी तो आह्मा सांभाळी । नवल तये काळीं जालें ऐका ॥ ५ ॥ भोजनी बैसतां कोरटाची भान ।

दुध नाहीं मात नाणवात ॥ ६ ॥ श्लोक दोन करून देनापुढें नेणें । ठेवविले जाण शिष्याहातीं ॥ ७ ॥ पाचमें रुपये येक गाय हैस । तया समयास आली तेथें ॥ ८ ॥

॥ श्लोक ॥

ज्याचे गृहा यमव्रजा आणि कामधेनु । कल्पतरू क्षिरनिधी सुख काय वानु ॥
आश्चीर्य वाटत मनीं कविराज जाणा । दामास त काडस चिच तन्ही निळना ॥१॥
राहे स्मशानभुमिकेवरि भस्म लावा । मागे सदा भिक्ष घरोघरि दैन्य दावी ॥
आश्चीर्य वाटत मनीं कविराज भला । दामापरीं क्षिरनिधीं सुरदुभी त्या ॥ २ ॥

ऐसे दोन श्लोक केले तये वेळा । आणुनी देनाजवळीं वाची साची ॥ ९ ॥ ऐसा भक्तालागी साभाळी अनत । घरातचि देत भीम ह्मणे ॥ १० ॥

यशवंतस्वामी

॥ श्रीराम ॥ राघवस्वामींचे पोटीं यशवंत । पुत्र जाले सत्य- भक्त ज्ञानी ॥ १ ॥ पढरीस गेले यात्रे कार्तीकीस । चोरानीं घोड्यास नेले त्याचे ॥ २ ॥ समाधान वृत्ती न डढळे मन । शांती हे सपूर्ण वाणलीसे ॥ ३ ॥ पधरा दिवस जाले जाते वेळे । बोलीले सकळ सगींयासी ॥ ४ ॥ सामान घोड्याचें पाडुरगापुढें । ठेवोनी निवाडे या रे वेगा ॥ ५ ॥ इतुक्यात कौतुक घोडें आलें द्वारीं । जाली नवल परी काय सागू ॥ ६ ॥ भक्ताचे कधींही न पडेचि उणें । सदा नारायेण साभाळीतो ॥ ७ ॥ बाप आणि गुरु आमुचे जाणावें । भीमालागी भाव पाईं त्याचे ॥ ८ ॥

भानुदासस्वामी

॥ श्रीराम ॥ भानुदासस्वामी संतामाजी श्रेष्ठ । प्रपंचाचे कष्ट दूर तया ॥ १ ॥ कापड आणाया गेले संग्यासवें । अद्भुतचि देवें केलें तेथें ॥ २ ॥ खेप भरोनीया येतां मार्गावरी । पालें दिल्हीं वरी गांवा पासीं ॥ ३ ॥ याचें पाल मध्यें होतें हें गांवांत । कीर्तनासी जात ऐका वया ॥ ४ ॥ सर्वांनीं वर्जीलें परी न राहीले । स्मरणीं रंगले देवा जीचें ॥ ५ ॥ रिप्या पैंसामध्यें दीड पालें याचीं । टाकतां तयाची बुद्धी ऐसी ॥ ६ ॥ वल सारे रानीं दिधले हाकोनी । रडऊ तया मनीं भावना हे ॥ ७ ॥ चोर आले धाडी मोठी अकस्मात । लुटोनीया नेत सर्व याचें ॥ ८ ॥ भानुदास आले कीर्तन ऐकोनी । पाहाती नयनीं जाहालें तें ॥ ९ ॥ माझें सर्व देवा केलेसी जतन । परी संगा जाण माझे कीं हे ॥ १० ॥ तेव्हा पांडुरंगें चोर अंध केले । प्रातःकाळीं आले घेवोनीया ॥ ११ ॥ ज्याचें त्यासी दिल्हें आनंद जाहाला । वाटीले दिजाला आपुलें जें ॥ १२ ॥ सांडोनीया वेवसाव निरा होता । भजनीं रंगती अहर्निसीं ॥ १३ ॥ संताच चरित्र गाता आणि एकतां । होय सार्थकता भीम ह्मणे ॥ १४ ॥

॥ श्रीराम ॥ घरीं आलं अद्भु दरिद्र पिडीलें । कांता तेव्हां झालें दीनरूप ॥ १ ॥ प्रातःकाळीं गंगास्नान करोनीया । गीतापाठी तया प्रीति फार ॥ २ ॥ योगक्षेम त्याचा वाहातो मी ऐसें । अनन्य विश्वासें भजती जे ॥ ३ ॥ लोक पाहोनीया निस्मित जाहाले । हारताळें लावीलें तयालागीं ॥ ४ ॥ देव घरीं आले माल घेवोनीया । कांता पुसे तया कोण तुह्मी ॥ ५ ॥ कृष्णाजीपंत हें नाम सांगीतलें । द्रव्यें अन्न केलें तृप्त तय ॥ ६ ॥ जन्मवरी खाता न सरेचि ऐसे । देवोनी विश्वासें बोली यत्न ॥ ७ ॥ तुमच्या भ्रतारासी निरोप मागावा । दृढ धरूनी जीवा

माजी ऐका ॥ ८ ॥ आमुचे दाढी त्यांनीं कारिली हार्ताळ । पुसोनी तात्काळ टाका साग ॥ ९ ॥ इतुकें सांगोनीया गेले तों हे आले । घरीं जों पाहीले अद्भुतची ॥ १० ॥ पुसता कातेसीं सागे वर्तमान । नेत्रीं वाहाती जाण अश्रुधारा ॥ ११ ॥ तात्काळ हार्ताळ पुसोन टाकीली । भक्तासी साभाळी हेंचि सत्य ॥ १२ ॥ कातेसी ह्मणती सर्वस्वाचें दान । करावेंसे जाण वाटताहे ॥ १३ ॥ बोलाउनी विप्र फडशा केला सारा । ह्मणे ज्याचें त्याला समर्पिलें ॥ १४ ॥ ऐसे हरिभक्त उदास मानसीं । देव तयापासी भीम ह्मणे ॥ १५ ॥

॥ श्रीराम ॥ भानुदास क्षेत्र पैठणाहूनीया । पढरी जावया सिद्ध जाले ॥ १ ॥ आले पढरीत नेम याचा असे । प्रेमाच्या उल्हासें गानें भावें ॥ २ ॥ देवापुढें पाच अभग ह्मणावे । देवें माळ द्यावे अकस्मात ॥ ३ ॥ येका शिष्यें यासी पितांबर दिला । आले राउळाला नित्या ऐसे ॥ ४ ॥ तेथें होता सडा चिडरिडीत जाले । पितांबरामुळें काय केलें ॥ ५ ॥ राखोनी नमन केलें वरिच्यावरीं । तये अवसरीं माळ न ये ॥ ६ ॥ बहुत श्रम जाले न ये माळ जेन्हा । उपेक्षीलें तेन्हा ह्मणती देवें ॥ ७ ॥ तेथोनी निघाले येका गावा आले । लोकासी बोलीले तेथीलीया ॥ ८ ॥ प्रहररात्रीसी विप्र येईल येथें । मारोनी तयातें टाका तुह्मी ॥ ९ ॥ पढरीहून ते होते दोन कोस । ह्मणती जिवा नाश करूं आता ॥ १० ॥ चौघे गडी केले तयासी ह्मणती । माझीये मोटेसी बाधोनी न्या ॥ ११ ॥ तया गावामध्यें नेवोनी ठेवावें । मग तुह्मी यावे पढरीस ॥ १२ ॥ आज्ञा ह्मणोनीया नेली मोट गावीं । ठेविली जाणारी गावामध्यें ॥ १३ ॥ निघोनीया गडी गेल्यावरी लोक । मार कारिती देख तयावरी ॥ १४ ॥ बहु केला मार परी न लागेची । मार्गे प्रल्हादाची साक्ष यासी ॥ १५ ॥ धीट गेले मोटे सोडोनी पाहीले । स्वामीस देखीले अकस्मात ॥ १६ ॥ नमन कारिती पायास लागती । तेथोनीया येती पढरीस ॥ १७ ॥ निग्रह कारिता ह्मणे पांडुरग । सोर-

ळ्याचें मग स्मरण दिल्हें ॥ १८ ॥ समाधान केलें माळेसी दिधले । पैठणासी आले आनदानें ॥ १९ ॥ पुढील चरित्र विस्तार बहुत । भीम गाय नित्य सतलीला ॥ २० ॥

॥ **श्रीराम** ॥ अनेगोंदीमध्यें होता नृपनाथ । कानडा निख्यात रामराजा ॥ १ ॥ रासाईचा भक्त होता तो अत्यत । साक्षात्कार सत्य होता मोठा ॥ २ ॥ अभिमान तया जाहाला अत्यत । वैभवीं आणि भक्त मीच ह्मणे ॥ ३ ॥ हेमाडपतही तेथें होते जाण । त्यासी गजानन साह्य सदा ॥ ४ ॥ ळके निर्माणपणें नेलें होते त्यासी । पिशाचलिपीसी आणिलें ज्यानीं ॥ ५ ॥ रायापासीं येता बोलील अभिमानें । आह्मा ऐसा कोण भक्त बोला ॥ ६ ॥ वैभवही थोर भक्तही मी थोर । देवी माझी थोर सर्वांमध्यें ॥ ७ ॥ हेमाडपतासी न सावरे जेव्हा । बोलीयले तेव्हां निशकची ॥ ८ ॥ पढरीत पाडुरग देव येक । ऐसा नाहीं देख भूमडळीं ॥ ९ ॥ तयाचाची भक्त नामदेव सत । वैभव अद्भुत तेथें आहे ॥ १० ॥ रायासी आवेश येवोनी निघाला । सर्व वैभवाला घेवोनीया ॥ ११ ॥ यानीं करोनीया गणपतीच्या ध्याना । ह्मणती माझ्या वचना साभाळावें ॥ १२ ॥ अभय होताचि चालीयले मार्गीं । सेना दोही भागीं चतुरग ॥ १३ ॥ आठ कोसावरी राहीली पढरी । भक्तसाह्येकारी पाडुरग ॥ १४ ॥ अद्भुतचि मान करितो देवाजी । हार काची दुजी ऐसें भासे ॥ १५ ॥ घोड्यावरी स्वार होवोनी आपण । आले नारायण रायापुढें ॥ १६ ॥ रायें पाहाताचि ह्मणे नामदेव । नमन सद्भावें करूनी पुसे ॥ १७ ॥ कृष्णार्जीपत हें नाम जाणवीलें । नामदेवें केलें पांग आह्मा ॥ १८ ॥ सागोनीया जाता ह्मणतसे राव । धन्य हें वैभव वाटतसें ॥ १९ ॥ भुलोनीया आह्मी पाग्याच्या पायासी । लागलों हे ऐसी भ्राती जाली ॥ २० ॥ ऐसी बहु सोंगें पाडुरग दावी । न धरवे

जीरी ब्रह्मादिका ॥ २१ ॥ पढरी येरोनी पाहाताती तन । कळस कोंन मर्न सुवर्णाचे ॥ २२ ॥ हेमाडपतासी घेरोनी गाड्यांत । रत्नें वस्त्रें घेस अमोलीक ॥ २३ ॥ येता कचरींत नसळे ओडासी । नामदेन त्यासी मानीयले ॥ २४ ॥ नगन करोनी वस्त्रें रत्नें दिल्हीं । आलिंगनें जात्री पुढें ऐका ॥ २५ ॥ रान ह्मण नाम मागानें आपुलें । नारायण भने ह्मणती आह्मा ॥ २६ ॥ नामदेनाचीये असे कोठीररी । त्याचा आह्मा वरी लोभ फार ॥ २७ ॥ तुह्मी सर्व आजी यावें भोजनासी । मग भेटी त्यासी करू तुह्मा ॥ २८ ॥ अधिकारासारीख नेसनीळे पाहा । आली याढानया जगमाता ॥ २९ ॥ नामदेवाची हे पत्नी ह्मणऊन । रान तये नमन करीताहे ॥ ३० ॥ पुसता सागती नारीपतकाता । कोठीनरी होता तयाचा हे ॥ ३१ ॥ हेमाडपतासी ह्मणे रान काय । वैभव हें आहे न वर्णवे ॥ ३२ ॥ ऐकताचि याच्या नेत्री आले अश्रु । ह्मणती सर्वेश्वर जालासा रे ॥ ३३ ॥ भोजन करोनी चद्रभागेतीरीं । पाहाताती नेत्री कोतुकानीं ॥ ३४ ॥ शतानजि दासी भाडीं घासीताती । निजे ऐशा दिसती रानयासी ॥ ३५ ॥ रासाईनी त्यात होती नोळखान । साष्टांग नमन करी तये ॥ ३६ ॥ ह्मण माते एसे काय हें करिसी । साग निश्चयेंसी आजी मज ॥ ३७ ॥ ह्मण दवी तुझा दन आहे तेथें । चाकरीचें नातें यथें आहे ॥ ३८ ॥ विस्मये होयानी ह्मणे दासीपण । सोडनीन जाण चिंता नाहीं ॥ ३९ ॥ नामदनाचाये भेटीसी चालाला । राउळ्यात आला दनाचीये ॥ ४० ॥ खाद्यावरी वाणा डोईस बोडके । पाई चाळ निके नाचीयल ॥ ४१ ॥ गाईात ल्गोटी भजनीं रगर । रायानें देखीळ अक्स्मात ॥ ४२ ॥ रायासी सागती हचि नामदव । एकता सद्भाव जाला माठा ॥ ४३ ॥ सतदर्शनाचा महिमा अद्भुत । रान दडनत पट पाई ॥ ४४ ॥ उठरोनी यानीं आलिंगन दिल्हें । प्रेम गहीं वरले नेत्र तेव्हा ॥ ४५ ॥ ह्मणे रान रासाईस मुक्त करा । दन माझा ग्वरा आहे जी हा ॥ ४६ ॥ नामन्व ह्मणती नामीपण आहे । नेपण

पाहे तंत्ररीच ॥ ४७ ॥ सरकारातुनीया दूर केल्यावर । सत्ता तीळमात्र न चालेचीं ॥ ४८ ॥ मनामध्यें रात्र बहु सकोचला । दासांलागीं केला देव आम्ही ॥ ४९ ॥ ईचा देव धनी कोण तोचि पाहू । तयालागीं वाहू जीवप्राण ॥ ५० ॥ आला देवाल्यात पांडुरगापुढें । निग्रहासी गाढें आरंभीलें ॥ ५१ ॥ ह्मणे यांसी नेऊ किंवा प्राण देऊ । उपोपणें बहु आरभीलीं ॥ ५२ ॥ सात दीन जेव्हां उदकही न घे । पाडुरग-माय बोले तेव्हां ॥ ५३ ॥ येके दिसीं मज नेई अनेगोंदी । आणीकही सधी ऐक येक ॥ ५४ ॥ माझीया सताचा होता अपमान । तात्काळ तेथोन येईन मी ॥ ५५ ॥ कबुल करोनी नेले कैसें ऐका । मनुष्येंचि देवा उभीं केलीं ॥ ५६ ॥ बहु प्रेमे नेले देव अनेगोंदी । करी पुजा विधी मनोभावें ॥ ५७ ॥ भानुदाससंत तेथें गेले जेव्हां । अपमान तेव्हां केला रायें ॥ ५८ ॥ कळताचि सत नेत्रा आले अश्रु । ह्मणे सर्वेश्वरु जातो आता ॥ ५९ ॥ पाडुरग राया ह्मणती आमुची भाक । उगवली देख जाऊं आता ॥ ६० ॥ आमुची प्रतिमा करोनी बैसवी । मज ऐसे भावी सत माझे ॥ ६१ ॥ रात्र ह्मणे येका दिसातचि जावें । मग देवरायें मान्य केलें ॥ ६२ ॥ भानुदासें देवा उचलोनी घेतलें । तल्यामाजी नेले अकस्मात ॥ ६३ ॥ जाला गुप्त चद्रभागेंत निघाला । जयजयकार जाला पढरीसी ॥ ६४ ॥ आणीयला देव धन्य सतराव । भानुदासा सर्व नमना येती ॥ ६५ ॥ पढरीचा रात्र पढरीस आला । आनद जाहाला यात्रेलागीं ॥ ६६ ॥ कथेचा विस्तार आहेच बहुत । भीमें सकळीत वर्णीयलें ॥ ६७ ॥

॥ इति श्री भानुदास आख्यान संपूर्ण ॥ शुभं भवतु ॥

श्रीएकनाथ

॥ **श्रीराम** ॥ भानुदास स्वामी त्याचे पणतु सत्य । जाले येकनाथ भक्त ज्ञानी ॥ १ ॥ मुंजी लग्न बापें केलें तये वेळीं । प्रपचाची जाळी न पडेची ॥ २ ॥ विद्या काहीं पोट भरायाची नाहीं । ह्मणवोनी पाही काये केलें ॥ ३ ॥ ओरंगाबादेंत जनार्दनपंत । ससारीं अलिप्त जनकाऐसे ॥ ४ ॥ दत्तात्रेय सिद्ध त्याचा अनुग्रह । गुरुवारीं होय दर्शन त्या ॥ ५ ॥ दिवाणगिरीही होती अंबिंध्याचा । परी भक्ती साची असे पाहा ॥ ६ ॥ येकनाथ तेथें ठेविलें आणोनी । शागिर्दी करूनी राहीयेले ॥ ७ ॥ विद्या काही न ये सेवेंत तत्पर । नित्य निरतर स्वामीपासी ॥ ८ ॥ खोल्यामाजी रात्रीं जनार्दनपंत । जागोनी बेसत गुरुध्यानीं ॥ ९ ॥ आज्ञा असे येणी बाहेर नसावें । येकनाथ भावें राहाती उभे ॥ १० ॥ ऐसे साहा महाने होते उभे रहात । गुरुवारीं येत दत्त तेथें ॥ ११ ॥ ह्मणता त्या मुलासा बोलवावें आत । जनार्दनपंत घेती आत ॥ १२ ॥ सिद्धासी पाहाता नमस्कार केला । जवळी बेसवीला गुरुरायें ॥ १३ ॥ जिव्हेवरी सिद्धें लिहाले अक्षर । बोलीलें उत्तर जनार्दन ॥ १४ ॥ यासी अनुग्रह देई प्रात काळीं । सतामाजी बळी होईल हा ॥ १५ ॥ अनुग्रह मग दिला येकनाथा । पुढीलही कथा भीम सागे ॥ १६ ॥

॥ **श्रीराम** ॥ पारसा लाखोटे अंबिंधासा आला । बोलाऊ धाडाले जनार्दना ॥ १ ॥ होते दवाचनीं आले बोलावणें । येकनाथा येणें पाठवीलें ॥ २ ॥ पारसा लाखोटे नमस्कार नाथापुढें । फाडोना निवाडें वाचा ह्मणे ॥ ३ ॥ घडघडाट तया वाचोना दाविलें । उत्तरहा दिल्हे यथास्थित ॥ ४ ॥ दिवाणगिराचीं दिलीं वस्त्रें यासीं । आनदें घरासा आले तेव्हा ॥ ५ ॥ स्वामीपदावरी मस्तक ठेविलें । आलिंगन दिल्हें

जनार्दनें ॥ ६ ॥ सर्व कारभार करिती अविंधाचा । परी लोभ त्याचा नाहीं यांसी ॥ ७ ॥ स्वामी आज्ञेवरी देहच ठेवीला । येके दिसीं याला बोलीयले ॥ ८ ॥ येकनाथा तांब्या ठेवावया सांग । आपणचि अंगें घेऊनी गेले ॥ ९ ॥ घाण येती ह्मणून अंगेंची झाडिती । सडा तये क्षितीं स्वछ व्हाया ॥ १० ॥ रांगोळी घालोनी बोलीले स्वामीसी । शौच-कूपापासी तांब्या आहे ॥ ११ ॥ जावोनी पाहातां आश्चर्य वाटलें । ह्मणती काय केलें येकोबानें ॥ १२ ॥ काम यासी आतां पाहोनी सांगावें । गुरुपण भावें घेतो माझें ॥ १३ ॥ सर्व शिष्य द्वेष करितातीं यांचा । हे कांहीं कोणाचा न करिती ॥ १४ ॥ येकनाथ प्रातःकाळीं पाई जाती । तुळसी अति प्रीति आणावया ॥ १५ ॥ जनार्दनपंतीं केलें कौतुकासी । बांधिती मांडीसी अंबा येक ॥ १६ ॥ खांड्रक जाहालें वैद्यें सांगीतलें । तोंडेंचि वोढिलें पाहिजे या ॥ १७ ॥ तोंड लावोनीया जो कोणी घेईल । तात्काळ मरेल ऐसें आहे ॥ १८ ॥ कोणाही त्या वेळीं नव्हे अवसान । तुळसी हे घेवोन आले तेव्हां ॥ १९ ॥ कळतां वर्तमान आले स्वामी-पासीं । ह्मणती त्यांचे त्यांसी देऊं देह ॥ २० ॥ जवळी येतांची स्वामी बोलीयले । मरसी या वेळे पुतें पाहें ॥ २१ ॥ मात्याबापा पुत्र येक तूं आहेसी । स्त्री तुझी तयेसी दुःख होये ॥ २२ ॥ न बोलतां तोंड लावोनी वोढीलें । घटाघटा गिळिलें प्रेमानंदें ॥ २३ ॥ स्वामीस बोलीले नित्य दुःखें ऐसीं । बहुत अंगासी व्हावीं वाटे ॥ २४ ॥ मग आलिंगन दिधलें आवडीं । गुरुकृपाजोडी जोडली त्या ॥ २५ ॥ सर्वही बोलती कळतें हें आह्मांसी । चोखींतो त्वरेंसी पाय काये ॥ २६ ॥ पुढील कथेसी द्यावें अवधान । संताचेची दीन भीम आहे ॥ २७ ॥

॥ **श्रीराम** ॥ दिवाणगिरीचा करितां कारभार । करोनी तत्पर गुरुसेवे ॥ १ ॥ दुष्ट बुद्धि धरूनी सर्व कारकून । येके स्त्रीसी जाण बोलीयलें ॥ २ ॥ गर्भीण पाहोन द्रव्य देतीं तये । रचिला अपाये संतावरी ॥ ३ ॥ येकनाथें पोट वाढवीलें ह्मणे । आणिखीही धन

देऊ तुज'॥ ४ ॥ तसींच ते होती ह्मणून मान्य केले । मग समजा-
वीलें अंबिधासीं ॥ ५ ॥ तया आला कोप सेवक धाडीले । येकनाथा
आले बोलवाया ॥ ६ ॥ जनार्दनस्वामी करिती देवार्चन । पुढें उभे
जाण हेही होते ॥ ७ ॥ सेवक येताचि जावया निघाले । स्वामी बोली
यले तये वेळीं ॥ ८ ॥ नित्याऐसें नव्हे बोलावणें हेंचा । स्मरणी हातींची
दिल्ही तेव्हा ॥ ९ ॥ घालोनीया हस्तीं गेले आनदानें । अंबिध पाहोन
बोले यासी ॥ १० ॥ काय स्त्रा बोलती तये बोलवीले । तयेनें कथीलें
द्रव्यलोभें ॥ ११ ॥ येकनाथ तेव्हा ह्मणती अंबिधासी । असत्य मानीसी
माझें आता १२ ॥ स्मरणी तयेच्या लावीली पोटासी । बोलती गर्भासी
सत्य साग ॥ १३ ॥ पोटातूनी गर्भ बोले घडघडीत । जाहाला वृत्तात
सर्व साभे ॥ १४ ॥ ऐकता अंबिध जाला सद्गदीत । पायासी लागत
नाथाचीये ॥ १५ ॥ चाडी केली त्यानीं त्याचा शिरछेद । करावासा
क्रोध आला तया ॥ १६ ॥ येकनाथा ह्मणे मागा काहीं आता । भाक
घेवोनी त्या मागताती ॥ १७ ॥ ज्यानीं केली चाडी तयावरी दया ।
पहिल्याहूनीया करावी जीं ॥ १८ ॥ वस्त्रें आणऊन देविली तयासी ।
दुष्टावरी ऐसी कृपा केली ॥ १९ ॥ त्यानीं त्या स्त्रियेसी देऊ केलें धन ।
तेंही त्या हातून देवविलें ॥ २० ॥ सन्मानें येवोनी जनार्दनपाई । वर्त
मान तेंही निवेदीलें ॥ २१ ॥ सताचें चरित्र सतानीं ऐकावें । जिवींच
धरावें भीम ह्मणे ॥ २२ ॥

॥ श्रीराम ॥ जनार्दनस्वामींलागी केला प्रश्न । मनोजयखूण
कसी आहे ॥ १ ॥ घरीचा हिशाब येवढा जुळून देई । आज्ञा ह्मणून
पाई नमन केलें ॥ २ ॥ येकनाथ तेव्हा येकाग्रचित्तानें । जमाखर्च जाण
पाहाताती ॥ ३ ॥ रुका येक तेथें न लागे ह्मणोन । येकचित्त जाण
केलें होतें ॥ ४ ॥ जनार्दनस्वामी पुढें उभे राहाती । हे न काहीं
पाहाती तयाकडे ॥ ५ ॥ बोलीयले स्वामी कोठें रे आहेसी । ह्मणती
रुक्यापासी होता जी मी ॥ ६ ॥ ऐसेंच स्वरूपीं ठवावें हें मन । मग

दृश्यमान नाहीं होय ॥ ७ ॥ भीम भन सहज तरोनीया जाने । संत लीला भानें ऐकनाचीं ॥ ८ ॥

॥ **श्रीराम** ॥ येके दिनीं जनार्दनस्वामी ह्मणती । पिकपात्र क्षितीं टाकून ये ॥ १ ॥ दृष्टीं न पडेचि तेथें टाकून ये । आज्ञा ह्मणुनीं काय केलें यानीं ॥ २ ॥ डोळा न पडे ऐसा येक आहे ठाव । प्राशन सद्भावें केली तेव्हा ॥ ३ ॥ ऐसी गुरुभक्ती कोणा नव्हे जाण । भीम ह्मणे पूर्ण गुरुच ते ॥ ४ ॥

॥ **श्रीराम** ॥ जनार्दनस्वामी स्वप्न जालें ऐसें । बागेत निश्चासें येईं ह्मणून ॥ १ ॥ समागमें येकनाथासी आणावें । चालीले सद्भावें उभयता ॥ २ ॥ बागेंत फकीर पाहाता नमन । उभयता जाण करिताती ॥ ३ ॥ कटोन्यात दुग्ध श्वानीचें काढून । टुकडे भिजऊन देती यासी ॥ ४ ॥ जनार्दनपंत प्रसाद भक्षिती । नाथ हे ठेविती शिरावरी ॥ ५ ॥ सिद्ध बोलीयले न करी भक्षण । अद्भुत करन करील हा ॥ ६ ॥ बहुतासी भक्ती लाऊन तारील । नमस्कार केले उभयानीं ॥ ७ ॥ उठोनी पाहाता काही नाहीं तेथें । जाहाले विस्मित तये वेळीं ॥ ८ ॥ जनार्दनस्वामी ह्मणती दत्तात्रेय । कामधेनु पाहे दूध तीचें ॥ ९ ॥ यशवंतसुत आनंदेंचि गात । ठेवोनीया हेत संतापासी ॥ १० ॥

॥ **श्रीराम** ॥ जनार्दनस्वामी त्याचा होता शिष्य । सुभेदार असे गुरुभक्त ॥ १ ॥ रामनवमी करी उछाह सद्भावें । स्वामीसी पुजावें प्रेमानंदें ॥ २ ॥ कार्यार्थ स्वामी जावया निघाले । येकोबा ठेवीले गृहीं तेव्हा ॥ ३ ॥ सुभेदार नेत्रा आले अश्रु ह्मणे । पुजेसी सामग्री काय करूं ॥ ४ ॥ ह्मणती येकनाथ प्रतिमाचा मार्ग । तयालागीं पूजा प्रेमयुक्त ॥ ५ ॥ गेले स्वामी कासा रामनवमी थाटें । स्वामी पैसी केली पुजा याची ॥ ६ ॥ येकनाथ हात चोळीती त्या वेळीं । पुसती

त्या वेळा ऐसें कांय ॥ ७ ॥ ह्मणती स्वामी गेले विश्वेश्वरापासीं । दीप हा शालेसी लागलासे ॥ ८ ॥ विझवीले पाहाती हस्त जाले काळे । जासूद धाडीले तये वेळीं ॥ ९ ॥ वर्तमान आणीलें सत्यचि जाहालें । सद्भावें नमीले येकनाथा ॥ १० ॥ गुरुपासीं मन न हालेचि ज्याचें । सामर्थ्य निष्ठेचें भीम ह्मणे ॥ ११ ॥

॥ **श्रीराम** ॥ जनार्दनस्वामी कासीयात्रा करून । घरा आले जाण आनदानें ॥ १ ॥ येकनाथें पाई मस्तक ठेवीलें । प्रेमे आलिंगीले गुरुराये ॥ २ ॥ पठणात पत्नी जाली उपनर । स्वामीलागीं पत्र धाडी माता ॥ ३ ॥ स्वामीनीं पत्रासी वाचोनी ठेवीलें । यासी न वाटीले पुढे ऐका ॥ ४ ॥ बहुतानीं याचा द्वेष करोनाया । ह्मणोनी अपाया योजीयले ॥ ५ ॥ गुरुमातेपासी जाऊन सागती । पुत्राहूनी प्रीति याजवरी ॥ ६ ॥ येकनाथ जरी जाईल पठणा । तरी पुत्र शाहाणा करू आह्मी ॥ ७ ॥ स्वामीचें पुस्तक येकनाथापासीं । नित्य वाचायासी नेती हेचि ॥ ८ ॥ गीतेचे पुस्तक मातेनें ठेवीलें । स्वामी बोलीयले नाथालागीं ॥ ९ ॥ आणी ते पुस्तक न सापडे जेव्हा । सर्वांलागीं तेव्हा विचारीले ॥ १० ॥ मातेसहीत ह्मणती नाहीं देखीयलें । कृत्रिम हें जालें आहे पाहा ॥ ११ ॥ जयाने पुस्तक ठेवीलें असेल । तयाचे जातील नेत्र आता ॥ १२ ॥ ऐसे बोलीयले सद्गुरु ते वेळीं । नेत्रहीन जाली बाई तेव्हा ॥ १३ ॥ येकनाथा ह्मणे अन्याय जाहाला । दया तेव्हा त्याला आली पूर्ण ॥ १४ ॥ स्वामाचा प्रार्थना करोनी हस्तासी । फिरवीता नेत्रासी तेज आले ॥ १५ ॥ गीतचें पुस्तक आणोनी दिधले । वर्तमान कथीलें होतें तैसें ॥ १६ ॥ येकनाथमाथा ठेवीयला हस्त । आलिंगन देत प्रेमभावें ॥ १७ ॥ जावें पठणामा मी चतुरापासा । आहे अहिर्निसा ऐसें मान ॥ १८ ॥ आज्ञा ह्मणोनाया आले पैठणात । नमस्कार करीत मानेलागीं ॥ १९ ॥ गुरुघरींच्या ह्या कथा जाल्या पूर्ण । येथील कथन भीम गाय ॥ २० ॥

॥ श्रीराम ॥ जनार्दनपंतापासीं जीवप्राण । प्रपंचाचें भान नाहीं जया ॥ १ ॥ स्वामीलागीं पत्र मातेनें धाडीलें । वर्तमान लिहीलें होतें तैसें ॥ २ ॥ वाचोनीया स्वामी स्वहस्तेंचि पत्र । लिहिलें पवित्र धर्मन्यायें ॥ ३ ॥ अना तेथें करा प्रपंच आपुला । संतोष मातेला होय तेणें ॥ ४ ॥ धर्मपत्नी तिचा करा अंगीकार । आज्ञा हे साचार आहे माझी ॥ ५ ॥ जात होते त्याना वाटेवरी पत्र । वाचीतांचि नेत्र सजल झाले ॥ ६ ॥ तया गड्यालागीं केला नमस्कार । ह्मणती वारंवार धन्य तया ॥ ७ ॥ मातेलागीं तेव्हां मागोन धाडीलें । पत्नीला आणवीलें तये स्थानीं ॥ ८ ॥ देवोनीया पाल राहीले तेथेंचि । गुरूचे आज्ञेची प्रीति ऐसी ॥ ९ ॥ घरही कौंपट मोडकेसे होतें । ऐका जगन्नाथें काय केलें ॥ १० ॥ सावकारें घर बांधीलें नूतन । तया दिलें स्वप्न देव-रायें ॥ ११ ॥ माझ्या येकोबासी घर धावें आतां । यांसीही तत्वता स्वप्न जालें ॥ १२ ॥ स्वामीनीं स्वप्नांत आज्ञा केली ऐसी । नूतन गृ-हासी जाई वेगीं ॥ १३ ॥ सावकार आला घेवोनीया गेला । सर्व बे-गमीला केलें तेणें ॥ १४ ॥ पुढील कथेसी यावें अवधान । संतलीला गहन भीम ह्मणे ॥ १५ ॥

॥ श्रीराम ॥ येकनाथावरी पाणी आणायाचा । ब्राह्मण तो नाचा गेला होता ॥ १ ॥ ब्रह्मांडनायक विप्रवेष धरून । येवोनी नमन केलें त्यांसी ॥ २ ॥ यांनीही नमन करोनी भेटले । नाम विचारीलें काय ह्मणुनी ॥ ३ ॥ कृष्ण नाम माझें सेवेस राहीन । ह्मणती हे वेतन सांग काय ॥ ४ ॥ मज कांहीं इच्छा नाहीं घ्यावयाची । प्रीति अंतरींची संत-सेवा ॥ ५ ॥ हेंचि माझें धन हाचि माझा मान । पूर्ण समाधान सेवा घ्यावी ॥ ६ ॥ तुज कोणी आहे किंवा नाहीं सांग । तेव्हां पांडुरंग बोलीयला ॥ ७ ॥ माता जिव्हा चक्षु पिता हे जाणावें । कर्ण बोळ-ख्यावे सहोदर ॥ ८ ॥ हस्त पाद माझा कुटुंब हा सारा । प्रपंच वेवहारा इच्छा नाहीं ॥ ९ ॥ आलिंगन स्वामी देवोनी ठेविती । लग्न तुझें प्रीति

फन्द आहां ॥ १० ॥ सतनेवेनरी प्रीति देवानींची । भीमान हे रुचि गावयाची ॥ ११ ॥

॥ श्रीराम ॥ येकनाथस्वामी रामायण लिहितीं । प्रेमाची हे च्योती ऐकायाची ॥ १ ॥ सुदरकांडात कथा आली ऐसी । मारुती लंकेसी उडी मारी ॥ २ ॥ यामी देहभान नाहीं तये काळीं । उडाले ते वेळीं आवेगानें ॥ ३ ॥ वाम्प्रावाहिर ते नाचोन पडती । लोक तेथे येती धावो नीया ॥ ४ ॥ कृष्णापा घरोनी उठवोनी नेले । नाहीं दुखवले भीम ह्मण ॥ ५ ॥

॥ श्रीराम ॥ येकनाथस्वामी कृष्णापासी ह्मणती । नाविक निगुती बोल्यावा ॥ १ ॥ आणिक नोगदोनी आसन घालोनी । वैसता जावोनी स्मश्रुषागा ॥ २ ॥ गमायणी कथा आणानी ध्यानात । मनन करीत अंतर्यामीं ॥ ३ ॥ सातासुदि जाला मन निष्पसाडें । अखयासी माराले मारुतान ॥ ४ ॥ इद्रजीतें मेले हनुमतासी एके । रावणासी देख सिंहासनीं ॥ ५ ॥ पुछाचें आसन करोनी त्यावरी । वसता विचारी लंकानाथ ॥ ६ ॥ कोणर वानरा ह्मण पुसहुता । दुत नाण सातीप ताचा मीं ॥ ७ ॥ शस्त्रविखआत न होती प्रमाण । त्याचा स्वामी जाण राम माझा ॥ ८ ॥ दुत आहे परी भुनाच्या चपलें । मेर हे त्रिकुट रोळवीन ॥ ९ ॥ रावण मशक ह्मणोन तोंडात । दिला अकस्मात अन गळा ॥ १० ॥ येकनाथ नेत्र झाकानी ध्यानस्त । न्हाव्याव्याच देत तोंडावरा ॥ ११ ॥ मग वृत्तीवरी येवोना वोगनी । तया समोवीती त्यानत ॥ १२ ॥ *गवणाच्या तोंडावरी मारुतानें । दिली नरें मन* गळें माझें ॥ १३ ॥ पुन्हा ध्यानामत करावया लाग । त्यामा नेत्र वेगें लावाताती ॥ १४ ॥ पायावरी ग्गर ठवावाया ह्मण । एकसा न जाण क्षणभरा ॥ १५ ॥ ऐसें ध्याननिष्ठ ऐम गुरुभक्त । भीम त्यामा गात आवडीनें ॥ १६ ॥

॥ श्रीराम ॥ येकनाथा घरीं पितृश्राद्ध आले । ब्राह्मणासी दिल्हे आमंत्रण ॥ १ ॥ कृष्णापा घरात कारभारी सर्व । स्वैंपाक अपूर्व सिद्ध केले ॥ २ ॥ स्वामी स्नान करूनी गेले माडीवरी । मोळ्या घेऊन शिरीं जाती खाली ॥ ३ ॥ अतेज जातीचे तया गेला वास । ह्मणती धन्य यास भक्षीती त ॥ ४ ॥ स्वामींनी कृष्णापा आणिला बोलाऊन । ह्मणती सर्व अन्न निटाळलें ॥ ५ ॥ अतेजाचें मन गेलें स्वैंपाकात । अन्न हें समस्त यासी यावें ॥ ६ ॥ कृष्णापा तयासी राडापोरासहित । आणो-नीया देत भोजनासी ॥ ७ ॥ पाहोनी ब्राह्मण क्षोभले अद्भुत । पुन्हा हे करीत स्वैंपाकासी ॥ ८ ॥ जाली अन्नें सिद्ध न येती ब्राह्मण । केलें कृष्णापानें नवल ऐका ॥ ९ ॥ त्यांचेच वडीळ स्वर्गा गेले होते । आणो-नीया देत भोजन त्या ॥ १० ॥ पिंडे घेवोनीया यासी शिव्या देत । गेले अकस्मात ऊर्ध्वपथें ॥ ११ ॥ येकनाथाचार्या घरीच्या अन्नासाठीं । देवा इच्छा पोटीं भक्षायाचा ॥ १२ ॥ ऐसें हें आश्चर्य पाहोनीया विप्र । करिती नमस्कार सतराया ॥ १३ ॥ यजनतसुत गाय सतलीला । देवा जीची लीला देव जाणे ॥ १४ ॥

॥ श्रीराम ॥ येकनाथा घरी कीर्तनासी नित्य । येक शूद्र नित्य येत होता ॥ १ ॥ तयासी अनुताप जाला घर तेणें । लुटवोनी जाण काय केलें ॥ २ ॥ स्त्रीयेसहीत स्वामींचे करानया । दारापासीं तया राहिलासे ॥ ३ ॥ झाडलोट वरी चिध्याचाची पोत । प्रकाश रात्रींत स्वामीपुढें ॥ ४ ॥ कातेचें फाटकें वस्त्र त्याची चिंता । न मागे तत्वता स्वामीपासीं ॥ ५ ॥ स्वामीच्या मनात आलें यानें परी । कृष्णापा नि

जाता वाटेवरी पुटठ्या याचा ॥ ११ ॥ मोळ्या केडे मर्व न्याये तयात ।
चोरांनी मुखात नरी दोन ॥ १२ ॥ देता उणें आले देवानी दिधलें ।
घरासी घातले पुढें ऐका ॥ १३ ॥ मुखातुनी टाकी मुरा आहेतची ।
रास रुपयाची पुढें जागी ॥ १४ ॥स्वामी देव आले निवारण जाले ।
दरिद्रही गेलें भीम ह्मणे ॥ १५ ॥

॥ श्रीराम ॥ येकनाथस्वामी गंगास्नान करून । येता कुटी
त्यानें काय केलें ॥ १ ॥ पीक अंगावरी टाकी अकस्मात । पुन्हा स्नान
करीत आनंदानें ॥ २ ॥ ऐसें तीन वेळ केलें परी चित्तीं । नयेची नि
वृत्तीं तीळप्राय ॥ ३ ॥ घरा आले मग पात्र वाढोनीया । तयालागीं
पाहा पाठवीले ॥ ४ ॥ भक्षिता प्रसाद अनुताप जाहाला । येवोनी
स्वामीला नमन केलें ॥ ५ ॥ अनोपकारीया करिती उपकार । शातीच
अपार भीम ह्मणे ॥ ६ ॥

॥ श्रीराम ॥ येकनाथस्वामीपासीं शिष्य येक । येवोनीया देव
पूजा केली ॥ १ ॥ अपूर्व मर्दील दिधला तयानें । मस्तकीं बांधोन
भावयुक्त ॥ २ ॥ गावाच्या बाहेर गले शौच्या तेथें । अडावरी होते श्वान
येक ॥ ३ ॥ तृषाक्रांत जाले स्वामीनीं पाहीलें । मदाल बांधीलें त्याच्या
लागीं ॥ ४ ॥ न पुरे ह्मणाना मध्येंचा फाडाती । उदक काढीत
अडातुनी ॥ ५ ॥ उताणें पाडानी पोट भालसोना । पाजोनाया पाणी
स्वस्थ केलें । ऐसे दयावंत मर्दील फाडात । आमाच पाहात भीम
ह्मणे ॥ ७ ॥

॥ श्रीराम ॥ येकनाथा घरीं आहेत श्रीहरी । काय कोणा सरी
नव्हे याची ॥ १ ॥ जनार्दन स्वामी आणि दासोपंत । गुरुबंधु सत्य
साक्षात्कारी ॥ २ ॥ दासोपंत जोगाईच्या अंबा तेथें । राहाती हे तेथें
गेले पाहा ॥ ३ ॥ भेटी गोष्टी जाल्या थानदें नैमल । मग विचारीलें
जनार्दना ॥ ४ ॥ बहु शिष्य तुझा केडे त्यात कोणी । घरी देव आणा

ऐसा आहे ॥ ५ ॥ येकनाथ माझा आहे पैठणात । उपासना तेथ उभी आहे ॥ ६ ॥ सद्गुरु स्वमुखें करिती त्याची स्तुती । तोचि शिष्य क्षितीं धन्य जाणा ॥ ७ ॥ जनार्दनपंत गृहाप्रती गेले । दासोपंत आले पैठणासी ॥ ८ ॥ येकोनाथ सता सामोरे दो कोसा । नरी जाय ऐसा नेम त्याचा ॥ ९ ॥ ऐसें असें ह्मणुनी पुढें दासोपंत । शिष्यासी धाडीत सुचनसी ॥ १० ॥ आले शिष्य त्यासी पाहा कृष्णापाना । दिले धुडा-वोनी द्वारातून ॥ ११ ॥ गावाजवळी आले सांगो पाठविले । कृष्णापा बोलिले तयाप्रती ॥ १२ ॥ दूर असता कां रे जवळी ह्मणता । फिरारे जा आता क्रोधें ह्मणे ॥ १३ ॥ दासोपंता ह्मणती द्वारात ब्राह्मण । धुडा-वोनी ह्मणे रागें रागें ॥ १४ ॥ येकनाथाच्या द्वारापासीं आले । मनीं खिन्न जाले होते बहु ॥ १५ ॥ द्वारीं जों पाहाती दत्तात्रेयमूर्ति । नमस्कार प्रीति केला तन्हा ॥ १६ ॥ ह्मणता स्वामी येथें उभे का राहीला । यकनाथ गोसा कळा ह्मणता ॥ १७ ॥ येकनाथ आहे ब्रह्ममूर्त त्यासी । सोडोना आज्ञासी जायेना ॥ १८ ॥ यकनाथा कळता वर्तमान आले । प्रेमें गहानरले प्रेमभावें ॥ १९ ॥ परस्परें नमस्कार घालीताती । बोल बोलताती प्रेमभावें ॥ २० ॥ समान नाथाना गुरु ऐसा कळा । सवेंचि गृहाला गेले मग ॥ २१ ॥ धन्य यकनाथ धन्य निष्ठावंत । मनात स्तवीत भीम ह्मणे ॥ २२ ॥

॥ **श्रीराम** ॥ येकनाथस्वामी चाअळ स्नानामा । आमाच पा हाती जयें तेथें ॥ १ ॥ लोणाऱ्याचे यक गाढव सुटोनी । सेतात जा योनी खाय फार ॥ २ ॥ पाहोनीया शूद्रा कोप आला भारी । काढीयल धारा कात्यामार्जा ॥ ३ ॥ याचा यइल धनी मग मारू त्यासी । मुक्या जीवनासी न मारीच ॥ ४ ॥ सुटोनी बसना तव नाथ आले । पाहा ताचि जाळ सद्गदात ॥ ५ ॥ उष्ण तृषाक्रांत जाळसे पाहोन । आग काच्या जाण काढीयल्या ॥ ६ ॥ गंगेवरा आणुना पाणी तों पाजिती । येतो शूद्र पाहाती वायतऱ्या ॥ ७ ॥ स्वामास पाहोन उभा राहे तेथ ।

ह्मणे माझे संत बुडवीले ॥ ८ ॥ येकनाथा ह्मणे पाहा चला संत । पाहाती तों तेथ काहीं नाहीं ॥ ९ ॥ जसे होते संत तसेचि जाहाले । स्वामीपाई केलें दंडवत ॥ १० ॥ ह्मणती येकनाथ आमुचें गाढव । न मारीलें मात्र धन्य तुझा ॥ ११ ॥ भूतमात्रीं दया ऐसी ज्याची पूर्ण । तेथें नारायण भीम ह्मणे ॥ १२ ॥

॥ **श्रीराम** ॥ येकनाथस्वामी वेसले भोजना । कृष्णापा हा जाणा तूप वाढी ॥ १ ॥ थोडें तूप ह्मणूनी बोलीले मातेसीं । वाढावें तुपासी आज तुह्मी ॥ २ ॥ कृष्णापारें थोडें तूप ह्मणऊन । बरें मी वाढीन असों देई ॥ ३ ॥ तूप वाढीयलें सर्वा सारीखेंचि । पतिव्रता साची काय करी ॥ ४ ॥ नाथाचीये पात्रीं भरीयला द्रोण । सर्वही भोजन करिताती ॥५ ॥ स्वामींनीं तुपासी न लावीला हात । दिल्हें नाहीं तीर्थ तये दिसीं ॥ ६ ॥ उदकही प्राशन केलें नाहीं पाहा । पतिव्रता माहा नेमव्रती ॥ ७ ॥ द्वितीय दीनहीं तैसाची जाहाला । परी हे सत्वाला न सोडीच ॥ ८ ॥ स्वामी देती तीर्थ तेव्हाचि भोजन । करीन हा पण सत्य जीचा ॥ ९ ॥ तृतीय दिवसीं नैवेद्याची वेळ । वाढोनी आणीलें ताट पुढें ॥ १० ॥ दारेनीं नैवेद्य वैश्वदेवा केलें । पुन्हा जाणा आले देवापासीं ॥ ११ ॥ तुळसाचें तबक भरलेसें पाहेनीं । प्रेमेनी आसनी वाहाताती ॥ १२ ॥ नैवेद्याची आर्ती घंटानाद होता । दुजे ताट माता वाढी जाणा ॥ १३ ॥ तयाचाही पुन्हा नैवेद्य अर्पिला । ध्यानांत पाहीला देवराणा ॥ १४ ॥ तांबूल मुखात न घेतीच ग्रास । मनात उदास जाले तेव्हा ॥ १५ ॥ कृष्णापा बोलीला नैवेद्य जाहाला । पुन्हा का देवाला जेवणीता ॥ १६ ॥ ध्याननिष्ठ स्वामी देहस्मृती नाहीं । तुपाचीच पाहीं धरीली कैसा ॥ १७ ॥ तीन दिवस जाले उपोषणा-लागीं । तीर्थ द्यावें वेगीं आजी तरी १९ ॥ तीर्थ देवोनीया भोजनही जालें । भीमें हें वर्णीलें सदर्शन ॥ २० ॥

॥ श्रीराम ॥ येकनाथाघरीं होते देवराव । अद्भुतचि भाव कृष्णर्जीचा ॥ १ ॥ नाथाचीया हातें श्रीमुखांत खाती । ऐसें आलें जीवीं देवाजीचे ॥ २ ॥ क्षेत्रा आमत्रण दिल्हे भोजनासी । स्वैपाक चाळीसी लावीयला ॥ ३ ॥ स्वामी स्नान करूनी सहजात पाहाती । घृत नाहीं ' ह्मणती कृष्णापासी ॥ ४ ॥ कोणापासोनीया आणावे' सागाल । मोले-वीण देईल सागा कोण ॥ ५ ॥ ह्मणती रामशेटमोदी त्यापासोनी । त्वरें जाय आणी गमू नको ॥ ६ ॥ आज्ञा ह्मणे परी न जाता स्वामीसी । निस्मय मानसीं जाला बहु ॥ ७ ॥ दोन तीन वेळे विचारीता ह्मणे । आणू मी कोठून सागा स्वामी ॥ ८ ॥ आले विप्र सर्व पात्रेही वाढीली । तुपाचीच जाली वेळ जेव्हा ॥ ९ ॥ स्वामी ह्मणती वाढानया तूप आण । कृष्णापा कोठून आणू ह्मणे ॥ १० ॥ ऐकताचि दिल्हीं श्रीमुखात जेव्हा । दुजा गाल तेव्हा पुढें करी ॥ ११ ॥ देता दुज्यावरी हर्ष जाला बाप । पाण्याचेंची तूप करुन वाढी ॥ १२ ॥ बुद्धिदाता सर्व आपण श्रीहरी । सतापासी खरी प्रीत याची ॥ १३ ॥ यशवतसुत सताचा अंकीत । ह्मणुनी लीला गात आनदानें ॥ १४ ॥

बाळा खाय प्रीति गुळ आता ॥ १० ॥ तेही खाय तेव्हा आपणही खाती । ऐसी आहे भक्ती भीम ह्मणे ॥ ११ ॥

॥ श्रीराम ॥ ॥ येकनाथस्वामीघरी ब्राह्मणानें । तुफान घेवोन काय केलें ॥ १ ॥ पठाणासमीप नेले जार स्त्रीसी । येकनाथ ईसी गेले ह्मणे ॥ २ ॥ हाकीमें नाथासी बोलावोनी नेले । ह्मणती ऐसें केलें काय तुह्मी ॥ ३ ॥ तयेसी पाहोनी ह्मणती सत्य साग । नाहीं तरी अग कुष्ट होय ॥ ४ ॥ असत्य बोलता गळत कुष्ट जाला । वाहोंच लागला क्षणामाजी ॥ ५ ॥ पठाण नाथाच्या पायावरी लोळे । वेर्थचि छळीलें ह्मणे स्वामी ॥ ६ ॥ जार स्त्री येवोनी तेही पाया लागे । वर्तमान सागे होतें तसें ॥ ७ ॥ दया तेव्हा आली तीर्थ देवोनीया । होती तसी काया केली तिची ॥ ८ ॥ सर्वांसी सद्भाव लावोनी भक्तीसी । करणी केली ऐसी भीम ह्मणे ॥ ९ ॥

॥ श्रीराम ॥ येकनाथा पुत्र जाहाला पवित्र । हारबाजी विचित्र नाम ज्याचें ॥ १ ॥ बुद्धिबळें त्यानी कासीस जावोनी । पढीत होवोनी आले घरा ॥ २ ॥ नाथ ह्मणे भ्रष्ट सोवळें उत्तष्ट । निंदेमाजी नष्ट पुण्य जालें । । ३ ॥ आपुलेच हातें कराया स्वेपाक । नाथा दया देख आली त्याची ॥ ४ ॥ गावामध्यें वार्ड माग मोननासी । नाथ हारबाजीसी सागतीती ॥ ५ ॥ पात्र वाढीयलें हेही पाहाताती । उच-लोनी देती वाईलागीं ॥ ६ ॥ दुजें पात्र खालीं जसें होतें तैसें । वाढी-लेच असे धरावरीत ॥ ७ ॥ अगातुक चौथे आले त्यासी पात्रें । दिधली विचित्रें पाहाती हे ॥ ८ ॥ जाला अनुताप येवोनी स्वामीसी । ह्मणती या दिनासी येक पात्रें ॥ ९ ॥ निंदेनें पुण्याचा क्षय जाला सर्व । आता तरी गर्व करू नको ॥ १० ॥ केली कृपा पूर्ण दिले पात्र त्यासी । माझ्या कवनासी वाची आता ॥ ११ ॥ अभिमानरहित केला भक्त पूर्ण । भीम मागे गुण कृपेचा हे ॥ १२ ॥

॥ श्रीराम ॥ येकनाथस्वामी स्नाना गेले जेव्हा । पाणी थड तेव्हा काय केलें ॥ १ ॥ जाळ घालिताना धुरचि लागला । गंगेसी स्नानाला जाती तेव्हा ॥ २ ॥ मार्गांत कुटाळ ह्मणे तोंड कैसें । स्वापराची ऐसें दिसताहे ॥ ३ ॥ मागे कृष्णापासीं आला कोप जेव्हा । स्वामी शांत तेव्हा करिती त्यांनीं ॥ ४ ॥ ख शब्दें आकाश यापर जें मेळ । तयाचें उपम दिलें त्यानें ॥ ५ ॥ व्यर्थ तयानरी का गा क्रोधा येमी । ऐकता पायासीं तोही लागे ॥ ६ ॥ यशवतसुत ह्मणे संत शांत । देवही अंकित जाला असे ॥ ७ ॥

॥ श्रीराम ॥ येकनाथ गंगास्नान करोनीया । तीरीं गुरुराया आठवीले ॥ १ ॥ विप्र येक परीस होता तयापासीं । जातया तो कासी यात्रेलागीं ॥ २ ॥ नाथापासीं आला परीस दिधला । ह्मणे रक्षा याला जीवाहूनी ॥ ३ ॥ गंगातीरा शिव्या त्यानरी ठेवोनी । हा गेला तेथोनी यात्रेलागीं ॥ ४ ॥ यासी नाहीं स्मरण हे आले गृहासी । वर्ष येक त्यासी जाल्यावरी ॥ ५ ॥ विप्र आला ह्मणे द्यावा आता परीस । तेव्हा हे गंगेस जाती पाहा ॥ ६ ॥ जये स्थानीं होता ठेविला तैसाचि । रक्षणा गंगाची करी पाहा ॥ ७ ॥ विप्र आनंदला घेवोनीया गेला । ऐसी संत लीला भीम गाय ॥ ८ ॥

॥ श्रीराम ॥ येकनाथस्वामीपासीं बाई येक । आली पुत्र देख मागातया ॥ १ ॥ ह्मणे पुत्र स्वामी द्यावा येक मज । कृष्णापा सहज आले तेथें ॥ २ ॥ ह्मणता इच्छा दैवा पुत्र नाहा स्वामी । निर्दय हे भूमी आहे जाणा ॥ ३ ॥ स्वटकारा केसें पाक हाय सागा । तेसाचा हा जागा आहे जाणा ॥ ४ ॥ उदईक अनुभव याचा दाखवीन । ऐकता तेथून तेही गेली ॥ ५ ॥ दोनप्रहरा गेली गंगेला स्नानासी । यानेंही स्वामीसी नेले तेथ ॥ ६ ॥ स्नान करुना येता अंते याचें मूल । दरडी-

वरून आले भूमीवरी ॥ ७ ॥ तत वाळूवरी रडे लोळे त्यासी । पाहोनी दृष्टीसी बाई गेली ॥ ८ ॥ मार्गे स्वामी येती उचलोनीया घेती । नेवोनीया देती ज्याचे त्यासी ॥ ९ ॥ पुन्हा स्नान करुनी गृहासी पातले । कृष्णापत बोलीले स्वामीलागीं ॥ १० ॥ बाईचें अतर पाहीलें कीं आता । तिळप्राय चित्ता द्रव नाहीं ॥ ११ ॥ दया तेथें देव शास्त्रही प्रमाण । भूतदयेवीण मुक्ती नाहीं ॥ १२ ॥ अभिमान ज्यासी नर्क होय त्यासी । सागती बाईसी स्पष्ट मग ॥ १३ ॥ ऐसीच चरित्रें केलीं अभिनव । वरोनीया भाव भीम सागे ॥ १४ ॥

॥ **श्रीराम** ॥ येकनाथस्वामी रामायण लिहीता । ध्यानीं स्तब्ध होता देव लीही ॥ १ ॥ येके दिसीं येक श्वपंच भार्नाक । होता तेथे येक नवल जालें ॥ २ ॥ स्त्रीयेलागीं ह्मणे स्वामीसी भोजन । घरीं आणून जाण द्यावें वाटे ॥ ३ ॥ आला द्वारापुढें मनात प्रार्थना । करी ह्मणे दीना तारा आजी ॥ ४ ॥ मुल धुता मान वाकडी होताना । ह्मणे गुरुराणा येऊ ह्मणती ॥ ५ ॥ स्त्रीयेसी सागत आनद बहुत । घर सारें धूत तये वेळीं ॥ ६ ॥ सडासमार्जन निर्मळ करून । योग्य वस्त्र जाण नेसे कासा ॥ ७ ॥ स्वैपाक सुदर केला पात्र मार्गी । पाचारा आवडी ह्मणे आतां ॥ ८ ॥ द्वारीं येवोनीया स्वामीसी पुसत । तथा मागत शिष्य तेव्हा ॥ ९ ॥ भोजन करोनी केली निद्रा ह्मणती । नेत्रीं अश्रु येती तेव्हा यांचे ॥ १० ॥ गृहा येवोनीया पत्नीलागीं ह्मणे । उपभोलें जाण नाथजीनीं ॥ ११ ॥ आता हें जीवित्व घालया देयासें । दार लावी भार्ये अग्नी घाया ॥ १२ ॥ प्राणाचा सकल्प केला तेव्हा देव । आले त्याचा भाव पाहोनीया ॥ १३ ॥ स्वामीचेंची रूप धरोनी बाहीले । द्वार का लाविलें उघडी वेगीं ॥ १४ ॥ उघडोनीया द्वार धागी दडवत । नेवोनाया अत बैसवीले ॥ १५ ॥ भोजन करितां ब्राह्मण नागीन ।

---

१ चांडाळ

पाहोनी ह्मणती भ्रष्टाकार ॥ १६ ॥ वाड्यामाजी आले नाथासी पाहिले । कीर्तनीं रंगले प्रेमभावे ॥ १७ ॥ ह्मणती नामरूपे गेला तेथे देव । जा घेोनीया पाय धरू चला ॥ १८ ॥ आले तव देव जेवोनीया गेले । पात्रही जाहालें गुप्त तेथें ॥ १९ ॥ भक्ती केली तैसा होतो नारायण । भीम आनंदीनें लीला गाय ॥ २० ॥

॥ श्रीराम ॥ येकनाथकन्या नाम लीलागाई । प्रीति तिचे ठाई बहु असे ॥ १ ॥ वरुषे जाली सात लग्नाची योजना । लोक कारिती जाणा ठाईठाई ॥ २ ॥ विश्वंभर नामे विप्र येक आला । कोणी नाहीं त्याला मागें पुढे ॥ ३ ॥ भोजना बैसता विचारिती स्वामी । दीन हें जी मी ह्मणे मुखें ॥ ४ ॥ आली दया ह्मणती काय इछा आहे । लग्न करावें हें मनीं वाटे ॥ ५ ॥ गोत्र विचारीलें घटीतार्थी आले । कृष्णापानीं दिल्हें अनुमोदन ॥ ६ ॥ मोठे मोठे आले न देयोनी त्यासी । देवोनीया यासी लग्न केलें ॥ ७ ॥ घराच ठेवीले भजन कीर्तन । अनुग्रह जाण दिला तया ॥ ८ ॥ लीलाबाईचीया नारळ वोटीत । कृपेनें ह्मणत पुत्र होय ॥ ९ ॥ जाला पुत्र त्याचें नाव मुक्तेश्वर । भारत अपार केलें ज्यानीं ॥ १० ॥ पुढील कथेसी यावें अवधान । सतर्कीला गहन भीम ह्मणे ॥ ११ ॥

॥ श्रीराम ॥ येकनाथस्वामी घरीं कृष्णनाथ । बारावर्षे होते सेवेसाठी ॥ १ ॥ सप्तशृंगी होता ब्राह्मण तपस्वी । प्रसन्न त्या देवी माग ह्मणे ॥ २ ॥ तेव्हा ह्मणे मन दावी देवराज । स्वामी चतुर्भुज वैकुंठीचा ॥ ३ ॥ देवा मागता तो द्वारकेस गेला । निग्रहचि केला देवापुढें ॥ ४ ॥ देवें दिल्हें स्वप्न जाई पैठणासी । येकनाथापासीं भेटू तूज ॥ ५ ॥ आला पैठणासीं गंगातीरीं स्नान । करुनीया जाण पाहतांहे ॥ ६ ॥ कृष्णापा पायानें पाणी उडऊन । आंगावरी जाण याच्या जाय ॥ ७ ॥ ह्मणे रे दादग्या पाणी का उडवीनी । कोणाचा आहेसी साग वेगीं ॥ ८ ॥ येकनाथा घरीं आहे मी सर्वदा । शद्ध केले

तुझ्या चरणोदकें ॥ ९ ॥ लोलीमराज हें नाम त्या विप्राचें । नाथ दर्शनाचें आर्त बहु ॥ १० ॥ मनामध्यें ह्मणे पारपत्य याचें । नाथापासीं साचे करूं आता ॥ ११ ॥ तया मार्गें मार्गें नाथापासीं आला । ह्मणे देवाजीला दावा वेगीं ॥ १२ ॥ नमनानमनें आलिंगन भावें । देवोनीया देव दाखवितीं ॥ १३ ॥ धातुमूर्ति पाहाता ह्मणे हें कामया । चतुर्भुज तया दावी मज ॥ १४ ॥ मारीं तीन हाका ह्मणी ईल देव । कैसा नवलाव जाला तेथें ॥ १५ ॥ हाक मारिताचि कृष्णापा येवोन । उभा राहे जाण स्वामीपुढें ॥ १६ ॥ स्वामी ह्मणती जाई आह्मी देवानीसी । पाचारिता येसी कासया तू ॥ १७ ॥ गेला दुजी हाक मारिताचि आला । नाथ ह्मणती त्याला मूर्खा जाये ॥ १८ ॥ ज्ञानदेवी ह्मणे उपदेश हा असे । ताठू नको ऐसें ह्मणती मन ॥ १९ ॥ तृतीय हाकेसी देताची नमन । स्वामीलागीं जाण केलें प्रीति ॥ २० ॥ स्वामी ह्मणती हाकेसरिसा का रे येसी । देव काय होसी तूचि सांग ॥ २१ ॥ तुह्मीं केलें तरी होईन मी देव । तुह्मां सतरान न करा काय ॥ २२ ॥ हो हो पाहू ह्मणता जाहाले प्रगट । प्रभा हे उत्कृष्ट पाके तेथें ॥ २३ ॥ चतुर्भुज पितांबरधारी रम्य । शंख चक्र पद्म गदा हातीं ॥ २४ ॥ पाहोनी सुंदर रूप मनोहर । केला नमस्कार उभयानीं ॥ २५ ॥ उठोनी पाहाती तव काहीं नाहीं । ऐसी लीला पाहो भाम गाय ॥ २६ ॥

॥ **श्रीराम** ॥ येकनाथें बहु करुणा केली जेव्हा । स्वामीं आले तेव्हां देवराय ॥ १ ॥ बोध करोनाया केलें समाधान । ह्मणती आमुचें स्वप्न करीं आता ॥ २ ॥ मग नाथें केलें रुक्मिणीस्वंवर । देवाचाही वर असे तया ॥ ३ ॥ सत्तकांड केलीं रामायणें ऐसीं । याचिता रामासी सुख होये ॥ ४ ॥ अवस्मात राम ह्मणता प्राण गेले । शिष्यहा मिळाले बहुसाल ॥ ५ ॥ लीलाबाई आला आनंद थरीत । नेत्र उघडीत स्वामी

१ ह्मणे २ शर्ट

तेव्हा ॥ ६ ॥ ह्मणती लीळे वोग तुज सर्वाहून । त्याचें काय चिन्ह दाखवीसीं ॥ ७ ॥ वृथाच का शोक करिसी हें साग । ज्ञान तुझें सांग ऐसें जालें ॥ ८ ॥ ह्मणे स्वामी जना ऐसें केलें तुह्मी । माझें मनोधर्मी ऐसें आहे ॥ ९ ॥ कीर्तन करीत गगातीरा जावे । आह्मासी सागावें तेथें काहीं ॥ १० ॥ अनद्य ह्मणोनी उभेच राहोन । करीत कीर्तन चाळीयले ॥ ११ ॥ गगेत येवोनी करोनीया स्नान । स्वात्मसुख जाण केलें तेथें ॥ १२ ॥ मग रामरूप जाळीया घरासी । येवोनी मानसीं विचारीती ॥ १३ ॥ उत्तरकाडाची समाप्ती राहीली । गागोबास केली आज्ञा त्याची ॥ १४ ॥ थोडी तो राखीत होता भोळा भक्त । ग्रन्थाची समाप्त त्याचे हातें ॥ १५ ॥ सर्व गर्भहात केलें गुरुराये । भीम सदा गाय सतलीळा ॥ १६ ॥

॥ **श्रीराम** ॥ येकनाथाचीया चितेत पिपळ । जाला तो केवळ दाहा दिसा ॥ १ ॥ अद्यापी अश्वत्थ आहे तो तेसाची । जात्रेनी पाहाती नित्य जन ॥२॥ येक शिपी भक्त शिष्य तो स्वामींचा । नेम होता त्याचा तोही ऐका ॥ ३ ॥ धोतरजोडा प्रतिवर्षी उच येक । स्वामीलागीं देख नेसवी तो ॥ ४ ॥ गेला होता नागपुराला खेपेसी । आधी घे स्वामीसी जोडा उच ॥ ५ ॥ खेप घेवोनीया गागापासीं आला ॥ माजेसी धा धला होता जोडा ॥ ६ ॥ जाला काळ ऐसें ऐकताची पडे । ह्मणे आता जोडे नेसे कोण ॥ ७ ॥ गगेपासा आला तो नाथ पाहीले । आनदें बैसले देखताचि ॥ ८ ॥ पायावरा करी दीर्घ दडवत । स्वामींही भेटत प्रेमानदें ॥ ९ ॥ जोडाही नेसले समाधान जालें । शिष्यें विनवीले गुरुराया ॥ १० ॥ स्वामी तुह्मी मेला ह्मणून वाटेसी । दुष्टानें आह्मासीं निवेदीलें ॥ ११ ॥ स्वामी ह्मणती कोणी मेलेही ह्मणती । अमर जाणती जनीं कोणी ॥ १२ ॥ नाथासी नमन करोनी गृहात । ये कळे

---

१ गाग–कवर

नार्थ गेले सत्य ॥ १३ ॥ ह्मणे त्या देखीले घोरेंही नेसले । पाहावया आले मिळोनींया ॥ १४ ॥ तव तेथे स्थानीं काहीं नाहीं जाणा । धन्य गुरुराणा ह्मणती सर्व ॥ १५ ॥ येकनाथस्वामी तयाचीं चरित्रें । गाईलीं पवित्रें अल्प ज्ञानें ॥ १६ ॥ कथा संतमुखें जाहाल्या श्रवण । तितुक्या मात्र जाण लिहिल्या भावें ॥ १७ ॥ यशवंतसुत संताचा अंकित । भाव धरुनी गात ऐसा ऐसीं ॥ १८ ॥

॥ श्रीराम ॥ संपूर्णमस्तु ॥

वामनस्वामी

॥ श्रीराम ॥ वामन गोसावी पंडीत माहान । कासीयात्रे जाण जात होते ॥ १ ॥ मनात कासीचे पंडीत जिंकावे । ऐसें मनो-भावें असे पाहा ॥ २ ॥ क्षेत्राच्या समीप तीन कोसावरी । अश्वत्थाचे पारीं निद्रा केली ॥ ३ ॥ ब्रिम्हेश्वरें तेथें नवल दाखवीलें । विप्रासी पाहीलें डाळो डाळीं ॥ ४ ॥ येक विप्र ह्मणे दुजया विप्रासी । त्या मोठ्या डाळीसी सोड आता ॥ ५ ॥ तो ह्मणे कोणता सांग ब्रम्हग्रह । वृक्षावरी आहे पाहा वेगीं ॥ ६ ॥ जातोनी कासीस जिंकील सर्वांसी । मग या डाळीसी येईल तो ॥ ७ ॥ ऐकताची नेत्रा आले अश्रुपात । अभिमानें सत्य अधोगती ॥ ८ ॥ यावावरी केली बहु नम्रपणें । मग आले जाण देशाप्रती ॥ ९ ॥ पुढील कथेसी द्यावें अवधान । भक्ती हे गहन भीम ह्मणे ॥ १० ॥

॥ श्रीराम ॥ वामन गोसावी येतोना गृहासी । पुढें माहीमेसी आरंभावें ॥ १ ॥ वैष्णव हे दोन ह्मणोनि ब्राम्हण । वैष्णवची जाण योग्यतेचे ॥ २ ॥ त्याना गेला मग तेथें येक स्मार्त । आला अकस्मात

दशग्रथी ॥ ३ ॥ येक दिवसाचें होतें उपोषण । क्षुधातुर जाण वहु जाला ॥ ४ ॥ विचारिता तया ह्मणे मी वष्णव । ठिळे लावी सर्व त्याची ऐसें ॥ ५ ॥ पाठीवरी मात्र आडवा लागला । भोजनासी गेला विप्रासवें ॥ ६ ॥ पात्रेंही वाढीलीं बैसला सन्मानें । तेव्हां आंगावरून वस्त्र पडे ॥ ७ ॥ शेजारी पाहोनी गेला तो उठोनी । राखेसी आणोनी पात्रीं घाली ॥ ८ ॥ वामन गोसावी पाहोन तयाला । उठवोनी नेला येकीकडे ॥ ९ ॥ विप्र ते समई भोजन करोन । तांबूल घेवोन पाहा तांती ॥ १० ॥ वामन गोसावी विभूति लावोनी । बैसती भोजनीं तयासहीत ॥ ११ ॥ तये वेळीं येक श्लोक तोही ऐका । भीम ह्मणे निका प्रसंग हा ॥ १२॥

श्लोक

कपाळलों मी तुमच्या मतातें । देखोनि सर्वत्र अनमतातें ॥
पाहेन मी माधव सर्व भूतीं । अद्वैतनिया हरिच्या विभूती ॥ १ ॥

नीया ॥ ८ ॥ अनिंधाचा दृष्टी गेला अकस्मात । लावण्य अद्भुत बाळा घरी ॥ ९ ॥ कोणाचे हें बाळ पाहू कोठें नेतो । मागें मागें जातो येकायेकीं ॥ १० ॥ घोत्रें धुता भजन करिती सप्रेमें । पुढें पुरुषोत्तम नाचताहे ॥ ११ ॥ अनिंध पाहोनी पुढें जात असे । तव त्या न दिसे बाळ तेथें ॥ १२ ॥ येताना विचारी नाम काय भावे । केशव स्वभावे सागताती ॥ १३ ॥ पाई दन्तत धावीं ह्मणे बाळ । देखीलें सावळे काय सागू ॥ १४ ॥ ऐकताची नेत्रीं आले यांच्या अश्रु । ह्मणती सर्वे श्वरु लीळा त्याची ॥ १५ ॥ सर्वस्व टाकोनी शिष्य जाला याचा । महिमा दर्शनाचा न वर्णव ॥ १६ ॥ देवाचें दर्शन जाहाल जयासी । मुकला ससारासी तोची जाणा ॥ १७ ॥ घरा आल्यावरा स्वामीसी सागती । आलिंगन दती गुरुराव ॥ १८ ॥ केशवा रे माझें गुरुपण आता । घेई बा तवता कृपायुक्त ॥ १९ ॥ राघवस्वामीच केशवस्वामी तेच । जाले जाणा साचे भीम ह्मणे ॥ २० ॥

॥ श्रीराम ॥ केशवस्वामीच घरीं यकादशी । उपासना ज्यासी साव सदा ॥ १ ॥ अन्नमानीं गुट शर्करा मिश्रीत । देवासी दावीत प्रेमानदें ॥ २ ॥ सर्वांसा प्रसाद वाटोना कीर्तना । उभे राहावे जाण चारी प्रहर ॥ ३ ॥ यक येकादसी गुठ आणायासी । वाण्याच्या घरासी शिष्य गेला ॥ ४ ॥ घरा वाणी नव्हता पुत्र त्याचा होता । वचेनाग न कळता दिल्हा त्यानें ॥ ५ ॥ घरास आणोन वारीक करोन । शर्करा मिळऊन नेती तेथें ॥ ६ ॥ स्वामीनीं नवेद्य दावोना देवासी । प्रसाद सर्वांसी वाटीयला ॥ ७ ॥ कीर्तनामा उभ राहीन ता वाणा । घरासी जावोनी तेथें आला ॥ ८ ॥ कशवस्वामींच्या पदीं प्रमें लाळ । पाझरती डोळे तयाचेची ॥ ९ ॥ ह्मणे स्वामा तुह्मा न कळत बाप । पोरें दिल्हा असे वचेनाग ॥ १० ॥ ह्मणती तू कीतन एक स्वस्थ मनें । पीव हा भगवान साधू न द ॥ ११ ॥ प्रात काळीं गूर्ती कृष्णवर्ण जाली । दुधें अभिषेकीला विप्रमुखें ॥ १२ ॥ कीर्तनात ज न अभग जाहान ।

अर्निधें लिहीते वरियावरी ॥ १३ ॥ भक्ताचा चरित्रें देवानास ग्रंथे । ह्मणुनी भीम गाय अर्हिनिसीं ॥ १४ ॥

॥ श्रीराम ॥ केशवस्वामी हे पढरीस जाता । गार्गोनी नाचती आनंदानें ॥ १ ॥ जयाच्या कीर्तनीं नाचताती देव । प्रेमाचा गोरव न सांगवे ॥ २ ॥ सर्व श्रोतयाच्या नत्रा अश्रुधारा । रोमांच शरीरावरी येती ॥ ३ ॥ येका पंडितानी केला प्रश्न यासी । ह्मणती या खुणेसी सांगा आह्मा ॥ ४ ॥ केशवस्वामी हे जालाले तयाला । अभिमान हा गेला पाहिजे जी ॥ ५ ॥ पंडित बोलीला अभिमान टाकीला । सांगाने खुणेला स्वेर आता ॥ ६ ॥ ह्मणती अभिमान टाकीला संपूर्ण । तरी जोडे घेवोन उभे राहा ॥ ७ ॥ क्रोधयुक्त ह्मणती गोसावी लवाड । भर्लीच बडबड करितो पाहा ॥ ८ ॥ जालीया कीर्तन गृहा गले सर्व । पुढेंही अपूर्व जालें ऐका ॥ ९ ॥ येके दिसीं तेचि पंडित देवासी । जाता दर्शनासी देखता या ॥ १० ॥ ह्मणता रे कदाग्रा पायपोस शिरीं । घेवोनीया द्वारीं उभे राहे ॥ ११ ॥ विसा ब्राह्मणाचे जोडे गोळा कले । शिरींच धरीले आनंदानें ॥ १२ ॥ चार घड्या देवदर्शन घराना । आनंदें येताना पाहती या ॥ १३ ॥ जोड शिरावरी घेवोनी नाचता । भजन करिती प्रेमयुक्त ॥ १४ ॥ पाहोनी पंडित ह्मणे खरा मत । पायासी लागत धन्य ह्मण ॥ १५ ॥ जाके तसा चाल अभिमान नाहा । तोचि सत पाहा भीम ह्मणे ॥ १६ ॥

गात होते ॥ ७ ॥ भिंतीवरी तेथें चित्र देवाजींचे । होतें आणि राधेचें समीपचीं ॥ ८ ॥ राधा विडी देती न घेतीच देव । ऐसा तेथें भाव केला होता ॥ ९ ॥ पठाण बोलीला चित्रे विडा घ्यावी । कशा हे मानावी तेव्हां सत्य ॥ १० ॥ नाहीं तरी शस्त्रपायें येकेका । पासोनीया देखा घेऊं आता ॥ ११ ॥ द्वार बंद केलें जन गडबडीले । अश्रुपात आले सर्वांलागीं ॥ १२ ॥ केशवस्वामीना दया आळवीले । नेत्र गहींवरले तये वेळीं ॥ १३ ॥ कीर्तनाची प्रीत जरी तुझा असे । तरा दासा यास ढीला आजी ॥ १४ ॥ यथा दुःखदाती जाहाली सर्वांसी । होय सुखरासी ऐसें करा ॥ १५ ॥ भक्तवाक्य साचे करी नारायण । विजे ऐसा जाण भास जाला ॥ १६ ॥ पाहाती तों विडी मुखीं देवाजीचें । नवल चित्राचें पाहोनीया ॥ १७ ॥ पठाण गडबडा पायावरी लोळे । जळें पूर्ण डोळे जाले त्याचे ॥ १८ ॥ देव हे तुह्मीच अपराधी मी आहे । दंड करा पाहे दीनासी या ॥ १९ ॥ जयापासीं द्रव्य घ्यावेमें जितुकें । मानसात निकें आले होतें ॥ २० ॥ तितुकेंचि तयासी याने आनंदानें । आज्ञा मान्य करून दिल्हे पाहा ॥ २१ ॥ तोहा कथा भक्त केशवस्वामींनीं । सतर्दीला वर्णी भीम सदा ॥ २२ ॥

॥ श्रीराम ॥ केशवस्वामाची कीर्ति जाली मोठी । पाछाहानें भेटी नेले यासी ॥ १ ॥ ह्मण कदोरीमी वस्ता तुली सत । येक आमा द्वैत नाहीं कांहीं ॥ २ ॥ सानेका आणोनी ठवीयल्या पुढें । सकट हें गाडें प्राप्त जालें ॥ ३ ॥ वराहरूपी जा भगवान तयाचें । चिंतन हें साचें केले याना ॥ ४ ॥ चितीताचि लघु वराहरूपासी । धरूना हाता सी आले याच्या ॥ ५ ॥ सुमकटीतुनिया काढानी सोडिती । दोन चार क्षितीवरी जाले ॥ ६ ॥ पाछाह बालीला हें काय हें काय । ह्मणती आमा आहे भेदातीत ॥ ७ ॥ सताचें उळण घडलें ह्मणान । बहुत

---

१ महमदाचा मुसल्मान पवित्र क्रिया उदरचें नग २ वर्णी ताऱ्या

सन्मान केला मग ॥ ८ ॥ तेथोनीया आले मग पढरीस । तयाचा निर्वंश जाला मागे ॥ ९ ॥ देवासी निंदीता न ये कोप काहीं । भक्त निंदा पाहीं साहायेना ॥ १० ॥ केशवस्वामींच्या चरित्रें अद्भुत । त्यात सकळीत भीम गाय ॥ ११ ॥

॥ इति श्री केशवस्वामींच्या कथा सपूर्णमस्तु ॥ शुभ भवतु ॥

निरंजनस्वामी

आठविती ॥ ७ ॥ बळेंचि तेथवां पाहाती येवोन । शाळिग्रामांतून गुटा आली ॥ ८ ॥ चमत्कार तेव्हां पाहोनीया सर्व । नमस्कार भावें घाली-ताती ॥ ९ ॥ भक्तानीं देवाजी होये केला तेना । संता साक्षे ऐसा भीम ह्मणे ॥ १० ॥

आनंदमूर्ति

॥ श्रीराम ॥ आनंदमूर्तीची कथा ऐका आतां । जो कां गुरु-भक्तां शिरोमणी ॥ १ ॥ कृष्णातीरीं ब्रह्मनाळ गांव तेथें । गुरुपासीं होते सेवेलागीं ॥ २ ॥ सद्गुरूचें नांव रघुनाथगोसांवी । रामाची करावी भक्ती सार ॥ ३ ॥ यस्तमानवरी जप कृष्णातीरीं । नैवेद्य त्यावरी देवा-जीस ॥ ४ ॥ दशमी आणि भाजी भक्षावी आपण । ऐसा नित्य जाण नेम ज्यांचा ॥ ५ ॥ श्रावणमासांत ह्मणती येके दिनीं । भाजी थाजी थाणी मेथीचीच ॥ ६ ॥ आज्ञा ह्मणोनीया शोध करूं गेले । मेथीसी शोधीले मळोमळीं ॥ ७ ॥ कोणी ह्मणती मेथी आहे पैलतीरीं । पाहाती तों उतारी कोणी नाहीं ॥ ८ ॥ पोहायाचा कांहीं अभ्यासही नाहीं । नि-श्चयानें पाहीं गेले पाहा ॥ ९ ॥ मग्न्या पुरांतुनी चालतची गेले । भाजी घेउनी आले नवल मोठें ॥ १० ॥ करोनीया सिद्ध वाढोनीया ताट । सद्गुरु निकट आणीयेलें ॥ ११ ॥ विचारिती गुरु भाजी हे कोठील । वर्तमान केलें श्रुत सर्व ॥ १२ ॥ यनंदा कृष्णेनें बुडवीलें असतें । तरी कैसें होतें सांग वापा ॥ १३ ॥ ह्मणती भाजी याची पैसा हेत तुह्मा । कृष्णा कैसी आला बुडवी सांगा ॥ १४ ॥ आलिंगन दिलें कृपा पूर्ण केली । भीमें हे वर्णिली भक्तीसार ॥ १५ ॥

॥ श्रीराम ॥ आनंदमूर्तीसी सद्गुरु ना पूर्ण । स्वरूपीं अभिन्न केले पाहा ॥ १ ॥ रामरूप गुरु ज्याट तय बैठी । जोडुनी उभ्याजुळी विनवीले ॥ २ ॥ चरणसुपुढे टिपला तयासी । वदोनी तयासी ठेवीयले ॥ ३ ॥ सोनळ्याची वरी बैष्णें देवोनी । पुजेत ठेवोना प्रेमभावें ॥ ४ ॥ शिष्य जाले बहु गर्व चार्गीयात्रे । केले त्रय यात्रे यथा साग ॥ ५ ॥ काशीमध्ये वास केला काहीं दीन । तेथें वार्ता जाण प्रगल्ली ॥ ६ ॥ ब्राह्मण असता चर्माजोडा सत्य । घेऊनी मोरळ्यात पुजीतातीं ॥ ७ ॥ मिळोनी ब्राह्मण ह्मणती पाहू काये । आमुची गीता आहे बोलीले हे ॥ ८ ॥ पाहू मना ह्मणता न देतीच पाहा । पेटले आग्रहा बहुसाल ॥ ९ ॥ त्र्लोंचि घेवोनी पाहाती सोडून । यानीं गुरु ध्यान केलें तेव्हा ॥ १० ॥ चर्माजोडा त्याची भगवद्गीता जाली । भक्त याचा केली सत्य दवे ॥ ११ ॥ धन्य सतरान महिमा अभिनव । सर्वांसी सद्भाव जाला तेव्हा ॥ १२ ॥ आले ब्रह्मनाळा रामनवमीमध्यें । सर्वी जाले धय रामा ऐसे ॥ १३ ॥ अद्यापी तयाची साक्षा आहे पूर्ण । कृष्णातीरीं जाण वृदावनें ॥ १४ ॥ रामनवमामध्यें डोलतातीं जाण । सतमहिमा गहन भीम ह्मणे ॥ १५ ॥

मालोपंत

॥ श्रीराम ॥ मालोपंत सत विजापुराअंत । जाहाले विख्यात निश्चयानें ॥ १ ॥ पातशहाचे होते कारभारी मुख्य । पांडुरगीं सख्य ऐका कैसें ॥ २ ॥ कार्तीकीची वारी जावे पंढरीस । नाचावें उल्हासे देवापुढें ॥ ३ ॥ ऐसे प्रतिवर्षी चालत असता । अभक्ताच्या चित्ता साहा वेना ॥ ४ ॥ जावयाचे दान येता अधिकारी । जावोनीं तयासी साग

ताता ॥ ५ ॥ फौजेचे हिसेब तरा आहे मोठा । सवही गळाठा होऊ पाहे ॥ ६ ॥ मालोपता वदा राहोनीया ध्याने । पढरी न जाने ह्मणिजे ठीक ॥ ७ ॥ सर्व कारकून मिळोन रायासी । परोपरी त्यासी समजा विती ॥ ८ ॥ इतुक्यात हे आले निरोप मागाया । पटरीस जाया आनदानें ॥ ९ ॥ ह्मणती आता यानी पढरीस जातो । सत्वरची येतो जानोनीया ॥ १० ॥ ह्मणे राव आज्ञा नाहा जानयाची । ऐसें ऐकताची बोलीयले ॥ ११ ॥ माझी वारी आहे जाईन मी आता । बोलोनी तवता गृहा गेले ॥ १२ ॥ मार्गे याच्या जती पाठवीली पूर्ण । बद केले जाण मार्गे पुढें ॥ १३ ॥ येक दान दियस जालीया उपरी । हुरहुर अतरीं लागलीसे ॥ १४ ॥ प्रात काळी केलें तुळसीचें निमित्त । निघोनीया जात आनवाणी ॥ १५ ॥ गाडीस भोतर येक अगोस्तर । ह्मणोनी सत्वर जाऊ दिले ॥ १६ ॥ गेले चार कोस येका गानीं तेथे । सर्व अर्जमोत आले भेटी ॥ १७ ॥ तेथे सरजाम सर्व सिध्ध केला । पढरीस गेला भक्तराज ॥ १८ ॥ चद्रभागे स्नान देवाचें दर्शन । प्रपचाचें भान सोडीयलें ॥ १९ ॥ मार्गे वर्तमान दान प्रहर हाता । गेले ऐसी वार्ता जाली तेंव्हा ॥ २० ॥ रक्षक पाहाती कोठें न दिसती । त्यानीं रायाप्रती श्रुत केलें ॥ २१ ॥ अद्भुतची क्रोध तेव्हा आला जाणा । राडापोरें आणा ह्मणे त्याची ॥ २२ ॥ सकट अद्भुत होता देव आड[1] । मालोपत जाले पाडुरग ॥ २३ ॥ पाछाहाचे दृष्टी पडाले अवस्मात । कोप केला शात वचनमात्रा ॥ २४ ॥ राव ह्मण पढरीस गेला ह्मणून । आला होता पूर्ण कोप आह्मा ॥ २५ ॥ सर्व हिसेबाचे तटेही वारीले । फाजे सहा दिल्ह रोजमारे ॥ २६ ॥ दुष्ट कारकून वदा घाली त्यासी । बोलीले रायासी गृहा जातो ॥ २७ ॥ पढराचा यात्रा येईल तेव्हा भेट । वारी यल तटे सर्व काहा ॥ २८ ॥ वस्त्रे अल्कार घेवोनीया आले । गृहात राहीले पूर्ववत ॥ २९ ॥ सर्वदा करिती यथाश्विन परा । कातेचे मदीरीं

---

१ अजदर

न जाताच ॥ ३० ॥ पढरीचा नेम यात्रा आल्यावरी । येऊ सेजेवरी बोंढीयले ॥ ३१ ॥ भक्तकाता देव मानीताती माता । आवडी भगवता न वर्णवे ॥ ३२ ॥ येकमासवरी अहोरात्र देव । कीर्तन गारव केला बहु ॥ ३३ ॥ यात्रा आनदानें करोनी हे आले । वागेंत राहीले स्वैपाकासी ॥ ३४ ॥ माळी बोलाऊन धाडीती गृहासी । गृहा पाहे यासी नसलेत ॥ ३५ ॥ दोन मालेपत जाळे वार्ता ऐसी । फाकता रायासी जाणवले ॥ ३६ ॥ केला पका शोध राव आला गृहा । मालेपत पाहा पुढे आले ॥ ३७ ॥ यासीही घेऊनी आले वागेअत । दृष्टादृष्टी रात गुन जाळे ॥ ३८ ॥ मालेपती सर्वा बुका लावीयला । पाठाह तयान पुसताती ॥ ३९ ॥ परस्परे सर्व कळता वर्तमान । आले भगवान भक्त साह्या ॥ ४० ॥ गजेस्कदी मग उभयता बसोन । वारवार चरण वदी राव ॥ ४१ ॥ घरासी सन्मानें वाजत गाजत । येवोनीया स्वस्थ जाले मग ॥ ४२ ॥ वदी होते जे जे तेही मुक्त केले । भक्तासी लागीले सर्व पाहा ॥ ४३ ॥ यशवतमुत सताचा अकीत । सदा यश गात भक्ताचेंची ॥ ४४ ॥

उद्धवचिद्‌घन

॥ श्रीराम ॥ उधवचिद्‌घन गेले शाहारास । सन्मानोनी त्यासी राहाविती ॥ १ ॥ पुढें रामनवमी आली होती म्हणूनी । जावयाची यानीं त्वरा केला ॥ २ ॥ सर्वानीं आग्रह करुनी राहावील । उछाहासा केले आवडीनें ॥ ३ ॥ प्रतिपदे देवस्थापना करोन । गजर भजन करिताती ॥ ४ ॥ पताका मृदग लावोनी वाद्यासी । जाता मारतीसी समारंभे ॥ ५ ॥ रस्यातून जाता स्वारी अविधाची । येता दृष्टी त्याचा

फिरत्री ह्मणे ॥ ६ ॥ कोणेर निशाणे आरोनी येतातीं । वाद्यें वाजतीतीं आह्मापुढें ॥ ७ ॥ क्रोध येता ह्मणे घ्याने या लुटोनी । तेन्हाच पळोनी गेले सर्व ॥ ८ ॥ येकटे हे उभे आले मारुतीस । धर्नीच आह्मास नाहीं ह्मणती ॥ ९ ॥ मारुतीच्या पुढें निग्रहची केला । देहाचा सोडीला सकल्पची ॥ १० ॥ आला कपी भार गावात न मायें । आले भक्त साह्ये करावया ॥ ११ ॥ कुराण पढत होता मशीदींत । वानर कार्ढीत मसीदींसी ॥ १२ ॥ उघ्य आले अगावर पुढें पाहे । मोठा कपी आहे पुढें उभा ॥ १३ ॥ हात उगारोनी केला भुभुकार । भयाभीत थोर जाला मग ॥ १४ ॥ आला मृत्य ह्मणे कोण रक्षी प्राण । सताचें छळण घडलें आनी ॥ १५ ॥ सताचीच आण ह्मणता कपी गेला । चालतची आला याजपासीं ॥ १६ ॥ लोटागण घाली ह्मणे मी अन्याई । लोळताहे पाई दीना ऐसा ॥ १७ ॥ देवोनी अभय उठवोनी त्यासी । केली आज्ञा ऐसी उत्साहाची ॥ १८ ॥ मग रामनवमी अद्भुत जाली । भीमें हें वर्णिलें सकळीत ॥ १९ ॥

नामदेव

॥ **श्रीराम** ॥ नामदेवाचीया कथा ह्या बहुत । भक्तामाळअत वणायल्या ॥ १ ॥ राहील्या त्या सकळीत येक दान । सागेन भक्तांनें अभगात ॥ २ ॥ दामशेट बाप शात जाल्यावरी । प्रपच अतरीहुनी गेला ॥ ३ ॥ बापाचाची मित्र होता सावकार । बोलीला उत्तर नामयासा ॥ ४ ॥ नागपुरा पुत्र कापड आणाया । जाती तूहीं तया सगें जाई ॥ ५ ॥ दाहा सहस्राचें तुज भाडवल । देतों मी साभाळ बुडऊ नको ॥ ६ ॥ बरे काका ह्मणे परी येक ऐका । मागेन मी पैका

तेथे यात्रा ॥ ७ ॥ मार्गोनी पुत्रासी समागमे यासी । जाती कापडासी आणावया ॥ ८ ॥ क्षेत्र पेठणास येता नामदेव । मनात उठाव झाला याचें ॥ ९ ॥ ह्मणे दादा माझा ऐका याचा येथें । उदीमाचें भरते दिसताहे ॥ १० ॥ रागें रागें त्यानीं द्रव्य देऊन गेले । ह्मणती बुडवीले ह्यातान्यानें ॥ ११ गगातीरी नित्य ब्राह्मणभोजन । उछाहचि जाण आरंभीला ॥ १२ ॥ उभे राहोनीया कीर्तन करावे । सर्वांनींही यावे श्रवणासी ॥ १३ ॥ नागपुराहूनी कापड घेवोनी । पाहाती दुरोनी पतावासी ॥ १४ ॥ नामदेव गेले सामोरे मानेसी । आणीलें तयासी सन्मानोनी ॥ १५ ॥ ब्राह्मण भोजना बेसता ह्मणती । पाणी सोडा प्रीति नामदेवा ॥ १६ ॥ तेव्हा ह्मणती दादा आजी पाणी सोडा । क्रोध आला गाढा तयालागी ॥ १७ ॥ दाहा सहस्रासी पाणी कैसें सोडू । हाडे तुझीं मोडू द्रव्यासाठीं ॥ १८ ॥ विठल गर्जोनी जेववीले विप्र । आनद अपार नामदेवा ॥ १९ ॥ प्रात काळीं उठुनी पढरीस गेले । वृथा निंदीलें जालें तेसा ॥ २० ॥ कोपारूढ जाला पैठणासी आला । सामोरे तयाला गेले मग ॥ २१ ॥ मार्गाल्याच ऐसे यानेंही करोन । ह्मणे द्रव्य दणे झडकरी ॥ २२ ॥ त्याच दिसीं श्राडा द्रव्याचाही जाला । काकानेंही केला निग्रहचीं ॥ २३ ॥ नामदेवा तेव्हा स्वप्न दिलें देवे । गंगेमानी यावे घेवोनीया ॥ २४ ॥ प्रात काळीं नामदेव गगातीरीं । काका धरून करीं गेले अत ॥ २५ ॥ पाहाती तो वाडा सुंदर तयात । पठाण पाहात बेसलासे ॥ २६ ॥ नामदेव गेले सागतें जेवीले । देवाजी बोलीले विप्र कोठें ॥ २७ ॥ न ये अत ह्मणुनी सिधा दिला यासी । बोले नामयासी आटव्यास ॥ २८ ॥ पुन्हा उदकात जावोनी देखती । पढरी पाहाती अकस्मात ॥ २९ ॥ गृहासी येवोनी जव सिरा पाहे । तव द्रव्य आहे द्विगुणीत ॥ ३० ॥ नामदेवा ह्मणे कोण तो पठाण । ह्मणे भग वान नेणसी तू ॥ ३१ ॥ ऐकताची नेत्रा आले अश्रुपात । सर्वस्व वाटीत तये वेळीं ॥ ३२ ॥ तोही केला सत समागम ऐसा । भीमात्या मानसा मतलीला ॥ ३३ ॥

॥ श्रीराम ॥ नामदेव पढरीस होते तेथें । ज्ञानेश्वर येत तये वेळीं ॥ १ ॥ कबीरही गोराकुभारही आला । संताचा मिळाला समुदाय ॥ २ ॥ कार्तिकीची यात्रा जाली मग जाया । निघताती मायातीत मन ॥ ३ ॥ नामदेवा समागमें घेवोन । तीर्थावळी जाण कराबया ॥ ४ ॥ मार्गी जाता येका गावात राहाता । विप्र येक होता भक्त तेथें ॥ ५ ॥ ज्ञानेश्वर गोराकुमार कबीर । पाहोनीया विप्र बोले भक्ती ॥ ६ ॥ भोजनासी सागे चोघासी आवडी । मनातील गोडी काय सांग ॥ ७ ॥ घरानी येवोनी कातेलागी ह्मणे । स्वैंपाक करणे सतागणां ॥ ८ ॥ तेही पतिव्रता पाक करी भावें । स्नानालागी जावें

॥ श्रीराम ॥ नामदेव संतासवे मारवाड । देश अवघड तेथें गेले ॥ १ ॥ उदकाचें सांकडें आड येक खोल । संतराव आले तया-पासीं ॥ २ ॥ योगबळें ज्ञानदेवादिक जाण । करोनीया स्नान आले वरी ॥ ३ ॥ नामदेवा ह्मणती स्नान करीं आतां । येणें श्रीअनंता आळवीलें ॥ ४ ॥ ऐकें वा श्रीहरी माझें तीर्थव्रत । तुजवीण चित्त नाहीं कोठें ॥ ५ ॥ योगयागतत्त्व तूंचि मायबाप । दीनावरी कोप न करावा ॥ ६ ॥ चद्रभागे पाय अतरलों तुझे । संतासवे मज दिल्हें तुह्मी ॥ ७ ॥ यांनीं मोकलीलें स्नानासी सांगीलें । भीमेसहीत आले पाहीजे जी ॥ ८ ॥ नेत्रीं अश्रुधारा देहभान नाहीं । कळवळोनी पाही आले देव ॥ ९ ॥ आडांतुनी पाणी वरी आले जाण । वाहों लागे पूर्ण आसमाखालीं ॥ १० ॥ नामदेवा देवें केलें सावधान । ह्मणती करीं स्नान भक्तराया ॥ ११ ॥ आणीकही काये इछा आहे सांग । ह्मणे पांडुरंग नामदेवा ॥ १२ ॥ नामदेव ह्मणे ऐक देवराया । उदक या ठाया असावें हें ॥ १३ ॥ त्रिठोत्रिरे तुह्मी महिमा हे राहेल । जनहीं वर्णील कीर्ती तुह्मी ॥ १४ ॥ भक्ताचें वचन तुळघने देवा । प्रवाह ठेवाया ऐसें जालें ॥ १५ ॥ आद्यापी ते नदी वाहे तया देसीं । सत-महिमा ऐसी केली देवें ॥ १६ ॥ आले पढरीस ह्मणती पांडुरंगा । शत-कोटी अभंगा करीन मी ॥ १७ ॥ करिना अभंग राहीले तेयासी । जन्म घ्यावा ऐसी देवा इछा ॥ १८ ॥ तेही कथा पुढें रसाळ ऐकावी । देव भक्तां गोवी भीम ह्मणे ॥ १९ ॥

॥ श्रीराम ॥ नामदेव पंढरीस होते तेथें । ज्ञानेश्वर येत तये वेळा ॥ १ ॥ कबीरही गोराकुंभारही आले । संतांचा मिळाला समुदाय ॥ २ ॥ कार्तिकीचा यात्रा जाली मग जाया । निघतातीं मायातीत संत ॥ ३ ॥ नामदेवा समागम घेवोन । तीर्थावळी जाण करावया ॥ ४ ॥ मार्गी जातां येका गांवांत राहातां । विप्र येक होता भक्त तेथें ॥ ५ ॥ ज्ञानेश्वर गोराकुंभार कबीर । पाहोनीया विप्र बोले भक्ती ॥ ६ ॥ भोजनासी सांगे चौघांसी आवडी । मनातील गोडी काय सांगू ॥ ७ ॥ घरासी येवोनी कांतेलागी ह्मणे । स्वैंपाक करणें संतालागा ॥ ८ ॥ तेही पतिव्रता पाक करी भावें । स्नानालागी जावें ह्मणे यासी ॥ ९ ॥ गेला स्नाना मागें पुत्रालागी ह्मणे । जळण आणोन देई वेगा ॥ १० ॥ आणावया जाये सर्पदंश होय । हाकेसरिसी जाय प्राण तेथें ॥ ११ ॥ प्राण गेला तया आणीन निजवा । पतीसी सम जावी वर्तमान ॥ १२ ॥ उभयता धैर्य धरोनी ह्मणती । संत घरा येती भोजनासी ॥ १३ ॥ तयाचें भोजन होवोन जाताळ । मग पाहूं बाळ सार्थकासी ॥ १४ ॥ आणिले बोलाऊन पानेंही वाढीलीं । नामदेवें केला विचारणा ॥ १५ ॥ ह्मण बाळ वेगीं भोजना बोलावा । ऐकताची

॥ श्रीराम ॥ तुकाराचे मायबाप राउळात । जाऊनी पाहात पांडुरंग ॥ १ ॥ विठोबा ये पोटा हाचि छंद घेती । निग्रह करती अद्भुतची ॥ २ ॥ पांडुरंगा जालें संकट बहुत । रखुमाईस ह्मणत काय करूं ॥ ३ ॥ याचे पोटा पाही दुजा पुत्र नाही । उपायेच काही नाही यासी ॥ ४ ॥ रखुमाबाई बोले नामदेवावरी । बाकी आहे खरी अभंगाचा ॥ ५ ॥ नामदेवा ह्मणती घ्यावा जन्म तुह्मी । शाडानाकी आह्मी करूं येथें ॥ ६ ॥ नाहीं तरी आह्मा घ्यावा लागे जन्म । ऐसाच निसीम भाव याचा ॥ ७ ॥ नामदेव ह्मणे गर्भवास काही । घेणार मी नाहीं ऐसे आहे ॥ ८ ॥ आणि देहासकट न्यावें वैकुंठासी । ऐसें जरी करीसी तरी असा ॥ ९ ॥ कबुल करोना देव त्या ह्मणती । स्वप्नात सांगती येता पोटा ॥ १० ॥ नवा महिन्या तुह्मा देराव बाळासी । देवची पोगासा आला ह्मणा ॥ ११ ॥ आनंदें करोनी दिवस लोटीती । बोलती पागासा देव येती ॥ १२ ॥ नऊ महिने होता वर्तता दसता । छगड्या वरी पाहाता बाळ दिसे ॥ १३ ॥ न घतीच तेव्हा पुजाऱ्यासा स्वप्न । दिल्हें देवें जाण ऐसेपरा ॥ १४ ॥ जसें तीं सांगती तसें करोनिया । पाळनावे तया दहूलागी ॥ १५ ॥ पुसता ह्मणती दवाबरोबरा । तुकेल हे तरा वेऊ आह्मा ॥ १६ ॥ चंद्रभागेचीया वाळवटाअत । रोजील अद्भुत वेट पाहा ॥ १७ ॥ देवाजीची मूर्ति येका पारड्यात । बाळ हें टेवात येकामाजा ॥ १८ ॥ देवानाऱ्या तुका उतरता नाम । जाले तुकाराम विश्वामाजी ॥ १९ ॥ आनंदें बाळासी घेती मग जाण । सर्वांनी सन्मान केला बहु ॥ २० ॥ गारबोनी मग देहूसी धाविली । भूमि हू वर्णाला मतगाटा ॥ २१ ॥

॥ श्रीराम ॥ तुकाराम दिवसा मासा थार जाल । तव्हा लग्न केले मायबापें ॥ १ ॥ विठोबाची मूर्ती त्यानींच आणोनी । देवालय

---

१ मार्ग तरा[illegible] [illegible] २ वेजना[illegible]

तुकाराम

॥ श्रीराम ॥ तुकारामाचीया कथा अभगात । गाईयन्या हेत धरोनीया ॥ १ ॥ देहुमानी मायबाप नामे त्याचा । निष्ठावन सार्ची होती जाणा ॥ २ ॥ याती जाणा शुद्र मोरोबा हें नाम । कणकाई उत्तम पत्नी त्याची ॥ ३ ॥ होती सेतामध्यें असतची भोळी । तव यात्रा आगी आळदीची ॥ ४ ॥ नामघोस करीत यात्रेकर जाती । हे त्यानी पुसती कोठें जाता ॥ ५ ॥ ह्मणती यात्रेकरिता जातो आळदीस । तुह्मी याने ऐसें बोलीयेले ॥ ६ ॥ ऐकताची काता जानोनी गृहासी । पीठ मार्गी कमी चार शेर ॥ ७ ॥ घेनोनी गाठोडी उभयता निघाली । आळंदीस आली ज्ञानोबाचे ॥ ८ ॥ कीर्तन ऐकती आनंदें करोन । सतमुखातून वाक्यें येती ॥ ९ ॥ धन्य ते कोसल्या धन्य तिची कुशा । जे राम रायासी प्रसवली ॥ १० ॥ धन्य दशरथ धन्य ते यशोदा । खेळली गोविंदा अकावरी ॥ ११ ॥ धन्य तची पोटीं त्याच्या आले देव । ऐकता सद्भाव यासी जाला ॥ १२ ॥ ह्मणती गोसाव्यासी आमुच्या पोटासी । कैसा हृषीकेशी ईल सागा ॥ १३ ॥ गोसावी बोलीले द्यापासा जावें । देवा पोटा यावें ऐसे ह्मणा ॥ १४ ॥ गेले देवाल्यात ह्मणती ज्ञानोबासी । देवा ये पोटासी हाची छंद ॥ १५ ॥ तीन दिवस जाले तैसीच बैसली । ज्ञानोबास जाली चिंता प्राप्त ॥ १६ ॥ विप्रवेष धरून तयास ह्मणता । देव तुह्माप्रती दाखवीतो ॥ १७ ॥ येथें देव वैचा आहे पढरीस । ह्मणोनी तयास उठवीले ॥ १८ ॥ अनर्दीळा तया आणीले पढरी । ह्मणती याचे द्वारी बसा आता ॥ १९ ॥ विठो बारे पोटा यावें ऐसें ह्मणा । उपदेश जाणा केला हाची ॥ २० ॥ अन्न जाहले पाहान पाहाता । ऐसी जाली कथा भीम ह्मणे ॥ २१ ॥

॥ श्रीराम ॥ तुकोबाचे मायबाप राउळांत । जावोनी पाहात पांडुरंग ॥ १ ॥ विठोबा ये पोटा हाचि छंद घेती । निग्रह करिती अद्भुतची ॥ २ ॥ पांडुरंगा आलें संकट बहुत । रखुमाईस ह्मणत काय करूं ॥ ३ ॥ यांचें पोटीं पाहीं दुजा पुत्र नाहीं । उपायेच कांहीं नाहीं यासी ॥ ४ ॥ रखुमाबाई बोले नामदेवावरी । बाकी आहे खरी अभंगाची ॥ ५ ॥ नामदेवा ह्मणती घ्यावा जन्म तुह्मी । झाडाबाकी आह्मी करूं येथें ॥ ६ ॥ नाहीं तरी आह्मा घ्यावा लागे जन्म । ऐसाच निसीम भाव यांचा ॥ ७ ॥ नामदेव ह्मणे गर्भवास कांहीं । घेणार मी नाहीं ऐसें आहे ॥ ८ ॥ आणि देहासकट न्यावे वैकुंठासी । ऐसें जरी करीसी तरी असो ॥ ९ ॥ कबुल करोनी देव त्या ह्मणती । स्वप्नांत सांगती येतो पोटा ॥ १० ॥ नवा महिन्या तुह्मी देखाल बाळासी । देवची पोटासी आला ह्मणा ॥ ११ ॥ आनंदें करोनी दिवस लोटीती । बोलती पोटासी देव येती ॥ १२ ॥ नऊ महिने होता कीर्तनीं बैसतां । लुगड्यावरी पाहातां बाळ दिसे ॥ १३ ॥ न घेतीच तेव्हां पुजाऱ्यासी स्वप्न । दिल्हें देवें जाण ऐसेंपरी ॥ १४ ॥ जैसें तीं सांगती तैसे करोनिया । पाठवावें तयां देहूलागीं ॥ १५ ॥ पुसता ह्मणती देवाबरोबरी । तुळेल हो तरी घेऊं आह्मी ॥ १६ ॥ चंद्रभागेचीया वाळवंटाअंत । रोवीला अद्भुत धेंट पाहा ॥ १७ ॥ देवाजींची मूर्ति येका पारड्यात । बाळ हें ठेवींत येकामाजीं ॥ १८ ॥ देवाजींन्या तुका उतरतां नाम । जालें तुकाराम विश्वामाजीं ॥ १९ ॥ आनंदें बाळासी घेती मग जाण । सर्वांनीं सन्मान केला बहु ॥ २० ॥ गौरवोनी मग देहूसी धाडीती । भीमें हे वर्णीली संतलीला ॥ २१ ॥

॥ श्रीराम ॥ तुकाराम दिवसां मासां थोर जाले । तेव्हां लग्न केलें मायबापें ॥ १ ॥ विठोबाची मूर्ती त्यांनींच आणोनी । देवालय

---

१ मोठा समग्र, वाडा. २ पेजनाला.

करूनी स्थापीयली ॥ २ ॥ तयापुढे तुकाराम नृत्य करीती । देवाजीसी प्रीति बहु त्याची ॥ ३ ॥ घरीं वेवसाय वश्यधर्म असे । धाडीयले यास कोकणात ॥ ४ ॥ मीठ घ्याने तेथे गहू घेती जाण । देशात आणान विकिती पाहा ॥ ५ ॥ जाला सर्व तोटा येणेनी गृहासी । सागती बधुसी वर्तमान ॥ ६ ॥ प्रपचात मन नाहीं तिळमात्र । लीला हे विचित्र भीम ह्मणे ॥ ७ ॥

॥ श्रीराम ॥ तुकाराम भक्ती करीना आवडी । पाडुरगीं गोडी दृढ त्याची ॥ १ ॥ स्वप्नातची गुरु जाहाला उपदेश । धरिला विश्वास दृढ नामीं ॥ २ ॥ जागृतींत तोची निश्चय धरीना । अभग तेथोनी भीम ह्मणे ॥ ३ ॥

अभग तुकारामाचा

सत गुरुरायें मज कृपा केली । परी नाही घडली सेवा काही ॥ १ ॥
सापडवीलें वाटे जाता गगास्नाना । मस्तकी तो जाणा ठेवीला कर ॥ २ ॥
भोजना मागती तुप पावशेर । पडिला विसर स्वप्नामाजी ॥ ३ ॥
बाबाजी आपुलें सागितलें नाम । मत्र दिला रामकृष्णहारी ॥ ४ ॥
राघवचैतन्य केशवचैतन्य । सागीतली खूण मार्गाचीची ॥ ५ ॥
माघ शुद्ध दशमी पाहोनी गुरुवार । केला अंगिकार तुका ह्मणे ॥ ६ ॥

॥ श्रीराम ॥ तुकाराम देहूमाजी होते तरें । गावातील रुपे जात होते ॥ १ ॥ बधु ह्मणे याच्या समागमे जावें । माळासी आणावें भरोनीया ॥ २ ॥ ऐशी रुपायाचे बैल दिले दान । रुपये देवोन पाच शत ॥ ३ ॥ मार्गी जाता मोगलाई यका गावीं । राहीले स्वभावी वस्तीसची ॥ ४ ॥ तेथें येक विप्र होता त्याची काता । रूपवत अमता काय जालें ॥ ५ ॥ गायीच्या पठाणें देवताची दृष्टी । हत त्याचे पोटी जाला जाणा ॥ ६ ॥ विप्रानरी काहीं आठ आणोनीया । देउ याची तया पाच शत ॥ ७ ॥ आठ दिवसाआंत यावे रुपायासी । नाहीं मग

त्यांसी यावे ह्मणे ॥ ८ ॥ कागद घेवोनी धांडोरा पिटिला । द्रव्य या विप्राला नका देऊ ॥ ९ ॥ आठ दिवस जाले द्रव्य न दे कोणी । चिंतातुर मनीं विप्र जाला ॥ १० ॥ तुकारामें दृष्टी पाहोनी तयासी । देवोनी द्रव्यासी मुक्त केला ॥ ११ ॥ बैल येक तेथें विकोनी खर्चासी । देवोनी तयासी बोळविले ॥ १२ ॥ चला पढरीस नका राहूं येथें । दुष्टसंग तेथें राहू नये ॥ १३ ॥ येक बैल आहे मीही येतो संगें । पाहू पांडुरंग तुह्मी आह्मी ॥ १४ ॥ घेवोनीयां तया आले पढरीस । विकोनी बैलास तये स्थानीं ॥ १५ ॥ ब्राह्मणासी तेंही द्रव्य देवोनीया । ऐसी भूतदया नाही कोठें ॥ १६ ॥ सावती जे होते नागपुरा गेले । खेप घेवोनी आले घरोघरी ॥ १७ ॥ यांचा बंधु ह्मणे तुकाराम कोठें । सांगतांची कष्ट जाले यांसी ॥ १८ ॥ पांडुरंगें सोंग तुकारामाचेंची । घेवोनी मालासी घरा आले ॥ १९ ॥ पांचा सहस्राचा माल आणोनीया । बैल पाहातां तया ऐसेचि ते ॥ २० ॥ बधुसी आनद होवोनी गळ्यासी । घालोनी मिठीसी सुखी जाला ॥ २१ ॥ भोजनादि सर्व उपचार करोन । खोलीत जेवोन निजा ह्मणे ॥ २२ ॥ ह्मणती विठोबास केला म्या नवस । आधीं पढरीस जाणें असे ॥ २३ ॥ बाहेर निघोनी अदृश्य जाहाला । मग बधु आला पढरीस ॥ २४ ॥ भेटे तुकाराम सांगे वर्तमान । अश्रु आले पूर्ण नेत्री याच्या ॥ २५ ॥ मग बधुसहीत आले देहूसची । महिमा अद्भुतची भीम ह्मणे ॥ २६ ॥

॥ श्रीराम ॥ तुकाराम जात होते पढरीस । करिती उल्हासें नामघोष ॥ १ ॥ मार्गावरी पक्षी बैसले बहुत । गेले अकस्मात उडोनीया ॥ २ ॥ उभे राहोनीया देवा आळवीती । चांडाळ मी क्षिती जालों यासी ॥ ३ ॥ आंगावरोनीया येवोनी बैसले । तरीच जिणें भले देवराया ॥ ४ ॥ निश्चय करोनी उभेच राहात । पक्षीही बैसत अंगावरी ॥ ५ ॥ मग आनदानें चारा ग्वा ह्मणोन । पढरीस जाण

आले पाहा ॥ ६ ॥ चंद्रभागे स्नान क्षेत्रप्रदक्षणा । घेताती दर्शना भीम ह्मणे ॥ ७ ॥

॥ श्रीराम ॥ तुकाराम चंद्रभागे स्नान करून । शिळा पाहाती जाण घेवयासी ॥ १ ॥ लांब भोंडा तेथें तेलीयाची काता । पाहाताती धुतां तयेलागीं ॥ २ ॥ भजन करीत तेथें उभे होते । लुगडे धुई माते बोलीयले ॥ ३ ॥ सासुसासऱ्यासीं होती शिव्या देत । परमार्थ तये ते सांगताती ॥ ४ ॥ वेर्थ या वाणीस श्रम कां देतीस । विठ्ठल नामास घेई आतां ॥ ५ ॥ ऐसा नरदेह नाहीं यावयाचा । वेर्थ नको वाचा श्रमी करूं ॥ ६ ॥ तरुणी बोलली सवाष्णींनी नाम । घेऊं नये नेम ऐसा आहे ॥ ७ ॥ भतार गेलीया ह्मणसी काय राम । ऐसें तुकाराम बोलीयले ॥ ८ ॥ लाट फिरवितां आली उरावरी । प्राणाची बोहरी जाली पाहा ॥ ९ ॥ चंद्रभागेवरी आणीला जाळाया । हेहीं तया ठायां आली मग ॥ १० ॥ रुदन करोनी ह्मणे तुकोबासी । बोलाउनी त्यासी आणा येथें ॥ ११ ॥ आणितां बोलाऊन केलें दंडवत । नाम घीन याते उठवावे ॥ १२ ॥ जाती शवापासी हात फिरऊन । बोलिले वचन तयालागीं ॥ १३ ॥ तुह्मी काता नाम घेते आतां ऊठ । ह्मणताची स्पष्ट उठिला तो ॥ १४ ॥ देवाजींनी भाव ऐसा दाखवीला । संत निंदी त्याला ऐसें आहे ॥ १५ ॥ सर्वांसीं सद्भाव लावोनी भक्तींसी । भीम ह्मणे ऐसी संतलीला ॥ १६ ॥

॥ श्रीराम ॥ तुकाराम आले देहूस आनंदें । अभंग स्वछंदें लिहिताती ॥ १ ॥ विप्रीं केला द्वेष बह्या बुडविती । जागोनी बसती तये स्थानीं ॥ २ ॥ इंद्रायणीतीरीं निद्रा केली तेथ । तेरा दीन होते शिळेवरी ॥ ३ ॥ देवाजीस ह्मणता अभंग हे तुह्मी । कासयास स्वामी केले सागा ॥ ४ ॥ बुडवायाचे होते तरी का आह्मासी । बुद्धि दिली ऐसी करायाची ॥ ५ ॥ नेत्रीं अश्रुधारा प्रेमे गहीवरल । देवाजीही आले तये वेळीं ॥ ६ ॥ ह्मणती तुकाराम अभंग हे तुझे । प्राणाहून मज प्रीय जाण ॥ ७ ॥ तेराचे दिवसीं काढोनी वह्यासी । जळ पाहा त्यासी न भिजवी ॥ ८ ॥ देव ह्मणती मज जीवाहुनी प्रीय । भिजवील काय जळ यासी ॥ ९ ॥ देवोनीया वह्या देव गेल्यानंतरी । विप्राचें शरीरीं कुष्ट भरे ॥ १० ॥ तेही शरण आले अभंग वाचीले । दिव्यदेही जाले भीम ह्मणे ॥ ११ ॥

॥ श्रीराम ॥ तुकाराम दाभाड्याचें तळेगाव । तेथे नेले भावें करुनी यासी ॥ १ ॥ गावातील लोक भाविक तयानीं । कथा प्रतिदिनीं करविती ॥ २ ॥ स्त्रिया पुरुष सर्व कीर्तनासी येती । श्रवण करिती आवडीनें ॥ ३ ॥ येक बाई मात्र कीर्तनासी न ये । क्रुर होती पाहे नष्टसाल ॥ ४ ॥ तिमासाचे बाळ पुत्र होता जाण । ह्मणोनी कथेला न जाये ते ॥ ५ ॥ सेजारणीमुखें ऐकता वार्तासी । मनीं चाले ऐसी इच्छा जाली ॥ ६ ॥ ह्मणे बाई मूल कथेत न्येल । गासाची बोलेल न सोसवे ॥ ७ ॥ शेजारीण ह्मणे जपु दे तयास । येरे कीर्तनास घेवोनीया ॥ ८ ॥ बाळासही सेवे नवनीत अघुला । ईस धारयाचि नव ळेची ॥ ९ ॥ पैसीयाची अघु आणोनी दीपगी । कीर्तनासी आली ऐकावया ॥ १० ॥ कथेमाजी बैसे शेजारीण पुसे । थान दे बाळास झडकरा ॥ ११ ॥ उचलोनी स्तना लावा तो बाळाला । निर्गम प्राणासी ठार नाही ॥ १२ ॥ बाळ मेले ह्मणे कथा द्वाड याची । ठ्या अनर्थीची मार्कियेली ॥ १३ ॥ तुकाराम पाशी बाळ आणायाते । पुढे

टेंगीयडे आणि बोले ॥ १४ ॥ बाळ उठनाते नाहीं तरी कथा । न करी तानता आजीहूनीं ॥ १५ ॥ नाम देवाजीचें न घे ह्मणोनी । शफत करोनी साग आता ॥ १६ ॥ तुकाराम तेव्हां बोलाले तयेसी । कथा होता ऐसी शफत करू ॥ १७ ॥ बसली जागोन कीर्तन चालीलें । यानीं आठवीलें देवाजीसी ॥ १८ ॥ ह्मणती देवा तुह्मा नारदे कीर्तन । ह्मणोनी हे निस उभे केलें ॥ १९ ॥ आता शेवटील प्रसग हा आला । ऐके बा विठला मायबापा ॥ २० ॥ नेत्रीं अश्रुधारा कठ सद्गदीत । देहभान तेथ न राहेचा ॥ २१ ॥ ऐसीयात बाळ देवानी उठवीले । जना दाखवीलें भक्तसाह्ये ॥ २२ ॥ सर्वांसी आनद जाला तये वेळीं । भीमि हे वर्णिली मतलीला ॥ २३ ॥

॥ **श्रीराम** ॥ तुकाराम चार प्रहर कीर्तन । नित्य करिती जाण अनिश्रम ॥ १ ॥ सावकार यक जागे सारे रात । द्रव्यापासीं हेत रक्षणाचा ॥ २ ॥ तुकारामा ह्मणे तुह्मा चारी प्रहर । जागणें जी सार आहे नित्य ॥ ३ ॥ घराच्या भोंगन फिरावें जी तुह्मी । मग स्वस्थ आह्मी निद्रा करूं ॥ ४ ॥ मान्य करोनीया करिती भजन । नगीरा धेवोन भोंवताले ॥ ५ ॥ मध्यरात्री आले तस्कर तयासी । पुसताची त्यासी मत ह्मणती ॥ ६ ॥ तुकारामें त्यासी करोनी नमन । बाल्ली

महिमा थोर बोल्रताती ॥ १६ ॥ सावकारासहीत चोर केले भक्त । लीला हे अद्भुत भीम ह्मणे ॥ १७ ॥

॥ श्रीराम ॥ तुकाराम देहुमाजी होते घरीं । कांता क्रूर भारी असे जाणा ॥ १ ॥ बोलीयली यांस उस जा आणाया । लेंकुराची माया नाहीं कैसी ॥ २ ॥ तेथोनी निघाले फडामाजी गेले । उस त्यानें दिले मोळी येक ॥ ३ ॥ घेवोनी मस्तकीं चालीले रस्त्यांत । गांवांतील येत मुलें मागें ॥ ४ ॥ तयां येक येक देतचि चालीले । वाड्यामाजी आले कांता पाहे ॥ ५ ॥ येक यांजपासीं राहीला तो त्यांसी । देतां क्रोध तिसी आला भारी ॥ ६ ॥ घेवोनीया यांचे पाठीवरी ह्मणे । टुकडे जाले तीन तये वेळीं ॥ ७ ॥ पाहातां तों मुलें गांवांतील दोन । दिले उचलोनी त्यांचे हातीं ॥ ८ ॥ येक आपुलीया चिरंजीवा हातीं । देवोनी हांसती आनंदानें ॥ ९ ॥ बोलीले कांतेसी विभाग हा ठीक । केलासी त्वा देख यथास्थित ॥ १० ॥ तुझ्या संगें सुख होतें तैसें दुख । देतीस तू देख धरिच्यावरी ॥ ११ ॥ गावांतील जनी पाहेनीया ऐसें । बहुतचि उंस आणुन देती ॥ १२ ॥ अक्रोध सर्वदा समान पाहाणें । भीम ह्मणे गुण संतांची हे ॥ १३ ॥

॥ श्रीराम ॥ तुकाराम जाता पाहा पढरीस । आले सातान्यास अकस्मात ॥ १ ॥ बहुती मिळोनी करविती कीर्तन । राजा आला जाण ऐकावया ॥ २ ॥ बसला करोनी चित्त स्वस्थ परी । उगे कारभारी न बसती ॥ ३ ॥ क्षणक्षणा पाहा कानासी लागती । कीर्तन करिती आनंदें हे ॥ ४ ॥ राव आणि रक सारिखाची यांसी । ह्मणती राजयासी तये वेळीं ॥ ५ ॥ गाढवाचा ऐसा कथा ऐक नीट । ऐसें तेव्हां स्पष्ट बोलीयले ॥ ६ ॥ कथा जाल्यावरी मोतीयाची माळ । दिरही जी कुटील मतीयुक्त ॥ ७ ॥ जाणोनी अतर तोडोन टाकीली । अस्ता नाहीं जाली नीळप्राय ॥ ८ ॥ रायासी बोलती गाढ वाचा ऐसा । शब्द हा आमुचा आला होना ॥ ९,

धरी बापा ॥ १० ॥ रायें पायावरी दंडवत केलें । बहुल सन्मानीले भीम ह्मणे ॥ ११ ॥

॥ **श्रीराम** ॥ तुकाराम मग आले पंढरीस । चंद्रभागे असे पूर आला ॥ १ ॥ नावकरी अवघे द्रव्यदाना नेती । हे तैसे राहाती ऐलतीरीं ॥ २ ॥ मध्यरात्र जाली पांडुरंग आले । पाण्यावरून नेले चालतची ॥ ३ ॥ देवे ज्यासी हातीं धरोनी तारीती । तोचि धन्य क्षितीं भीम ह्मणे ॥ ४ ॥

॥ **श्रीराम** ॥ पंढरीची यात्रा करोनी गृहासी । येवोनी देवासी गाती सदा ॥ १ ॥ तुकाराम सदा अभंग लिहिती । सर्व भूतीं पाहाती पांडुरंग ॥ २ ॥ कांतेच्या वस्त्रासी जाले दंड बहु । चिंधा जाल्या पाहूं लागले ते ॥ ३ ॥ इतुक्यांत भाऊ मूळ आला त्यानें । गेला तो घेवोन माहेरासीं ॥ ४ ॥ दाहा रुपयाचें लुगडें नेसवीलें । देहूस धाडीले आनंदानें ॥ ५ ॥ जुनें जें होतें तें तेथेंचि राहीलें । पुढें कैसें जालें तेंही ऐका ॥ ६ ॥ प्रातःकाळीं कांता बैसे अंग धोया । लुगडें चोळीं तया फेडीताहे ॥ ७ ॥ अर्धभिंतीवरी सोडून ठेविल । आपण करीत स्नान खालीं ॥ ८ ॥ तुकाराम वोटीवरी भजनांत । वृद्ध स्त्री अत्रांत आली तेथें ॥ ९ ॥ लुगडें जाले चिंधा बोलें तुकोबासी । जरी काया झांकीसी आजी माझी ॥ १० ॥ जुनेंपुराणेंच वस्त्र दे ,कांतेचें । पांडुरंग तुमचे साहेकरी ॥ ११ ॥ आली दया बहु पाहाती गृहांत । अर्धभिंत तेथ लुगडें आहे ॥ १२ ॥ हळुच जावोनी अणोनीया दिल्हें । समाधान जालें तेथें मोठें ॥ १३ ॥ ह्मणे तुह्मां माझी झाकीयली काया । कांतेसी तुर्झीया ठाव देव ॥ १४ ॥ निघोन ते गेली कांताही नाहाली । पाहों जों लागली भिंतीवरी ॥ १५ ॥ लुगडें चोळी नाहीं लज्यायुक्त जाली । गृहामाजी गेली तये वेळीं ॥ १६ ॥ ह्मणे नेसावे लुगडें काय आलें । जुनेंतो राहीलें माहेरींच ॥ १७ ॥ तुकाराम तेव्हां विस्मय जाहाला । ह्मणती देवाजीला स्मरे आतां ॥ १८ ॥ क्रोध आला तये ह्मणे दिले

कोणा । सागावें करणा गान्हणे हें ॥ १९ ॥ गावामध्यें लग्न सोयेर मिळोनी । अक्षत घेवोनी आले तेथें ॥ २० ॥ वन्हाडणी स्त्रीया ह्मणती तुकारामा । बाई कोठें आह्मा सांगा वेगीं ॥ २१ ॥ ह्मणती घरा सर्वी आहे हाक मारा । देतें हे उभारा माझी तेव्हा ॥ २२ ॥ वन्हाडणी ह्मणती बाई बाहेर या । अक्षता घ्यावया भोजनाच्या ॥ २३ ॥ ऐकतांची नेत्री आल्या अश्रुधारा। ह्मणे दीनोद्धारा पाव आता ॥ २४ ॥ सद्गदीत कंठ ह्मणे देवाजीस । मागें बहुतास पावलासी ॥ २५ ॥ द्रौपदीस वस्त्रे दिली तुवा ह्मणती । मज ऐसी नव्हती वस्त्रातीत ॥ २६ ॥ वहीणीचे नातें दर्शनही होतें । पावला तयेतें नवल काय ॥ २७ ॥ अनाथ मी दीन पतीत सेवाहीन । सतदासी ह्मणून लज्जा रक्षा ॥ २८ ॥ माझीया अपराधा नाहींच तुळणा । आगा नारायणा मायबापा ॥ २९ ॥ तुझीया भक्ताची करीन मी सेवा । विपरीत भावा सांडोनीया ॥ ३० ॥ तुज ऐसे अनीहूनी भ्रतारासी । मानोनी अव्हेसी पाळीन मी ॥ ३१ ॥ खरे सत जरी असतील हेच । झाकीसी तरीच काया माझी ॥ ३२ ॥ बहुत करुणा केलीसे आवडी । पितांबर घडी दिली देवे ॥ ३३ ॥ नेसोनी आनंदे बाहेर येवोनी । अक्षत देवोनी गेल्यावरी ॥ ३४ ॥ तुकाराम पाई ठेवीलें मस्तक । वस्त्र अमोलीक पाहातांती ॥ ३५ ॥ ते गेले तेघरा हे आलें ह्मणती । जेसें बीज क्षितीं पेराता ये ॥ ३६ ॥ यशवंतसुत भवसिधु-भंत । तरावया गात सतलीला ॥ ३७ ॥

॥ **श्रीराम** ॥ तुकाराम येक्या गावा गेले होते । भजन करीत अहिर्निसीं ॥ १ ॥ तेथें येक सत मोठे दमधारी । देवार्चन भारी होते त्याचें ॥ २ ॥ माळा मुद्रा सोंग बहुत पाहोन । जाले शिष्य जाण सर्व जन ॥ ३ ॥ त्याच्या दर्शनासी आले तुकाराम । अंतरीं निष्काम पुढे उभे ॥ ४ ॥ त्यानें तोंडावरी घेवोनीया वस्त्र । ध्यान हें तत्पर करीताती हे ॥ ५ ॥ मनामध्यें ह्मणती गाव शिष्य जाला । इनाम मर्तीला मागू आता ॥ ६ ॥ त्यामध्यें दस ह्मवितां पंडित । गुरुर्ह्मा होईल बहु-

तचा ॥ ७ ॥ परा येक उस धर्म करू नये । ऐसे मना हाय कल्प नेसी ॥ ८ ॥ नेत्र उघडीता यानीं नमन केलें । त्यानाही पुसिले केन्हा आला ॥ ० ॥ उस न जायची येकही धर्मासी । आले त्या सर्वासी दर्शनासी ॥ १० ॥ ऐसें ऐकताची घाली लोटांगण । ह्मणे नारायण दुजा नाहीं ॥ ११ ॥ तयासही बोध करून केला भक्त । महिमा अद्भुत भीम ह्मणे ॥ १२ ॥

॥ श्रीराम ॥ तुकाराम होते कीर्तन करात । राजयाची तेथ स्वारा आली ॥ १ ॥ दोनसें राऊत समागमे शूर । ठेवोनीं बाहेर आत आले ॥ २ ॥ कीर्तनात स्वस्थ येवोन बैसता । पाछाहाचा होता पाळत या ॥ ३ ॥ अकस्मात पाच सहस्र राऊत । आले समनानात राज यासी ॥ ४ ॥ तुकाराम ह्मणती स्वस्थ बसा आता । पांडुरंग चिंता आहे याची ॥ ५ ॥ सन्नीध येताची रूप राजयाचें । धरोनीया साचे आले देव ॥ ६ ॥ पाचा सहस्राचा मूळधाण केली । तुम्ही आणिली बहु साल ॥ ७ ॥ घोडा सेनका या हातात देवोन । कीर्तनात जाण गेले मग ॥ ८ ॥ जालीया कीर्तन रायानें पाहलें । देवानें रक्षिले अरी घात ॥ ९ ॥ मग तुकारामा करोनी नमन । ह्मणे तुह्मा धन्य संत राज ॥ १० ॥ राज गेला मग हे आले पढरी । संतलील बरी भीम गाय ॥ ११ ॥

॥ श्रीराम ॥ तुकाराम कथा करीता बाल्ती । मुखदुग्ध ह्मणती संता सम ॥ १ ॥ येक बाई तीनें ऐकुनी घरासी । नेवोनीया यासी काय केलें ॥ २ ॥ उसळत पाणी घाली तुकारामा । याचा दृढ प्रमा पांडुरंगा ॥ ३ ॥ याचे काहीं उष्ण न लगेच अगा । बाईचे सर्वांगी फोड आले ॥ ४ ॥ रडों लागे तेन्हा दया अलियासी । दिधलें तीर्थानी निठोबाचे ॥ ५ ॥ टाकिता अगासी जाली होती तसे । संतलील ऐसी भीम ह्मण ॥ ६ ॥

॥ श्रीराम ॥ तुकाराम घटगीम हात नथे । गाहायान जात हाती यात्रा ॥ १ ॥ त्र्यंबक ब्राह्मण कुटुंबवत्सल । खर्चासया जवळ काही नाही ॥ २ ॥ तुकाराम पत्र दिले गंगेलागा । विनंतीमध्यभागा घालोनीया ॥ ३ ॥ ह्मणती भागार्थीस गंगा माझें पत्र । साभाळावी मात्र विनंती माझी ॥ ४ ॥ खर्चासया तुज देईल हें जाण । विप्र आन दानें चालीयज्ञ ॥ ५ ॥ यात्रसमागमें मुक्कामामी जाये । विनंतीअंत पाहे खर्ची आहे ॥ ६ ॥ यात्रार्थ मग केली यथासांग । वाचोनीया मग पत्र टाकी ॥ ७ ॥ अकस्मात गंगेनून हात आला । धरानीया गेला पत्रालागीं ॥ ८ ॥ तसचा उत्तर लिहानाया जाण । नउसीं आणोन टाकीमले ॥ ९ ॥ तेंही वचोनीया ठेना विनंतीअंत । खर्चाही चालत पूर्णवत ॥ १० ॥ पंढरीस आला तुकाना भटला । ह्मणे सतलीला न वर्णवे ॥ ११ ॥ पत्र आणी उत्तर अभंग हे दोन । आनंदें पाहाणें भीम ह्मणे ॥ १२ ॥

यांचें ॥ ४ ॥ यांनींच प्रार्थना मग करोनीया । आणिलें देवराया भोजनासी ॥ ५ ॥ यकतुंड आठ देवांनीं पाहिले । धन्य बोलीयले तुकारामा ॥ ६ ॥ आनंदेंची मग देहूस येवोन । कीर्तन भजन करितांती ॥ ७ ॥ इंद्रायणीतीरीं ध्यानि करून । वैकुंठासी जात देहासहित ॥ ८ ॥ धन्य तुकाराम धन्य त्याची लीळा । भीम वर्णायाला असमर्थ ॥ ९ ॥

संतोबा पोंवार

॥ श्रीराम ॥ संतोबा पोवार भक्त जाहले मोठे । वैराग्यही श्रेष्ठ केलें त्यांनीं ॥ १ ॥ भीमरथीं होते गढ्याणगावात । साउसार्चे ह्मणत नाम त्यांचें ॥ २ ॥ रायराची दया पूर्ण यांजवरी । फौज सर्व वरी पाच सहस्र ॥ ३ ॥ हत्ती घोडे होते वैभव बहुत । कीर्तन ऐकत प्रेमभावें ॥ ४ ॥ तुकारामाचेची वराग्यसपन्न । अभंग हे जाण ऐकताची ॥ ५ ॥ जाहलें वैराग्य ह्मणे मेरे गळों । प्रपंचीं बुडालों सर्वस्वेंसीं ॥ ६ ॥ कांता पतिव्रता नाम जीचें सती । निष्ठा तिची होती नामा ऐसी ॥ ७ ॥ माहेरासी गेली होती मागें यांनीं । सर्वस्व लुटोनीं फडशा केला ॥ ८ ॥ धोतर अंगोत्र मात्र अंगावरी । वैराग्य अंतरीं तीव्र त्यांचें ॥ ९ ॥ मुळा मुठा तेथे भीमेसी मिळली । संगमीं हे येती अकस्मात ॥ १० ॥ गावही सन्निध भीमेपलीकडे । येकांत आवडे बहु जाणा ॥ ११ ॥ गावामध्यें जाते भिक्षेपुरतें मात्र ॥ हस्तामाजीं पात्र तारकेचीं ॥ १२ ॥ वह भिक्षा यता न ध्यावी तत्वता । रामीयाच्या

चित्ता मुग्ध तेणे ॥ १३ ॥ गोपीचंदा ऐसें पाहा हे वैराग्य । जाहाले निसंग भीम ह्मणे ॥ १४ ॥

॥ श्रीराम ॥ सतोबा पोवार त्याचे कातलागी । वर्तमान वेगी समजताची ॥ १ ॥ वधुलागी ह्मणे मज धाडा त्वरें । जाहाली तयार जावयासी ॥ २ ॥ लाखो रुपायाच्या वस्ता अगावरी । नाजुकही भारी होती जाणा ॥ ३ ॥ पडदे सोडोनीया वसे पालखीत । सेवक राऊत समागमे ॥ ४ ॥ घरासी आली तों सर्वस्वाचें दान । पहिलेंच येणे केलें होतें ॥ ५ ॥ पाजपासी येता बोलीले तयेसी । फिरोनी माहेरासी जावे तुवा ॥ ६ ॥ वस्ताभाव सर्व तुझीया जन्माची । आहे वेगमीची केली आहे ॥ ७ ॥ आह्मी जालों वेडे न धरावी आस्ता । लागलों परमार्थाचीये वाटे ॥ ८ ॥ लोकीकाची चाड सोडीयली आह्मी । आमुची आस्था तुह्मी न धरावी ॥ ९ ॥ बोलीयली सती पतीसी वचन । तुह्मानी सोडोन न जाये मी ॥ १० ॥ देह आणि प्राण अर्पिला तुह्मासी । दैवही आह्मासी दुजा नाही ॥ ११ ॥ ऐसें आहे तरी निघे पडद्यातून । वस्ता अगारुन उतराव्या ॥ १२ ॥ आज्ञा मानोनीया निघाली बाहेरी । अळंकार उतरी अंगारुन ॥ १३ ॥ यज्ञी त्याचा धर्म घेतला तये वेळीं । पातळ आणि चोळी दिल्ही शुभ्र ॥ १४ ॥ आडे शेते त्यासी लावीले वाटेसी । वसे पतीपासी निर्भयाने ॥ १५ ॥ धन्य हे वैराग्य उभयतांसारीखें । भीम गाये मुखें ऐसीयासी ॥ १६ ॥

तेव्हां कासयाचा ॥ १३ ॥ सती ह्मणे तुज काही द्यावयासी । नाहीं मजपासीं काय करूं ॥ १४ ॥ ह्मणती पांडुरंग तुह्मी दिल्हें ऐसें । कोणी दिलें नसे मजलागीं ॥ १५ ॥ तुमचे उत्तीर्ण न हो आह्मी जाण । आता काहीं देणें नलगे माये ॥ १६ ॥ या रे तू इमानी बहुत आहेस । भीम ह्मणे ऐसे माता बोले ॥ १७ ॥

॥ श्रीराम ॥ सतोबा पोद्दार पाहताती वाट । कातेलागी कष्ट जाले आजी ॥ १ ॥ पाणी आले भीमे टाकील ते उडी । पांडुरंग थडी पावलील ॥ २ ॥ इकडे देवराज झोळी घेती शिरी । बाई स्कंधावरी बैसवीली ॥ ३ ॥ क्षणामाजी गेलनीरासी येउनी । खाले उतरोनी जाणे ह्मणती ॥ ४ ॥ सती ह्मणे या रे भिल्लेतीरा तुज । अन्न द्यावें मज ऐसें वाटे ॥ ५ ॥ देव ह्मणती मीही भुकेलों त्याचाची । आम्हा प्रसादाची प्रीति मोठी ॥ ६ ॥ पतिव्रता ह्मणे स्वामीपासीं नेई । दर्शनही घेई अनयानें ॥ ७ ॥ आज्ञा ह्मणे जाणें त्वरीतो पीव्होन । मागोन येईन प्रसादासी ॥ ८ ॥ गेली माता, वरी सतपाई शीर । ठेवीनी साचार बोलीयेली ॥ ९ ॥ जाले वर्तमान सर्व निवेदीलें । नेत्रीं अश्रु आले सतोबाचा ॥ १० ॥ निठाकोळी मज दाखवी ह्मणती । भीमातीरा येती पाहावया ॥ ११ ॥ उभयता नया न्हाव्या मारीताना । दृष्टी न पडे जाणा येती घरी ॥ १२ ॥ सतोबा ह्मणती दावेसी दर्शन । दिल्हें केसे जाण माजे आजी ॥ १३ ॥ सर्वस्वाचा त्याग केला तुजसाठीं । न पडेसी

नाभिमानी मुर्खाचा आर्त ॥ २० ॥ यशवंतसुत सनर्गला गारे । आठउनी पाय सद्गुरूचे ॥ २१ ॥

माणकोजीबाबा बोधले

॥ श्रीराम ॥ माणकोजीबाबा बोधले निधान । धामणगावात भक्त जाला ॥ १ ॥ पंधरा दिवसी नेतो येरादर्शी । यात्रे पंढरीसी तेथोनीया ॥ २ ॥ प्रात:काळाहून याने पाच गावें । पांडुरंग भावें आळिंगावा ॥ ३ ॥ येथे दिनी घरी भजन करीत । दारिद्र्ही प्राप्त बहु जाले ॥ ४ ॥ कांता पतिव्रता नाम ममनाई । गरोदर पाहीं जाहाली ते ॥ ५ ॥ दिवस नाशीया प्रसुताही नाली । पुत्र प्रसवली नक्त पाता ॥ ६ ॥ नाना योगिनाथ ऐसा निपत्तीत । आला हा पोटाग येथ जाणा ॥ ७ ॥ तेचि नाम तया ठेवीयेले यम । भजन निसीम करिती

आनदाने ॥ १८ ॥ पुढें काही दिसा सासूनें चोरून । गार्डस घेऊन पाठविले ॥ १९ ॥ येता गाय शेळी नाहीसीच जाली । भीम ह्मणे केली देवें लीला ॥ २० ॥

॥ **श्रीराम** ॥ माणकोजीबाबा त्याचा पुत्र थोर । ह्मही साचार केलें त्याचें ॥ १ ॥ हाकीमाचें शेत दोस्या रुपायाचे । होतें तें गव्हाचें पीक त्यात ॥ २ ॥ बैल घरा नाही लोकचीं पेरिती । त्याचींही विश्रांती सता घरीं ॥ ३ ॥ भिक्षा मागोनीया बीही गोळा केलें । दोन मण जालें गोळा तेव्हा ॥ ४ ॥ अस्तमानीं येती मारुतीदर्शन । उपासी ब्राह्मण शत आले ॥ ५ ॥ नमन तयासी करोनी गृहासी । आले यमाजीसी बोल्हियेले ॥ ६ ॥ गहू पेरायाची वेळ आली आता । दळविले तत्वता क्षणामाजी ॥ ७ ॥ दुपती गाय येक होती ते वाण्यासी । विकोनी तुपासी आणीयेले ॥ ८ ॥ तृप्त विप्र जाले निघोनीया गेले । आशिर्वाद दिले तये वेळीं ॥ ९ ॥ कडू भोपळ्याचे बीज शेताभत । आइलें पेरीत पुनराज ॥ १० ॥ अद्भुतचि पीक तेव्हा आलें त्यासी । नलगे राखवासी निर्भय जें ॥ ११ ॥ नव्याची पुनव घरोघरीं सण । याचें घरी जाण काही नाहीं ॥ १२ ॥ कातिन्या नवासी आले अश्रु जेव्हा । यमाजीसी तेव्हा पाचारीले ॥ १३ ॥ विठोबाचें नावें घेवोनी भोपळे । तोडोनी वहीले आण आता ॥ १४ ॥ आणोनी फोडिला सणाचें साहित्य । निघालें तयात वेगळालें ॥ १५ ॥ सण यथासांग केला देवराये । सदा भक्त साह्य ह्मणोनीया ॥ १६ ॥ कोणा येक दुष्ट हाकीमासी बोले । शत बुडवीलें बोवल्यानें ॥ १७ ॥ बोलावोनी यास वेळ वाड्याभत । ह्मणती पैका त्वरीत देई आता ॥ १८ ॥ पांडुरंग द्रव्य देईल ह्मणती । खोलीत कोंडिती भक्तराया ॥ १९ ॥ ह्मणे याची राटपोर आणा येथें । मार याना त्यातें ऐसें बोले ॥ २० ॥ पांडुरंग तेव्हा सराप होवोनी । दोनसें देवोनी रुपायासी ॥ २१ ॥ गेले मग बाबा आणोनी वाटेरी । सन्मानोनी घरी नमनासी ॥ २२ ॥ सरापाचे घरीं ठेविले रुपये । व्यर्थ सतराय

दुराचारें ॥ २३ ॥ असे दिधा सर्व सन्मान घेऊन । सराफा येऊन विचारीती ॥ २४ ॥ तो म्हणे बाटात गेलों नाहीं अजी । पाडुरंगें पाही नवल केलें ॥ २५ ॥ भक्ताचें माहात्म्य वाढवीतो देव । भीमाची सद्भाव गावयाचा ॥ २६ ॥

॥ **श्रीराम** ॥ माणकोजीबाबा येके दिनी शेती । जाऊन बसती राखावया ॥ १ ॥ जोंधळ्याचें पीक आलें तेनें भारी । यात्रा हे पढरी जात होती ॥ २ ॥ ह्मणती यात्रेकरी बाबा शेतकरी । कणसें धारी चारी लेंकुरासी ॥ ३ ॥ बाबा बोलीयले विठोबाचें शेत । कणसें घ्यावी स्वस्थ पाहीजे ती ॥ ४ ॥ ह्मणती यात्रेकरी शेत हें देवाचें । लुटीतीतो साचें भक्तराज ॥ ५ ॥ हाजारोंत यात्रा लुटिलें शेत सारें । नाही उरों दिलें कणीस येक ॥ ६ ॥ थोडे तांटे मात्र राहीली शेतात । करणी हें अद्भुत भीम ह्मणे ॥ ७ ॥

॥ **श्रीराम** ॥ पुढें येकादशी आले पंढरीसी । पुर हा भीमेसी आला होता ॥ १ ॥ ब्राह्मण बाबा नावकरी नेती । बाबासी न नेती उतरोनी ॥ २ ॥ अस्तमानी बाबा पल्लीरा नेल्या । पाहाता या आल्या अश्रुधारा ॥ ३ ॥ ह्मणती पाडुरंगा ऐसें काय केलें । पाय अतरले आजी काहो ॥ ४ ॥ तीस कोस आलों दर्शनाचा हेत । कंठ सद्गदीत चाल्लीती ॥ ५ ॥ प्रहर रात्र जाली आले पाडुरंग । विप्ररेपें मग बोलीयले ॥ ६ ॥ चाल पैल्तीरा स्कंदावरी बस । बाबा ह्मणती असे शूद्र जी मी ॥ ७ ॥ आमुच देव तुह्मा प्रत्यक्ष ब्राह्मण । तुमचे हे चरण अमुच्या शिरी ॥ ८ ॥ धरोनीया हातीं चालतचा नेलें । नाम सांगीतलें विठ्ठल हें ॥ ९ ॥ ऐल्तीरा येतां गऊळात जातां । पाडुरंग प्रीति आलिंगीला ॥ १० ॥ भक्तासह सदा आहे नारायण । भीम गाय गुण निरंतर ॥ ११ ॥

॥ **श्रीराम** ॥ माणकोजीबाबा पढरीस असता । देवाजींस चिंता सर्व त्याची ॥ १ ॥ मध्यरात्री देव मागती स्वप्नात । माच येतो तिथे

गात्री तुझ्या ॥ २ ॥ यांची म्हण हेंचि रिती पेरें भरती । थोड्या ताटा येती कणसें पाहा ॥ ३ ॥ जागृत होयोनी यानाही करोनी । गावासी येयोनी काय केलें ॥ ४ ॥ यमाजी पुत्रासी सांगतांती स्वप्न । तो ह्मणे पाहाणें येणें आता ॥ ५ ॥ रिती पेरें तेव्हां उकरोनी पाहे । तोटावरी आहे धान्य त्यात ॥ ६ ॥ येवात तादुळ दुऱ्यात गहू । वेगळाले पाहूं लागला तो ॥ ७ ॥ गुळाच्याही टपा निघाल्या येकात । तुपाच्या देखत जोंध्या दृष्टी ॥ ८ ॥ शेत पाहे गेले थोड्या ताट्या कणसें । आली देवें ऐसें नवल केलें ॥ ९ ॥ नाना ह्मणती हें तो देवाजीचें सर्व । त्याचे त्या अर्पावें ऐसें आहे ॥ १० ॥ पांडुरंगमूर्ती तेथेंचि स्थापोनी । उत्साह करोनी फडशा केला ॥ ११ ॥ सतर्गेला ऐसा देवा प्रीत मोठी । भीम गाय गोष्टी त्याच सदा ॥ १२ ॥

॥ श्रीराम ॥ माणकोजीनाना भजन करीत । वोटीवरी होते ऐसीयात ॥ १ ॥ देव उदासल्य पाहावया आले । वेरागी जाहाले पूर्वेचींचे ॥ २ ॥ नानाना पाहाता साष्टांग नमन । करोनी सन्मान वैस दीले ॥ ३ ॥ विचारिती तया काय इछा आहे । तेचि आज्ञा पाहे करा दीना ॥ ४ ॥ देव बोलीयले तुझी सून देई । आज्ञा ह्मणून पाई नमन केलें ॥ ५ ॥ कालेम ह्मणती ममते सून देई । पतिव्रता पाही बोले तेंहा ॥ ६ ॥ पुत्रा आणि सुने विचारावें आधीं । मग कार्यसिद्धी करा स्वामी ॥ ७ ॥ सून भार्गावी पतिव्रता सती । तये विचारिती मनयाना ॥ ८ ॥ तुझ अतीतानी आज देवो मुर्गी । याची इछा ज्याली आहे ऐसी ॥ ९ ॥ पतिव्रता ल्यें मायबापे तुला । अर्पियले आम्हा धर्मरीती ॥ १० ॥ तुमच्या स्वाधीन केला आहे देह । आता चित्ताम ये तसें करा ॥ ११ ॥ नाना ह्मणती आता पुत्रा विचारावें । मग संपादावें धर्मकार्य ॥ १२ ॥ दोघी होता पुत्र गेले तयापासी । वर्तमान त्यासी निवेदीले ॥ १३ ॥ तो ह्मणे जनक आहे माझ्या मना । निलय हा बाणा न वगरा ॥ १४ ॥ मग आले नारा धर्मानाना पूजोनी । सुनेसी

अर्पोनी आनंदानें ॥ १५ ॥ अतीताचे मार्गे चालीयली सती । भय नाहीं चित्ती तिळप्राय ॥ १६ ॥ रानांत जावोनी तीस · ह्मणती जाये । ते ह्मणे न होय ऐसें आतां ॥ १७ ॥ तुह्मासी अर्पण केला आहे देहे । न सोडी मी पाय आतां स्वामी ॥ १८ ॥ आधीं काय तुह्मी होता जी अज्ञान । आतां काय ज्ञान जालें तुह्मा ॥ १९ ॥ बोलती मी देव अदृश्य होईन । माग कांहीं जाण आतां मज ॥ २० ॥ बोले पतिव्रता भय कां दावीता । अदृश्यची होतां प्राण देनें ॥ २१ ॥ तुह्मा समागमें धाडीन प्राणासी । पृथ्वीचे पृथ्वीसी देह देन ॥ २२ ॥ संकटची मोठें जाले देवाजीला । दर्शन हे तीला दिलें मग ॥ २३ ॥ ह्मणती अतकाळीं नेईन वैकुंठा । धन्य माते निष्ठा आहे तुह्मी ॥ २४ ॥ आयुष्य आहे तों संतसेवा करी । बोधल्याची भारी प्रीत मज ॥ २५ ॥ ऐसा उदार तो खरा संत तोची । पुत्र कांता त्याची धन्य आहे ॥ २६ ॥ पतिव्रता ह्मणे जैसें आणिलें मज । तैसें यात्रें आज नेवोनीया ॥ २७ ॥ तुह्मा वांचोनीया न जाये माघारी । निश्चयें श्रीहरी वश्य केला ॥ २८ ॥ मग पूर्वरूप धरोनी तयेसी । घेवोनी गृहासी आले देव ॥ २९ ॥ नेत्रोनी घरांत सर्वासी दर्शन । देवोनीया जाण तुह्मी केलें ॥ ३० ॥ शंख चक्र पीतांबर वनमाळा । धवधवींत डोळां पाहातातो ॥ ३१ ॥ पूजा करोनीयां भोजनही तेथें । केलें भगवंतें प्रेमानंदें ॥ ३२ ॥ नमन करिता अदृश्य जाहाले । भीमें हें वर्णीलें यथामती ॥ ३३ ॥

॥ श्रीराम ॥ माणकोजीबाबा कीर्ती त्याची मोठी । पांडुरंगीं दृष्टी निरंतर ॥ १ ॥ पादशहानीं कोणी निंदिले ऐसें । हिंदु पीर असे आणावे त्यां ॥ २ ॥ बोलावोनी त्यांसी नेलें गृहांअंत । ह्मणे करामत पाहूं याची ॥ ३ ॥ सानेक वाटोनी क्माले झांकोनी । पुढेंच आणोनी

१ देईन २ वर्मा.

टीयली ॥ ४ ॥ अविर बोगीला नेवा सनराव । आठवीला देव पढरीचा ॥ ५ ॥ रूमाल काढिता पुष्पेच जाहाली । लोटांगण घाली भविध तो ॥ ६ ॥ गावाची सनद करोनी दिधली । अद्यापी चालीली आहे पाहा ॥ ७ ॥ गावासी मन्माने पाठवीले यासी । भीम गाय ऐसी मतलीग ॥ ८ ॥

॥ श्रीराम ॥ माणकोजीबावा धामणगावात । कीर्तन करीत अहर्निसी ॥ १ ॥ मराठाची रामी नित्य येत होता । कीर्तनाची प्रीति बहु तये ॥ २ ॥ बधु नधु जेव्हा विभक्त जाहाले । विभाग लागले करावया ॥ ३ ॥ सर्व वाटे तेव्हा जाहालीयावरी । उरली हांचि वरी तुळसी दासी ॥ ४ ॥ उभयता भाटती दासी घेऊ हाणून । लोक हाणती विकून पका घ्यावा ॥ ५ ॥ दोन केसावरी होता गाव तेथें । विकीले तयतें पाहा त्याना ॥ ६ ॥ शभर रुपये बनोनीया दिली । हे तेथें राहाली पुढें ऐका ॥ ७ ॥ जनाचाये घरा दिली ते अभक्त । हे तेथें करीत भजन सदा ॥ ८ ॥ रात्राच नियाने धामणगावा यावे । कीर्तन ऐकावें प्रेमयुक्त ॥ ९ ॥ पुन्हा प्रात काळा जावे भजन करीत । काम धद्याआत नाम हाणे ॥ १० ॥ धनाचा द्वेष करीतो मारही दिधला । परी न सोडावा पाडरग ॥ ११ ॥ हाणता पक्का अभक्ता येथेंची

ध्यात जों आली बाया बसलेत । फेडे दडवत चरणासी ॥ २१ ॥ ह्मणे बाया तुर्हा पुढें केव्हा आगा । आश्चर्यची याचा जालें तेव्हा ॥ २२ ॥ सर्व वर्तमान निवेदिलें तीनें । ऐकता नयन सजळ जाले ॥ २३ ॥ ह्मणती पाडुरगें केलें हें नवल । भक्ताचा कनवाळ भीम ह्मणे ॥ २४ ॥

॥ **श्रीराम** ॥ माणकोजीबाचा सर्व भूतीं दया । उपमाची तया नसे काहीं ॥ १ ॥ कीर्तन करीती सप्रेमें नाचती । पाडुरग चित्तीं दुजें नाहीं ॥ २ ॥ कुदाळी मिळोनी केयी ऐसी करणी । बाबाचें कीर्तनीं तेही येती ॥ ३ ॥ गावामध्ये येक सर्पदष्ट मेला । उचलोनी आणीला कीर्तनात ॥ ४ ॥ बाबा ह्मणती सर्वी टाळी वाजवावी । ध्वजा उभारावी भक्तीची हें ॥ ५ ॥ पाडुरग सर्व सकट टाळील । वाजवा सकळ आनदानें ॥ ६ ॥ कडकडाट जेव्हा टाळीचाचा होत । तोंही वाजवीत नवल पाहा ॥ ७ ॥ निर्जीवा सजीव केलें पाडुरगें । भक्तनाहे आगे ह्मणोनी या ॥ ८ ॥ अभक्त जे होतो त्यासी गर्व नाहीं । भीमें हे रचिली भक्ती सार ॥ ९ ॥

॥ **श्रीराम** ॥ बोधल्याच्या कथा यथोची समाप्त । सर्व अभगात वर्णीयल्या ॥ १ ॥ सतमुखे त्याच्या होत्याच ऐकिल्या । तितुक्याच वर्णील्या यथामती ॥ २ ॥ न्यून असेल ते सपूर्ण करणे । सतकृपा भाने ऐकती जे ॥ ३ ॥ यदावतगुरुपाचा प्रसादें । अभग हे छंदें भीम ह्मणे ॥ ४ ॥

॥ बोधल्याबाबाच्या कथा सपूर्ण ॥

॥ कथा अनंताची ॥

॥ श्रीराम ॥ सतसभेमध्ये अनताची कथा । सांगतां ऐकतां सुख देवा ॥ १ ॥ धर्मरक्षणार्थ अवतार धरिता । शेषासी तत्वता बोलीयले ॥ २ ॥ तुह्मी आह्मी जन्म घेऊ पृथ्वीवर । ऐकता उत्तर देवाजींचें ॥ ३ ॥ रामावतारात सुख दिले फार । ते घे मी साचार जन्म देवा ॥ ४ ॥ बोलीयले देव होतासी लाहान । आतां ज्येष्ठ मान दिला तुज ॥ ५ ॥ ऐकोनीया तेव्हां जाले बळीराम । मानही उत्तम दिल्हा देवे ॥ ६ ॥ त्याची भक्ती पूजा नकरीच धर्म । ह्मणोनीया श्रम जाले त्यासी ॥ ७ ॥ देवाच्या चित्तात पूजा अनताची । धर्म करी साची तेव्हा सुख ॥ ८ ॥ काम्यक वनांत होते धर्मराज । देव तेथे सहज आले जेव्हां ॥ ९ ॥ नमन पूजन यथासाग केलें । मग विचारीलें देवाजीसी ॥ १० ॥ धर्मे देवाजीसी केला प्रश्न कैसा । सुख होय ऐसा योग सागा ॥ ११ ॥ देव बोलीयले अनताची पूजा । व्रत सार वोजा करीं बापा ॥ १२ ॥ मीची तो अनत दुजे काही नाहीं । भाव धरूनी पाहीं करीं आता ॥ १३ ॥ कैसी कथा कोणे व्रत सागा केले । धर्मे विचारीलें भीम ह्मणे ॥ १४ ॥

॥ श्रीराम ॥ धर्माचाची प्रश्न जाणोनीया देव । सागताती सर्व कथा सार ॥ १ ॥ सुमत नामाचा विप्र येक होता । काता पतिव्रता होती त्याची ॥ २ ॥ तिसी जाली कन्या नाम हे सुशीळ । माते ऐसी लीला होती तिची ॥ ३ ॥ पुढे तिचे लग्न केले आनदाने । विप्र जो कौडण्य त्यासी दिली ॥ ४ ॥ सुमताची काता गत जाली जेव्हा । दुजी केली तेव्हा कर्कशाची ॥ ५ ॥ जावई मुलीस न्याहोनया आले । कर्कशे कथिलें सुमताने ॥ ६ ॥ दिव्य वस्त्रें आणि पक्वान्नें करोनी । सागाने देवोनी पाठवावे ॥ ७ ॥ कर्कशेनें गळीत चिरान्न गाठोडें ।

कदान रोकडे बारोनी दे ॥ ८ ॥ मार्गी जाता दिव्य सरोवर होतें । स्नानासहीं तेथें उतरली ॥ ९ ॥ कौंडण्य ऋषी हे स्नानमध्या करिती । सरोवरीं सती पाहाताहे ॥ १० ॥ देवस्त्रिया आणि अप्सरा अनंत । व्रत पूजा करीत भक्तिभावें ॥ ११ ॥ सुशाळा तयासी जाऊनीया पुसे । काय नाम करे मजलागीं ॥ १२ ॥ ह्मणती अनंताचे व्रत पूजा आहे । भुक्ती मुक्ती पाहे देतो भावें ॥ १३ ॥ यहलोकीं सुख देईल अनंत । पुढें मोक्ष प्राप्त भीम ह्मणे ॥ १४ ॥

॥ श्रीराम ॥ भाद्रपद शुध चतोरदशिनची । अनंताची ऐसी पूजा आहे ॥ १ ॥ रेशमाचा दोरा चौदा गाठीयुक्त । पुजोनी हातात बांधावा तो ॥ २ ॥ सांगाल तसेंचा करीन मी व्रत । घाने मन आता येचक्षणा ॥ ३ ॥ आचारे पत्नीनी दिला दोरा त्यानी । हातात बांधोनी प्रेमयुक्त ॥ ४ ॥ आली पतीपाशी तो पुसे तयसी । सगें नित्यासी लाविले का ॥ ५ ॥ मग पतिव्रता सर्वहीं वृत्तांत । पतीला सांगत मनोभावें ॥ ६ ॥ याने तें अशुभ करेनाया होये । प्रारब्ध प्राबल्य

दारीं हाता तयालागीं ॥ ४ ॥ चाल्ला गाईयुक्त देग दार्तीयला । क्रोधे वे तयाला तोडोनीया ॥ ५ ॥ अग्निमाजी तया टाकीनाची सती । धान्यें नीया जाती ध्यावयाला ॥ ६ ॥ दुग्धानें तो अग्नि विझवोनी पाहें । अर्धा जळुनी जाये तये वेळी ॥ ७ ॥ क्षोभला अनंत संपत्तीही जात । घरही जळत विप्र पाहे ॥ ८ ॥ तस्करें येवोनी सर्व हरण केलें । क्षणामाजी आलें दरीद्र या ॥ ९ ॥ पतिव्रता सती अन्न वर्ज करी । निश्चयाची भारी धरीली जेव्हां ॥ १० ॥ ह्मणे जी अनंता पतीलागीं हेत । होवोनी अनंत पूजी जरी ॥ ११ ॥ तरीच हा प्राण राहील जी देवा । देवें अभिनव केलें तेव्हां ॥ १२ ॥ विप्र कांतेलागीं ह्मणे सांग कांहीं । ऐसें कांहीं पाहीं जाले असे ॥ १३ ॥ ह्मणे जनक्रुपा जाली अनंताची । भीम ह्मणे साची निष्ठा तीची ॥ १४ ॥

॥ **श्रीराम** ॥ विप्रा अनुताप जाहाला अद्भुत । ह्मणे तो अनंत भेटे जेव्हां ॥ १ ॥ तेव्हांची मी अन्न घेईन ह्मणोनी । निघाला काननीं पाहावया ॥ २ ॥ प्राणात्रा स्वरूप करोनी चालीला । तो कूर्म देखीला नळाअंत ॥ ३ ॥ तया ह्मणे वाट अनंत पाहीला । ता ह्मणे देखीला नाहीं आह्मी ॥ ४ ॥ परी तुज भेटी भवेल अनंत । तव्हां हा वृत्तांत माझा पुस ॥ ५ ॥ जळाअंत मज व्हाला अद्भुत । होता किंनिमित्य विचारावें ॥ ६ ॥ वनें ह्मणानीया पुढें जाता गाये । दुग्ध प्राशीताहे अपुलें ते ॥ ७ ॥ तयेसही पुस अनंत ते ह्मण । अभागी नयनें न देखें मी ॥ ८ ॥ तुजला अनंत भेटल निश्चयें । माझा हा पर्याय पुसे त्यासी ॥ ९ ॥ आपु दुग्ध माझे मीच का प्राशीतें । परोपकारतें कांहीं नये ॥ १० ॥ वनें ह्मणानीया तेथोनी निघाला । तो वृक्ष देखीला अश्वीयाचा ॥ ११ ॥ फळें बहुतचा परी क्रमीयुक्त । नाहींच भक्षीत कोणी तया ॥ १२ ॥ पुढें पाहे तव पुष्करणी दोन । उदकाचें पान कोणा नाहीं ॥ १३ ॥ येकायेकी अन्न जळ जाय जाण । अर्थ हा गहन भीम ह्मण ॥ १४ ॥

॥ श्रीराम ॥ अनंताचा छंद पुढे मग पाहे । तया पुनताहे वर्तमान ॥ १ ॥ तो ह्मणे रानींत गजा होता कैसे । दिसला मग ऐसे कर्म काय ॥ २ ॥ अनंत भेटला तेव्हा हे पुसावें । येनाना सांगावें मजलागीं ॥ ३ ॥ पुढें येक गज उन्मत्त देखीला । तोही बोलीयेला द्विजोत्तमा ॥ ४ ॥ उन्मत्त काहो मी पुसावें अनंता । पुढे जों पाहाता विप्र देखे ॥ ५ ॥ वृद्ध बहु आणि अर्धांग जळालें । नवल देखीलें कौंडण्यानें ॥ ६ ॥ पुसे त्यासी अग कोणें हो जाळलें । सागावें वहिलें द्विजोत्तमा ॥ ७ ॥ तो ह्मणे अपुल्या पुसावें मनासी । कष्ट हें भोगासी याच साठीं ॥ ८ ॥ सर्वांलागीं कष्ट देवोनी अनंत । टाकोनी अग्नींत फिरसी का ॥ ९ ॥ दुजनासी दु ग देवोनीया सुरा । इर्छीती ते मूर्ख तुज ऐसें ॥ १० ॥ काया नाचा मनें जीवमात्रा सुख । द्यावें तेव्हा देव देव भेटे ॥ ११ ॥ अपुल्या जीवासी दु ख दिलें कोणी । तेही नाठवोनी सुख द्यावें ॥ १२ ॥ कोणे दु ख होतें अनुभवासी येते । तरीही तयाने न सोडीली ॥ १३ ॥ ऐसें तो बोलीया आणि गुप्त जाला । पुढील कथेला भीम गाये ॥ १४ ॥

॥ श्रीराम ॥ अनंतानें ऐसे चिन्ह दाखऊनी । न दिसे नयनीं विप्रोतमा ॥ १ ॥ मग शोक करी कंठ सद्गदीत । नेत्रातुनी येत अश्रु-धारा ॥ २ ॥ धाव धाव आता भेट दे अनंता । ब्रह्महत्या आता घेऊ नको ॥ ३ ॥ मी तो अपराधी अन्याई पतीत । परी कृपावंत आहेसी तू ॥ ४ ॥ आचरण वय विद्या वरा काहीं । पराक्रम तूही न पाहासी ॥ ५ ॥ रूपवंत धनवंत न पाहासी । भक्ती भुलतोसी ऐसें आहे ॥ ६ ॥ मी जालों अभक्त परी माता माझी । भक्ती करी तुझी मनोभावें ॥ ७ ॥ खरा भक्त तीचा असेल हो जरी । तरी मज हरी भेट देई ॥ ८ ॥ ऐसा प्रेमयुक्त शरीरें बोलत । तेथेचा अनंत प्रगटले ॥ ९ ॥ चतुर्भुज शंखचक्रगदापद्म । मुनि अभिराम वर्णवेना ॥ १० ॥ मुकुट कुंडलें गळा वैजयंता । वाम्नुभार्या श्रीमी

फाकर्लोस ॥ ११ ॥ पितांबरशोभा गगनाचा गाभा । अगकांतिप्रभा सावळा जो ॥ १२ ॥ धरवरीत मूर्ती पाहातांची विप्र । ह्मणे धन्य नेत्र अजी माझे ॥ १३ ॥ जन्मोजन्मीं बहु होते पुण्य फेले । दर्शन जाहाले भीम ह्मणे ॥ १४ ॥

॥ **श्रीराम** ॥ बोलीयले देव तुझीया कातेन्या । भावार्थे तयेच्या भेदे तुज ॥ १ ॥ आता घरा जाये वाट पाहे सती । व्रत बरव्या रीती करीं आता ॥ २ ॥ मज बहु प्रीति आवडे हे जाण । पुजाविधी करणे येथासाग ॥ ३ ॥ आज्ञा ह्मणोनी विप्रें पाई मस्तकासी । ठेवोनी देवासी पुसताहे ॥ ४ ॥ मार्गी जाली चिन्हे या भाव काय । सागता हे माय भाविनाचीं ॥ ५ ॥ विद्याभिमानें तो न सांगे कोणासी । सेवा शिष्यापासी घेवोनीया ॥ ६ ॥ त्या दोषे तो कुर्म जळामाजी दाहा । होत असे पाहा तयाठायीं ॥ ७ ॥ गाय हेचि पृथ्वी बीज धरी ह्मणुन । आपुलें आपण दुध प्राशी ॥ ८ ॥ अम्राचा वृक्ष तो होता वनात । कृपण बहुत ह्मणोनिया ॥ ९ ॥ राजा प्रजा पीडी ह्मणोनी तो मृग । पडीत तो अगें गज जाला ॥ १० ॥ पुष्करणी जाण उभयता बहिणी । येकमेकी जणी वाणदानें ॥ ११ ॥ विप्र भेटला तो माच होये जाण । सवनार्थ ऋण सागीतली ॥ १२ ॥ मुटिकाही त्याची माझीया चितनें । जाताना सागणे तयालागी ॥ १३ ॥ सागोनीया ऐसे जाहाले अदृश्य । साडोनी आलस्य भीम गाये ॥ १४ ॥

॥ **श्रीराम** ॥ मार्गी येता मग सर्वांसी सागत । चिताया अनत मुक्त व्हाल ॥ १ ॥ मग आला गृहा सुर्शीळेसी ह्मणे । अनतदर्शन जाले मज ॥ २ ॥ देवे सागितले व्रत करावया । सुराज्या उपाया हेचि आहे ॥ ३ ॥ येहलोकी सुख देईन तुह्मासी । अतीही मोक्षासी पाव पौन ॥ ४ ॥ मग आनदाने व्रत पुजा करी । सपत्तीही आली होती तैसी ॥ ५ ॥ ह्मणोनी हे व्रत धर्मा त्या करावे । सर्व सुख व्हावे सह

जात ॥ ६ ॥ पूर्वी कुबेराने केले होते जाण । नगरार्नी पूर्ण भक्त याची ॥ ७ ॥ हरिश्चंद्रादिक सर्यवंशी भोज । सोमवंशी गजे करी नी हें ॥ ८ ॥ मीच तो अनंत दुजे काही नाही । भाव धरनी तूही करी धर्मा ॥ ९ ॥ ऐसें सांगोनीया गेले द्वारकेसी । आली चतुर्दशी भाद्रपदी ॥ १० ॥ यथासांग व्रत धर्मराये केले । राज्य प्राप्त जाले तयालागीं ॥ ११ ॥ वराहपुराणीं ऐसी कथा आहे । विष्णुव्रत पाहे प्रिय देवा ॥ १२ ॥ कथा हे जे गाती भावार्थे ऐकती । तयासी श्रीपती तुष्ट होय ॥ १३ ॥ येहलोकीं सुख पुढें होय मोक्ष । कथेच्या प्रत्यक्ष श्रवणेंची ॥ १४ ॥ यदाराममुत धरोनीया हेत । अभंगींच गात चरित्र हे ॥ १५ ॥

॥ इति श्री अनंतव्रताची कथा संपूर्ण ॥

दामोदर देव

॥ श्रीराम ॥ दामोदरदेव सत मोठे जाले । ब्रह्मची पाहीले विश्व ज्यानीं ॥ १ ॥ सर्वांभूतीं येक वासुदेव पाहाती । आत्माच देखती सततत्र ॥ २ ॥ रानामध्यें व्याघ्र उग्र होता मोठा । त्याचे पाडे काटा मोडलासे ॥ ३ ॥ सुजलासे पाय दुःख जाले त्यासी । गेले हे त्यापासी अकस्मात ॥ ४ ॥ व्याघ्रे दुरोनीया पाय दाखवीला । कळवळा आला पूर्ण यासी ॥ ५ ॥ जवळी जावोनी निशंक बसले । काट्यासी काढीले तयाचीये ॥ ६ ॥ आवध जावोनी पाये बरा केला । धन्य सतश्रेष्ठ भीम ह्मणे ॥ ७ ॥

महा मुद्गलभट्ट

॥ श्रीराम ॥ माहामुद्गल हे भट्ट जाले संत । होते रामभक्त निसीमचीं ॥ १ ॥ माता निष्ठावंत अनुग्रह तीनें । दिला यासी पूर्ण भावयुक्त ॥ २ ॥ राममंत्र तेराक्षरी सांगितला । निजध्यासें जाला साक्षात्कार ॥ ३ ॥ अष्टोत्तर शत आर्या केल्या स्पष्ट । राघव संतुष्ट जाला तेणें ॥ ४ ॥ जयाच्या आर्यांचे करितां पारायण । पातकें संपूर्ण जाती पाहा ॥ ५ ॥ येके दिसीं गेले होते संचारासी । मिळवोनी द्रव्यासी येत होते ॥ ६ ॥ चोरें पाळतीलें वालेंण पाहोनी । आरण्य जाणोनी येती जंव ॥ ७ ॥ आर्यातील येक चरण ह्मणती । रक्षी सीतापती येवोनीया ॥ ८ ॥

॥ चरण आर्येचा ॥

धन्विनौ सदभिभीता वविपन्नंवरानुभौ ।

ऐसें ह्मणतां पुढें आले सीतापती । उर्मीळेचा पती मागें चाले ॥ ९ ॥ घोड्यावरी संत प्रेम हें अद्भुत । स्मरणांत चित्त रंगलेंसे ॥ १० ॥ पाहोनी तस्कर भयभीत जाले । परंतु चालिले सांगातीच ॥ ११ ॥ नित्य पाहाती तो मागें पुढें वीर । पगमी नंतर आले ऐसें ॥ १२ ॥ चोर येवोनीया यासी विचारिती । धारा जी रक्षिती तुह्मासी ते ॥ १३ ॥ मागें पुढें उभे धनुष्य घेवोनी । निद्राही नयनीं न ये त्यासी ॥ १४ ॥ येक तो सांवळा दुजा गौरवर्ण । रक्षिती संपूर्ण दिनरात्रीं ॥ १५ ॥ ऐकताची याच्या नेत्रा आले अश्रु । ह्मणतां सीतावर श्रमी जाला ॥ १६ ॥ चोराचीये पाईं करिती नमनासी । दर्शन तुह्मासी दिलें देवें ॥ १७ ॥

---

१ चाराव्ड

घेग भार जाग स्वकर्म सोडीले । तेही भक्त जाले भीम ह्मणे ॥ १८ ॥

॥ श्रीराम ॥ माहामुद्गल हे भट आनदाने । भजन करित अहर्निसीं ॥ १ ॥ सनशृगीं येक विप्र होता कुष्ट । देही साग स्पष्ट तयालागीं ॥ २ ॥ मज काही नेणा न जावे जाणावे । भट्टजीपासीं नाही पेठगासं ॥ ३ ॥ आग यानशामीं सर्व निवेदीले । मातेसी पुसीले तेव्हा यानी ॥ ४ ॥ माता ह्मणे त्यासी नेई तू गगेसी गळकुष्टासी स्नान करी ॥ ५ ॥ राम ह्मणोनी बुडी मारावी । निरसील गोनी राम माता ॥ ६ ॥ यानी नेवोनीया विचार स्मरण । करोनी स्नान पाहाताची ॥ ७ ॥ दिव्यदेही जाला कुष्ट सर्व गेला । आनद जाहाला भटराया ॥ ८ ॥ घरीं येवोनीया मातेला सागती । धन्य नाम क्षिती गवोनाचें ॥ ९ ॥ विचार ह्मणतिना जाला दिव्यदेही । माता रष्ट पाही जाली तेव्हा ॥ १० ॥ येकवेळ ह्मणना काय येक नव्हे । का गा रामराये श्रमवीला ॥ ११ ॥ माते मी अज्ञान नेणेची महाम । नमन सप्रेमें केलें पाई ॥ १२ ॥ ऐशा सतलीला गाती जे ऐकती । तेही मुक्त होती भीम ह्मणे ॥ १३ ॥

॥ श्रीराम ॥ माहामुद्गल हे भट वृदवना । यात्रेलागीं जाणा निघालीं ॥ १ ॥येथें कोण देव आहे हें पुसती । सर्वही सागती राधाकृष्ण ॥ २ ॥ न जाती दर्शना रामभक्त पूर्ण । जयरामध्यान अहर्निसीं ॥ ३ ॥ बहुतचि तेव्हा आग्रह सर्वांनीं । नेले सतजनी देवास्थान ॥ ४ ॥ तेव्हा नेत्र यानीं वळकट लावीले । देवापुढे नेले अकस्मात ॥ ५ ॥ आले देवापुढे ऐसें निघाले । मग आरभीले स्तवनासी ॥ ६ ॥ नाना भोगाचें हे काडे या टाकोनी । जयालागीं वेणु ह्मणताती ॥ ७ ॥ धनुष्यबाणासी धरा स्वामी हाती । राधा आवडती लाऊन द्या ॥ ८ ॥ जगन्माता आमुची सीता सती आणा । गुरखीयापणा सोडोनी द्या ॥ ९ ॥ रूप आयोध्येचे राम व्हाल जरी । मस्तक हा

तरी लवे जाणा ॥ १० ॥ भक्ताच्या वाक्याचा प्रीत नारायेणा । जाला रामराणा तये वेळे ॥ ११ ॥ उघडोनी डोळे केली पुजा मग । भक्ती हे अभग भीम ह्मणे ॥ १२ ॥

॥ श्रीराम ॥ माहामुद्रल ह भटजीनी ध्यान । दर्गेनी सपूर्ण बोलीयले ॥ १ ॥ अनाथासी थोर करोनी दावीले । तुह्मी वाटवीले दीनालागी ॥ २ ॥ आता हें कोदड सोडा वेणु धरा । मयोराचा करा मुगुट जी ॥ ३ ॥ आवडती राधा बोलावाजवळी । व्हा जी वनमाळी पुर्वनत ॥ ४ ॥ येथील हें ध्यान नव्हे ह्मणोनीया । प्रार्थना हे पाया केली स्वामी ॥ ५ ॥ परि मी नमन करोनी जाईन । मग व्हावें पूर्ण देवराया ॥ ६ ॥ भक्ताच्या मुखात जैसें जसें येत । देव तैसा होत भीम ह्मणे ॥ ७ ॥

॥ श्लोक ॥

अंबाबाई

॥ श्रीराम ॥ नामदेवाची हे कन्या अंबाबाई । भक्तीची नवाई ऐका तिची ॥ १ ॥ पंढरीस नामदेवाघरीं होती । तेव्हां आला पती न्याहाळया ॥ २ ॥ कार्तिकीची यात्रा होती दोन महिने । नामदेवा ह्मणे आणावी का ॥ ३ ॥ मातेसी विचारी आणिसील काय । ते ह्मणे उपाय माझा नाहीं ॥ ४ ॥ आपू तुज ऐसे कोणीच न बोले । जाणे बोढाले ऐसीयात ॥ ५ ॥ पांडुरंगापासीं जाय गळां पडे । दीनस्वरें रडे आळ घेनी ॥ ६ ॥ विठोबारे माझ्या आणावें त्वां मज । रखी माझी लाज सख्या माझ्या ॥ ७ ॥ कार्तिकीची यात्रा सांनिध येती । अभागी मी पती नेऊ आला ॥ ८ ॥ जरि देवा मज न आणीसी जाण । स्त्रीहत्या वाहीन तुजवरी ॥ ९ ॥ ऐसें बोलोनीया मस्तक चरणीं । ठेवोनी नं-घोनी चालीयली ॥ १० ॥ जरी मागुत्यासी ध्यानसे देवासी । विठ्ठ मानसी अहर्निशीं ॥ ११ ॥ सदा मनामाजी विठ्ठल विठ्ठल । छंद सर्व-काळ हाचि जपे ॥ १२ ॥ कार्तिकीची यात्रा मंदिराची आडी । यानी-

वहिर्णामी भेटला तये वेळीं ॥ २३ ॥ ते ह्मणे गे दादा घरची गर मार्ग । नेमी केसें परी मज माग ॥ २४ ॥ समाधान याचें करोनीया न्यावें । मान्य केलें देवें तये वेळीं ॥ २५ ॥ मामासी भेटोनी शेलापा-गोद्यासी । देवोनी अर्थासी वाटा ह्मणे ॥ २६ ॥ अत्यंत दारिद्री वस्त्रे खुप जाला । ह्मणे ऱ्या मुलीला पढरीसी ॥ २७ ॥ सासु क्रूर मोठी ह्मणे मी न धाडीं । तयेल्याही साडी नेसवीली ॥ २८ ॥ मेहुण्याचा कोप जाणोनी तयासी । पोशाकची त्यासी दिला पाहा ॥ २९ ॥ मग गोलीयलें अग्रवाईमने । भावेंजीनी यावें यात्रेलागीं ॥ ३० ॥ श्वशुर बोलीला माडवल होतें । दुकानची तेथें चालीतो मी ॥ ३१ ॥ पुत्र आणि सून ठेवावी पदरी । ऐसी माझी गर्गी इच्छा आहे ॥ ३२ ॥ सहस्त्र रुपये जरी कोणी देता । सुन आणि सुता ठेवितो मी ॥ ३३ ॥ पढरीहूनीया नाणीतोच मग । ऐसें पांडुरगें ऐकनाची ॥ ३४ ॥ ग्यलित्ती काढोनी ठेवियेली पुढें । नवल हें गाढें केलें पाहा ॥ ३५ ॥ पढरीस मग जावया निघती । घोड्यावरी सती बैसवीली ॥ ३६ ॥ पुढे पाडुरग मागें तिचा पती । क्षणामाजी येती पढरीस ॥ ३७ ॥ वाळवटीं आले धाई उतरोन । खलीती देवांन पतीपासी ॥ ३८ ॥ उभयता तुह्मी पुढे व्हारे आता । येतो मी तत्वता मागोनीया ॥ ३९ ॥ मागें जो पाहाती अदृश्य जाहाले । पाडुरगें केलें नवल ऐसें ॥ ४० ॥ नामदेवा दोघे नमन करोनी । वर्तमान कानीं निवेदीलें ॥ ४१ ॥ ह्मणती नामदेव पाडुरग आले । भक्तीसी भुलले मुली तुझे ॥ ४२ ॥ अखंड तुह्मासी येथेची ठेवीलें । वेरझारे केलें मूल्य देवें ॥ ४३ ॥ यशवतसुत सतलीला गात । प्रेम हें चित्तात धरोनीया ॥ ४४ ॥

नामदेव

—•—

॥ **श्रीराम** ॥ नामदेव द्वारकेस जाता मार्गी । कैसे भक्तीरंगा रंगले हे ॥ १ ॥ येक गाव होता तेथे येक बाई । क्रूर होती पाही बहुत ते ॥ २ ॥ येक पुत्र येक कन्या होती तीस । जाच करीतसे सुने बहु ॥ ३ ॥ पुत्रा आणि सुने ऐक्य होउ न दे । जीर्ण वस्त्रासी दे तयेलागी ॥ ४ ॥ घराच्या बाहेरी जीर्ण झोपड्यात । ठेवोनी तयेते जाची बहु ॥ ५ ॥ उपवर परी उपायची नाही । माहेरीही काही ठाव नसे ॥ ६ ॥ पुत्रासी गृहात निजऊनी द्वारी । पडते सातारी ऐसे असे ॥ ७ ॥ गावातील बहु पुत्रासी सांगत । परी मातृभक्त असेची तो ॥ ८ ॥ कन्या पतीगृही जाली गरोदर । प्रसुत विचार पडे तेथे ॥ ९ ॥ होता पती मात्र दुजे नाही कोणी । तेव्हा बोले वाणी पतीसी ते ॥ १० ॥ माझीये मातेसी आणा बोलाऊन । तेव्हा घोडे याने पाठवीले ॥ ११ ॥ कन्येपासी ईचा होता जीवप्राण । पुत्रालागी ह्मणे जाते आता ॥ १२ ॥ सर्वही धान्यासी लिपणे घालोनी । महिन्याचे मोजोन दिले यासी ॥ १३ ॥ त्वरीत मी येते ह्मणोनी निघाली । गृहा माजी गेली कन्येच्या ते ॥ १४ ॥ मागे ग्रामस्तानीं यास बोलाऊन । निषेध करोन बोलीयले ॥ १५ ॥ तुझी माता ये तो पत्नी ने गृहात । सर्वही साहाय्य आह्मी देतो ॥ १६ ॥ ग्रामस्ती दंपत्यपूजनची केले । धान्यही दिधले उभयासी ॥ १७ ॥ मग आनंदाने येकत्र जाहाली । प्रीतिही वाढली उभयाची ॥ १८ ॥ देवे दया केली गर्भवती जाली । सासुही राहीली बहु दीन ॥ १९ ॥ कन्ये काही रोग जाहाला ह्मणून । षण्मास हे जाण राहे तेथे ॥ २० ॥ पुढे आली गावासन्निध ह्मणोनी । पुत्रासी येवोनी सांगताती ॥ २१ ॥ ऐसे ऐकताची कातेसी बाहेरी । घालोनीया करी पूर्ववत ॥ २२ ॥ घरी येवोनीया सुनेस पाहीले । नष्ट द्वेषा केले

वर्णवेना ॥ २३ ॥ तेथे नामदेव आले अकस्मात । आवडी प्रामस्त गहाविनी ॥ २४ ॥ कीर्तनासी यान्या येती सर्व जन । पुत्रासी घेवोन हेही आली ॥ २५ ॥ कथा एकनाची वैराग्य जाहाले । पुत्रालागी बोले तये वेळी ॥ २६ ॥ जावे द्वारकेसी समागमे यांच्या । गुतलो मायेच्या पासी आम्ही ॥ २७ ॥ प्रातःकाळी पुत्रासहीत निघाली । मुनही चालीली समागमे ॥ २८ ॥ नित्य कीर्तनाचा घोष जेव्हां होये । मुन एकनाहे भावयुक्त ॥ २९ ॥ दिवस जाहाले प्रमुतीची वेळ । झाडीही प्रबळ गाव नाहीं ॥ ३० ॥ विसाच कोसाची मजल ह्मणोन । यात्राही त्वरेने जाऊ लागे ॥ ३१ ॥ मागें मागें गहे चालवेना ईसी । आली दाहा कोसी जैसी तैसी ॥ ३२ ॥ डाकोर्नाया ईसी सर्व गेले जेव्हां । मार्गातरी तेव्हा बैसली हे ॥ ३३ ॥ पुढे दाहा कोस मागे दाहा कोस । झाडी हे कर्कश भयंकर ॥ ३४ ॥ तेथे हे बैसली प्रमुतीची वेळ । जाहाली व्याकुळ बहु जेव्हां ॥ ३५ ॥ दीर्घस्वरें रडे भोवताले पाहे । ह्मणे कृष्णमाये धांव आता ॥ ३६ ॥ कृष्णाबाई आई धाव लवलाई । कोणी नाही पाही मज आतां ॥ ३७ ॥ मासु पती तेही गेले डाकोर्नीया । आतां दावी पाया देवराया ॥ ३८ ॥ बहुता पारसी ऐसे कीर्तनांत । नामदेव मत गात होते ॥ ३९ ॥ सर्व मत त्यांचे गाणे त्वरे असे । तरी पाव ऐसें बोलताहे ॥ ४० ॥ ऐसी वेळ कोणा मागे नसे आली ।

विस्मय बहुत जाला यासी ॥ ४९ ॥ ह्मणती मा अभक्त लावाल कपाटा । नाही मज निष्ठा स्थिर देवा ॥ ५० ॥ पटगी मोडोनी आलो येथे का मी । ह्मणोनीया तुह्मी शिक्षा केली ॥ ५१ ॥ परी जगामध्ये जाली अपकीर्ती । प्राणाची समाप्ती करू येथें ॥ ५२ ॥ हेही मोक्षपुरा येथे देहपात । करावा हे मत तुझे वाटे ॥ ५३ ॥ निग्रह करित वाणी जाली ऐसी । मी गेलो मार्गासी येक वापा ॥ ५४ ॥ ह्मातारीची सून प्रसुत मार्गात । जाली मीही तेथ गेलो आहे ॥ ५५ ॥ वीस कोस आडी लागली तयान । राहीली मी तेथ आहे जाण ॥ ५६ ॥ वाळूतपण हे करीतो मी तीचें । दर्शन आमुचे तेथे तुज ॥ ५७ ॥ मग नामदेव तीर्थसपादणी । करोनी तेथोनी चालीयले ॥ ५८ ॥ झाटीत मुकाम केला नामदेवे । रात्रीमाजी मने निजेट तेव्हा ॥ ५९ ॥ मध्यरात्री देवे देवोनी दर्शन । माहाद्वात जाण नेले यासी ॥ ६० ॥ कृष्णाबाई मूल करोनी स्वाधीन । अदृश्य भगवान जाले मग ॥ ६१ ॥ माहाल्ही तेथे नाहीसाची जाला । विचित्र हे लीला देवाजींची ॥ ६२ ॥ सासु पती काता मूल येक करून । ग्रहासी नेऊन घाल्वीती ॥ ६३ ॥ मग सासु मुनेवरी लोभ करी । मतलीला बरा वर्णीयली ॥ ६४ ॥ यजनतसुत मतलीला गात । पढरीस येत नामदेव ॥ ६५ ॥

॥ जनाबाई ॥

॥ **श्रीराम** ॥ नामदेवाचीय यग जनाबाइ । भक्तीची नवाई ऐका तीची ॥ १ ॥ सतसमागमे विठलाचा छद । अतर्बाह्य वेध लागलासे ॥ २ ॥ निजध्याले जाग साक्षाकार मोठा । अद्भुतची निष्ठा वर्णवेना ॥ ३ ॥ गोपन्या आणाया जाते मन्त्रासग । तेथें भजन करी

आनंदानें ॥ ४ ॥ टाळ्या वाजऊनी नृत्यचीं करावी । देहभान जाय तये वेळे ॥ ५ ॥ तेव्हां देवाजींना याद अकस्मात । निचें काम करित पांडुरंग ॥ ६ ॥ पितांबरांअत गोमन्या नेचेत । प्रेमार्सी भुग्न भीम ह्मणें ॥ ७ ॥

॥ श्रीराम ॥ जनाबाई येके दिनीं दळायासी । बसली मानसीं पांडुरंग ॥ १ ॥ नाचणे दळाया दिले होते ईस । भान नसे तीस दळायाचें ॥ २ ॥ नेत्र लावोनीया भजन करीत । पांडुरंगीं चित्त मग्न जाले ॥ ३ ॥ नामदेवमाता गोणाबाई तेथ । येवोनी पाहात जनी तेव्हां ॥ ४ ॥ ह्मणे वेडी जाली दळण राहीलें । सावधान केलें तये वेळे ॥ ५ ॥ ऐसे दोन वेळे सावधान केले । मग त्याते दिले पाठी वर्ग ॥ ६ ॥ जनाबाई त्यात बसताचीं मग । आले पांडुरंग दळावया ॥ ७ ॥ क्षणामाजीं देवे दळोनीया पीठ । सुपामाजीं नीट भरीयेलें ॥ ८ ॥ जाहाले अदृश्य आली गोणाबाई । पाहे पीठ अई

भावयुक्त ॥ २९ ॥ तेसेंची गोकुळा गोपाळांनी केलें । उचिष्ट चारिलें मुखातील ॥ ३० ॥ संतांचें उचिष्ट न ह्मणावें कदा । प्रसाद तो सदा मेऊ आह्मी ॥ ३१ ॥ देव निक्षयानरून पाटीं उतरिती । पक्कान्नें तीं होती हस्तस्पर्शें ॥ ३२ ॥ मग जनाबाई मागतें घेवोनी । जेवीले ह्मणोनी नाम गाये ॥ ३३ ॥

॥ श्रीराम ॥ जनाबाईसवें जेवोनी तेथेंचि । निजती श्रीपती प्रमासाठीं ॥ १ ॥ उशा तिची देव गोढोनीया घेती । आकळली प्रीति पावले ॥ २ ॥ जनाबाईचीया उशाकडे नाहीं । दिला वाढु पाही देवरायें ॥ ३ ॥ मग गोष्टी माता सागती मागील । भक्तींची हे भूल आहे आह्मा ॥ ४ ॥ जनाबाई देवापुढें निजे प्रेमीं । बापापुढें जैसी कन्या निजे ॥ ५ ॥ देवाचा भावना कोसल्या यशोदा । तैसीच गोविंदा प्रीत ईची ॥ ६ ॥ दोनेही निष्काम ह्मणूनी परस्परें । प्रीति जाली थोर वर्णवेना ॥ ७ ॥ प्रात काळ्या देव गडबडीनें गेले । पदक राहीलें गळ्यातील ॥ ८ ॥ पुजारी पाहाता पदकची नाहीं । गडबडले पाहीं तये वेळे ॥ ९ ॥ हकीमामहीत शोध जो करिती । घरात बोलती जनाबाई ॥ १० ॥ पदक का देव टाकोनीया गेले । ऐकलाची आले लोक तेथें ॥ ११ ॥ तयांसी पदक दाची ते नेती । हाकीमा सागती जनी चोर ॥ १२ ॥ चाळीस शिपाई धाडीले तयानें । जनीस बाधोन आणा ह्मणे ॥ १३ ॥ जनाबाई तेव्हा भजन करीत । अकस्मात दूत आले तेथें ॥ १४ ॥ बाधोनीया हात चालवीली त्यानीं । पाहाती नयनीं लोक थोर ॥ १५ ॥ हाकीमापासळी आणीयली जेव्हा । विचारितो तेव्हा जनाबाई ॥ १६ ॥ कैसें हें पदक नेलेस चोरोन । साग आता जाण मनोत्तर ॥ १७ ॥ ह्मण पांडुरगावीण काहीं नेणे । त्याचें हें कारणें तोचि जाणे ॥ १८ ॥ देना मुख्यसगी जाहाग शब्द । इच्छा काय स्पष्ट साग आहे ॥ १९ ॥ जनाबाई ह्मण देवाचें दर्शन । घ्यावें ऐसें मन उच्छीतावे ॥ २० ॥ त्याने ह्मणे ईसी पाहो या देवासी । मग या मुळासी

॥ रामभट पोळे ॥

॥ श्रीराम ॥ रामभट पोळे होते पैठणांत । मोठे रामभक्त निःसीमची ॥ १ ॥ कोदंडरामाची मूर्ती सर्वकाळ । असावी जवळ जीवा ऐसी ॥ २ ॥ आयुष्यासारिखे मूर्तीस उपचार । ज्याचे निरंतर होत होते ॥ ३ ॥ सर्व तीर्थ व्रतें गमाविण नाहीं । अहिर्निसीं पाही निजध्यान ॥ ४ ॥ परोपकारासी शरीर लावीलें । श्रीरामा लक्षीलें सर्वां भूतीं ॥ ५ ॥ कोणानेंही काम अडोन नेदावें । निष्काम करावें मनोभावें ॥ ६ ॥ उंचनीच काम न करावें ऐसें । मनांतची नसे जयाचीयें ॥ ७ ॥ वाचें नाम सदा सत्यची बोलावें । कायेनें करावें सुखी सर्वां ॥ ८ ॥ कोणी दुष्ट वाक्य कठीण बोलती । त्यांच्या पाया पडती ऐसें स्थिती ॥ ॥ ९ ॥ सदा समाधान हें मुख्य साधन । समाधी हे जाण सहाजांत ॥ १० ॥ तये शांतीअंत सुखें संतोषांत । व्याधी त्या तृष्णेंत जाणाव्या हो ॥ ११ ॥ सर्वांभूतीं दया तोचि धर्म जाण । रामभटा पूर्ण चिन्हे ऐसीं ॥ १२ ॥ येकेदिसी पत्तोजीच्या शाळेअंत । पोरांसी ह्मणत पानें आणा ॥ १३ ॥ मोठीं मोठीं पानें आणावी वडाची । ह्मणिजे खेळायाचि सुटी तुह्मा ॥ १४ ॥ हर्ष जाला मुलां तेथोनी चालीली । मार्गांत जो आली ऐसीयांन ॥ १५ ॥ रामभटबाबा भेटले तयांसी । चलावें पानासी ह्मणती यांला ॥ १६ ॥ बरें ह्मणोनीया त्यांच्या संगें गेले । वडापासीं आले मुलांसहित ॥ १७ ॥ ह्मणती मुलें आतां बाबा वर चढा । मोठी मोठी तोडा पानें पाहूं ॥ १८ ॥ बांधीली कमर त्यांनं राममूर्ती । काम घालुनी जाती वृक्षावर ॥ १९ ॥ खालून हीं मुलें दाखविती पानें । अवघड ठिकाण होतें तेथें ॥ २० ॥ वळकांचीचीं पानें वांकून तोडीतां । मूर्ती अवचिता पडे खालीं ॥ २१ ॥ पडिला राम ह्मणुन मुलें बोलतानीं । हे त्यांसी पुसती कैसा

पड ॥ २२ ॥ स्याग डाइ आणि पाय नाग र्ग । ऐसेना अतर्ग काये केले ॥ २३ ॥ आपुन्या येन गमा आलींगन केड । नेमटा हे जाहे गमगया ॥ २४ ॥ स्याग डोई वर पाव कगेनासा । गम म्हणे नीया । देह सोडी ॥ २५ ॥ काया वाचा प्राण शेता गमार्पण । धरिले उचलोन वरिश्नानरा ॥ २६ ॥ नवी कामरही मुग चन्द्रकोटी । पाहाता हे दृष्टा रूप ऐस ॥ २७ ॥ नुकुटा उपमा न सुचेची आहा । वर्णाया श्रीरामा श्रुती नेती ॥ २८ ॥ आलींगन दिले मग गमराये । मनोरथ पाहे पूर्ण केले ॥ २९ ॥ ऐसे रामभक्त एन्से जीवन्मुक्त । भीम स्वामी गान अनुदिनीं ॥ ३० ॥

॥ निपटनिरंजन ॥

॥ **श्रीराम** ॥ निपटनिरंजन आरगाबाजत । हान माठ सत बाग मध्यें ॥ १ ॥ गावामध्यें जाते स्थान फिरावे । कार्णी देना स्याते धान्य पीठ ॥ २ ॥ येके दिसीं मद काळाचा पायान । गिरे अकस्मात तव वेळीं ॥ ३ ॥ जिकिहरिसीं दहमान नाही । समाधीस्त पाही चाली यले ॥ ४ ॥ माळीण पाहाना ह्मण पायाअत । गेले न त्वरान काढा आधीं ॥ ५ ॥ दहावरा आले आणि बागायत । प्राणीं टाकीले म्हणती देहे ॥ ६ ॥ त्याच मस्तकें पायाअन गेरे । ताचि हें काढील तरी काढों ॥ ७ ॥ ऐसें राजानाया नाग जागअत । हाता समाधीस्त दव आले ॥ ८ ॥ पायातील मग उपटाना काटाटी । रक्तधार आली तये वेळीं ॥ ९ ॥ हस्तमात्र पाय नग, करनी गम । एम मतशील भीम गाव ॥ १० ॥

॥ श्रीराम ॥ निपटनिरंजन जीवन्मुक्त ज्ञानी । दिल्लेश्वरा कोणी निवेदीलें ॥ १ ॥ त्यांनी स्वार यांसी आणाया धाडीले । बागेमध्यें आले याजपासी ॥ २ ॥ गुफेत श्रीकण्या मृन्मय पात्रात । होते हे भक्षीत तये वेळे ॥ ३ ॥ राउताची हाक ऐकाता तमेचि । येती बाहेरची खात खात ॥ ४ ॥ दाढी पोटावरी मोकळ पाहीले । कुश्चीळ दाखीलें रूप त्यासी ॥ ५ ॥ अभक्ता संताचे माहात्म न कळे । थु ऐसें बोलीले तोंडावरी ॥ ६ ॥ सिद्ध बोलीयले तुमच्या तोंडात थु । यो आमुच्या मुखातु नको तुह्मां ॥ ७ ॥ ऐसे बोलताची राउताच्या मुखीं । जराग निशेखी नाहीं होंगे ॥ ८ ॥ जिव्हाच ते कोरडी जाहाली ते काळीं । शरण तये वेळीं येती यांसी ॥ ९ ॥ दया आली मग मोकळे ही केले । पाईं ते लागले तये वेळीं ॥ १० ॥ मग सिद्ध गेले आपुले झोपडींत । स्वार होउनी स्वस्थ रहाते जाले ॥ ११ ॥ अस्तमानी राहे प्रहर दिवस । गेले ते दिलीस योगसिद्धी ॥ १२ ॥ मशीदींत मध्य कोनाड्यात गेले । जानोनी बैसले तये वेळीं ॥ १३ ॥ पाछाह कुराण पढावया आला । अकस्मात याला पाहाताहे ॥ १४ ॥ विचारित्ता नाम निपट सांगती । बोरांनिं प्रीति ह्मणुन आलों ॥ १५ ॥ पाछाहानें तेव्हां केला चमत्कार । सातांनी काळीवर मक्के गेला ॥ १६ ॥ तेथे सात सिद्ध होते त्या नमन । बद्रीवृक्ष नाण होता तेथे ॥ १७ ॥ निपटही गेले त्या वृक्षीं देखीले । बोरे खाती वहीले आनंदात ॥ १८ ॥ पाछाह प्रसाद मागताची ह्मणत । देऊ मशीदींत चाल आता ॥ १९ ॥ गेला शरीरात पाहे कोनाड्यात । बैसले हे खात बोरें तेथ ॥ २० ॥ बोराचा प्रसाद देता लोटांगण । घालोनीया ह्मणे ईश्वर हा ॥ २१ ॥ मग सुखगोष्टी तेथें बोलोनीया । पत्र घेवोनीया तया स्वारा ॥ २२ ॥ जाले बागेअत पत्र दिल्हे त्यासी । गेले ते दिल्लीसी तये वेळीं ॥ २३ ॥ पाछा-

१ तुमच्या तोंडावरला थु तुह्मांस नको तो आमच्या तोंडात येवो

हासी नर्क शुक्याचा वृत्तांत । मागता सिद्धानें ह्मणे वन्य ॥ २४ ॥ ऐसी मतभीडा गाती जे ऐकती । तेही वन्य होती भीम ह्मणे ॥ २५ ॥

॥ श्रीराम ॥ निपटनिरंजन औंगाबानीत. । आले रस्त्याअंत येके दोनीं ॥ १ ॥ ह्मणती सर्वी भक्ती लागावी ह्मणून । चतुर्भुज आणून मूर्ती येथ ॥ २ ॥ देवालय केलें दर्शनार्थी याचे । बोलावितो भावें सर्वत्रांनी ॥ ३ ॥ हिंदुमात्र येती अविंध न येती । तेव्हा ह्मणती चित्तीं ऐसें नव्हे ॥ ४ ॥ मूर्ती बागेमध्यें नेवोनी ठेविली । मशीदची केली तेथें मग ॥ ५ ॥ बोलाविता यती अविंध आनंदें । न येतीच भेदें हिंदु तेथें ॥ ६ ॥ सर्व येती ऐसा उपाय योजावा । भेदची नसावा ऐसें करूं ॥ ७ ॥ माडोनी मशीद केला शौचकूप । जाती आपेआप सर्व तेथें ॥ ८ ॥ गावींचा पठाण हाकाम तयानीं । थोंप याना ऐसी युक्त केली ॥ ९ ॥ मशीद मोडोनी केला शौचकूप । बोलावीडे बाप सिद्ध राया ॥ १० ॥ ह्मण कूप केला मशीद मोडोन । काय जी कारण सागा याचे ॥ ११ ॥ देव कडा तेथें न येती यवन । मशीदींत जाण हिंदु न ये ॥ १२ ॥ मग शौचकूप केला तेथें येती । भेदातीत होती नर्कद्वारा ॥ १३ ॥ आह्मी काय याती करावा उपाय । नर्क जाला प्रीय जनालागा ॥ १४ ॥ बहुतची बोध पठाणासी केला । तोही भक्त जाला सतवाक्यें ॥ १५ ॥ मग बागअंत भजन करीत । येयोनी बसत भीम ह्मणे ॥ १६ ॥

मच्छेंद्रनाथ

॥ श्रीराम ॥ मचींद्र गोरक्ष होत गुरुशिष्य । सामर्थ्य विशेष योग मोठा ॥ १ ॥ गोरक्ष गावात भिक्षा मागोनीया । चावी गुरुवर्या

मर्यादेनें ॥ २ ॥ गुरु देतील तो प्रसाद सेवावा । गुरुसेवा जीवाहूनी प्रीय ॥ ३ ॥ येके दिसीं गेले भिक्षेसी गांवांत । प्रयोजन तेथें हेही आले ॥ ४ ॥ दानपात्रें यांसी वाढोनीया देती । गुरुपासीं येती घेवोनीया ॥ ५ ॥ मछिंद्रनाथांनी स्वइछा भोजन । केलें आनंदानें गुरुरायें ॥ ६ ॥ दहींवडे त्यांत मिष्ट जाले होते । स्वामी तेची खात आवडीने ॥ ७ ॥ दुसरे दिवसीं गोरक्षानीं स्नान । करोनी नमन पुढें उभे ॥ ८ ॥ ह्मणती गुरुराया भिक्षे आज्ञा द्यावी । वेळ हे बरवी जाली आहे ॥ ९ ॥ ह्मणती गुरुराव दहीवडे आणीं । दुजें कांहीं नाणीं भीक्षा आजी ॥ १० ॥ आज्ञा ह्मणोनीया गांवामाजीं गेले । भिक्षेसी लागले मागावया ॥ ११ ॥ घरोघरीं ह्मणती दहीवडे घाला । इछा सद्गुरुला जाली आहे ॥ १२ ॥ धिकार करोनी कोणी न घालिती । तेव्हां हे बोलती येका घरीं ॥ १३ ॥ दहींवडे जरी करोनीया घाल । तरी जें मागाल तेंचि देऊं ॥ १४ ॥ बाई येक तनिं ऐकोनीया ह्मणे । देसी तरी देणें सव्य नेत्र ॥ १५ ॥ ऐकोनीया ह्मणती नेत्र जाला धन्य । गुरुसी अर्पण करूं आतां ॥ १६ ॥ तन मन धन गुरुसी अर्पण । त्यांचें त्यांसी देणे या वेळेसी ॥ १७ ॥ नखे रोवोनीया बुबुळ काढीलें । डोळ्यासी फोडीलें गुरुसाठीं ॥ १८ ॥ बाई घाबीरीच होवोनीया बोले । द्वाड मी बोलीलें सतराया ॥ १९ ॥ तोंड ह्मणे द्वाड करोनीया वडे । आणोनीया पुढें ठेवीयले ॥ २० ॥ दहीवडे घेती स्वामीपासीं येती । नेत्रासी लावीती हात येक ॥ २१ ॥ मछींद्रनाथांनीं पुसीयलें यांला । हात कां लावीला नेत्रा मागं ॥ २२ ॥ गोरक्ष बोलीले स्वामी डोळा आला । ह्मणोनी लावीला हात तेथें ॥ २३ ॥ गुरु बोलीयले जरी डोळा आला । आला तरी आला हात काढीं ॥ २४ ॥ काढितांची हात दिव्य नेत्र जाला । सद्गुरुसी केला नमस्कार ॥ २५ ॥ वर्तमान मग निवदीलें सारें । आलिंगन येरें दिलें शिष्या ॥ २६ ॥ धन्य गुरुभक्त निष्ठा ज्याची ऐसी । देव तयापासीं भीम ह्मणे ॥ २७ ॥

॥ श्रीराम ॥ मच्छिंद्रनाथानीं गोरक्षातें आज्ञा । केली क्षीर
आणा मेंढ्याची ॥ १ ॥ भिक्षेलागीं आजी क्षीरची मागावी । आनंद-
ला जीवीं निश्चयाचा ॥ २ ॥ जाऊनी भिक्षेसी क्षीर मागतांतां । कोणी
न घालिती तये वेळीं ॥ ३ ॥ ह्मणती जरी कोणी क्षीर घाऊ जाला ।
तरी आह्मी तुझा दंडी येक ॥ ४ ॥ आमुच्या स्वामींनीं जें दिलें आज्ञा-
सी । तें आर्या तुलासी देऊ नरी ॥ ५ ॥ येका लेंकराने सांगोनी
मातेसी । दांनवे क्षीरासी तये वेळीं ॥ ६ ॥ सुगमी घेवोनी स्वामीपासीं
येती । वृत्तांत सांगती गुरुराया ॥ ७ ॥ भक्षोनीया क्षीर नमाश्रमें
वाळा । पाकळी वेतालील तये वेळे ॥ ८ ॥ तयाचे कुळीसी लागोनीया
बोट । केला नाथनिष्ठ निरंतर ॥ ९ ॥ नाम गैनीनाथ ठेवीलें तयाचें ।
निवृत्तीही त्याचे शिष्य पुढें ॥ १० ॥ ऐसीया संताचे नाम घेतां वाचे ।
ज्ञान होय साचें भीम ह्मणे ॥ ११ ॥

॥ श्रीराम ॥ गड गमन हे पितापुत्र होते । मतसेवे हेत दृढ
ज्याचा ॥ १ ॥ नित्य काळी होमें नें गेलें सगेनी । कानेंही कांटोनी
धर्म केला ॥ २ ॥ दिले नाम कर्ण धर्म न आमुचा । नाहीं तरी त्याचा
का हेटना ॥ ३ ॥ कर्णेंही कांटोनी जरी धर्म केला । न फिटता त्याग
दोष नाही ॥ ४ ॥ त्याचें घरीं त्यासी फिरोनी न देती । वरांही वि-
पत्ती बहु जाली ॥ ५ ॥ मल्हाराय माटे परी कोणी याली । उसणेंही
त्यासी न दे कोणी ॥ ६ ॥ ऐसा नमजान गुरुराज आले । प्रेमें पुढे
गेले उभयतां ॥ ७ ॥ मच्छिंद्र गोरक्ष आणाखोगें शिष्य । यानी त्या
सर्वांस नमन केलें ॥ ८ ॥ आदरानें नाहीं आदरें घरासी । आणीले
गुरुसी प्रेमानंदें ॥ ९ ॥ उपवासी होते भोजनासी काहीं । घरामध्यें
नाहीं काहीं जेव्हा ॥ १० ॥ गत प्रश्न नाहीं चांगला करावें । भोजन-
नाची वार्ता मतराया ॥ ११ ॥ ऐसा कांहींपा विचार नियाले । नामी-
धान्या आले नगरासी ॥ १२ ॥ ॥ मार्डीतरी नाहीं गरज पाहावीं ।
बाप बोले मानि पुत्रासी ॥ १३ ॥ गेला गतुनीया अन्न सांच नाती ।

सामुग्रीसी देतों वर घे तू ॥ १४ ॥ सांपडलों तरी आहेच मी वृद्ध । नाहीं कांहीं खेद मज याचा ॥ १५ ॥ पुत्र बोलीयला जाईन मी अंत । देईन समस्त सामुग्रीसी ॥ १६ ॥ ऐसें बोलोनीया घालोनीया कास । मनांत उल्हास सद्गुरूचा ॥ १७ ॥ सोप्यातुनी मग अंत उतरत । सामुग्रीसी देत बापा हातीं ॥ १८ ॥ सर्वाही साहीत्य देवोनीया वर । जात बाणी त्वरे आला अंत ॥ १९ ॥ धरीयले पाय बाप बोर्ला वरी । न बोले निर्धारी ऐसें जालें ॥ २० ॥ बापा ह्मणे आतां उपाय राहीला । तोडी मस्तकाला त्वरा करी ॥ २१ ॥ खेद न करावा स्वामी घरा आले । शरीराचें जालें सार्थक या ॥ २२ ॥ गुरुकार्यानरी वेंचलीया काया । कोठें आहे माया ब्रह्म जालों ॥ २३ ॥ परी येफ हेत आहे श्रीगुरूनी । पूजा भोजनासी करा साग ॥ २४ ॥ माझें वर्तमान काहीं न बोलावें । संतोषें करावें दास्य त्याचें ॥ २५ ॥ त्वरा करी ह्मणता मस्तक कापीला । घेवोनीया गेला बाप घरा ॥ २६ ॥ येकीकडे शीर ठेवीनी कोणासी । न सांगे मानसीं हर्ष दावी ॥ २७ ॥ यथासांग पाक करोनीया पात्रें । वाढीलीं विचित्रें भावयुक्त ॥ २८ ॥ गुरु बोलीयले गमन न दिसे । कोठें गेला असे या वेळेस ॥ २९ ॥ ह्मणे गुरुराया वाण्याच्या घरात । गुंतला तेथ वाणीयानें ॥ ३० ॥ तुह्मीही त्रिवर्गे पत्नीसुनेसहीत । वैसावे त्वरीत येवोनीया ॥ ३१ ॥ बोलीला प्रसाद घेऊ मागूनीया । आग्रहेंचि तया वैसवीलें ॥ ३२ ॥ तिघेही पगती वैसोनी जेविती । उमडची येती पोटीं मोठे ॥३३ ॥ भोजन तांबूल जालें निद्रा केली । भार तेव्हां घाली सद्गुरूसी ॥ ३४ ॥ इकडे वाणीयाच्या घरात शरीर । पडता सत्वर लोक आले ॥ ३५ ॥ राजीना समजता मुळावरी देती । ऐसी जाली त्यानी पुढें ऐका ॥ ३६ ॥ प्रधान जाउनीया सिद्ध चावडीपुढें । शऊही चालीले घाउकीत ॥ ३७ ॥ मुळामध्ये वाट होती तेथ आले । नायानीं पाहीलें धडाकडे ॥ ३८ ॥ निर्जीव शरीर हस्त केले वर । नमन साचार गुरुराया ॥ ३९ ॥ अर्थाचें चाहाडे उगळी येवोन । दाऊ सांग कोण आहे

रे हा ॥ ४० ॥ ह्मणे हा दामन दास तुमचाची । ऐसी निष्ठा याची असभाव्य ॥ ४१ ॥ मग वर्तमान सर्व निवेदीलें । मस्तक आणवीलें तेच क्षणीं ॥ ४२ ॥ मुळारूनी धड काढानी मस्तक । लावायले देख गुरुरायें ॥ ४३ ॥ निर्जीव सजीव जाला पूर्ववत । घाली दडवत नाथ पाई ॥ ४४ ॥ गुरुच्या नेत्रामी आल्या अश्रुधार । ह्मणती धन्य मरा भान तुझा ॥ ४५ ॥ प्रेमें आलिंगन देती गुरुरायें । कृपा केली पाहे तयावरी ॥ ४६ ॥ जीवमुक्त दशा कृपा होता आला । सद्गुरु माउली अनाथाची ॥ ४७ ॥ हार्कीमासी कळता ताही आला तेथें । सत्कार करीत बहुसाळ ॥ ४८ ॥ वाचें लावोनीया नेले मिरवत । नोहळा नहुत जाला तेथें ॥ ४९ ॥ ऐसे सतरान ऐसें दयावत । ऐसे गुरुभक्त भीम गाये ॥ ५० ॥

परिसाभागवत

॥ श्रीराम ॥ परसाभागवत रखुमाईचा भक्त । नित्य गात ध्यात आईसची ॥ १ ॥ साक्षात्कार मोठा योळाव देवानें । नाला अभीमान तयालागीं ॥ २ ॥ आईनें परीस दिघला तयाना । मग सपत्तासी पार नाहीं ॥ ३ ॥ नामदेव शिंपाचा भक्तराज । दारिद्र सहज त्याचें घरीं ॥ ४ ॥ नित्य यत्नीं भिक्षा मागोना आणाना । तव्हा पेटवावी चूल मग ॥ ५ ॥ नामदेवकांता मोठी पतिव्रता । नाम हें तलता रामूबाई ॥ ६ ॥ परसाभागवत तयाच्या गृहासी । आली अनयासीं येके दिनीं ॥ ७ ॥ भक्तकांता दोघी मित्रवही होते । ह्मणुनी परीसाते दिल्हे तीनें ॥ ८ ॥ सुवर्ण करानी त्वरें आणोनी दे । घेवोनी आनंदें घरा गेली ॥ ० ॥ सुया गोन चारी ज्याना तयामी । आणोनी सिघ्या

सी पाक केला ॥ १० ॥ नामदेव भिक्षा मागोनीया येती । स्वैंपाक पाहाती सिद्ध जाला ॥ ११ ॥ भोजनें जाल्याया पुसीले कातेला । कोणी सिधा दिला साग वेगीं ॥ १२ ॥ ह्मणे भागवत तयाचे कातेस । मागो- नी परीस आणयेला ॥ १३ ॥ पाहू ह्मणता हातीं आणोनी दिधला । गर्नी बुगारीला भीमेअत ॥ १४ ॥ परसाभागवता कळता वर्तमान । नामदेवा ह्मणे परीस द्यावा ॥ १५ ॥ नामदेव ह्मणती कासया परीस । घेवोनी सिद्धीस नाडलासी ॥ १६ ॥ देवापासीं काहीं न मागावें कधीं । दिली जरी सिद्धि घेऊ नये ॥ १७ ॥ इछेसी सोडोनी भजन पूजन । निभक्ती साडोन भक्त व्हावें ॥ १८ ॥ तरीच देवराव आपुलासा होये । इछा कारिता जाये नारायण ॥ १९ ॥ परिसाभागवता कोप आला मोठा । ह्मणे ठेवा चेष्टा येकीकडे ॥ २० ॥ आपण दरिद्री भाग्य न देखवे । आहे आह्मा सर्व ठाऊक हें ॥ २१ ॥ ऐसें ब्रह्मज्ञान आह्मा आहे ठावें । परिसासी द्यावें त्वरा करा ॥ २२ ॥ न देताची तुज मज मृत्य आला । निश्चयची केला जेव्हा याने ॥ २३ ॥ नामदेव चंद्रभागेंत जावोनी । वोंझळ भरोनी आणिले खडे ॥ २४ ॥ सर्वही परीस लो- हासी लावीले । सुवर्ण जाहालें सर्वांनीही ॥ २५ ॥ मग नामदेवा घाली लोटांगण । अंगीची तू जाण परीस या ॥ २६ ॥ लोटांगण घाली ह्मणे तूची देव । आह्मी आहों जीव अभिमानी ॥ २७ ॥ सर्व अभिमान सोडोनी दिधला । नामदेवे केला वोधें पार ॥ २८ ॥ परसाभागवत खरा भक्त जाला । सर्व सत केला भीम ह्मणे ॥ २९ ॥

सांवतामाळी

॥ **श्रीराम** ॥ सावत्यामाळ्याचा भक्ती देवराजें । मळ्यात खुरपावें येवोनीया ॥ १ ॥ नामदेव यके दिसीं निठाबासीं । देता विर्डीयासी ऐसें जालें ॥ २ ॥ सावता सेतात खाता भाकराला । टुकडा सुगारीला देवाकडे ॥ ३ ॥ आल्या तो निजचात चातितातो देव । पाहाती नामदेव आश्चिर्यानें ॥ ४ ॥ देव बोलीयले सावत्याची भक्ती । मन आहे प्रीति बहु त्याची ॥ ५ ॥ नामदेवा यके दिसीं पांडुरंग । बोलीयले अगें दडतो मी ॥ ६ ॥ ह्मणानी चालले पुढें अकस्मात । मागे मागें येत नामदेव ॥ ७ ॥ सावत्यामाळ्यासी पांडुरंग ह्मणती । दडवी निश्चीतीं मज पोटीं ॥ ८ ॥ निळ्यानें तात्काळ पोट फाडीयेलें । नागोनी वैसले देव त्यात ॥ ९ ॥ पिवळा पितांबर तयाचा पदर । किंचीत बाहेर राखी ह्मसे ॥ १० ॥ आले नामदेव पुसताती यासीं । देवा दखीलेसी तरी सांग ॥ ११ ॥ सावता बोलीला देव नाहीं ऐसा । ठाव कोठें कैसा दिसे तुज ॥ १२ ॥ पाहाता पितांबर धारती हातानें । आले पोटातून बाहेरची ॥ १३ ॥ नामदेव सता देती आलिंगन । ह्मणती भक्ती धन्य पाहीली हे ॥ १४ ॥ पांडोनाया पायीं देव साठवीला । ऐसा भक्त जाला निश्चयाचा ॥ १५ ॥ यशवंतसुत हेचि लीळा गात । पोटात आनत ठेवोनीया ॥ १६ ॥

योजना हे ॥ २ ॥ बहिर्जाळेन पण्ज होता तनाशन । घाशीनीया न्हात पोर्वीटची ॥ ३ ॥ स्नान कारोनीया चौरा शिपायान । चाकरी राहन पोटासाटीं ॥ ४ ॥ उल्प ईट नाना धर्मची दगाग । लोभ न धराग तीळप्राये ॥ ५ ॥ येके दिनीं नाने शिपाई धनीनीं । हत्यारें फाडोनीं पाहानातीं ॥ ६ ॥ गर्योनीं हत्यारें फाडोनीं पाहाती । हे न दाग्वनीं फाडोनीया ॥ ७ ॥ बहुन आमट येन्न पगी याने । न जाग्वी जाण तयाग्गीं ॥ ८ ॥ येके दिनीं गेले सेने हे चांटेगे । मागें याचा सारी काय फेले ॥ ९ ॥ फाडोनीं पाहाती नव रे पातीड । पाटाहानीं स्पष्ट मागताती ॥ १० ॥ आज्ञा सांगी घेनी मुशान्यानीं । हत्यार हें स्याती नाहीं जाणा ॥ ११ ॥ पातीड घागेनी तेही तत्नार । फाडोनी सत्व-र पाहा वेगीं ॥ १२ ॥ पाटाहानें येर धरोनीया लगे । हत्यार पाहाणें समयावगी ॥ १३ ॥ उसानथे गाव मोटा डाग्ना आल्या । सागती रायाला जाणोनीया ॥ १४ ॥ येक नमानमे घेनोनी शिपाई । त्याना धुडावीले राये भेटी ॥ १५ ॥ चाटमध्ये मग जाणोनी बनचा । लोका-चा राहीला थाट उभा ॥ १६ ॥ पाटाहाना आज्ञा केली जसवता । पुढें व्हाने आला या वेळेसी ॥ १७ ॥ उपसा हत्यार मारा वेगीं व्याघ्र । न बोले उत्तर पुढे जाला ॥ १८ ॥ मनीं रामराया आठवोनी ह्मणे । संकट हें कोणे निवारील ॥ १९ ॥ पतितपावन ब्रीद आहे तुझें । तरी करी माझें साह्य आता ॥ २० ॥ तुमचे भनुष्य होते त्या काष्ठाचे । तयाचे जातीचे हत्यार रे ॥ २१ ॥ तुम्ही गोकुळात वेणु वेग्न त्याचा । तुह्मा असो त्याचा अभिमान ॥ २२ ॥ हाती होती काठी गाई मागें त्याची । तयाचीच जाती आहे देवा ॥ २३ ॥ पुण्यही पदरीं नाहीं देवा माझें । नाम मात्र तुझें घेतों देवा ॥ २४ ॥ नयन निडारले कंठ सद्ग-दीत । रामचिंतनात मग्न सदा ॥ २५ ॥ ह्मणे मागे फिरो तरी अप-कीर्ति । मरण व्याघ्राहातीं हेचि बरें ॥ २६ ॥ व्याघ्रा ह्मणे यानें झाले-

१ तल्वारीचा मूठ

नोंया नेत्र । श्रीरामें दिधिन्र केलें तेथ ॥ २७ ॥ उपमीना कार्पीट दिव्य असोल्ता । व्यास केला येता हुग्रची ॥ २८ ॥ पाळाह पाहोनी खाली उतरले । आलिंगन दिले भक्तराया ॥ २९ ॥ ज्या ज्यानी रायासी होते सागीतले । तयासी वागले मृत्यु आग्र ॥ ३० ॥ राजाचीये मनीं आला क्रोध याचा । वध करू याचा ह्मणे येथे ॥ ३१ ॥ परी या भक्ताचे आधीं समाधान । करून मग पूर्ण शिक्षा यासी ॥ ३२ ॥ जसवता ह्मणे राव माग काहीं । मागसी ते देईन मी तुज ॥ ३३ ॥ जसवंत ह्मणे जितुक्यानीं कार्पीट । मागीतले स्पष्ट होते तुह्मा ॥ ३४ ॥ त्यानरी दया पहिल्याहुनी व्हावी । इतुके मागे जीवीं आहे घ्यावे ॥ ३५ ॥ असत्य भाषण नाहीं त्यानी केले । कार्पीट पहीलें होते ज्याणा ॥ ३६ ॥ ननळ रामराये केलें हे अद्भुत । सन्मानेनी येत गृही तेव्हा ॥ ३७ ॥ चाकरी सोडोनी रामभजनात । त्याला निघात शाती मोठी ॥ ३८ ॥ येके दिनीं मध्यरात्री तृणासात । सुने पाचारीत अट्टाहास्ये ॥ ३९ ॥ आनंदानें नाम पुत्राचे श्रीराम । ठेवीयले प्रेम भक्ती मोठी ॥ ४० ॥ सुनेचेंही नाम जानकी तयेसी । तृणासन तैसी पाचारीती ॥ ४१ ॥ आदिमाया आली उदक घेवोनी । तयासी पाजोनी गेली पाहा ॥ ४२ ॥ येके दिसीं रायें बुडनी यमुनेत । तेथें सीताकांत रक्षी जाणा ॥ ४३ ॥ ऐसे रामभक्त राम रक्षी त्यासी । भीम गाय त्यासी अहर्निसीं ॥ ४४ ॥

कृष्णाजीपंत

॥ **श्रीराम** ॥ कृष्णाजीपंत हे संत रामभक्त । सर्वां भूतीं पाहात रामराय ॥ १ ॥ शातीचा पुतळा ऐसा दुजा नाहीं । सर्वकाळ पाही समाधिस्त ॥ २ ॥ येका ब्राह्मणासी दोन महत्त्वाचे । ब्रह्मरूपें तयाचे मन

वरी वंसे मग ॥ २९ ॥ बोलिले कातेसी ब्राह्मणाची व्यथ । सोसी भगवत उदारी ॥ ३० ॥ आह्मी त्याचे दास भूपण हें आह्मा । ऊठ विप्रोत्तमा तूप वाढी ॥ ३१ ॥ पतिव्रता वाढी तूप सतोषात । भोजनेंही होत तये वेळीं ॥ ३२ ॥ तांबुल भक्षिता विप्रा नेत्रीं धारा । चालील्या शरीरा कठ दाटे ॥ ३३ ॥ कागद दावोनी वर्तमान सागे । बोलताती मग सर्व यानी ॥ ३४ ॥ ह्मणती क्रोध आह्मा आला ब्राह्मणासी । या तुह्मी द्रव्यासी पत्रान्वयें ॥ ३५ ॥ आह्मी तुमचें काय केलें होतें सागा । व्यर्थ छळणा का गा करवीली ॥ ३६ ॥ आमुचे शातीनें जालें तुह्मा दु ख । क्रोध आला मुख जालें तरा ॥ ३७ ॥ तितुकेचि द्रव्य दड घाना आतां । आणोनी तत्वता दिलें जाणा ॥ ३८ ॥ आपणही त्यात घालोती सहस्र । वस्त्रें द्विजवर गोरवीला ॥ ३९ ॥ पाचा सहस्रासी घरीं पोचवीला । ऐसी शाती ज्याला तोचि धन्य ॥ ४० ॥ यज्ञानतमुत गात सतवीला । शातीचा जिव्हाळा यानयानीं ॥ ४१ ॥

(उगर) कृष्णाजीपंत

येक माग ॥ १० ॥ ऐकोनीया विप्र निघाला तेथोनी । संतासी येवोनी नमन केले ॥ ११ ॥ देवीचा वृत्तांत निवेदीला जेव्हां । आश्चर्यची तेव्हा जाले यांसी ॥ १२ ॥ पुरोहीत कांता बोलाऊनी पुसे । कोणत्या पुण्यास यावें सांगा ॥ १३ ॥ पतिव्रता ह्मणे गर्दभ अंत्येज । हें दोन्ही सहज घडलीं तुह्मा ॥ १४ ॥ द्रव्य आहे गयानर्जन होईल । श्रवण घडेल भागवत ॥ १५ ॥ पहिली भिन्न करून दोन या दोहींत । चित्ता येईल ते येक यावें ॥ १६ ॥ मग भागवतश्रवणाचें पुण्य । भावयुक्त जाण दिले तया ॥ १७ ॥ दिव्यदेही जाला कुष्ट सर्व गेला । ऐसी सतलीला भीम गाये ॥ १८ ॥

अर्जुन

ऐसें जागा ॥ १२ ॥ नमन करोनी गेले देवाजीनी । पाहाती तीर्थासी ठाई ठाई ॥ १३ ॥ शिवालय येक गावाच्या बाहेरी । बाग पुष्पे वरी रम्य जागा ॥ १४ ॥ ऐसी रम्य जागा अर्जुनें पाहीली । सुभद्रा इछीली मनामाजी ॥ १५ ॥ ऐसी इछा होता देवराज आले । सुभद्रा जाहाले आपणची ॥ १६ ॥ अळकार दासदासी समागमे । पातली सभ्रमें देवाल्यांत ॥ १७ ॥ अर्जुनें पाहोनी पाचारी जवळी । आले वनमाळी आनदानें ॥ १८ ॥ पलग सुपोन्या पडदे सोडीयले । सेजे पहुडले नारायेण ॥ १९ ॥ अर्जुनाच्या गळा घालोनीया मीठी । बोलीले आंगठी पाहु धानी ॥ २० ॥ आपुलीच काता ह्मणुन दिधली । हातामध्यें घाली नाटकी हा ॥ २१ ॥ अर्जुनाची निद्रा लागतांची गेला । सर्व सपत्तीला घेवोनीया ॥ २२ ॥ सावध होवोनी नाहीं काहीं पाहे । ह्मणे स्वप्न काय पडिलें मज ॥ २३ ॥ मुद्रा पाहे हातीं तव काहीं नाहीं । पुसल्यावाचून ही गेली कैसी ॥ २४ ॥ विस्मय जाहाला द्वारकेसी आला । मनात लाजला बहुसाल ॥ २५ ॥ कृष्णे करोनीया सुचना चिरजीवा । प्रेम मोठें देवा अर्जुनाचें ॥ २६ ॥ ह्मणे मुळ देवा मामा ऐसी मज । या मुदी आज करोनीया ॥ २७ ॥ सोनारा दावाया देव मागताती । अर्जुनाचें चित्तीं ऐसें आले ॥ २८ ॥ उठोनी तात्काळ गेला गृहाअत । सुभद्रे मागत मुदी देई ॥ २९ ॥ ते ह्मणे हो तुह्मी केव्हा मजपासीं । दिली ते तुह्मासी देऊ आता ॥ ३० ॥ ह्मणे शिवाल्यात तू आली होतीस । घेतले मुदीस हातातील ॥ ३१ ॥ मज न पुसता पळोनीया जावे । असें का करावें लबाडीसी ॥ ३२ ॥ द्वारका सोडोनी कोठें गेले नाहीं । तुफान हें पाही न ध्यावे जी ॥ ३३ ॥ गलबलाची जाला तेथें देव आले । अर्जुना बोलीले तये वेळीं ॥ ३४ ॥ वृथा का छळीसी न आलीच तीर्सा । पाहीले मुदीस देवाहातीं ॥ ३५ ॥ मग पायावरी ठेविला मस्तक । अश्रुपात देव चालीयले ॥ ३६ ॥ देवा काता कैसा जालासी तू माझा । प्रीति ऐसी तुझी दीनावरी ॥ ३७ ॥ मग आलिंगन

पार्था दिले देवें । त्याचा नवलाव तोचि जाणे ॥ ३८ ॥ यशवंतसुत सत आणि भक्त । साडोनीया दृत्त गाय सदा ॥ ३९ ॥

जगमैत्रनागा

॥ **श्रीराम** ॥ जगमैत्रनागा ऐका कथा त्याची । मत्री त्याची साची भूतमात्रीं ॥ १ ॥ येके दिसी हाकीमानें नेलें यासी । ह्मण देवकासी व्याघ्र आणा ॥ २ ॥ ऐसें ह्मणोनीया गेले अरण्यांत । व्याघ्रासी भेटत जानोनीया ॥ ३ ॥ मान हालोनीया तया पचानना । धरीतांती जाणा दोळी एसा ॥ ४ ॥ गळ्यांत बोलत बांधोनी आणाती । देखतांची भीति लोक सारे ॥ ५ ॥ हाकीमही भ्याला रुमालानें हात । बांधोनीया येत संतापुढें ॥ ६ ॥ धन्य संतराय निर्वैर भूतांसी । महिमा हे एसी नेणों आह्मा ॥ ७ ॥ व्याघ्रासी लावोनी चरण स्वामी आता । साडाळा ऐकता पचानन ॥ ८ ॥ सत्कार करोनी गृहासी नेले । पूजनासी केले संतजीच्या ॥ ९ ॥ ऊठक ज होते तेही भक्त केले । भजनासी लावीले देवाजीचे ॥ १० ॥ ऐसाया संताचे ज्याला हे अद्भुत । गाता होती संत भाम ह्मणे ॥ ११ ॥

नरसी सरस्वती

॥ **श्रीराम** ॥ नरसीसरस्वती सिद्ध जाले मोठे । त्याची होता भेट दैन्य जाये ॥ १ ॥ येका विप्रा घरीं आला तो दरिद्री । घेवव्याचा

दारीं येत होता ॥ २ ॥ मार्गानीरा तानी येत पार्टीनाना । मात्राचार्ची जाणा हाडा अत ॥ ३ ॥ नैनार्ची मिश्रर्नी आनद नाहात । बाल्तां निद्राला दडवत ॥ ४ ॥ ऐसीया अपार लीला केल्या नाथ । गुरुचरित्रात ऐका भावें ॥ ५ ॥ मनकीन येक यानीड जाणा हे । नतागगा गाय भीम सदा ॥ ६ ॥

परमानंदजोगा

॥ श्रीराम ॥ परमानद जोगा नतनिगेनत्पा । गुरुभक्त जर्नी ऐसा नाहीं ॥ १ ॥ नारायणस्वामी मेठे निष्ठावत । शिष्यही बहुत होते त्यासी ॥ २ ॥ प्रारब्ध देहाचें टाळायाचें ध्यान । सामर्थ्येंही असे आर्गी त्याचे ॥ ३ ॥ परा यासी भान देता जना ऐसा । नेरींदले शिष्या सर्वांलागीं ॥ ४ ॥ आही जाता राग ह्मणोनी निघाले । क्षेत्रा नची खाल शिष्यासहीत ॥ ५ ॥ पण्णाचाचा नग अतिसार जाला । येवेक निघाला शिष्य पाहा ॥ ६ ॥ परमानद मात्र सद्गुरुसेवेसीं । राहीला मानसीं हर्पयुक्त ॥ ७ ॥ मळाचाहा नच्चि धुवेना जाणावा । चीळमही चीनी न ये त्याच ॥ ८ ॥ मन निष्य गल येकट राहीला । तत्पर सेवेला हर्पयुक्त ॥ ९ ॥ निजता तयें वस्त्र अग भरताहे । हस्ते धुत आहे भक्तराज ॥ १० ॥ गावामाजा भिक्षा मागान आणावी । आज्ञेवरी ठेवा दह जाणा ॥ ११ ॥ चारा प्रहर रात्र निद्रा नाहीं त्यासी । अतर सेवेसी पडे ह्मणुनी ॥ १२ ॥ कायावाचामनें सेवेचाची हर्प । ऐसा गुरुदास निरोपम ॥ १३ ॥ स्वर्गी यमधर्म विचारा दुतासी । सांगा आश्चर्यासी पाहीले जे ॥ १४ ॥ ह्मणता काशीमाजी गुरुभक्त येक । ऐसा दुजा देख नाहीं कोठें ॥ १५ ॥ आश्चर्य मानोनी यमराज तेथे ।

पाहाया नव्हाते आरे ताणा ॥ १६ ॥ भेटोनीया यासी ह्मणे काहीं माग । यमधर्म आगे आर्ग येथे ॥ १७ ॥ गुरुभक्त ह्मणे गुरुपासा काय । साग उणे आहे मागू तू ॥ १८ ॥ स्वामींपासीं याचे दर्शनही ध्यावे । पवित्र स्वभावे होनाउ तू ॥ १९ ॥ धर्म ह्मणे गुरुपासी नाहीं काम । तुझें मात्र प्रेम आहे आम्हा ॥ २० ॥ गुरुपासीं न या तरी जावे तुह्मी । जातो मेरे आह्मी जग आहे ॥ २१ ॥ विश्वेश्वरार्चीया यम दर्शनासी । जाजोनी वृत्तासी सागे याया ॥ २२ ॥ तीनमामा यमयम दिली भेटी । सेवा त्याची मोठी ह्मणूनीया ॥ २३ ॥ पाच महिने सेवा अधिकाअ धीक । होता सात देवा भेट देती ॥ २४ ॥ मनकर्णीकेच्या घाटीं अस्तमानीं । सात्वानीं येवोनी भेटी दिली ॥ २५ ॥ सवाद उभयासी जाला बहुतर्चा । ह्मणे हे सेवेचो महीमा ऐसी ॥ २६ ॥ साडेपाच महिने येकनिष्ट सेवा । केली ब्रह्मभावा करोनीया ॥ २७ ॥ ब्रह्माडनायेक आले भगवान । ह्मणती धन्य तय गुरुभक्ता ॥ २८ ॥ प्रसन्न मी जाले पाहिजे ते माग । बोलती श्रीरग गुरुनिष्ठ ॥ २९ ॥ परमानदजोगा ह्मणे देवाजीसी । दर्णे ते गुरुसी धाव तुह्मी ॥ ३० ॥ मजची धानेंसी इछा जरी मनीं । मज सेवेवीना प्रिय नाहीं ॥ ३१ ॥ जप तप माझा ब्रह्मसाक्षात्कार । सेवेतची सार सर्व माझें ॥ ३२ ॥ येक धानें गुरुसेवेंत शरीर । त्यागी तिळमात्र चीन न या ॥ ३३ ॥ देव बोलायले गुरु वरा वच्च । हा ह्मणे विनाश नको मज ॥ ३४ ॥ माझ्या काहा चित्ता आल्या नाहीं त्रास । सेवेचा उल्हास मोठा आहे ॥ ३५ ॥ स्वामींसी विचारा सागती ते करा । जाहाले उदास नाना आता ॥ ३६ ॥ गुरुसी अभाव वरीला पतन । त्याचे स्मरण नव्हे तुह्मा ॥ ३७ ॥ सत दयानिधी सोडीती तुमचे । तुमचे नियाचे न सोडव ॥ ३८ ॥ वाल्हाकोळी तुह्मी बुडवायाचा केला । गुरुनी तारीला त्यासमाने ॥ ३९ ॥ जप तप केल्या न भेटा कोणासी । भेटा आपणचा गुरुदासा ॥ ४० ॥ ऐकताची प्रेम आले देवासीळा । आलिंगन त्याला दिले भावे ॥ ४१ ॥ मग गुरुपासी

आले उभयता । दर्शनेंचा नेम निरागमी ॥ ४२ ॥ गुरुशिष्य दोघे दिव्यदेही केले । रघुदासी नेले देवगणें ॥ ४३ ॥ धन्य गुरुभक्त गुरुसांच तारी । निष्ठा त्याची पुरी वर्णवेना ॥ ४४ ॥ यशवंतसुत ऐसीयासी गात । तारीतील संत लोकां गाता ॥ ४५ ॥

मध्वमुनेश्वर

॥ श्रीराग ॥ मध्वमुनेश्वर तयापासी येऊ । मूळ आला देख दर्शनासी ॥ १ ॥ ह्मणे स्वामी मज अनुग्रह द्यावा । सार्थकीं लागावा जन्म माझा ॥ २ ॥ संत बोलीयले बापासी विचारीं । मग येसी तरी अंगीकारूं ॥ ३ ॥ बाप सावकार जैत्य तयापासीं । विचारी तयासी गुरु करूं ॥ ४ ॥ ह्मणे बाप त्याचा गुरु कांये करीं । शिष्य कांये करीं सांग मज ॥ ५ ॥ संतापासी आला वर्तमान सांगे । सांगो ह्मणती मग कृपायुक्त ॥ ६ ॥ दिला अनुग्रह कांहीं दिवस जाले । लग्न आरंभीलें पितयानें ॥ ७ ॥ समारंभ मोठा हरिद्रालेपन । पोषाक करोन सिद्ध जाला ॥ ८ ॥ स्मरण जाहालें गुरुसी नमन । करावया जाण आला तेथें ॥ ९ ॥ दंडप्राय नमन हात जोडोनीया । ह्मणे गुरुराया लग्न होतें ॥ १० ॥ ह्मणता गुरुराय विचारीलें नाहीं । कैसा लग्न पाहीं करीतोसी ॥ ११ ॥ उतरीं पोषाक अंगा लाव राख । भोपळा हा देख हातीं घ्यावा ॥ १२ ॥ कोपीन घालावा दान कोणातरी । जावें ऐसी बरी आज्ञा माझी ॥ १३ ॥ चिठी दिली तेथें होता येक त्यासी । पत्र देखताचि रुपये द्या ॥ १४ ॥ जैसें सांगातलें तसें येणें केलें । पोषाका ठेवीलें स्वामीपुढें ॥ १५ ॥ कोपीन घालोनी भोपळा हातात । पत्र घेऊनी येत त्या गांवी ॥ १६ ॥ चिठी दता हातीं त्यानेंसे रुपये । तेव

क्षणीं पाहे दिले त्यानें ॥ १७ ॥ घेवोनी रस्त्यात जाता वेश्या उभी । पाहाताची लोभी जाला तेथें ॥ १८ ॥ रुपये तयेच्या करोनी स्वाधेन । शय्येवरी जाण पहुडला ॥ १९ ॥ वेश्या सेजे येता पलंग उलथे । वरीच पडत अकस्मात ॥ २० ॥ ऐसें चारी प्रहर जालीया निघाला । न येच द्रव्याला वेश्या काहीं ॥ २१ ॥ घेवोनी ग्वलीतीं आला स्वामी-पासीं । स्वामी तेव्हा त्यासी विचारीती ॥ २२ ॥ शिष्य आणि गुरु काय करितीं हें । जाणसी अनुभवें किंवा नाहीं ॥ २३ ॥ आमुच्या वचनावरी लग्नाचा सोहळा । सोडोनी मोकळा जालासी तू ॥ २४ ॥ म्हणोनीया चारी प्रहर जागलो । भ्रष्ट न हो दिलें तुजलागीं ॥ २५ ॥ गुरुच्या वचनीं शिष्यानें राहानें । मग त्या तारानें गुरुरायें ॥ २६ ॥ गुरुचा शिष्याचा ऐसा अनुभव । प्रश्नाचा उत्तर पाहीजेया ॥ २७ ॥ मग दिली आज्ञा लग्न करायाची । गुरुभक्ती साची याचें नाव ॥ २८ ॥ ऐसें गुरुभक्त निश्चयें तरत । यशवंतसुत सदा गाये ॥ २९ ॥

अमृतरावजी

हाची आहे ॥ ८ ॥ चाकरी हे पुरे भिक्षा मी मागेन । देवाचा होईन भाट आता ॥ ९ ॥ मग सर्व संग सोडोनी दिधला । करनासी केला आरंभची ॥ १० ॥ भक्ती ज्ञान आणि वैराग्यभरीत । रस करनात पूर्ण ज्याच्या ॥ ११ ॥ कीर्तनात गाता रंग याचा मोठा । बोला ऐसी निष्ठा ह्मणोनीया ॥ १२ ॥ बोले तैसा चाले तो प्रिये देवासी । भीम ऐसी यासी गाये सदा ॥ १३ ॥

वडवाळनागेश

॥ श्रीराम ॥ वडवाळनागेश सिद्ध जाले श्रेष्ठ । नामर्थेही मोठे न वर्णवे ॥ १ ॥ भेडाचाची रथ मार्कंडे जुपावे । त्यावरुनी आणावे धोंडे मोठे ॥ २ ॥ जहिरापित्ता विप्र भ्रष्ट नाग होता । मारुनी मागुता दिव्य केला ॥ ३ ॥ ऐसे सतरात लाग याची मोठी । गाती त्याचे भेटी इष्ट देव ॥ ४ ॥ यशवंतसुत सकळीत गाये । अल्पमती आहे ह्मणोनीया ॥ ५ ॥

शमनामीरपीर

वार्णायाने ॥ २ ॥ बल्लारी होती साखर ते येळे । सिद्ध विचारीले वैश्यालागी ॥ ३ ॥ तयाचें मानसा सतसाधु केचे । सदा चित्तीं वसे विषय त्याच्या ॥ ४ ॥ कामातुर तया भय लज्जा नाहीं । भ्रमीतची पाहीं बुद्धि त्याची ॥ ५ ॥ चितातुर होता सुखनिद्रा जात । क्षुधा होता जात रुची पक ॥ ६ ॥ अर्थातुर माता पिता न बोळवे । मर्नकाळ देखे द्वेष मनें ॥ ७ ॥ तसेंची हे वश्य बोलीले सिद्धासी । मीठ ह्मणुनी त्यासी सांगीतलें ॥ ८ ॥ सिद्ध बोलीयले मीठ का होईना । पुढें विवचना ऐका कैसी ॥ ९ ॥ तेथोनीया दोन कोस कृष्णेअत । उतरोन पाहात पोत्यामध्ये ॥ १० ॥ तव त्यात मीठ गोणीतही मीठ । जेथें तेथे मीठ दुजे नाहीं ॥ ११ ॥ मग ह्मणती आह्मी साधूचे छळण । केले ह्मणऊन ऐसें जालें ॥ १२ ॥ मागे परतत तय स्थानीं आले । सिद्ध होते गेले तेथोनीया ॥ १३ ॥ शिरगावींच्या मर्शीदींत निद्रा केली । वश्य याजवळी आले तेव्हा ॥ १४ ॥ नमन करोनी आणि वर्तमान । सर्व निवेदन केले तेव्हा ॥ १५ ॥ असत्य भाषण तुह्मापासी केले । शर्करेचे जालें मीठ आह्मां ॥ १६ ॥ सिद्ध दयावत बोलीले वचन । शर्कराची होणे का होईना ॥ १७ ॥ येरोनीं पाहाता साखरची जाली । ऐसी लीळा जाली भीम ह्मणे ॥ १८ ॥

चोखामेळा

॥ श्रीराम ॥ चोखामेळा सत मोठा निष्ठावत । पांडुरंगी हेत दिव्य ज्याचा ॥ १ ॥ नित्य देवाजींना दर्शनही याने । देव भक्तीभावें वश केला ॥ २ ॥ येकेदिसीं प्रात काळीं देवाजीसी । वारे ते विप्रासी श्रुत जालें ॥ ३ ॥ जावोनी हाकीमा बोलती ब्राह्मण । देव भ्रष्ट येणें

केला पाहा ॥ ४ ॥ दूत पाठविले धरोनीया आणा । पारपत्य जाणा करूं त्याचें ॥ ५ ॥ धरोनी आणीला ह्मणती मारा याला । बैलागी जुपीला अपेटें त्या ॥ ६ ॥ जाली काला तेथें ह्मणे देवराया । सकट कासया केलेसी वा ॥ ७ ॥ भय दासोनीया रक्षावें भक्तासी । सोडी हे तुह्मासी मुळींहूनी ॥ ८ ॥ देवें येवोनीया धरीयेलें वळ । पाऊल न चले पुढें येक ॥ ९ ॥ बैलासी मारीता न चलती ऐसें । जाहालें हें कसें ह्मणती सारे ॥ १० ॥ हाकीतची हेंता बोलीले तयासी । कायेरे पाहासी मधोनीया ॥ ११ ॥ ह्मणे पितावरें चालेनीया कास । धरोनी बलाम उभा असे ॥ १२ ॥ ऐकता सर्वास भक्ती जाली पूर्ण । करोनी सन्मान पाठवीलें ॥ १३ ॥ भक्तसाहे सखा आहे नारायेण । ह्मणोनी हे गुण भीम गाये ॥ १४ ॥

॥ **श्रीराम** ॥ चोखामेळा गेला मगळवेढ्यास । बुरुज पाह्यास आले तेथें ॥ १ ॥ अकस्मात ढासळोनी तो पडत । हे गेले तयात अछयादुनी ॥ २ ॥ साठ माहार येके ठाईच निमाले । पाडुरंग बोले नामदेवा ॥ ३ ॥ चोखामेळा मेला त्याच्या अस्ति आण । विठल त्यातून ध्वनी निघे ॥ ४ ॥ नामदेव तेथें आले अकस्मात । कानासी लावीत अस्ती हातें ॥ ५ ॥ चोरयाचे जें हाड कानासी लावीलें । विठल विठल ध्वनी त्यात ॥ ६ ॥ अस्ती गोळा केल्या पढरी आणोनी । स्थापील्या ते स्थानीं पाहाती लोक ॥ ७ ॥ पढरी ज जाती तेचि हें पाहाती । पाडुरंगा प्रीति भक्ताची हे ॥ ८ ॥ नाम्याचे पायरीपासी आहे स्थान । कारती नमन सर्वत्रही ॥ ९ ॥ धन्य ते पढरी धन्य पुडलीक । वकुठनायक उभा जेथें ॥ १० ॥ धन्य चद्रभागा धन्य तें पद्माळे । दर्शनेची जळे पाप सर्व ॥ ११ ॥ धन्य वेणुनाद धन्य साधुसत । आनदें नाचत नामदेवें ॥ १२ ॥ धन्य ते सुमीका राउळासी पाह्यर । येती

---

१ अजून गाडीला न जुपलेला बैल, मा॰

निरंतर नेत्रांतूनी ॥ १३ ॥ पंढरी पंढरी ह्मणतांचि विचार । नासती अपार पापराशी ॥ १४ ॥ काशीयात्रा पांच द्वारकेच्या तीन । पंढरीस जाण येक यात्रा ॥ १५ ॥ क्षेत्रप्रदक्षणा देवाजीची भेट । घेतां तो वैकुंठवासी जाणा ॥ १६ ॥ संतांची हे पेठ ऐसी नाहीं दुजी । सदा भक्ती ताजी जये स्थानीं ॥ १७ ॥ जया व्हावा मोक्ष तेणे पंढरीसी । जावें जी मानसी भावयुक्त ॥ १८ ॥ पंढरीचे कोणी होती वारकरी । मुक्ती त्यांचे द्वारीं तिष्ठे सदां ॥ १९ ॥ देवाची आवड जरीं असे मनीं । तरी संत वानी आवडीनें ॥ २० ॥ संतांचीं चरित्रें देवा आवडती । ह्मणोनीया प्रीति गात जावी ॥ २१ ॥ भाग्यावंताच्या प्रीत तरी भाग त्यावा । आवडी सांगावी नलगे मग ॥ २२ ॥ जया ज्याची गोडी तें जरी आवडे । तरी त्याची घडे मित्री फार ॥ २३ ॥ आपुल्या हूनी संतलीला प्रीय । देवाजीसी होये प्राणा ऐसी ॥ २४ ॥ संता गातां ध्यातां देव मानवती । जिंकीलें ह्मणती मज तेणें ॥ २५ ॥ संतांचे सेवेची देवा प्रीति मोठी । ह्मणोनी हे गोष्टी केली भावें ॥ २६ ॥ संतलीलामृत नाम या ग्रन्थाचें । वर्णीयलें याचें यथामती ॥ २७ ॥ संतमुखें जैशा ऐकिल्या तैशाची । चाली अभंगाची आहे जाणा ॥२८॥ अभंगींच संतलीला वर्णीयल्या । आवडीनें जाल्या देवाजीचे ॥ २९ ॥ संतांचीं चरित्रें भावें जे गातील । तया देव दील सायोज्यता ॥ ३० ॥ माहा विष्णु ब्रह्मा नारद वशिष्ट । श्रीराम हे श्रेष्ट मुख्य गुरु ॥ ३१ ॥ तेथोनी मारुती तेचि रामदास । केली कल्याणास कृपा त्यांनीं ॥ ३२ ॥ त्यांचे बंधु येकोदर दत्तात्रेय । त्यांसी अनुग्रह समर्थांचा ॥ ३३ ॥ तेथोनी राघवस्वामी हे जाहाले । पुढें यश जालें यशवंत ॥ ३४ ॥ गुरुबाप तेचि भीम अल्पमती । परंपरारीती सांगीतली ॥ ३५ ॥

॥ श्रीराम ॥ अवंती हे मोक्षपुरी क्षिप्रा गंगा । जिच्या स्नानें योगा होय सिद्धि ॥ १ ॥ महांकाळेश्वर ज्योतिर्लिंगसार । महिमा अपार दर्शनाचा ॥ २ ॥ कोतवाल नाग चंद्रेश्वर जाण । आरंभी दर्शन घ्यावें

त्याचें ॥ ३ ॥ सिद्धवट आणि तीर्थ भगपान । गौतमार्नीर्थी स्नान मुक्ता ॥ ४ ॥ चिंतामणी दुजा नीळभांडेश्वर । चौऱ्याशी लिंगांर मुख्य लिंगें ॥ ५ ॥ अगस्तेश्वर हा आणि काळभैरव । मारुतीसी भावें जावें पाहा ॥ ६ ॥ रामचंद्र कोटीतीर्थ जाणा सार । आणि मत्तसागर तीर्थ ऐसीं ॥ ७ ॥ विक्रमार्ची देवी हरसिद्धी नाम जींचें । तुजे कालिकेचें दर्शन हें ॥ ८ ॥ तिनी महाकाळी तयेच्या दर्शनें । सर्व जाती विघ्नें क्षणामाजीं ॥ ९ ॥ पिशाच हा मुक्तेश्वरासी नमन । आंगारेश्वर जाण शेवटील ॥ १० ॥ ऐसें देवतीर्थ अपार आहेत । महिमा अद्भुत वर्णवेना ॥ ११ ॥ यशामती भक्तलीलामृत ग्रंथ । अभंग समाप्त येथों नीया ॥ १२ ॥ यशवंतसुत संतलीला गात । भवसिंधुअंत तरावया ॥ १३ ॥

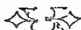

श्रीराम

तंजावर मठपति समर्थशिष्य शहापुरकर

भीमस्वामीकृत

श्रीसमर्थचरित्र

श्रीराम

सद्गुरुबापा तूं माहेरा । माते तुझाचि उबारा ।
पार कीजे भवसागरा । पूर्णोदारा स्वामिया ॥ १ ॥
अनन्याच्या प्रतिपालका । दारुण भवभयहारका ।
रक्षा आपुल्या बालका । नका नका उपेक्षूं ॥ २ ॥
भवसर्पें गुंडाळिलें । तेणें मन हें व्याकुळ जालें ।
हित अहित विसरलें । सांभाळिलें पाहिजे ॥ ३ ॥
मोकलिले तुम्ही जरी । निरचावें म्यां कवणेपरी ।
तुम्हाविण गती दुसरी । माते नाहीं दयाळा ॥ ४ ॥
शुद्ध करोनिया मन । पूर्ण निजरूप जाणून ।
रामदासीं लोटांगण । शिवराजानें घातलें ॥ ५ ॥

श्रीराम

तंजावर मठपति समर्थशिष्य भीमस्वामीकृत

श्रीसमर्थचरित्र

ओव्या

बरा नीतिन्यायें ससार करिती ।
लग्नाची आईती जाली तेव्हा ॥ १० ॥
येथासाग सर्व अनकूळ जाहालें ।
वराड निघालें समारंभें ॥ ११ ॥
मुहूर्त पाहूनि हळदी लागल्या ।
देवकाच्या जाल्या प्रतिष्ठादि ॥ १२ ॥
लग्नाची घटिका समीप उरली ।
मगळाष्टकें जाली सावधान ॥ १३ ॥
सावधान सावधान ह्मणताती ।
कोणा सागताती मजजीणें ॥ १४ ॥
चोऱ्‍यांशी[1] पाई प्रत्यक्ष पडती ॥
ह्मणोनि ह्मणती सावधान ॥ १५ ॥
ससारात दुख काहीं नाहीं सुख ।
गोड मानी मूर्ख सावधान ॥ १६ ॥

---

[1] चापुर्भी.

पद

सांगावें कोणें कोण्हा । चिंता आपुला आपणा ।
दुःखें या गव्हाराच्या । शरण जावें नारायणा ॥ ध्रु० ॥
आत्महित करीना जो । तरी तो आत्मघातकी ।
पुण्यमार्ग आचरेना । तरी तो पूर्ण पातकी ॥ १ ॥
आपली सर्वचूक । मन आपुलें जाण ।
पेरावें उगवतें । लोक जाणती शहाणे ॥ २ ॥
सुखदुःख सर्व चिंता । आपली आपण करावी ।
दास म्हणे विवेकानें । वाट सत्याची धरावा ॥ ३ ॥

ओव्या

दिवसा रात्रीं होते देखत देखता ।
प्रत्यक्ष म्हणता सावधान ॥ १७ ॥
सर्वही मिळोनी मज गोविताती ।
परी सांगताती सावधान ॥ १८ ॥
ऐसा हा विचार अंतरीं पाहिला ।
प्रत्यक्ष मज त्या सांगताती ॥ १९ ॥

पद

पाहता हीनवरं जालें । पोर निजवरा दिधलें ।
पाहता दिसे जैशी माता । कसें लग्न लागलें ॥ १ ॥
या जोशाचें तळपट जालें । पोर निजवरा दिधलें ॥
पर्थं वर म्हणोनिया । लटिकें आम्हा चाळविलें ॥ ध्रु० ॥
नवरी परथांचें पोर । का रे म्हणता थोर ।

---

१ वधूच्या मानानें लहान वर   २ प्रथम-प्रथ-पथ, पहिला.

पाहतां दिसे लेंकी जैसी । वर पाहतां म्हातारें ॥ २ ॥
पाचें तीनी वऱ्हाडी आले । नवरीकारितां मिळाले ।
येकला येकट वर । कांहीं चाले ना बोले ॥ ३ ॥
रामदासस्वामी येना । तया वरपण साजेना ।
येकली नवरी मिरवतसे । नवरा मिरवता दिसेना ॥ ४ ॥

फडका

नवरी निधान । पाहोनिया वधु जन । समारंभें निघोन । मुहूर्तेसी जाऊन । केलें विधिविधान । देवकस्थापन । सप्त घटिकेचें लग्न । ब्रह्मनिष्ठ ब्राह्मण । वरा वदती अनुसंधान । अंतरपटीं असो नयन । मंगळाष्टकें निवेदन । करितां ह्मणती सावधान । तेव्हां स्वामी अंत:कर्ण । उठे जानें येथून । सारासार विचारून । तेचि संधि साधून । फडकलें तेथून । विप्र ह्मणती बोम् पुण्य । वरालागिं निलक्षण । सर्व सभा होय म्लान दीनवरे ॥ ६ ॥

उदासीन काया उदासीन माया ।
ते लीळा ब्रह्मया न कळेचि ॥ २४ ॥
पंचगंगातीर परिपूर्ण पूर ।
पात्र रुंद पार निराळ तें ॥ २५ ॥
नावे उपेक्षिलें ते उडी घातली ।
लोकीं हाक दिल्ही बुडाले ॥ २६ ॥
भवसिंधुमाजी जनासी तारिता ।
त्यासी काय चिंता मृशा जळ ॥ २७ ॥
पूर्ण अवतार ह्मणताचि नये ।
पूर्ण ब्रह्म स्वयें हेंचि खरें ॥ २८ ॥

फडका

धूपाचा तो वास । दशांगें सुवास ।
दीप सावकाश । रे आणिले ॥ १ ॥
दीप ओवाळिले । नैवेद्यही जाले ।
भोजना बैसविलें । देवराव ॥ २ ॥
शाका कुर्डिंयांरी । ओदन सुवास ।
क्षीरी पंच भक्ष्य रे । तूप साये ॥ ३ ॥
नाना प्रकारीच्या । शिकरणी आणिल्या ।
शर्करा घातिल्या । सावकाश ॥ ४ ॥
सुगंध कर्पूराचा । दहि दुध ताक ।
नैवेद्य नेमकेरे । सांग जाला ॥ ५ ॥
आंचवले देव । बैसले गुटाळे ।
पुढें विविध फळें । ठेवियेलीं ॥ ६ ॥
सांगोपांग विडे । आणिली दक्षणा ।
मंत्रें पुष्पें ते नाना । समर्पिलीं ॥ ७ ॥
सांगोपांग पूजा । केला नमस्कार ।
दास ह्मणे थोर । भक्ती आहे ॥ ८ ॥

ओव्या

येकांतीं संवाद परस्परें जाला ।
घोष उमटला जयजयकारें ॥ ३० ॥
श्रीरामदासस्वामी चालिले तेथुनी ।
पाहिलीं मंदिरीं सर्वत्रही ॥ ३१ ॥

कितायेक लाताड लवाडवाणे ।
कितायेक पापा पुराणे पुराणे ।
कितायेक तोंडाळ वोंढाळ ऊणे ।
कुशब्दा कितायेक वाचाळ सुणे ॥ २ ॥
कपटि कुरूपी विकारी भिकारी ।
कितायेक ते तामसी दुष्कारी ।
कितायेक ते पातकी पापरूपी ।
कितायेक ते दक्ष पुण्यस्वरूपी ॥ ३ ॥
भले नष्ट पापी दुरात्मेचि वोढा ।
जनी पाहता सारिखे येक नाहीं ।
बहू लोक हे तो बहूता परीचे ।
भले ते बरीचे तथा दुर्भरीचे ॥ ४ ॥
भल्याचे भले बोलती रम्य वाचा ।
देहे सुष्टनी चालतो सुष्टताचा ।
फिरे दास उदास लोकास पाहे ।
मनामाजि थक्कीत होऊनि राहे ॥ ५ ॥

पद

पाहोनी येती नरोत्तम । ह्मणतो वेडें नव्हे सौम्य । याच्या गुणें परंधाम। पाऊं आह्मी होऊं पूर्ण ब्रह्म ॥ ८ ॥

ओव्या

पोरें अगणीत फिरावें तयांत ।
नाहींच किंचीत देहेसुधी ॥ ३२ ॥
साता पांचा दीसां अन्न तें भक्षिलें ।
मनें मागितलें तऱ्ही नाहीं ॥ ३३ ॥

पद

पळा पळा ब्रह्मपिसा येतो जवळी ।
रामनामें हाक देउनी टोळे कांटोळी ॥
वृत्ति होटी वधवरोण गळां सोवळी ।
राराराची धुळी करुनी आंगीं उधळी ॥ ध्रु० ॥
मीपणाचें ब्राह्मणपण जळालें माझें ।
कोण वाहे देहेसुधीच्याचें ओझें ॥
नलगे आम्हा मानअपमानाचें दुजें ।
तशा सोंग घेतां गेलें मीपण माझें ॥ १ ॥

आलें भेटों येती त्यासी वेड लावीतो ।
रामा रामदास ऐसें अवध बोल्लो ॥ ४ ॥

फडका

रात्रीं चटक पळे । पाठीं फटक मिळे । धरुनि नेति वळें । पुनिती देति फळें । न भाक्षिता जातो सळें । येकायेकीं त्याचि काळें । कृष्णेच्या तीरा आले । पिसे जसें तसें बोले । परीक्षितां मना मिळे । ग्रामवासी जाळें मुलें । त्यात ब्रह्मानद खेळे । पदावुजीं देरे गळे । तेचि रूण जरी पूर्ण । पाहोनिया रामध्यान । सतींबाईनें वोळखिलें रे ॥ ९ ॥ स्वामी समर्थ ॥ ७ ॥

ओव्या

त्रिसार्जापताची कन्या बाई सती ।
आदिमायामूर्ति मूर्तिमत ॥ ३५ ॥
तिने ओळखिलें खेळता पोरात ।
जैसें तें केरात रत्न शोभे ॥ ३६ ॥
लोभ्यानें देखिलें येकायीं धनासी ।
जैसें तें प्राणासी गाठी घाल्ने ॥ ३७ ॥
तयापरी दृढ धारेले चरण ।
तनमनधन सर्वस्वेंसीं ॥ ३८ ॥

फडका

ओव्या

नानापरी मन शोधुनी पाहिलें ।
नाहीं डगमगिलें सर्वथाही ॥ ३९ ॥
चित्त वित्त सर्व प्रपंच सांडिला ।
दृढ तो जोडिला स्वामीराय ॥ ४० ॥

कडका

आणुनी स्वामींस । पूजितो दिसेंदिस । सोसुनी सर्व धींस । पाडी फोडी करणें नास । नद्दुतापरी डिल्हा त्रास । नाणुनी मुखनास । धरियेली दृढ कास । घडनी प्रभयान । सर्व वधुसुहृदास । अंनाजी मुरारींत्रास । अनुग्रहो पूर्ण स्वाम । स्केला शहापुरीं यास । भजनलाभ सर्वांस । तेव्हा धरी भीम चरणास रे ॥ ११ ॥

ओव्या

पुढें नाना भक्त मिळाले अपार ।
मोहोत्साव थोर थोर होती ॥ ४१ ॥
शहापुर स्वामींचें मुख्य अधिष्ठान ।
मोक्षाचें भुवन भूमंडळीं ॥ ४२ ॥

डफगाणें

केला काशीविश्वेश्वर । श्वेतबंध रामेश्वर । न पाहता कोल्हापुर । वेर्थ गेलें ॥ १ ॥ पूर्वी होता कोल्हासुर । म्हणोनी नामे कोल्हापुर । तेथें लक्ष्मीचा अवतार । तुह्मी पहा ॥ २ ॥ तेथें बहुसाल देवळें । तळें रकाळें पद्माळें । जळें वाहती निर्मळें । ठाईं ठाईं ॥ ३ ॥ तेथुनी पाहता उत्तर । पुढें आहे केसापुर । पंचगंगेचें तें तीर । सुंदर नीर ॥४॥ वरतें जळसन्याचे तळे । तया तळ्यामाजी कमळें । तेथुनी दिसते त माळें । सारागड ॥ ५ ॥ पुढें मार्कंड्याचा डोंगर । त्याहुनी थोर रत्नागीर । आला हिमाचळाहुनी केदार । भक्तालागीं ॥ ६ ॥ ऐका पुढील प्रसंग । आष्टितें वाहे रामलिंग । नरसीपुरी देव विग । गुप्त आहे ॥७॥ जागा लक्ष्मीचें शिराळे । तेथें निघती नागकुळें । श्रावणमासीं मुलें बाळें । खेळविती ॥ ८ ॥ कन्हाडनगर सागों काई । तेथें सुंदर तुकाबाई । कृष्णासंगम ठाईं ठाईं । देवस्थानें ॥ ९ ॥ भुलेश्वर धारेश्वर । रुद्रेश्वर चाफेश्वर । तेथें महिमा अपार । रघुनाथाचा ॥ १० ॥चंद्रगिरीमाजी गेवी । तेथें वास करी कवी । त्याचा जागा जो पुरवीं । शहापुरें ॥ ११ ॥

---

१ डोंगरावी साक २ पूर्वी ज्या स्वांची जागा शहापुरास होती तो आत्ता चंद्रगिरीच्या डोंगरावर गुहेंत रहावयास गेला.

चद्रगिरीचा टोंगर । त्यात शुभ येक शिखर । तेथें राहे योगेश्वर । निरजन ॥ १ ॥ रे नवल त्या निरजनाचें । शिखर पाहे आकाशाचें । ऐसें पृथ्वीमध्यें कैचें । पाहों जाता ॥ २ ॥ जागा सुदर गहन । तेथें सुख पावे मन । वरी पाहाता गगन साठवलें ॥ ३ ॥ तेथें अवघड नाहीं वात । ह्मणोनि जागा तो निर्वात । सीतकाळीं धुमधुमीत । वस्त्र नलगे ॥ ४ ॥ कृष्णा कोन्या दोहींकडे । मध्यें पर्वताचे कडे । मडळ पाहता चहुकडे । समाधान ॥ ५ ॥ तळीं असती शेतभातें । तेथे फिरातातो अउतें । नानापरींचीं मार्गस्तें । येती जाती ॥ ६ ॥ वरुती सेरडें मेंढरें । गुरेंसीं गुरे वासुरें । ठाईं ठाईं गुराखी पोरें । क्रीडा कारेती ॥ ७ ॥ भोंवतीं टोंगराचीं वाटे । दिसती कडे आणि कपाटें । सवोंचि येउनी धुकटें । आक्रोळिती ॥ ८ ॥ तळीं पाहाता आकाश । दिसे दुसरें कवास । तेथें जानया सतोष । वाटतसे ॥ ९ ॥ तया ग्वाल्ती आहे माण । नरतें आहे तळकोंकण । कन्हाड दत्तागिरी पट्टण । पचक्रोशी ॥ १० ॥ राया रघुनाथाचे देणें । जाले हनुमताकारणें । देव पाहानया पारणें । लोचनाचें ॥ ११ ॥ रामदासाचा निसारा । रुद्र जाहला आक्रारा । भक्तजन वेगीं धावा । दर्शनासी ॥ १२ ॥

ओव्या

रामउपासना आधार या जना ।
निश्चती सज्जना चपावती ॥ ४३ ॥
भक्तसमुदाय मध्ये स्वामीराज ।
त्याचा पदरज गोपाळ हा ॥ ४४ ॥

मुख्य भक्तराज मुळारभ वाई ।
तिचेनि सर्वही परमार्थ ॥ १ ॥
देह पडो झटो आणि मोडो बुडो ।

परी दास्य घडो अखंडीत ॥ २ ॥
काया वाचा मन अनन्यशरण ।
सद्गुरुवचन तुळवेच ॥ ३ ॥
ब्रह्मांड पालथें होय कदाचित ।
बाईचा भावार्थ पालटेना ॥ ४ ॥
धन्य वंश तुझा धन्य धन्य बाई ।
मन रामपायीं निरंतर ॥ ५ ॥
तिचा वंशवृक्ष देवा निस्ताराचा ।
परमार्थ घडावा तिजंस्मा ॥ ६ ॥
थोर मोहोछाव चाफळीं यात्रचा ।
नांदतो देवाचा देव तेथें ॥ ७ ॥
शाहापुरकराचे पहिलें सिंहासन ।
यात्रेसी तेथून मुळारंभ ॥ ८ ॥
छत्रे सूर्यापानें पताका निशाणें ।
येतो देवा ज्याने बाजीराव ॥ ९ ॥
दमामे धमामे कर्णे नाद भेरी ।
वाद्यें नानापरी गर्जनार्थी ॥ १० ॥
दुरुनी दिसतें देवाचें शिखर ।
घाली नमस्कार बाजीराव ॥ ११ ॥
आली आळा काळी शाहापुरकराचा ।
सामोरें यायाचि ल्गबग ॥ १२ ॥
येक होता भक्त मिरवत आले ।
विश्रांती पावले निजपदीं ॥ १३ ॥
भक्तसमुदाव अंगणात फार ।
तेथें मान तुझा भक्तराया ॥ १४ ॥
टाळ घोळ विणे मृदांग यावर्नी ।

मनोरम्य गाती हरिदास ॥ १५ ॥
हरिदास मिळाले असंख्य देवाचे ।
मध्यें रंगीं नाचे भक्तराज ॥ १६ ॥
भक्ति ज्ञान आणि वैराग्यसहीत ।
गातो सप्रचित,भक्तराज ॥ ॥ १७ ॥
अहं ब्रह्मास्मि हेंचि अंतर्यामीं ।
मुखीं राम नामीं संकीर्तन ॥ १८ ॥
अहंभाव नासे शुध ज्ञान भासे ।
ऐसें गान असे भक्तराज ॥ १९ ॥
कथेचा गजर होतो निरंतर ।
येती सुरवर पाहावया ॥ २० ॥
विमानाच्या कोटी अंतराळीं दाटी ।
होते पुष्पवृष्टी अगणीत ॥ २१ ॥
सर्व करताळीका नामाचा गजर ।
सुगंध धुशर गर्द जाले ॥ २२ ॥
समस्तांचें मन रामरूप जालें ।
आपणा पडिलें विस्मरण ॥ २३ ॥
भव्यासनीं देव भक्तसमुदाव ।
पुढें भीमराव कर जोडी ॥ २४ ॥
सुकृताच्या कोटी पूर्ण असतील ।
तरीच जोडेल रामदास्य ॥ २५ ॥

पद

मन माझें उन्मन जालें ॥ ध्रु० ॥
जन्मोजन्मींचें सुकृत तें मज नरदेहीं कामा आलें ।
सद्गुरुश्रीस्वामीसमर्थचरणीं तनमनधन अर्पिलें ॥ १ ॥
जिकडे पाहे तिकडे स्वरूप निश्चळ । हें भीमहृदईं बिंबलें ॥
बोलणें हें सर्व समूळ यात्र । वाच्यपण कोण उरलें ॥ २॥

श्लोक

जेणें राजसत्ताविरादिर तिन्हीं आत्मारियती आदिलें ।
वेदांता श्रुतिचे प्रभाव अवघे जेणें निराकर्णिलें ।
जिज्ञानें भवसिंधुपार तरला जिंकोनि साही धुरा ।
ऐसा सद्गुरु तो अनंतकविचा जो निस्पृहाचा तुरा ॥ १
निर्माणस्थळ गोमतीतटिं पहा कृष्णातिरीं जो वसे ।
धनागार नगे प्रपंचहि नगे आशा दुजी ना नसे ।
ज्याला उत्तम रामदास म्हणती त्रैलोक्य वंदीतसे ।
ऐसा सद्गुरु तो अनंतकविचा स्वधामि तारीतसे ॥ २ ॥
वक्षीं तुळसीं मंजरी पदकुळे माथां चिराही वसे ।
काया सुंदर गौरवर्ण पुण्य भाळा अवाळ असे ।
जेणें निजदासबोध वरदा हें काव्य केलें असे ।
ऐसा सद्गुरु तो अनंतकविचा स्वधामि तारीतसे ॥ ३ ॥

पद

मज अतारेचा परी । प्रारब्ध कर्म न कळे पाहतां ॥ २ ॥ समर्थसमाधी जेथें । सुकृति जन नट तेथें । सर्वस्व चित्तें वित्तें । पूजितां पूर्ण ब्रह्मातें । धन्य धन्य भाग्यवंत सहवास घडला । दुर्लभ जाला मज असता ॥ ३ ॥ श्रवणीं सद्गुण यांचे । नयनीं निजरूप प्रेमें । सुमनीं तन्मयसरिसें । वदनीं कीर्तन दिसें । मुनिमनमाजन माझेहि जीवन करुणार्णवघन भीमवरदाता ॥ ४ ॥

समर्थसमाधी जे वर्णी मुक्त त्याचा पणा ॥ ध्रु० ॥
कर्णी ऐके करणी न पडे जननमरणभ्रमणीं ॥ १ ॥
धरिता निजरूप धरणीं मान्य तरणीं नदाभरणी ॥ २ ॥
धन्य याचा जननी । भीम तन्मय जाला चरणीं ॥ ३ ॥

डफगाणें

समाधी समर्थांची पूर्ण । वर्णून गाडे भक्त सपूर्ण । श्रवण करितां सर्व जन । पावन होती ॥ १ ॥ राजा शिवछत्रपती । समर्थांसी अति प्रीति । सज्जनगडीं तेहीं वस्ती । करविली ॥ २ ॥ बहुत दिवस करुनी सेवा । आला कर्नाटका यात्रा । निघडे होऊनि आपुल्या गावा । प्रवेशले ॥ ३ ॥ मथुरान प्रतिष्ठिला । समर्थदरुशणाला आला । समारभ तेहीं केला । अपरापर ॥ ४ ॥

त्या ॥ २ ॥ दरुशणासी भक्तजन । करिती करुणाकीर्तन । पक्षा येका करुणारस । बोलें तया ॥ ३ ॥ दुरी देशीहुनी भक्त । येती त्याचें मोठें आर्त । गुंफेमाजी त्वरीत भेटी घेती ॥ ४ ॥ विचार पुसती सर्व । सांगती येकांतभाव । निदेतेता अभिनव । आर्गी वाणे ॥ ५ ॥ मनोगत असे ज्याचें । निर्मुक्त राहाणें तयाचें । प्रेम देउनी साचें । बोलविती ॥ ६ ॥ पत्र लिहिलें सकळाला । कर्नाटकी लोका आपुल्यां । भावार्थ जो ऐके सगळा । भीम होये ॥ ७ ॥

निरूपणपत्रार्थ

चित्रकला नाना नाटक । ह्मणोनि नामें कर्नाटक ॥
तेथें जे रामउपासक । पत्र त्यांसी ॥ १ ॥
तुह्मी पत्र पाठविलें । वाचुनी आश्चीर्य वाटलें ॥
परम समाधान जालें । देव जाणे ॥ २ ॥

येथुनी समर्थासी पत्र गेलें तो भाव वर्णिला

समर्था नमस्कार साष्टांग आधीं ।
अपत्यें सुखें घातलें तो निशुधी ।
विनती बहू ऐकिजे जी स्वभावें ।
असें मीं दुरात्माचि नानो स्वभावें ॥ १ ॥
दयासागरें हो मला थोर केरें ।
बहू सेवकामाजि ते मेळवीरें ।
कृपेनें दिल्हें सौख्य तें अतरींचें ।
परी भोगणें लागलें या देहाचें ॥ २ ॥
कर्में दुर्भरें आणिलें या स्थळाला ।
पदी स्वामिया थोर वीयोग जाला ।

१ वाम्भिकार भीमस्वामींचे नाव

जगीं धन्य त्या लाधली पायसेवा ।
नसे ते मला पूर्व माझाचि ठेवा ॥ ३ ॥
मनोभावना स्वामिच्या पादपद्मीं ।
असे लागली वृत्ति हे पूर्णसद्मीं ।
परी देहप्रारब्ध माझें झडेना ।
समर्था प्रभू योग तूझा घडेना ॥ ४ ॥
अरसडीत हे वासना भेटि व्हावी ।
प्रभूपाइची धूळि माथां पडावी ।
मनींचे मनीं जाणसी स्वामिराया ।
किती वाडऊ हा सविस्तार वाया ॥ ५ ॥
महाभक्तभावार्थ हा रामचंद्रे ।
मुखें माजिया बोलवीला नरेंद्रे ।
यथातथ्य वीचार हा माभिमानें ।
प्रभूश्रोतया जाणवीला भिमानें ॥ ६ ॥

या श्लोकांचें उत्तर

तुही पत्र पाठविलें । वाचुनी आश्चर्य वाटलें । परम समाधान जालें । देव जाणे ॥ २ ॥ प्रवृत्तीसी पाहिजे राजकारण । निवृत्तीसी पाहिजे विवरण । जेथें अखंड श्रवण मनन । धन्य तो काळ ॥ ३ ॥ आयुष्यासी माप लागलें । पैसें प्रचीतीसी आलें । तरी सार्थक पाहिजे केलें । सारासार विचारें ॥ ४ ॥ हें बहुत सुकृतें घडे । पर-

लोक विवेकें ओढे । समजतां मूळ खडे । जन्ममृत्याचें ॥ ५ ॥ नव विधा भक्तीचे अर्ता । होत आहे भगवत्प्राप्ती । सत्यस्वरूपीं सद्गती । तात्काळ होते ॥ ६ ॥ हें उमजल्यावीण कायकळे । समजल्यावीण तें न कळे । श्रवणमननें निवळे । सकळ कांहीं ॥ ७ ॥ सकळ कांहीं जाणोनि केलें । ह्मणिजे सार्थकचि जालें । वेगळें अनुमान[१] गेलें । ते निरर्थक ॥ ८ ॥ धन्य आत्मज्ञानी नर । सार्थक केला संसार । त्यासी आह्मांसी अंतर । कांहींच नाहीं ॥ ९ ॥ तत्वनिदर्शनाउपरी[२] । राया एका येकचि सरी । पुरता विचार चतुरीं । पाहिला पा हिजे ॥ १० ॥ शब्दद्वारा अर्थ घेणें । विवेकें अर्थरूप होणें । सार्थकाचीं हें लक्षणें । जाणती ज्ञानी ॥ ११ ॥ विवेकाचें येक सूत्र । सकळांसी मिळोनि येकचि पत्र । देहभावना विचित्र । स्मरण होत ॥ १२ ॥ स्मरणाउपरी अवस्था । ते लिहितां नव्हे व्यवस्था । बहुत निकट असतां । वियोग जाला ॥ १३ ॥ हें ऋणानुबंधानें केलें । तें ऋणानुबंधावरी गेलें । आतां घडेल तें भलें । ऋणानुबंध ॥ १४ ॥ येसी अवस्था दोहींकडे । अमूल्य लिहिणें न घडे । निमित्यनिमित्याचे निडे । स्मरण होतें ॥ १५ ॥ तुह्मांसी प्रपंच आहे यांहीं । आह्मांसी तुह्मांवेगळें नाहीं । पत्र द्रुशण सर्वहि । स्मरणें होतें ॥ १६ ॥ तें सारिखे परस्परें । अंतरा होउतो अंतरें । रघुनाथभक्तांचेनि उपकारें । उपकारी आहे ॥ १७ ॥ आतां बहुत काय लिहावें । अंतरा अंतर जाणावें । तातीक करुनि पाठवावें । समस्तांनी ॥ १८ ॥

